

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ
ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ

پاکستان وچ سکھاں دیاں تواریخی پور تھاواں

**HISTORICAL SIKH
SHRINES IN PAKISTAN**

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ
ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ 'ਪੋਤਰੇ' ਵਾਲੇ

HISTORICAL SIKH
SHRINES IN PAKISTAN

Text & Photographs Copyright© 1998 Punjabi History Board
All rights reserved. No part of this book, including interior design, cover design and
photographs, may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted any
form or by any means - electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise
- without the prior permission of the copy right owner.

Published by:

Punjabi History Board

130/3-B-1, Township, Lahore - 54770

Phone: 042 844972

Research & Photography

Iqbal Qaisar

Gurmukhi

Jameel Ahmad Paul, Asif Raza

English Translation

Khalid Mehboob, Shafqat Tanveer Mirza, Faiz-ul Islam

Printed in Pakistan by

A & W Printers, Abbot Road, Lahore. Ph 042 630 3289

Distributors in Pakistan

Book Traders

Mian Chambers, 3-Temple Road, Lahore.

Ph: 042 636 2412, 631 2968

America & Europe

The Council of Sikh Gurdwara in Birmingham

145 Soho Road, Handsworth, Birmingham B21 9ST, U.K.

Tel: 0121 523 4144, Fax: 0121 515 4080

Price In Pakistan Rs. 2000.00

Rest of the World \$ 45.00

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ
ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ

HISTORICAL SIKH SHRINES IN PAKISTAN

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ
ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ

اقبال قیصر
ਇਕਬਾਲ ਕੈਸਰ
IQBAL QAISER

ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸ ਬੋਰਡ

ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਰੀਖ ਬੋਰਡ

PUNJABI HISTORY BOARD

130/3, B-1, TOWNSHIP, LAHORE 54770

Dedicated to
Baba Farid Ji
&
Guru Nanak Dev Ji

ਵੇਰਵਾ

ਪਹਿਲੀ ਗਲ	7
ਗੁਰਜੀਵਣੀ	11
ਗੁਰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ	30
ਗੁਰ ਬਾਲੀਲਾ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ	40
ਗੁਰ ਪੋਟੀ ਸਾਹਿਬ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ	42
ਗੁਰ ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ	44
ਗੁਰ ਮਾਲਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ	46
ਗੁਰ ਸੋਚਾ ਸੋਦਾ, ਚੁਹਤਕਾਣਾ	48
ਗੁਰ ਸਚ ਖੰਡ, ਚੁਹਤਕਾਣਾ	50
ਗੁਰ ਤਬ ਸਾਹਿਬ	52
ਗੁਰ ਰੂਤੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮਨ ਆਬਾਦ	54
ਗੁਰ ਚੋਕੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮਨ ਆਬਾਦ	56

ਵਿਰੋ ਅੰਮਨ ਆਬਾਦ

8	
11	
34	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੰਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ
40	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲੀਲਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ
42	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੋਟੀ ਸਾਹਿਬ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ
44	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ
46	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ
48	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੋਚਾ ਸੋਦਾ ਚੁਹਤਕਾਣਾ
50	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਚ ਖੰਡ ਚੁਹਤਕਾਣਾ
52	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਬ ਸਾਹਿਬ
54	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੂਤੀ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮਨ ਆਬਾਦ
56	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਕੀ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮਨ ਆਬਾਦ

Contents

Preface	8
Gurjiwani	11
Gurd. Janam Asthan, Nanakana Saheb	34
Gurd. Balila, Nankana Saheb	40
Gurd. Patti Saheb, Nankana Saheb	42
Gurd. Kiara Saheb, Nankana Saheb	44
Maal ji Saheb, Nankana Saheb	46
Gurd. Suchha Sauda, Choorhkana	48
Gurd. Such Khand, Choorhkana	50
Gurd. Tanboo Saheb	52
Gurd. Roori Saheb, Emanabad	54
Gurd. Chakki Saheb, Emanabad	56

ਗੁਰ: ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਦੀ ਖੂਹੀ, ਅੰਮਨ ਆਬਾਦ	58
ਗੁਰ: ਨਾਨਕ ਗਰਹ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ	62
ਦਰਸਾਲਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਲਾਹੌਰ	64
ਗੁਰ: ਚੌਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ	66
ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਲਾਹੌਰ	68
ਗੁਰ: ਲਾਹੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ	70
ਗੁਰ: ਰੂਤੀ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਹਮਣ	74
ਗੁਰ: ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਮਾਂਗਾ	76
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮਾਨਕ	78
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕੈਲ ਗ੍ਰਾਮ	82
ਗੁਰ: ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਥਮਾਨ ਜੀ	84
ਗੁਰ: ਹੋਲਾ ਸਾਹਿਬ ਕਰਨਾਵਾ	86
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਅਲਪਾ	88
ਗੁਰ: ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਓਕਾਰਾ	90

58	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਦੀ ਖੂਹੀ, ਅੰਮਨ ਆਬਾਦ
62	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਗਰਹ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ, ਲਾਹੌਰ
64	ਦਰਸਾਲਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਚੌਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ
66	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ
68	ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ, ਲਾਹੌਰ
70	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਾਹੌਰ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ
74	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੂਤੀ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਹਮਣ, ਲਾਹੌਰ
76	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਮਾਂਗਾ, ਲਾਹੌਰ
78	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮਾਨਕ, ਲਾਹੌਰ
82	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕੈਲ ਗ੍ਰਾਮ, ਲਾਹੌਰ
84	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਥਮਾਨ ਜੀ, ਕਸੂਰ
86	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੋਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਕਰਨਾਵਾ, ਲਾਹੌਰ
88	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਅਲਪਾ, ਕਸੂਰ
90	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਓਕਾਰਾ

Gurd. Bhai Lalu di Khuhi, Emanabad	58
Gurd. Nanak Garh Badami Bagh	62
Dharamsala Pehli Patshahi	64
Gurd. Chaubacha Saheb, Lahore	66
Janam Asthan, Bebe Nanki, Lahore	68
Gurd. Lahora saheb, Ghavind, Lahore	70
Gurd. Roori Saheb, Jahman, Lahore	74
Gurd. Chota Nankiana, Manga, Lahore	76
Gurd. Pehli Patshahi, Manak, Lahore	78
Gurd. Pehli Patshahi, Bheelgram, Kasur	82
Gurd. Baba Ram Thaman ji, Kasur	84
Gurd. Haulan Saheb Bharnavan, Kasur	86
Gurd. Pehli Patshahi, Alpa, Kasur	88
Gurd. Chota Nankiana, Okara,	90

ਗੁਰ: ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਕੰਗਣਪੁਰ	੯੭
ਗੁਰ: ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਨਕ ਦੇਕੇ	੯੮
ਗੁਰ: ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਹੁਜਰਾ ਸ਼ਾਹ ਮੁਕੀਮ	੯੯
ਗੁਰ: ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਦੀਪਾਲਪੁਰ	੯੮
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਪਾਕਪਤਨ ਸ਼ਹਿਰ	੧੦੦
ਗੁਰ: ਟਿੱਬਾ ਨਾਨਕਸਰ, ਪਾਕ ਪਤਨ	੧੦੨
ਗੁਰ: ਨਾਨਕਸਰ, ਟਿੱਬਾ ਅਬੋਹਰ	੧੦੪
ਗੁਰ: ਨਾਨਕਸਰ, ਹਤੋਪਾ	੧੦੬
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬੁਰੇਵਾਲਾ	੧੦੮
ਗੁਰ: ਮਖਦੂਮਪੁਰ ਪਹੋੜਾਂ	੧੧੦
ਗੁਰ: ਬਤਾ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਲਤਾਨ	੧੧੪
ਗੁਰ: ਬਤਾ ਸਾਹਿਬ, ਓਚ ਸਰੀਫ਼,	੧੧੬
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ	੧੧੮
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਜਿੰਦ ਪੀਰ ਸੋਖਰ	੧੨੦
92	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਕੰਗਣਪੁਰ, ਕਸੂਰ
94	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਨਕ ਦੇਕੇ
96	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਹੁਜਰਾ ਸ਼ਾਹ ਮੁਕੀਮ
98	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਦੀਪਾਲਪੁਰ, ਓਕਾਰਾ
100	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਪਾਕ ਪਤਨ ਸ਼ਹਿਰ
102	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਿੱਬਾ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਪਾਕ ਪਤਨ
104	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਟਿੱਬਾ ਅਬੋਹਰ, ਪਾਕ ਪਤਨ
106	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਹਤੋਪਾ
108	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬੁਰੇਵਾਲਾ, ਚਾਹੀ ਮਸ਼ਾਹ, ਬੁਰੇਵਾਲਾ
110	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਖਦੂਮਪੁਰ ਪਹੋੜਾਂ (ਜਿੰਦ ਪੀਰ)
114	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਤਾ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਲਤਾਨ
116	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਤਾ ਸਾਹਿਬ, ਓਚ ਸਰੀਫ਼, ਖ਼ੁਲਕ ਬਹਾਵਪੁਰ
118	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ, ਖ਼ੁਲਕ ਸਕਰ
120	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਜਿੰਦ ਪੀਰ, ਸੁਖਰ

Gurd. Maal Ji saheb, Kanganpur, Kasur	92
Gurd. Manji Saheb, Manak Deke, Kasur	94
Gurd. Chota Nankiana, H. Shah Muqim	96
Gurd. Chota Nankiana, Dipalpur, Okara	98
Gurd. pehli Patshahi, Pakpattan City	100
Gurd. Tibba Nanak sar, Pak pattan	102
Gurd. Nanaksar, Tibba Abhore,	104
Gurd. Nanak Sar, Harappa	106
Gurd. Pehli Patshahi, Burewala	108
Gurd. Makhdoompur Pahoran	110
Gurd. Thara Saheb, Multan	114
Gurd. Thara Saheb, Uch sharif	116
Gurd. Pehli Patshahi, Shikarpur, Sindh	118
Gurd. Pehli Patshahi, Jind pir, Sukhar	120

ਗੁਰ: ਸਾਧੂ ਬੇਲਾ ਸੋਖਰ	੧੨੦
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮੀਰਪੁਰਖਾਸ	੧੨੬
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕਰਾਚੀ	੧੨੮
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕਲਿਫਟਨ, ਕਰਾਚੀ	੧੩੦
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕੱਲਾਤ	੧੩੨
ਗੁਰ: ਟਿੱਲਗੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਇਟਾ	੧੩੪
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬੋਲਾਣੀ,	੧੩੬
ਗੁਰ: ਨਾਨਕਵਾੜਾ ਕੰਧਕੋਟ,	੧੩੮
ਗੁਰ: ਬਤਾ ਸਾਹਿਬ, ਸਖੀ ਸਰਵਰ	੧੪੦
ਧਰਮਸਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵਜੀ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਂ	੧੪੨
ਗੁਰ: ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਂ	੧੪੪
ਗੁਰ: ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਸੰਕਰਦੂ	੧੪੬
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਾਲਾਕੋਟ	੧੪੮
ਗੁਰ: ਨਾਨਕਸਰ, ਟਿਲਕਪੁਰ	੧੫੦
122	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਧੂ ਬੇਲਾ (ਸੁਖਰ, ਸਿੰਧ)
126	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮੀਰਪੁਰ ਖਾਸ
128	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕਰਾਚੀ
130	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕਲਿਫਟਨ, ਕਰਾਚੀ
132	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕੱਲਾਤ
134	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਿੱਲਗੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਕੋਇਟਾ
136	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬੁਲਾਨੀ, ਲਾਰਕਾਨਾ, ਸਿੰਧ
138	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਵਾੜਾ, ਕੰਧਕੋਟ
140	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਤਾ ਸਾਹਿਬ, ਸਖੀ ਸਰਵਰ
142	ਧਰਮਸਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵਜੀ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਨ
144	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਨ
146	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਸੰਕਰਦੂ, ਆਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ
148	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਾਲਾਕੋਟ, ਖ਼ੁਲਕ ਹਿਜ਼ਰਾ
150	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਟਿਲਕਪੁਰ, ਖ਼ੁਲਕ ਸਿਲਕੋਟ

Gurd. Sadhu Bela (Sukhar)	122
Gurd. Pehli Patshahi, Mirpur Khas	126
Gurd. Pehli Patshahi, Karachi	128
Gurd. Pehli Patshahi, Klifton, Karachi	130
Gurd. Pehli Patshahi, Kallat	132
Gurd. Tilganji Saheb, Quetta	134
Gurd. Pehli Patshahi, Bulani, Larkana,	136
Gurd. Nanakvara Kandh Kot,	138
Gurd. Tharaa Saheb, Sakhi Sarwar,	140
Dharamsala Guru Nanak Dev ji,	142
Gurd. Kali Devi, D.I.Khan	144
Gurd. Chota Nankiana, Sakardu	146
Gurd. Pehli Patshahi, Balakot, (Hazara)	148
Gurd. Nanaksar, Tilakpur, Sialkot	150

ਗੁਰ: ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਆਲਕੋਟ	੧੫੭
ਗੁਰ: ਬਾਓਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਆਲਕੋਟ	੧੫੮
ਗੁਰ: ਨਾਨਕਸਰ, ਸਾਹੋਵਾਲ	੧੫੮
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਸਿਓਕੋ	੧੬੦
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮੱਲਾ	੧੬੭
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਦਿਓਕੋ	੧੬੪
ਗੁਰ: ਗੁਰਹਟਤੀ ਪਿਸ਼ਾਵਰ	੧੬੮
ਗੁਰ: ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ, ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ,	੧੭੦
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕਟਾਸ	੧੭੪
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ	੧੭੬
ਗੁਰ: ਚੌਆ ਸਾਹਿਬ, ਰੋਹਤਾਸ	੧੭੮
ਗੁਰ: ਨਾਨਕਸਰ, ਡਿੰਗਾ ਗੁਜਰਾਤ	੧੮੦
ਗੁਰ: ਕੋਰਜੀ ਸਾਹਿਬ,	੧੮੭
ਗੁਰ: ਨਾਨਕਸਰ, ਝੰਗ	੧੮੪

152	ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਆਲਕੋਟ
156	ਬਾਓਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਸਿਆਲਕੋਟ
158	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਾਹੋਵਾਲ
160	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਸਿਓਕੋ
162	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮੱਲਾ, ਝੁਲ੍ਹੇ ਨਾਰੋਵਾਲ
164	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਡਿਓਕੋ, ਪਸ਼ੂਰ
168	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਹਟਤੀ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ
170	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ, ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ
174	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕਟਾਸ
176	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ
178	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਆ ਸਾਹਿਬ, ਰੋਹਤਾਸ
180	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਡਿੰਗਾ, ਗੁਜਰਾਤ
182	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੋਰਜੀ ਸਾਹਿਬ
184	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਝੰਗ

Gurd. Ber Saheb, Sialkot	152
Baoli Saheb, Sialkot	156
Gurd. Nanaksar, Sahuwal	158
Gurd. Pehli Patshahi, Seoke	160
Gurd. Pehli Patshahi, Mallha,	162
Gurd. Pehli Patshahi, Deoke, Pasrur	164
Gurd. Gurhatti, Peshawar	168
Gurd. Punja Saheb, Hasan Abadi, Atok	170
Gurd. Pehli Patshahi, Kattas (Chakwal)	174
Gurd. Pehli Patshahi, bal Gundai,	176
Gurd. Choa Saheb, Rohtas	178
Gurd. Nanaksar, Dinga, Distt. Gujrat	180
Gurd. Kir ji Saheb, Jaesukhhwala,	182
Gurd. Nanaksar, Distt. Jhang	184

ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹਫ਼ਤਮਦਰ,	੧੮੬
ਗੁਰ: ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਫਤਿਹ ਬਿੰਦਰ	੧੮੮
ਗੁਰ: ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰਤਾਰਪੁਰ	੧੯੦
ਗੁਰ: ਬਾਈ ਬਹਿਲੋਲ, ਕਾਦੀਵਿੰਡ	੧੯੭
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝਾਤੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਰਗੋ	੧੯੪
ਗੁਰ: ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸਜੀ ਜੀ	੧੯੬
ਗੁਰ: ਦੀਵਾਨਖਾਨਾ, ਲਾਹੌਰ	੧੯੮
ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੁੱਚੇਕੀ	੨੦੦
ਗੁਰ: ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬੁੱਚੇਕੀ	੨੦੭
ਗੁਰ: ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਹਿਤਵਾਲ,	੨੦੪
ਗੁਰ: ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ, ਜੰਬਰ	੨੦੮
ਗੁਰ: ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹੰਜਰਾ	੨੧੦
ਗੁਰ: ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਜਾਤਰੀ	੨੧੭
ਗੁਰ: ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਸ਼ੇਖਰ	੨੧੪

186	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹਫ਼ਤਮਦਰ, ਸ਼ਿਨੌਪੁਰਾ
188	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਫਤੇਹ ਬਿੰਦਰ
190	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰਤਾਰਪੁਰ, ਨਾਰੋਵਾਲ
192	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਈ ਬਹਿਲੋਲ, ਕਾਦੀਵਿੰਡ, ਕਸੂਰ
194	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝਾਤੀ ਸਾਹਿਬ, ਤਰਗੋ, ਕਸੂਰ
196	ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
198	ਦੀਵਾਨ ਖਾਨਾ, ਚੌਆ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ
200	ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਬੁੱਚੇਕੀ, ਝੁਲ੍ਹੇ ਨਾਰੋਵਾਲ
202	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬੁੱਚੇਕੀ, ਝੁਲ੍ਹੇ ਨਾਰੋਵਾਲ
204	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਹਿਤਵਾਲ, ਕਸੂਰ
208	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ, ਜੰਬਰ, ਕਸੂਰ
210	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹੰਜਰਾ
212	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਜਾਤਰੀ, ਸ਼ਿਨੌਪੁਰਾ
214	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਸ਼ੇਖਰ

Gurd. Pehli Patshahi, Haftmadr	186
Gurd. Pehli Patshahi, Fateh Bhindar	188
Gurd. Darbar Saheb Kartarpur, Narowal	190
Gurd. Bhai Behlul, Qadivind, Kasur	192
Gurd. Jhari Saheb, Targe, Kasur	194
Gurd. Janam Asthan Satgur Ramdasji	196
Gurd. Divankhana, Lahore	198
Dharamsala Bhai Harnam Singhji,	200
Gurd. Pancham Patshahi, Beharwal	202
Gurd. Thamm Saheb, Jumbar, Kasur	208
Gurd. Panjvin Patshahi. Hanjra	210
Gurd. Panjvin Patshahi, Jatri,	212
Gurd. Panjvin Patshahi, Sheikhurni,	214

ਗੁਰ: ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ	੨੧੬
ਗੁਰ: ਬਾਓਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ	੨੧੮
ਗੁਰ: ਬੁਧੂ ਦਾ ਆਵਾ, ਲਾਹੌਰ	੨੨੦
ਗੁਰ: ਲਾਲ ਖੂਹੋ, ਲਾਹੌਰ	੨੨੨
ਗੁਰ: ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ	੨੨੪
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮਾਨਸਹਿਰਾ	੨੨੬
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਚਿਟੀਗੰਟੀ	੨੨੮
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਧੀਮਾਲ	੨੩੦
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਨਤਾਲੀ	੨੩੨
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ	੨੩੪
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਗੁਜਰਾਤ	੨੩੬
ਗੁਰਕੋਠਾ, ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ	੨੩੮
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਰਸੂਲ ਨਗਰ	੨੪੦
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ	੨੪੨

216	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਥੋਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 'ਚਕ ਰਾਮ ਦਾਸ' ਮੋਹਨਵਾਲਾ
218	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਓਲੀ ਸਾਹਿਬ 'ਰੰਗ ਮਹਲ' ਲਾਹੌਰ
220	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁਧੂ ਦਾ ਆਵਾ ਲਾਹੌਰ
222	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਾਲ ਖੂਹੋ ਲਾਹੌਰ
224	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ
226	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮਾਨਸਰਾ
228	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਧੀਮਾਲ
230	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨਤਾਲੀ
232	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ
234	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਗੁਜਰਾਤ
236	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਰਸੂਲ ਨਗਰ
238	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ
240	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਰਸੂਲ ਨਗਰ
242	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ

Gurd. Panjvin Patshahi, Chak Ramdas	216
Gurd. Baoli Saheb, Rang Mahel, Lahore	218
Gurd. Budhu Da Aava, Lahore	220
Gurd. Laal Khooh, Lahore	222
Gurd. Dera Saheb, Guru Arjun Dev ji,	224
Gurd. Chhevin Patshahi, Mansehra	226
Gurd. Chhevin Patshahi, Chitti Gatti,	228
Gurd. Chhevin Patshahi, Dhamial,	230
Gurd. Chhevin Patshahi, Narali	232
Gurd. Chhevin Patshahi, Bazurgwal	234
Gurd. Chhevin Patshahi, Gujrat	236
Gurukotha, Wazirabad,	238
Gurd. Chhevin Patshahi, Rasool Nagar	240
Gurd. Chhevin Patshahi, Hafizabad	242

ਗੁਰ: ਇਛਾਪਰਕ, ਵਿੰਨੀ	੨੪੪
ਗੁਰ: ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਧੁਨੀ	੨੪੬
ਗੁਰ: ਪਿੰਡ ਬੱਚੇ, ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ	੨੪੮
ਗੁਰ: ਖਾਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਈਕੇ ਮੱਟੂ	੨੫੦
ਗੁਰ: ਪੰਜਵੀਂ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ,	੨੫੨
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕੋਟਲੀ ਭਾਗਾ	੨੫੪
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਗਲੋਟੀਆ	੨੫੬
ਗੁਰ: ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਸਮਾ,	੨੫੮
ਗੁਰ: ਗੁਰੂਸਰ, ਰਹਿਸਮਾ	੨੬੦
ਗੁਰ: ਟਾਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਸਮਾ	੨੬੨
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਲਾਹੌਰ	੨੬੪
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮਜ਼ਗ, ਲਾਹੌਰ	੨੬੬
ਗੁਰ: ਸ਼ਿਕਾਰਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਛਾ	੨੬੮
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਰਾਮਪੁਰਾ	੨੭੦

244	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੱਛਾਪਰਕ 'ਵਿੰਨੀ ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ
246	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ 'ਧੁਨੀ
248	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡ ਬੱਚੇ 'ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ
250	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਾਰਾ ਸਾਹਿਬ 'ਭਾਈਕੇ ਮੱਟੂ
252	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 'ਕੋਟਲੀ ਭਾਗਾ
254	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਿਟੀਗੰਟੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 'ਗਲੋਟੀਆ
256	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ 'ਰਹਿਸਮਾ
258	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਲੀ ਸਾਹਿਬ 'ਰਹਿਸਮਾ
260	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂਸਰ 'ਰਹਿਸਮਾ
262	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਲੀ ਸਾਹਿਬ 'ਰਹਿਸਮਾ
264	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 'ਲਾਹੌਰ
266	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 'ਮਜ਼ਗ ਲਾਹੌਰ
268	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਕਾਰਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ 'ਕਾਛਾ ਲਾਹੌਰ
270	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 'ਰਾਮਪੁਰਾ

Gurd. Ichhaprik Vinni, Hafizabad	244
Gurd. Guru Amardas ji, Dhuni	246
Gurd. Pind Bache, Hafizabad	248
Gurd. Khara Saheb, Bhaikhe Mattu	250
Gurd. Panjvin Chhevin Patshahi,	252
Gurd. Chhevin Patshahi, Kotli Bhaga	254
Gurd. Chhevin Patshahi, Galotian	256
Gurd. Kund Saheb, Rehmsa,	258
Gurd. Gurusar, Rehmsa, Sialkot	260
Gurd. Talhi Saheb, Rehmsa, Sialkot	262
Gurd. Chaumala Saheb, Lahore	264
Gurd. Chhevin Patshahi, Mozang	266
Gurd. Shikar Garh Saheb, Kachha	268
Gurd. Chhevin Patshahi, Rampura	270

ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮਨਿਨ੍ਹਾਲਾ ਕਲਾਂ	੨੭੨
ਗੁਰ: ਬੇਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਖਰਕ	੨੭੪
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੀਆਂ	੨੭੬
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਢਿਲੂਆਂ	੨੭੮
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਪਛਾਣਾ	੨੮੦
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਰਾਮਪੁਰਾ	੨੮੨
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹਡਿਆਰਾ	੨੮੪
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਗੁਰਮਾਰਗਟ	੨੮੬
ਗੁਰ: ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਅਮਰਸਥ	੨੮੮
ਗੁਰ: ਟਾਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਘੱਕਾ ਕੋਟਲੀ	੨੯੦
ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੋਰ ਜੀ	੨੯੨
ਦਰਗਾਹ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ	੨੯੪
ਖੂਹ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ	੨੯੬
ਟਿੱਬਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ	੨੯੮

272	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮੁਲਾਲਾ ਕਲਾਂ, ਲਾਹੌਰ
274	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕੁਰਕ, ਲਾਹੌਰ
276	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੀਆਂ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
278	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੂਆਂ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
280	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਪੁਛਾਣਾ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
282	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਰਾਮ ਪੁਰਾ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
284	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੂਆਂ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
286	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੂਆਂ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
288	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਅਮਰਸਥ, ਲਾਹੌਰ
290	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਅਮਰਸਥ, ਲਾਹੌਰ
292	ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੋਰ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
294	ਦਰਗਾਹ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
296	ਖੂਹ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
08	ਟਿੱਬਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ

ਕਬਰ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ	300
ਚਿਲਾਗਾਹ ਹਮਜਾ ਗੋਸ, ਸਿਆਲਕੋਟ	30੨
ਮਿਜ਼ਾਰ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ	30੪
ਮਿਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਰਤ ਸਾਹਿਬਦੇਵ ਜੀ	30੬
ਸਮਾਧ ਬਾਬਾ ਸ਼ਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ	30੮
ਦਰਬਾਰ ਸ਼ਿਰੀ ਚੰਦ ਓਕਾਤਾ	3੧0
ਬਾਬਾ ਬੁਮਣ ਸਾਹ ਜੀ ਓਕਾਤਾ	3੧੨
ਗੁਰ: ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ	3੧੪
ਗੁਰ: ਭਾਈ ਬਾਨ ਸਿੰਘ ਅੰਟਕ	3੧੮
ਗੁਰ: ਨਰੋਕਾਰੀ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ	3੨0
ਗੁਰ: ਸਿੰਘ ਸਕਾ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ	3੨੪
ਗੁਰ: ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ	3੨੬
ਗੁਰ: ਸਿਫੀ ਦਿਆਲਸਰ ਟੋਪੀ	3੨੮
ਗੁਰ: ਧਰਮਾਖੇਮ, ਬਨੂ	330

300	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮੁਲਾਲਾ ਕਲਾਂ, ਲਾਹੌਰ
302	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਕੁਰਕ, ਲਾਹੌਰ
304	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੀਆਂ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
306	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੂਆਂ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
308	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਪੁਛਾਣਾ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
310	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਰਾਮ ਪੁਰਾ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
312	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੂਆਂ, ਝਲੂਆਂ, ਲਾਹੌਰ
314	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਧੀਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਅਮਰਸਥ, ਲਾਹੌਰ
328	ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੋਰ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
320	ਦਰਗਾਹ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
324	ਖੂਹ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
326	ਟਿੱਬਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
328	ਖੂਹ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ
330	ਟਿੱਬਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ

Gurd. Chhevin Patshahi, Minhala Kalan	272
Gurd. Beri Saheb, Kharak, Lahore.	274
Gurd. Chhevin Patshahi, Jhallian,	276
Gurd. Chhevin Patshahi, Dhilwan,	278
Gurd. Chhevin Patshahi, Padhana	280
Gurd. Chhevin Patshahi, Rampura	282
Gurd. Chhevin Patshahi, Hadyara	284
Gurd. Chhevin Patshahi, Guru Mangat	286
Gurd. Chhevin Patshahi, Amarsadhu	288
Gurd. Tahli Saheb, Shakargarh	290
Janam Asthan Mata Saheb Kaur ji	292
Dargah Hazrat Baba Farid Gunj Shakar	294
Khuh Baba Farid, 17 EB Burewala	296
Gurd. Tibba Baba Farid, Lahore	298

Kabar Rai Bular, Nankana Saheb	300
Chilla Gah & Hazrat Hamza Ghaus	302
Mizar Sain Mian Meer ji	304
Mizar Hazrat Shah Daula, Gujrat City	306
Samadh Baba Shri Chand, Lahore	308
Darbar Sri Chand Bhumman Shah	310
Bhumman Shah Distt Okara	312
Gurd. Bhai Joga Singh, Peshawar	314
Gurd. Bhai Than singh, Attock	318
Gurd. Nirankari, Rawalpindi	320
Gurd. Singh Sabha, Rawalpindi	324
Gurd. Bhai Mani Singh, Rawalpindi	326
Gurd. Sri Diyal Sar, Topi	328
Gurd. Darma Khel, Bannu	330

ਗੁਰ: ਜੋਠੀਵਾੜਾ, ਬਨੂ	੩੩੭
ਗੁਰ: ਭਾਈ ਬਨੂ ਮਾਂਗਟ	੩੩੮
ਗੁਰ: ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ	੩੩੯
ਗੁਰ: ਅਜਨਿਆਵਾਲਾ	੩੩੮
ਗੁਰ: ਭਾਈ ਲਾਲੂ	੩੪੦
ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ	੩੪੭
ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ	੩੪੮
ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸਿੰਘਾ ਸਿੰਘਣੀਆਂ	੩੪੯
ਗੁਰ: ਭਾਈ ਫੇਰੂ	੩੫੦
ਗੁਰ: ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ	੩੫੪
ਗੁਰ: ਭਾਈ ਖਾਨਚੰਦ ਝੰਗ	੩੫੬
ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ, ਝੰਗ	੩੫੮
ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ, ਝੰਗ	੩੬੦
ਗੁਰ: ਅਮਰ ਸਾਹ ਜੀ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਨ	੩੬੭

332	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਗੀ ਵਾੜਾ, ਬਨੂ
334	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਬਨੂ ਮਾਂਗਟ
336	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ
338	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਜਨਿਆਵਾਲਾ
340	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੂ
342	ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ
344	ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ
346	ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸਿੰਘਾ ਸਿੰਘਣੀਆਂ
350	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਫੇਰੂ
354	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ
356	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਖਾਨਚੰਦ ਝੰਗ
358	ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ, ਝੰਗ
360	ਧਰਮਸਾਲਾ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ, ਝੰਗ
362	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਮਰ ਸਾਹ ਜੀ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਨ

Gurd. Jogiwarā, Bannu	332
Gurd. Bhai Bannu Mangat	334
Gurd. Damdma Saheb, Gujranwala	336
Gurd. Ajnianwala	338
Gurd. Bhai Lalu	340
Shaheed Gunj Bhai Mani Singh ji	342
Shaheed Gunj Bhai Taroo Singh ji	344
Gurd. Shaheed Gunj Singhan Singhnian	346
Gurd. Bhai Pheru. Distt. Lahore	350
Gurd. Shaheed Bhai Daleep Singh Ji	354
Gurd. Bhai Khan Chan, Maghiana	356
Dharamsala Bhai Hema ji, Maghiana	358
Gurd. Bhai Hema ji, Jhang	360
Gurd. Ameer Shah ji D.I.Khan	362

ਗੁਰ: ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸਾਹ, ਝੰਗ	੩੬੪
ਗੁਰ: ਕੰਗਣਪੁਰ ਸਾਹਿਬ	੩੬੬
ਗੁਰ: ਹਰਦੋ ਸਿਹਾਰੀ, ਕਸੂਰ	੩੬੮
ਗੁਰ: ਬਾਬਾ ਜਮੀਅਤ ਸਿੰਘ ਜੀ	੩੭੦
ਗੁਰ: ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਨੈਨਾਕੋਟ	੩੭੭
ਗੁਰ: ਦਫਤੂ, ਕਸੂਰ	੩੭੪
ਗੁਰ: ਨਾਨਕਵਾੜਾ, ਕੰਧਕੋਟ	੩੭੬
ਗੁਰ: ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ	੩੭੮
ਸਮਾਧ ਅਲਪਾ, ਕਸੂਰ	੩੮੦
ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ	੩੮੭
ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ	੩੮੪
ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ	੩੮੬
ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ	੩੮੮
ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਲਵਾ	੩੯੭

364	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸਾਹ, ਝੰਗ
366	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੰਗਣਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
368	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰਦੋ ਸਿਹਾਰੀ, ਕਸੂਰ
370	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਜਮੀਅਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਾਹਨਾ ਨਾਵ
372	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਨੈਨਾਕੋਟ
374	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਫਤੂ, ਕਸੂਰ
376	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਵਾੜਾ, ਕੰਧਕੋਟ
378	ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ
380	ਸਮਾਧ ਅਲਪਾ, ਕਸੂਰ
382	ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ
384	ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ
386	ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
388	ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਲਾਹੌਰ
392	ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਲਵਾ

Gurd. Garh Fateh Shah, Jhang	364
Gurd. Kangan pur, Distt. Kasur	366
Gurd. Harro Sehari, distt, Kasur	368
Gurd. Baba Jamiat Singh Ji, Kahna Nau	370
Gurd. Baba Gurbux Singh, Nenakot	372
Gurd. Daftoo, Distt. Kasur	374
Gurd. Nanakvara, Nirankarian	376
Gurd. Bhai Gurdas ji, Shikarpur	378
Samadh Alpa, Distt Kasur	380
Samadh Sardar Charhat Singh	382
Samadh Sardar Mahan Singh	384
Janam Asthan Maharaja Ranjit Singh	386
Samadh Maharaja Ranjit Singh, Lahore	388
Janam Asthan S Hari Singh Ji Nalwa	392

ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਲਵਾ,	੩੯੪
ਸਮਾਧ ਫੁਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅੜਾਲੀ	੩੯੬
ਗੁਰ: ਨਹਿੰਗ ਸਿੰਘ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ	੩੯੮
ਸਮਾਧ ਜਮਾਦਾਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਲਾਹੌਰ	੪੦੦
ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ	੪੦੨
ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਖਤਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੰਵਰ	
ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ	੪੦੪
ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨਿਕੋਣ	੪੦੬
ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ	੪੦੮
ਗੁਰ: ਮਹਿਮੇਸਰ ਲਲਿਆਣੀ, ਕਸੂਰ	੪੧੦
ਗੁਰ: ਅਜੀਤਸਰ, ਓਕਾਤਾ	੪੧੨
ਵਰਤੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ	੪੧੪
ਧਨਵਾਦ	੪੧੫

394	ساز - سردار ہری سنگھ جی نلوا؛ جرود
396	سامدھ پھولا سنگھ اکالی، نوشہرا، پشاور
398	گردوارا نہنگ سنگھ، چھاؤنی نوشہرا
400	سامدھ جمعدار خوشحال سنگھ، لاہور
402	سامدھ سردار جواہر سنگھ لاہور
	سامدھ مہاراجا کھڑک سنگھ
404	تے کنور نونال سنگھ
406	سامدھ مہارانی نکین، لاہور
408	سامدھ مہاراجا شیر سنگھ، لاہور
410	گردوارا مہیے سرللیانی، قصور
412	گردوارا اجیت سر، ریٹلا خرد
414	درتیاں کتاباں
415	شکریے

Samadh Sardar Hari Singh ji Nalwa	394
Samadh Phola Singh, Akali, Naushehra	396
Gurd. Nehang Singh, Naushehra Cantt.	398
Samadh Jamadar Khushhal Singh	400
Samadh Sardar Jawahir Singh, Lahore	402
Samadh Maharaja Kharak Singh &	
Kanwar Naunehal Singh	404
Samadh Maharani Nakain	406
Samadh Maharaja Sher Singh	408
Gurd. Mahmesar, Lallyani	410
Gurd. Ajeet sar	412
Bibliography	414
Acknowledgements	415

ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ

ਮੇਰੀ ਜਾਰੇ ਤਾਰੀਖ ਲੰਬੇ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਪੈੜ ਹੈ, ਜਿਹਦਾ ਖੁਰਾ ਨੱਪ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪਿਛਾਂਹ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਦੋ ਪਾਸੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੇ ਬੇਅੰਤ ਖੁਰੇ ਲੱਭੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਸਾਂਗੇ ਆਪਣੀ ਅੱਜ ਤੇ ਭਲਕ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਟਕ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਨੁੱਖੀ ਖੋਪੜੀ, ਹੜੱਪਾ, ਮੋਹਿਨਜੋਦੜੋ, ਗੜ੍ਹ ਮਹਾਰਾਜਾ (ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ), ਟੈਕਸਲਾ ਤੇ ਚੱਕਵਾਲ ਜਿਹੀਆਂ ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਸਾਡੀ ਵਸੇਬੀ ਅਤੇ ਰਹਿਤਲੀ ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਅਮੀਰੀ ਉੱਤੇ ਜਿੰਨਾ ਮਾਣ ਕਰੀਏ ਥੋੜਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹਾਸਿਲ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗਰਾਮਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ "ਅਸ਼ਟਾਧਿਆਈ" ਲਿਖੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਤੰਜਲੀ ਨੇ "ਮਹਾਭਾਸ਼ੀਆ" ਰਚੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ "ਰਿਗਵੇਦ" ਏਥੇ ਹੀ ਰਚੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਚਕਨਾਰੂਰ ਹੋਇਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਫੱਟ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜਿਆ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ। ਏਥੇ ਹੀ ਅਬੂਰਿਹਾਨ ਅਲਬੇਰੂਨੀ ਆਪਣੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਿਤਾਬ "ਕਿਤਾਬੁਲ ਅਲਹਿੰਦ" ਲਿਖੀ।

ਇਲਮੀ ਅਤੇ ਰਿਹਤਲੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤਾਰੀਖ ਵੀ ਹੈ। ਬਾਲਮੀਕੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਹੀ ਖਿੱਤੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ "ਰਮਾਇਣ" ਰਚੀ। ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਝੰਡੇ ਝੁਲੇ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਚਾਨਣ ਲੈ ਕੇ ਸੂਫੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤੋਹੀਦ ਦੀ ਲੋ ਵਰਤਾਈ। ਇਸੇ ਲੋਅ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਅੱਪੇ ਵਲੋਂ

ਮਿਰੀ ਜਾਏ ਤਾਰੀਖ ਨਿੱਕੇ ਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਪੈੜ ਹੈ। ਜੇਹਾ ਕਰਾਨਪ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪੱਛਾਣੇ ਅਤੇ ਅਗਨੇ ਦੋ ਪਾਸੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੇ ਬੇਅੰਤ ਖੁਰੇ ਲੱਭੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਸਾਂਗੇ ਆਪਣੀ ਅੱਜ ਤੇ ਭਲਕ ਨਾਲ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਟਕ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਨੁੱਖੀ ਖੋਪੜੀ, ਹੜੱਪਾ, ਮੋਹਿਨਜੋਦੜੋ, ਗੜ੍ਹ ਮਹਾਰਾਜਾ (ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ), ਟੈਕਸਲਾ ਤੇ ਚੱਕਵਾਲ ਜਿਹੀਆਂ ਵਡਮੁੱਲੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਸਾਡੀ ਵਸੇਬੀ ਅਤੇ ਰਹਿਤਲੀ ਅਮੀਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਅਮੀਰੀ ਉੱਤੇ ਜਿੰਨਾ ਮਾਣ ਕਰੀਏ ਥੋੜਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹਾਸਿਲ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਪਾਣੀ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗਰਾਮਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ "ਅਸ਼ਟਾਧਿਆਈ" ਲਿਖੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਤੰਜਲੀ ਨੇ "ਮਹਾਭਾਸ਼ੀਆ" ਰਚੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ "ਰਿਗਵੇਦ" ਏਥੇ ਹੀ ਰਚੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਫਤਹਿ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਚਕਨਾਰੂਰ ਹੋਇਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਫੱਟ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜਿਆ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ। ਏਥੇ ਹੀ ਅਬੂਰਿਹਾਨ ਅਲਬੇਰੂਨੀ ਆਪਣੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਿਤਾਬ "ਕਿਤਾਬੁਲ ਅਲਹਿੰਦ" ਲਿਖੀ।

ਇਲਮੀ ਅਤੇ ਰਿਹਤਲੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤਾਰੀਖ ਵੀ ਹੈ। ਬਾਲਮੀਕੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਹੀ ਖਿੱਤੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ "ਰਮਾਇਣ" ਰਚੀ। ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਝੰਡੇ ਝੁਲੇ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਚਾਨਣ ਲੈ ਕੇ ਸੂਫੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤੋਹੀਦ ਦੀ ਲੋ ਵਰਤਾਈ। ਇਸੇ ਲੋਅ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

PREFACE

History to me are footprints marked by time on its trail. Following these footprints we can travel both towards our future and our past. Innumerable such landmarks have been found in our motherland and we can link millions of years of our past history with our future through them. We have already discovered some major land marks like human skull found in Attock, ruins of Harappa, Moen jo Daro, Garh Maharaja (Baluchistan), Taxila and Chakwal. The research carried on these finds highlights our richness in culture and civilization. Our pride in it should not have any bounds. Our mother land can boast that it was here that Panani compiled "Ashta Dhiyaee", the first book on grammar. It was here that Patanjili wrote "Maha Bhashia". Rig Veda, the first book of the world, was also written in this land of ours. Alexander's dream to conquer the world was smashed to smithereens in this land of ours and he was inflicted with the injuries which caused his death. Abu Rehan Alberouni wrote his renowned book "Kitab ul Hind" in this very land.

This land has a religious history along with its literary and cultural history. Balmiki wrote his "Ramain" in this part of the world. It was here that the flag of Islam was hoisted for the first time on the Indian soil. It was from here that the Soofi's got enlightenment and carried the torch of

ਜੀ ਦਾ ਜ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਅਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਹੋਰਾਂ ਫਰਮਾਇਆ :

ਬੁਤ ਕਦਾ ਫਿਰ ਬਾਦ ਮੁਦਤ ਕੇ ਰੋਸਨ ਹੁਆ
ਨੂਰੇ ਇਬਰਾਹਿਮ ਸੇ ਆਜਰ ਕਾ ਘਰ ਰੋਸਨ ਹੁਆ
ਫਿਰ ਉਠੀ ਆਖਿਰ ਸਦਾ ਤੋਹੀਦ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਸੇ
ਹਿੰਦ ਕੋ ਇੱਕ ਮਰਦ-ਏ-ਕਾਮਿਲ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਖੁਬ ਸੇ ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ । ਜ਼ਿਲਾ ਨਾਰੋਵਾਲ ਤਹਿਸੀਲ ਸ਼ੱਕਰਗੜ ਵਿੱਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਕਈ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਇਹ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਲਰੇ ਹੋਏ ਤਾਰੀਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਜੋਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਅੰਦਰ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਵਰਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਮੁਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਸੋਧੀ ਕਿਤਾਬ "ਮਹਾਨਕੋਸ਼" ਤੋਂ ਲਈ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰੀਖੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮਦਦ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅਖੀਰ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਲੱਗ ਗਏ । ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਇੰਨਾ ਚੋਖਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਣ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਗਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬਦਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਨਵੇਂ ਜ਼ਿਲੇ ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲਾਂ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਤਹਿਸੀਲ

ਬੇਹ ਤੋਂ ਪੈਲੋਂ ਅੱਧੇ ਐਸਾਮ ਦੇ ਜੇਹਨੂੰ ਜੇਹਲੇ. ਅੰਤ੍ਹੋਂ ਐਸਾਮ ਦੇ ਚਾਨ੍ਹੇ ਲੈ ਕੇ ਸੁਫੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤੋਹੀਦ ਦੀ ਲੋਹੜੀ ਲਾਈ. ਐਸੇ ਲੋਹੜੇ ਮਿਲ
ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਦੀਓ ਜੀ ਦਾ ਨਖ਼ੋਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਲਾ ਅਕਬਾਲ ਹੋਰਾਂ ਫਰਮਾਇਆ

ਬੇਤ ਕਦੇ ਪ੍ਰਥਮ ਬਦ ਮਤ ਕੇ ਰੋਸਨ ਹੁਆ
ਨੂਰ ਅਬਰਾਹਿਮ ਸੇ ਆਜਰ ਕਾ ਘਰ ਰੋਸਨ ਹੁਆ
ਪ੍ਰਥਮ ਅੱਖੀ ਆਖਿਰ ਸਦਾ ਤੋਹੀਦ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਸੇ
ਹਿੰਦ ਕੋ ਇੱਕ ਮਰਦ ਕਾਮਿਲ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਖੁਬ ਸੇ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ । ਜ਼ਿਲਾ ਨਾਰੋਵਾਲ ਤਹਿਸੀਲ ਸ਼ੱਕਰਗੜ ਵਿੱਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਕਈ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਇਹ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਲਰੇ ਹੋਏ ਤਾਰੀਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਜੋਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਅੰਦਰ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਵਰਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਮੁਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਸੋਧੀ ਕਿਤਾਬ "ਮਹਾਨਕੋਸ਼" ਤੋਂ ਲਈ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰੀਖੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮਦਦ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਅਖੀਰ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

oneness of God throughout India. Guru Nanak Dev Ji too emerged out of this flame. Allama Iqbal said:

The idol-temple was once again lit after a long time
The house of Aazar was brightened by the Abraham's light.
Once again the voice of oneness of the almighty started from the land of Punjab
A perfect man awoke the people of India from their deep slumber.
(From Iqbal's Bange Daru)

Guru Nanak Dev Ji was the first Guru of the Sikh nation. He was born at Nankana Sahib (District Sheikhupura of Pakistan) and breathed his last in Tehsil Shakar Garh of the Narowal district. Out of the Gurus that succeeded Guru Nanak Dev Ji, the holy places of Guru Ramdas Ji, Guru Arjun Dev Ji, Guru Hargobind Ji and other great Sikh personalities are lying around in our motherland as monuments of the past. These are a part of our history. I have compiled an account of these scattered monuments as the words of history in the pages of this book. Information, in the main, has been obtained from Bhai Kahn Singh Ji Nabha's famous book "Mahan Kosh". Help has also been sought from a number of other historical books listed at the end of this book.

It took me full five years to locate these milestones of history. Such a long period of time was

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਝਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਹਾਸਿਲ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਚਾਰਯ, ਅਗਿਆਨ ਅੰਧਕਾਰ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕ ਸੂਰੀਆ ਰੂਪ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਇੱਕ ਥੇਹ ਹੈ। ਇਸ ਥੇਹ ਨੂੰ “ਧੌਲਰ” ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧੌਲਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਚਿੱਟੇ ਰਾਜ ਮੰਦਰ” ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬੋਭਿਤ ਹੈ।

ਕਿਤਹੀ ਕਾਮਿ ਨ ਧਉਲਹਰ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਬਿਸਰਾਏ ॥ (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਇਸ ਥੇਹ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਕਈ ਪੱਥਰਾਂ ਉੱਪਰ ਉਕਰੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਹਿਲ ਸੀ। ਖਵਰੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ “ਧੌਲਰ” ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ “ਸੀਤਾਵਾਲਾ” ਨਾਮੀ ਖੂਹ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੂਹ ਕਿਸੇ ਸੀਤਾ ਨਾਮੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਕਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਘੁੰਗ ਵਸਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ।

“ਬਸਤੋ ਹੋਇ, ਹੋਇ ਸੋ ਊਜਰੁ ਊਜਰੁ ਹੋਇ ਸੁ ਬਸੈ ॥”

ਪੰਦਰਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਥਾਂ ਰਾਏ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਨਗਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਭੱਟੀ ਗੋਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰਾਏ ਭੋਏ ਨਾਮੀ ਸੱਜਣ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉੱਥੇ ਦਾ ਹਾਕਿਮ ਸੀ। ਬੋਦੀ ਬੰਸ ਵਿੱਚੋਂ

ਸਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂਕ ਦਿਓ ਜੀ

ਰਾਵੀ ਅਤੇ ਝਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਇੱਕ ਥੇਹ ਹੈ। ਇਸ ਥੇਹ ਨੂੰ “ਧੌਲਰ” ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧੌਲਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਚਿੱਟੇ ਰਾਜ ਮੰਦਰ” ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬੋਭਿਤ ਹੈ।

ਕੱਸੀ ਕਾਮ ਧੌਲਰ ਜਤ ਹਰੋਸਰਾਏ (ਸੂਹੀ ਮਲਾ: 5)

ਇਸ ਥੇਹ ਤੋਂ ਮਿਲੇ ਕਈ ਪੱਥਰਾਂ ਉੱਪਰ ਉਕਰੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਹਿਲ ਸੀ। ਖਵਰੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ “ਧੌਲਰ” ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ “ਸੀਤਾਵਾਲਾ” ਨਾਮੀ ਖੂਹ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੂਹ ਕਿਸੇ ਸੀਤਾ ਨਾਮੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਕਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਹੱਤਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਘੁੰਗ ਵਸਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ।

SATGUR GURU NANAK DEV JI

The area between the river Ravi and the Chenab is known as Sandal Bar in which lies famous city of Nankana Sahib where the founder of the Sikh religion — the man who fought against the forces of darkness and ignorance — was born. He was Guru Nanak. In the south of Nankana lies a mound named as Dhaular also mentioned in the Granth Sahib.

Those mansions where the Lord is forgotten are useless. (Suhī 5)

Many of the stones recovered from the mound have carvings of the faces of religious objects of worship. Probably here was a palace (or a fort) of some Raja. There is a well known as "Sita da Khooh" in the feet of this mound. The well perhaps was specially dug for some lady Sita. It was once a prosperous town and later on deserted or devastated for reasons not known yet.

What is inhabited becomes deserted, and what is deserted becomes inhabited.

In the 15th century the modest settlement at this area was known as Talwandi Rai Bhoey. The Rai was Bhatti Rajput and Rai Bular from the same family was the ruler. A well-read person Mehta Kalyan Das (Kalu) of Bedi caste was an employee of Rai Balar. Kalu's wife was Tripta to whom was born Nanak in Visakh suddi 3rd (20th Visakh) Samvat 1526 (15th April 1469 AD) who had lighted the whole world.

(When Nanak was born there was light all over the world)

ਮਹਿਤਾ ਕਲਿਆਣ ਦਾਸ (ਕਾਲੂ) ਨਾਮ ਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਇੱਕ ਸੱਜਣ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਪਾਸ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਸੀ । ਇੱਥੇ ਹੀ ਇਸ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮ ਦੇ ਘਰ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩ (੨੦ ਵਿਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ (੧੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ ੧੪੬੯) ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨੂਰ ਪ੍ਰਗਟਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਜੱਗ ਰੁਸ਼ਨਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ, ਮਿਟੀ ਧੁੰਦ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਆ ॥

ਸੰਮਤ ੧੫੩੨ ਵਿੱਚ ਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸ ਹਿੰਦੀ, ਸੰਮਤ ੧੫੩੫ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਜ ਲਾਲ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੫੩੯ ਵਿੱਚ ਮੌਲਵੀ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਪਾਸ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਣ ਬਿਠਾਇਆ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਨਾਲ ਸਾਗਿਰਦ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਤੱਤ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮੂਰਖ ਹੈ । ਇਸੇ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰਦਿਆਲ ਕੁਲ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨੇਊ ਪਵਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ । ਜਦ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਜਨੇਊ ਲੈ ਕੇ ਮੰਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਨੇਊ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਬੰਧਨ ਜਾਣ ਕੇ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ।

“ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਦੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥

ਏਹ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਟੀ ਤਾ ਪਾਡੇ ਘਤੁ ॥”

ਆਦਿ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰੇ ਜੋ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਸ਼ੋਭਿਤ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ । ਆਪ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਘਰ ਦੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ । ਉਹਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ ਕੀਤੇ

ਪੰਦਰਹੀਸਾਂ ਸਦੀ ਯਿਸੂੀ ਵੇਲੇ ਅੱਲ੍ਹੇ ਤਹਾਨੂੰ ਰਾਏਂ ਬਹੁੰਦੇ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਨਾਲ਼ ਇੱਕ ਚੁੰਨਾ ਗਿਰੀ. ਅੱਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਬਹੁੰਦੇ ਗੋਤ ਦੇ ਕੇ ਰਾਏਂ ਬਹੁੰਦੇ ਨਾਮੀ ਜਨ ਨੇ
 ਸਾਇਸੀ. ਅੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪ੍ਰਦਾਰ ਚੁੰਨੇ ਰਾਏਂ ਬਲਾ ਅੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਲੈਣੇ ਅੱਲ੍ਹੇ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸੀ. ਬਿਦੀ ਨੂੰ ਚੁੰਨੇ ਮੁਲਕੀਅਤ ਦਾਸ (ਕਾਲੂ) ਨਾਲ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲੱਖਿਆ ਇੱਕ ਜਨ ਅੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਰਾਏਂ
 ਬਲਾ ਪਾਸ ਮਾਤਮ ਸੀ. ਅੱਲ੍ਹੇ ਦੀ ਅੱਲ੍ਹੇ ਮਾਤਮ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਦੀ 3 (20 ਸਾਹਿਬ) ਸੰਮਤ 1526 (15 ਅਪ੍ਰੈਲ ਸੰਨ 1469) ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟਿਆ
 ਜਿਸ ਸਾਰਾ ਜਗ ਰੁਸ਼ਨਾ ਦਿੱਤਾ.

ਸੰਮਤ 1532 ਵਿੱਚ ਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸ ਹਿੰਦੀ, ਸੰਮਤ 1535 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਜ ਲਾਲ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸੰਮਤ 1539 ਵਿੱਚ ਮੌਲਵੀ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਪਾਸ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਣ ਬਿਠਾਇਆ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਨਾਲ਼ ਸਾਗਿਰਦ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਤੱਤ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮੂਰਖ ਹੈ । ਇਸੇ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰਦਿਆਲ ਕੁਲ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨੇਊ ਪਵਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ । ਜਦ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਜਨੇਊ ਲੈ ਕੇ ਮੰਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਨੇਊ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਬੰਧਨ ਜਾਣ ਕੇ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ।

ਸੰਮਤ 1532 ਵਿੱਚ ਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸ ਹਿੰਦੀ, ਸੰਮਤ 1535 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਜ ਲਾਲ ਪੰਡਿਤ ਪਾਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਸੰਮਤ 1539 ਵਿੱਚ ਮੌਲਵੀ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਪਾਸ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਣ ਬਿਠਾਇਆ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਨਾਲ਼ ਸਾਗਿਰਦ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਤੱਤ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮੂਰਖ ਹੈ । ਇਸੇ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੇ ਖੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰਦਿਆਲ ਕੁਲ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨੇਊ ਪਵਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ । ਜਦ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨੇ ਜਨੇਊ ਲੈ ਕੇ ਮੰਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਨੇਊ ਨੂੰ ਜਾਤੀ ਬੰਧਨ ਜਾਣ ਕੇ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ।

“ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਦੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥

ਏਹ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਟੀ ਤਾ ਪਾਡੇ ਘਤੁ ॥”

A place emerges as a big city to be deserted and to be rehabilitated again and deserted again.

Nanak was taught Hindi by Gopal Pandit in Samvat 1532, Sanskrit by Brij Lal Pandit in Samvat 1535 and Arabic and Persian by Maulvi Qutbuddin in 1539. Nanak with his spiritual power convinced his teachers that without knowing the real object of knowledge the most knowledgeable person would be an ignorant one. According to the Khatri tradition, his father Kalu led him to the religious leader Hardayal to baptize him through Janju or Janau but Nanak refused to wear Janau the reasons being that he did not believe in caste and creed (then Hindu religion). The following is the verse which Nanak recited on the occasion. (included in Aasa di Var in the Granth Sahib)

Make compassion the cotton, contentment the thread, modesty the knot and truth the twist. This is the sacred thread of the soul; if you have it, then go ahead and put it on me.

This was the period when young Nanak was more absorbed and involved in the search of Truth or God (Kartar). He was least interested in worldly affairs and he practically disappointed his father, who tried his best to engage his young son in business. On the suggestion of Nanak's sister Bebe Nanaki Ji he was sent to sultanpur Lodhi (Samvat 1541) where the governor Daulat Khan Lodhi in Samvat 1542. appointed him as a store- keeper.

On 24th Jaith, Samvat 1544, he was married to Salukhni Ji daughter of Mool Chand Ji. They had two sons. Baba Shri Chand Ji and Baba Lakhmi Das Ji. He tried to preach his views against the oppression, division of the humanity into classes enmity and the social plight of the common man. In this mission he could approach to a very limited people and areas, therefore, he decided to embark

ਜੋ ਸਫਲ ਨਾਂ ਹੋ ਸਕੇ । ਆਖਿਰ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉੱਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਨਾਂ ਪਏ । ਸੰਮਤ ੧੫੪੧ ਵਿੱਚ ਆਪ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਚਲੇ ਗਏ । ਉਥੇ ਆਪ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੫੪੨ ਵਿੱਚ ਉਥੇ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਲੋਧੀ ਦਾ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ।

੨੪ ਜੇਠ ਸੰਮਤ ੧੫੪੪ ਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਬਾਬਾ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ । ਰਾਜ ਯੋਗੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਘਰ ਬੈਠ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਉਪਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਫੁੱਟ, ਈਰਖਾ, ਵੈਰ ਅਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਭਾਂਬੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜ ਰਹੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਨ ਦਾ ਛੱਟਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਉਦਾਸੀ ਬਾਣਾ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ।

ਸੰਮਤ ੧੫੫੪ ਵਿੱਚ ਆਪ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਉੱਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ । ਦੂਜੀ ਉਦਾਸੀ ਸੰਮਤ ੧੫੬੭ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ । ੧੫੭੧ ਵਿੱਚ ਤੀਜੀ ਉਦਾਸੀ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ । ਇਉਂ ਚੌਥੀ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸੰਮਤ ੧੫੭੫ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਕੀਤੀ ਇਹਨਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਸਮੇਂ ਆਪ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ, ਚੀਨ, ਰੂਸ ਤੇ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ । ਹਰ ਥਾਂ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਬੁਧ ਆਦਿਕ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਆਲਮਾਂ, ਗਿਆਨੀਆਂ, ਤਪੀਆਂ, ਸਾਧੂਆਂ ਅਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ “ੴ” ਦਾ ਭੇਤ ਸਮਝਾਇਆ ।

ਸੰਮਤ ੧੫੭੯ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੫੬੧ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਸੀ) ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜ ਕੇ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਦਾ ਵਰਤ ਨਾਲ ਅੰਨ ਦਾ ਲੰਗਰ ਸਭ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ, ਇਸੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ ।

آدرشلوك اُچارے جو آساور وچ ششوبت ہن۔

گرو صاحب دامن سدا کرتا رہے چنتن وچ لین رہندا۔ آپ کاراں دیہاراں ول دھیان نہیں سن دیندے پر بابا کالو جی دی وڈی اچھیا سی کہ آپ کوئیں نہ کوئیں گھر دے دھندیاں وچ لگن۔ اوہناں کئی جتن کیجئے جو سچل نہ ہو سکے۔ آخر بے بے ناکی جی دے کسں اُتے آپ نوں سلطان پور لودھی بھیج دتا گیا تاں جو ست گرجی دی شانتی وچ وگھن نہ پوے سمت 1541 وچ آپ سلطان پور لودھی چلے گئے۔ اوتھے آپ نے سمت 1542 وچ اوتھوں دے حکمران دولت خان لودھی دامنودی خانانہ لایا۔

24 جیٹھ سمت 1544 نوں آپ دا ویاہ مول چند جی دی پٹیری سلکھنی جی نال ہویا جس توں بابا شری چند جی اتے بابا لکھمی داس جی بنئے۔ راج یوگی گرو جی نے وچاریا کہ گھر بیٹھ کے اپدیش کرن نالوں سنسار تے پورن اُپکار نہیں ہو سکدا۔ ایس لئی جھٹ ‘ایرکھا’ ویر اتے جات پات دے بھائیڑاں وچ سڑ رہی لوکاں نوں امرت دان دا چھٹا دین دے واسطے اُدا سی بلانا پھن لیا۔

سمت 1554 وچ آپ پہلی اُدا سی اُتے روانا ہوئے۔ دوجی اُدا سی سمت 1567 وچ دکھن وچ کیئی۔ 1571 وچ تیجی اُدا سی ارنہ کیئی۔ ایوں چوتھی اتے آخری اُدا سی سمت 1575 وچ پچھم ول دی کیئی۔ ایسناں اداسیاں سے آپ نے ہندستان، چین، روس تے عرب دیشاں دی یا ترا کیئی۔ ہر تھاں اوتھوں دے پر سدھ ہندو، مسلمان، بدھ آد وغیرا دھرم دے عالماں، گیانیاں، تپیاں، سادھواں اتے درویشاں نال گوشیاں کیتیاں اتے اوہناں نوں “ایک اونکار” دا بھیت سکھایا۔

upon a long journey.

His first journey was in Samvat 1554. This was called udasi and his second udasi was in the southern India in Samvat 1567. He completed his third round in Samvat 1571. His last journey (Samvat 1575) was in the west. During these journeys he visited the whole of Hindustan, China, Russia and Arab countries. where he met the saints, scholars mystics and fakirs of different religions. About thirty years Nanak spent as a wandering fakir renouncing the life of a householder. In Samvat 1579 he finally settled in Kartarpur. (which he founded in Samvat 1561) and started Langar. His parents died this year.

Satgur Nanak Dev Ji appointed Satgur Angad Dev Ji as his successor. He left for heaven on 23rd Asuj Samvat 1596 Suddi 10th (22nd September 1539) on the bank of the river Ravi. The light had merged in its source.

O Nanak, their faces are radiant in the Court of the Lord, and many are saved along with them !

His education or message is based on Mool Mantar and the whole Sikhi is founded on that which has been summed up.

One universal creator God. The name is truth. Creative being personified. No fear. No hatred. Image of the undying, beyond birth, self-existent.

He believed in One God who was supreme. He was against the worshipping of statues, graves and remains in Shamshan and Marrhis.

ਹੀ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਜੋਤੀ ਜਗ ਪਈ। ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਸੱਤ ਸਾਲ ਗੁਰ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਬਲਵੰਤ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਘਾਲ ਘਾਲੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਦਰ ਕਬੂਲ ਹੋਏ।

ਪਏ ਕਬੂਲ ਖਸਮ ਨਾਲਿ, ਜਾ ਘਾਲ ਮਰਦੀ ਘਾਲੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਰੀਝੇ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਲਹਿਣੇ ਤੋਂ ਅੰਗਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ੧੭ ਹਾੜ੍ਹ ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਉਂ “ਬਾਬਾਏ ਘਰ ਚਾਨਣ ਲਹਿਣਾ” ਹੋ ਨਿੱਬੜਿਆ। ਆਪ ਨੇ ੨੩ ਅੱਸੂ ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਤੋਂ ਗੁਰਵਤਾ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੮ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਰੰਭਿਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੦੧ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖਵਾਈ। ਮਹਾਂ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ “ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਗੜਿਆ ਸਰੂਪ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।”

ਆਪ ੩ ਵਿਸਾਖ (ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੪ ਸੰਮਤ ੧੬੦੯, ੨੯ ਮਾਰਚ ੧੫੫੨) ਨੂੰ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਖੇ ੧੨ ਸਾਲ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ, ੧੭ ਦਿਨ ਗੁਰਵਤਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੪੭ ਵਰ੍ਹੇ ੪ ਮਹੀਨੇ ੨੯ ਦਿਨ ਭੋਗ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ “ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਠੀਕ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਲਈ ਹੀ ਕਰੇ ਤੇ ਫਿਰ ਆਖੇ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਧਨ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਇੱਕੋ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਸਭ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ

ਕਛੁਰ ਪਾਸ ਸ਼ਿਏ (ਯਾਹੋ ਹੋਆ ਜਸ੍ਹ ਤੋਂ ਦੋ ਪੈਰਾ ਦਾਸੁ ਜੀ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਦੋ ਪੈਰੀਆਂ ਜੀ ਅਮਰਾ ਅਤੇ ਜੀ ਅਨੁਕ੍ਰਮਿ ਜੀ ਬਨੇ। ਲੈਜੀ ਦਿਓ ਭਗਤ ਸਨ। ਸਗੋਂ ਦਿਓ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕਛਿਏ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਦਰਜੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਦੇ ਸਨ। ਸੰਮਤ 1589 ਚ ਦਿਓ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਜਾਨਦੇ ਹੋਏ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਦੇ ਕੇ ਸਤ ਗਰਨਾਕ ਦਿਓ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜੀ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਜੋਤ ਭਗ ਪਈ। ਦਿਓ ਦੀ ਪਾਸਾ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਤ ਗਰ ਦੇ ਅਨੁ ਸਕ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਦੇ ਕੇ ਸਤ ਗਰਨਾਕ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਨਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਸਤ ਸਾਲ ਗਰਮਾਗ ਅਤੇ ਚਲਨ ਦੀ ਮੁੱਖਤ ਕੀਤੀ। ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਨੇ

ਮਰਦਾਂ ਵਾਲੀ ਗਹਲ ਗਹਲੀ ਤਾਂ ਆਪੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ ਚਲੇ ਹੋਏ।

“ਪੈ ਚਲੇ ਕਸਮ ਨਾਲ, ਜਾ ਗਹਲ ਮਰਦੀ ਗਹਲੀ”

ਸਤ ਗਰਨਾਕ ਦਿਓ ਜੀ ਯਿਸਨਾਂ ਦੀ ਸਿਧਾ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਅਜੇ ਰਿਝੇ ਕੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੈਣੇ ਤੋਂ ਅਨੁਕ੍ਰਮਿ ਨੂੰ ਗਰਦੀ ਅਤੇ ਅਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਯਿਓ “ਬਾਬਾਏ ਗੁਰ ਚਾਨਣ ਲੈਣਾ” ਹੋ ਜ਼ਿਆ।

ਆਪ ਨੇ 23 ਅਸੁਜ ਸੰਮਤ 1596 ਤੋਂ ਗੁਰਮਾਦਾ ਕਮ ਅਰਥਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰ ਦੇ ਸਦਾਨਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਹੁਤ ਅਤਮ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਸੰਮਤ 1598 ਚ ਗੁਰ ਕਛਿਏ ਅਕਹਰਾਂ ਚ ਦਿਓ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਤਮ ਪਾਤ ਦੇ ਵੱਧੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਰਥਿਆ। ਸੰਮਤ 1601 ਚ ਗੁਰਨਾਕ ਦਿਓ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖਵਾਈ। ਮਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ “ਜਸ ਦਾ ਗੁਰੀਆ ਸਰੋਪ ਲੈਸੇ ਯਿਓ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਹੈ”।

On 23rd Asuj Samvat 1596 he assumed the duties of Guru, introduced Gurmukhi script, initiated education without discrimination to any of the groups (in Hindu society the education was all imparted on class basis). In Samvat 1601 he had written a biography of Guru Nanak which, according to Mahan Kosh, survives in the distorted version of Sakhi of Bhai Bala.

He served as Guru for 12 years, 9 months and 17 days and left for heaven on 3rd Visakh Samvat 1609 (29th March 1552 AD) at Khadur. He was about 48 years. Some of his famous sayings are :

To grab property is not ideal of the man

If one devotes one's whole energy to amass wealth he is not a Sikh.

Love with God and wish to grab wealth cannot stay together in a heart

There is no difference between the rich and the poor. God had not created them in lower and upper classes. His blessings are for all.

The humanity has a common religion. Those who have the blessings of God and forget God they are fools' fool.

Those who are blessed by His Glance of Grace, O Nanak, bear the Insignia of the Naam.

ਬਣਾਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਸਭ ਲਈ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਮੀਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਵੰਡ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਧਰਮ ਸਾਡਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੈ "ਸਿਮਰਨ" ਜੋ ਦਾਤਾਂ ਪਾਕੇ ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੂਰਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਨਦਰਿ ਤਿਨਾ ਕੋ ਨਾਨਕਾ ਨਾਮ ਜਿੰਨਾ ਨੀਸਾਇ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧੪, ਸੰਮਤ ੧੫੭੯, ੧੦ ਜੇਠ ੧੫੩੬, ੫ ਮਈ ੧੪੭੯ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬਾਸਰਕੇ, ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇਜ ਭਾਨ (ਤੇਜੂ) ਜੋ ਭੱਲੇ ਖੱਤਰੀ ਗੋਤ ਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਬੀ ਸੁਲੱਖਣੀ (ਲਛਮੀ) ਸੀ।

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ੧੦ ਮਾਘ, ਸੰਮਤ ੧੫੫੯ ਨੂੰ ਮਨਸਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਦਾਨੀ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ, ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਆਪ ਵੀਹਵੀਂ ਵਾਰ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਜਾਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ। ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਉਮਰ ਗੁਜਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨੇ ਬੁਰਾ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਹੇ ਰਾਮ ਨਗੁਰੇ ਕਾ ਸੰਗ ਨਾ ਗੁਰੇ ਕਾ ਧੰਨ, ਨਗੁਰੇ ਕੇ ਹਾਥ ਕਾ ਪੱਕਾ ਅੰਨ ਜਨਮ ਗਿਆ ਤੇਰਾ" ਤੇ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਤੇ ਚੋਖਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਚੋਟ ਲੱਗੀ। ਆਪ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰ ਸਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਲੜ ਆਣ ਲੱਗੇ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੭ ਵਿੱਚ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਤੇ ਐਸੀ ਕਠਨ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ

آپ تن وساکھ (چیت سدی 4) سمت 1609 (29 مارچ سن 1552) نوں کھڑور صاحب دکه 12 سال 9 مینے 17 دن گردا کر کے اتے ساری اوستھا 47 ورھے 11 مینے 29 دن بھوگ کے جوتی جوت سائے۔

ست گر انگد دیو جی دا فرمان ہے۔ ملاں مارنیا منگھ دا ٹھیک آدرش نہیں ہے۔ جے منگھ ساری کوشش دھن پدارتھ لئی ہی کرے تے فیر آکھے کہ سکھ نہیں تان ایہ ٹھیک نہیں۔ دھن جوڑن دی لالسا اتے پر بھوپیار اکو ہر دے وچ اکو دلے نہیں رہ سکدے۔ امیری غریبی بھہ اکو جیے ہن واہے گردنے کے نوں اچا نیواں نہیں بنایا اوس دی رحمت بھہ لئی سانبھی ہے۔ ایہ امیر غریب دی دنڈ ساڈی لہٹی پائی ہوئی ہے۔ منگھ تادا دھرم سانبھا ہے تے اوہ ہے "سرن" جو داتاں پا کے داتے نوں وسار دیندے ہن۔ اوہناں توں وڈا مورکھ کوئی نہیں۔

ندر تھناں کو ناناکا نام چنناں نساں

ست گر امر داس جی

سکھ قوم دے تیجے پاتشاہ چنناں دا جنم وساکھ سدی 14 سمت 1579 '10 جیٹھ 1536 '5 مئی سن 1479 نوں پنڈ باسر کے ضلع امرتسروچ ہویا۔ آپ جی دے پتا داتاں تیج بھان (تیجو) جو بھلے کھتری گوت دے سن تے آپ جی دی ماما جی داناؤں بی بی سلکھنی (بھمی) سی۔

SATGUR AMAR DAS JI

The third Sikh Guru (The Patshah) was born in village Basarke (district Amritsar) on 10th Jaith Samvat 1536 (5th May 1479). His father Tej Bhan (Teju) was Bhalla Khatri and mother's name was Bibi Salakhni (Lachhmi).

He was married to Mansa Devi Ji on 10th Magh Samvat 1559. He had two daughters and two sons. Bibi Dani, Bibi Bhani; Baba Mohan and Baba Mohri Ji. He was on his 20th pilgrimage to the Ganga when he met an unhappy incident. A Hindu ascetic (Brahamchari) was his companion who asked him who was his Master (Guru). Amar Das told him he was still in search of his Guru. On this Brahamchari was shocked and he said that because of his (Amar Das), company (common journey, money and meals), who had no guru, he (the Brahamchari) had lost the worship of whole of his life. This too hurt the Guru. Then he heard the hymns of Gurus from Amro Bibi (daughter of Angad Dev married in the Das family) and came to Satgur Angad Dev Ji. In 1597 Samvat he embraced Sikh religion at the hand of Angad Dev Ji. He became a devoted Sikh and Guru Angad Dev nominated him as his successor. He was Guru on 3rd Visakh, 1609 Samvat and aggressively preached the Sikh religion; established Dharam salas (religious cum community center) sent preachers to other areas and countries, established twenty-two seats for the preaching and promotion of his belief. He marked twenty two preaching provinces. The chief of these seats of learning were asked to preach the belief and organise the Sikh and had more close relation with the centre. These

ਆਪ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਮਤੀ ਉੱਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ । ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ੨੨ ਮੰਜੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਭਾਵ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ੨੨ ਸੂਬੇ ਬਣਾਏ । ਇਸ ਮੰਜੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖੇ । ਇਹਨਾਂ ੨੨ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਔਲਾ ਯਾਰ ਖਾਂ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ੨੨ ਮੰਜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਨੇ ੫੨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ । ਇੱਕ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਦੀ ਰੀਤ ਤੋਰ ਕੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਤੇ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਰਾਮਦਾਸ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਮਤ ੧੬੨੧ ਵਿੱਚ ਤਾਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ । ਆਪ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਰੋਣਕ ਦਿੱਤੀ । ਰੋਗੀਆ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ । ਸਭ ਦੇ ਚਿੱਤ ਲਈ ਸੰਮਤ ੧੬੧੬ ਵਿੱਚ ੮੪ ਪੋੜੀਆਂ ਦੀ ਬਾਉਲੀ ਰਚ ਕੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਟਾਇਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤਾ । ਆਪ ਨੇ ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ।

ਨਾਨਕ ਸਤੀਆ ਜਾਣਿਆਨਿ, ਜਿ ਬਿਰਹੇ ਚੋਟ ਮਰੰਨਿ ॥ (ਮ: ੩)

آپ جی دا ویاہ 10 ماگھ سمت 1559 مسادیوی جی ٹال ہویا۔ اوہناں دے اُور توں بی بی دانی، بی بی بھانی، بابا موہن آتے بابا موہری جی جنمے۔ آپ ویسویں وار گنگا اشان ٹوٹ جان دے ہوئے اک گھنٹا دا شکار ہوئے۔ اک برہم چاری جو آپ دامتری اوس نے آپ جی توں پچھیا کہ اوہناں دا گرد بکڑا ہے تاں آپ نے اُتر دتا کہ گرد دی بھال وچ ہی تاں عمر گزری ہے۔ ایہ سن کے اوس برہم چاری نے بُرا منادونیاں اکھیا کہ ”ہے رام ناگرے کا سنک‘ ناگرے کا دھن‘ ناگرے کے ہاتھ کا کاکا ان؟ جنم گیا تیرا“ تے ساتھ چھڈ دتا۔ ایس دا آپ جی دے ہردے اُتے چوکھا اثر پیا تے چوٹ لگی۔ آپ بی بی امرو جی کولوں گر شبد سن کے ست گر انگ دیوی جی دے لڑاں لگے۔ سمت 1597 وچ آپ ست گر انگ دیوی جی دے سکھ ہوئے اتے ایسی کنھن حکام سیوا کیتی جس توں پرسن ہو کے دوجے ست گر جی نے 3 دساکھ سمت 1609 ٹوٹ گر گدی بخشی۔

آپ نے ست گرناٹک دیو جی دی گمرگدی اُتے براجمان ہونداں سکھ دھرم دا اتم پرچار ارنہہ دتا۔ دیش دیشانتراں وچ پرچارک بھیجے اتے دھرم شالواں تھاپیاں۔ دھرم پرچار واسطے وکھو وکھ تھاواں اُتے بائی منجیاں بخشیش کیتیاں۔ بھاؤ پرچار دے بائی صوبے (Preaching Province) بناے۔ ایس منجی دے مالک وافرہ سی کہ اوہ سکھی دے آدرشاں دا پرچار کرے اتے اتھوں دے سکھاں ٹوں کینڈر نال جوڑی رکھے۔ ایسناں بائی پرچارکاں وچ مسلمان وی شامل سن جوہیں کہ اللہ یار خان پھان دی اُدھارن دتی جاسکدی ہے۔ ایسناں بائی منجیاں توں اُپرنت آپ نے ”بونجا پیڑیاں“ دی وی تھاپنا کیتی۔ اک پگت وچ پرشادا چھکن دی ریتی تور کے ذات پات اُتے کراری سٹ ماری۔ امرتسری دی تھاں آپ نے اپنی آگیا نال رام داس (سٹ گرو) جی نوں سٹ 1621 وچ تال

"Do not call them 'satee', who burn themselves along with their husbands' corpses. O Nanak they alone are known as 'satee', who die from the shock of separation."

"Those widows who immolate themselves are not real satis instead those are the satis who live with pains of their dead husbands and are in the deep love with God".

He proposed an annual gathering of the Sikhs where they can exchange views and also make merry. Bhai Paro was consulted and Vaisakhi was made the National Day of the Sikhs.

He left for heaven on 2nd Asuj 1631 (1st September 1574) Bhadon Suddi 15 Samvat 1631 at the age of 95 years, 3 months and 23 days. He acted as Guru for 22 years and five months.

He composed his poetry (Bani) in 17 ragas. Of his longer composition, more famous are Anand in Ramkali and Patti in Aasa rag. Anand is recited on special occasions of life of the Sikhs like birth, death, and other happy and sad events.

੨੨ ਫੱਗਣ ਸੰਮਤ ੧੬੧੦ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ। ਆਪ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਗੁਮਟਾਲਾ, ਸੁਲਤਾਨ ਵਿੰਡ ਆਦਿਕ ਪਿੰਡਾਂ ਪਾਸ ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਬੰਨਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ “ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ ਰੱਖਿਆ ”। ਉਸ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਕੱਚਾ ਤਾਲ ਖੁਦਵਾਇਆ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ “ਰਾਮਦਾਸਪੁਰ” ਅਤੇ ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਮ “ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ” ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ੫੨ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਲਿਆ ਕੇ ਵਸਾਏ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਾਲ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਨਾਮ “ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ” ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਜੋਠਾ ਜੀ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੁੱਟੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਾਰੇ ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਸਾਕ ਨ ਜਾਤ ਹਿਰਦੇ ਰਖਿਆ ਸੇਵਕੀ ਭਾਓ
ਚਿਚਲਾਈ ਨ ਚਿਤਰਾਈ, ਨ ਖੇਡਣ ਹਸਣ ਦਾ ਚਾਓ
ਪ੍ਰੀਤ ਚਰਨਾ ਦੀ ਸੇਵਕੀ ਰੱਖੀ, ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਰ ਨ ਵੇਖਣ ਅੱਖੀ
ਬਰਸ ਅਠਾਈ ਸੇਵਕੀ ਕੀਤੀ ਸਹੁਰੇ ਨ ਜਾਤੇ (ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਘਾਲ ਪੂਰਨ ਹੋਈ ਦੇਖੀ ਤਦ ਪਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ੨ ਅਸ਼ੋਜ਼ ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ (੧੫੭੪) ਨੂੰ ਗੁਰੂਤਾ ਬਖਸ਼ੀ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਾਪੀਆਂ ੫੨ ਮੰਜੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂਘਰ ਵਿਚਕਾਰ ਤਾਲਮੇਲ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਸੰਦ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੇਂਦਰ ਉੱਤੇ ਜੁੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਨੰਦ ਵਿਆਹ ਦੀ ਰਸਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪੱਕਿਆਂ ਕੀਤਾ। ਉਦਾਸੀ ਪੰਥ ਨਾਲ ਮੇਲ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਅਯੋਜਿੱਖੀ ਮਹਿਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਨੌਸ

انسانی زندگی دی قدر کرناست گر امر داس جی دی مدد ملی سکھیا ہے۔ نیویاں نوں چھاتی نال لگاتا، ذات پات دا وناش کرنا۔ نمرتا دا جیون جیٹا آپ دے مدد ملے
سدهانت ہن۔ بھلے امر داس گن تیرے، تیری اُپما تو ہے بن آوے

ਸਤ ਗੁਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ

ਸਕੇ ਕੌਮ ਦੇ ਚੋਟੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਨਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਸੁਝੀ ਹਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਮਾਤਾ ਦਿਆ ਕੌਰ ਦੇ ਆਰ ਤੋਂ 26 ਅੰਸੂ (ਕੱਕ ਵੀ 2) ਸਤ 1591 ਨੂੰ (ਅਕਤੂਬਰ 1534ء) ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਚੌਨਾਮੰਡੀ ਵਲੋਂ ਹੋਇਆ। ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਿਥਾ ਰਕਿਆ। ਗ੍ਰੰਥਕ ਹੋਨ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਜਿਥੇ ਤੋਂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਹੋ ਨਿਰੂਏ।

22 ਫੱਗਣ ਸਤ 1610 ਨੂੰ ਸਤ ਗੁਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਿੱਤਰੀ ਨੀ ਨੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ। ਆਪ ਨੇ ਸਤ ਗੁਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਅੰਗਿਆਨਾ ਗੰਗਾ ਲਾਲਾ ਸੁਲਤਾਨ ਓਡਕ ਪੰਡਾ ਪਾਸ ਸਤ 1631 ਓਡਕ ਪੰਡ ਬਨਿਆ ਜਸ ਦਾ ਨਾਨਾ “ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ” ਰਕਿਆ। ਅਸ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵਲ ਇੱਕ ਕਾ ਤਾਲ ਕਹਿ ਦਾਇਆ। ਇਸ ਪੰਡ ਦਾ ਨਾਨਾ ਸਤ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੇ “ਰਾਮ ਦਾਸ ਪੂਰ” ਅਤੇ ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਨਾ “ਅਮਰਤਰ” ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸ਼ਰੋਓ 52 ਕੀਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਲਿਆ ਕੇ ਵਸਾਏ ਗਏ। ਇਸੇ ਤਾਲ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਰੋਦਾਨਾ “ਅਮਰਤਰ” ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਭਾਨੀ ਜੀ ਜਿਥਾ ਹੀ ਹਰੋਲੇ ਸਿਧਾ ਓਡਕ ਹੀ ਜੁੱਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆਪ ਦੀ ਸਿਧਾ ਪਾਰੇ ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਸਾਕ ਨ ਜਾਤ ‘ਹਰੋਲੇ ਰਕਿਆ ਸਿਧੀ ਭਾਓ’ ਚੌਲਾਨੀ ਨ ਚੌਲਾਨੀ ‘ਨ ਕਹਿਤ ਸਨ ਦਾ ਚਾਓ’ ਪ੍ਰੀਤ ਚਰਨਾ ਦੀ ਸਿਧੀ ਰਕੀ ਬਨ ਸਤ ਗੁਰੂ ਹਰਨਾਮਕਿ ਅਖੀ

preet charnan di sevaki rakhi,
Bin satgur hor na dekhin akheen,
Bars ahhai sevaki kiti, sahure na jaate.

The Satgur paid no attention to his relatives and concentrated all his energies to serve the cause of the belief. He had no other interest whatsoever and devoted 28 years to promote the belief.

Satgur Amar Das (who was also his father-in-law) appreciated the services rendered by Ram Das and nominated him next Guru on 12th Asuj Samvat 1631 (1574).

Satgur Ram Das Ji further streamlined the working of 52 sub-centres established by his predecessor. These branches developed more understanding and mutual relations with the centre. Now the Sikh people were more organised. He introduced the ritual of Anand marriage and strengthened it. He engineered more close ties with the Udasi Panth. All these steps led the religion, the people and the organisation more stronger. He had also stressed the need of the recitation of the Gurbani.

"The Word, the Bani is Guru, and Guru is the Bani. Within the Bani, the Ambrosial Nectar is contained. If His humble servant believes, and acts according to the Words of the Guru's Bani, then the Guru, in person, emancipates him." ||5||

Guru is scripture (Bani) and Bani is Guru. In Bani is Amrit. Servant of the Guru recites the Bani and seeks guidance from it.

ਆਤਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਮਿਲੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ੨ ਅਸੇਜ ੧੬੩੮ (੧ ਸਤੰਬਰ ੧੫੮੧) ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ । ਕਿਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਦਸਵੰਧ (ਦਸਮਾਨਿਸ਼) ਲੈਣ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਬੰਨੀ । ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੪੫ ਵਿੱਚ ਸੰਤੋਖਸਰ ਤਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ੩ ਜਨਵਰੀ ੧੫੮੮ ਨੂੰ ਮਾਘੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਜ਼ਰਤ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪਾਸੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰਖਵਾਇਆ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਿਆ । ਸੰਮਤ ੧੬੪੭ ਵਿੱਚ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤਾਲ ਰਚਿਆ, ਸੰਮਤ ੧੬੫੧ ਵਿੱਚ ਜਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ ਤੇ ਸੰਮਤ ੧੬੫੯ - ੬੦ ਵਿੱਚ ਰਾਮਸਰ ਰਚਿਆ । ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣਾ ਅਰੰਭਿਆ । ਆਪ ਜੀ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ, ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ । ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਣੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਲਗਾਇਆ । ਉਹਨਾਂ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਬੀੜ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਅਰਥਾਤ ੧੬੦੪ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਤੇ ਭਾਦਰੋਂ ਸੁਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਇਸ ਬੀੜ ਦੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਥਾਪੇ ਗਏ । ਇਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ । ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਤਿਯ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਚੱਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਬਕ ਦੱਸਣ ਲਈ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੪ (੨ ਹਾੜ) ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ (੩੦ ਮਈ ੧੬੦੬) ਨੂੰ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਚੰਦੂ ਦੀਆਂ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ।

ਸਤ ਗੁਰਾਰਜਨ ਦਿਓਜੀ

ਪੰਜਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰਾਰਜਨ ਦਿਓਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 19 ਸਾਕਹ (ਸਾਕਹ ਵੀ 7) ਸਤ 1620 (15 ਅਪ੍ਰੈਲ 1563) ਨੂੰ ਸਤ ਗੁਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਮਾਤਾ ਜੀ ਬਹਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਆਰਤੀ ਗੋਲਡੇ ਵਾਲੇ ਦੇ 23 ਫਾਤ ਸਤ 1636 ਨੂੰ ਕਰਨ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਗੰਗਾ ਦਿਓਜੀ ਜੀ ਨਾਲ ਵੀਆ ਹੋਇਆ। ਜਸ ਦੇ ਆਰਤੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਆਪ ਪਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੋ ਜੋ ਪੰਜਨ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਅਤੇ ਸਕੀ ਵਾਧੋ ਮੰਡਲ ਵੱਧ ਵੱਧੇ ਖੁਲ੍ਹੇ। ਹਰਿਕਾਰ ਦੀ ਵਹਾਰਕ ਤੇ ਅਨੰਕ ਸਕੀਆ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਤਹੀਨ ਮੀ।

ਸਤ ਗੁਰਾਰਜਨ ਦਿਓਜੀ 2 ਸੋਯ ਸਤ 1638 (1 ਸਤੰਬਰ 1581) ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਵਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਚੰਨਾ ਦਹਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਕਰਤ ਵੱਧੋਂ ਦਸਵੰਧ (ਦਸਮਾਨਿਸ਼) ਲਿਨ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਬੰਨ੍ਹੀ। ਆਪ ਨੇ ਸਤ 1645 ਵੱਧ ਸੰਨਤਕ ਸਰਮਤ (ਅਮਰਤਸਰ) ਪਾਕਾ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸਾਲ 3 ਜਨਵਰੀ 1588 ਨੂੰ ਮਾਘੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਚੰਦਰ ਮੀਰਜੀ ਪਾਸੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰਖਵਾਇਆ। ਜਸ ਨਾਲ ਸਕੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਤ 1647 ਵੱਧ ਚੰਦਰ ਤਾਰਨ ਤਾਲ ਰਚਿਆ ਸਤ 1651 ਵੱਧ ਚੰਦਰ ਜਾਨਦਹਰਾ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ ਸਤ 1659-60 ਵੱਧ ਰਾਮ ਸਰਚਿਆ। ਪੰਜਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬਾਨੀ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬ ਦੇਣਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਆਪ ਕੋਲ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ, ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਸਤ ਗੁਰਨਾਥ ਦਿਓਜੀ ਵਾਲੇ ਅੰਕਰ ਕੀਤੇ ਗੰਗਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ਬਾਨੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਬਹਾਨੀ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਲਗਾਇਆ। ਆਪਨਾਂ ਅੰਕਰ ਹੋਈ ਬਾਨੀ ਦਾ ਅੰਤਰਾ ਕੀਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਬਹਾਨੀ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਅਖੀਆ ਜਾਨਦਾ ਹੈ। ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਤ 1661 ਅਰਥਾਤ 1604 ਨੂੰ ਬਹਾਨੀ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਤੇ ਭਾਦਰੋਂ ਸੁਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਚੰਦੂ ਦੀਆਂ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ।

his religion. In 1645 Samvat, the Amritsar tank was reconstructed and the same year on Maghi Day the foundation stone of Har Mandir Sahib was laid by Hazrat Mian Mir on 3rd Januar 1588 AD. That further strengthened the Sikh centre. In Samvat 1647 Tran Taran Tank and four years later founded another Kartarpur in district Jullunder. He started compiling and editing of the Granth Sahib. He had all the writings and sayings of the saints and mystics including Baba Nanak. Bhai Gurdas was assigned this job, who copied the whole collection to be known as Beerr (version or edition) Bhai Gurdas, which was completed in 1661 Samvat (1604 AD). This was placed in Harmandir Sahib on first Bhadroan and the same day the first Granthi Baba Budha recited the Gurbani publicly.

He was committed to the promotion of the Sikh way of life. On this issue his attitude was uncompromising. He refused to surrender therefore because of the intrigues of Chandu (Lal - a Mughal official). He was tortured to death on the bank of the (river Ravi) in Lahore. on 2nd Harr Samvat 1663 Jaith Suddi 4 (30th May 1606 AD).

"First, accept death, and give up any hope of life. Become the dust of the feet of all, and then, you may come to me."

The fifth Patshah Satgur Arjun Dev Ji is the first Sikh martyr (shaheed). His martyrdom inspired the Sikh people to offer supreme sacrifice whenever it was required. He also made a tremendous contribution to the sikh literature. And it was he who set the tradition of offering supreme sacrifice for a greater cause. His relentless efforts won a much higher place for the Sikh religion and the people.

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥

ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ॥

ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਿਰਛ ਨੂੰ ਸੂਰੇ ਫੁੱਲ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਵਡਜੋਧੇ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦੀ ਰੀਤ ਚੱਲੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਆਪ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੨੧ ਹਾੜ (ਵਦੀ ੬) ਸੰਮਤ ੧੬੫੨ (੧੪ ਜੂਨ ੧੫੯੫ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਵਡਾਲੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਆਹ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹ ਡੱਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਦਾਮੋਦਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ੧੨ ਭਾਦੋਂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਦੂਜਾ ਬਕਾਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਵਿਆਹ ੮ ਵਿਸਾਖ ੧੬੭੦ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਤੀਜਾ ਵਿਆਹ ਪੰਡਾਲੀ ਨਿਵਾਸੀ ਦਿਆ ਰਾਮ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਮਹਾਦੇਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ੧੧ ਸਾਵਣ ੧੬੭੨ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।

ਧਰਮਵੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ (ਬਾਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜੀ, ਸੂਰਜ ਮੱਲ, ਅਣੀ ਰਾਏ, ਅਟੱਲ ਰਾਏ, ਅਤੇ ਗੁਰਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ, ਤੇ ਇੱਕ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬੀਰੋ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ। ਆਪ ੨੯ ਜੇਠ (ਵਦੀ ੧੪) ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ (੨੫ ਮਈ ੧੬੦੬) ਨੂੰ ਨਾਨਕ

ਬਿੜੀ ਹਰਮਨਰ ਸਾਬ ਚੜ੍ਹ ਸਹਾਇਕੀਤੀ ਗੰਨੀ ਤੇ ਬਾਬੁੰਢਾਹਾਜੀ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਹਾਏ ਗਏ। ਐਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਪੈਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ।

ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਰਿਕ ਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਅੱਖਰੀ ਸ਼ਾਹੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।
ਮਈ 1606 (ਨੂੰ) ਰਾਏ ਕਨਾਰੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪੰਡਾਲੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੋਏ ਜੁੱਤੀ ਜੁੱਤ ਸਮੇਂ।

ਪੈਲਾ ਮਰਨੀ ਚੌਲ ਜਿਓਨੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਆਸ ਹੋਏ ਬਿਨਾਕੀ ਰਿਕਾਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ

ਪੰਥ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਆਹ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹ ਡੱਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਦਾਮੋਦਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ੧੨ ਭਾਦੋਂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਦੂਜਾ ਬਕਾਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਵਿਆਹ ੮ ਵਿਸਾਖ ੧੬੭੦ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਤੀਜਾ ਵਿਆਹ ਪੰਡਾਲੀ ਨਿਵਾਸੀ ਦਿਆ ਰਾਮ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਮਹਾਦੇਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ੧੧ ਸਾਵਣ ੧੬੭੨ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ

ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁੱਤਰ (ਬਾਬਾ ਦਿੱਤਾ ਜੀ, ਸੂਰਜ ਮੱਲ, ਅਣੀ ਰਾਏ, ਅਟੱਲ ਰਾਏ, ਅਤੇ ਗੁਰਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ, ਤੇ ਇੱਕ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬੀਰੋ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ। ਆਪ ੨੯ ਜੇਠ (ਵਦੀ ੧੪) ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ (੨੫ ਮਈ ੧੬੦੬) ਨੂੰ ਨਾਨਕ
ਬਿੜੀ ਹਰਮਨਰ ਸਾਬ ਚੜ੍ਹ ਸਹਾਇਕੀਤੀ ਗੰਨੀ ਤੇ ਬਾਬੁੰਢਾਹਾਜੀ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਹਾਏ ਗਏ। ਐਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਪੈਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ।
ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਰਿਕ ਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਅੱਖਰੀ ਸ਼ਾਹੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।
ਮਈ 1606 (ਨੂੰ) ਰਾਏ ਕਨਾਰੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਪੰਡਾਲੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੋਏ ਜੁੱਤੀ ਜੁੱਤ ਸਮੇਂ।
ਪੈਲਾ ਮਰਨੀ ਚੌਲ ਜਿਓਨੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਆਸ ਹੋਏ ਬਿਨਾਕੀ ਰਿਕਾਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ
ਪੰਥ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਆਹ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹ ਡੱਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਦਾਮੋਦਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ੧੨ ਭਾਦੋਂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਦੂਜਾ ਬਕਾਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਵਿਆਹ ੮ ਵਿਸਾਖ ੧੬੭੦ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਤੀਜਾ ਵਿਆਹ ਪੰਡਾਲੀ ਨਿਵਾਸੀ ਦਿਆ ਰਾਮ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਮਹਾਦੇਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ੧੧ ਸਾਵਣ ੧੬੭੨ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।

SATGUR HARGOBIND SAHIB JI

He is the Sixth Patshah of the Sikh nation. He was born on 21st Harr 1652 Samvat (14th June 1595) in village Wadali. He was the only son of Guru Arjun Dev and Mata Ganga Ji. Baba Budha Ji was his teacher. He was married for three times. First wife was Damodari Ji daughter of Narain Das Ji of Dalla (12th Bhadron Samvat 1661). The second wife was Nanki Ji daughter of Hari Chand of Bakala (8th Visakh Samvat 1670). His third wife was Maha Devi Ji daughter of Daya Ram of Mandali (11th Savan Samvat 1672).

Satgur Ji had five sons and one daughter : Baba Gur Ditta Ji, Suraj Mal, Ani Rai, Atal Rai, and Guru Tegh Bahadur and Beero. He was made Guru on 29th Jaith Samvat 1663 (25th May 1606). He abolished the white cap the Sikhs used to wear to be replaced by a turban having plume. With the religious leadership (piri) he also presented himself as the temporal leader and started wearing a sword. He propogated well this new concept of a Sikh. In 1665 Samvat he built the Akal Takht and raised it to 12 feet high. He himself named it "Akal Takht Sahib". All the thrones of the world can be raised to ground but not the Akal Takht. In 1984 AD the Indian army targeted this Takht with guns and tanks. The invaders are no more but the Takht still rules supreme. Here meets the Surbat Khalsa. The Takht has the blessings of the Satgur. The Takht was raised by the satgur himself with the manual labour of Baba Budha Ji and Bhai Guru Ditta. (The Guru carried bricks, Bhai Ditta carried

ਸਲਾਹਕੁੰਨ ਪਾਲਿਸੀ ਦੀ ਥਾਂ ਜਦ ਜਹਾਗੀਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖੇ ਸਿਖਾਏ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲ ਮੈਲੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਪਹਿਨਣ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਜਹਾਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਾਣ ਘਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਕਈ ਪਤਵੰਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਛੱਡਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਜਹਾਗੀਰ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਮਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਵਰਤਾਅ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਜਦ ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲ ਕਰੜੀ ਪਾਲਿਸੀ ਕਰ ਲਈ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮੁਗਲ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ੪ ਜੰਗ ਹੋਏ।

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੀ ਜੰਗ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਫੈਲਾਇਆ। ਕਸ਼ਮੀਰ, ਪੀਲੀਭੀਤ, ਬਾਰ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ। ਉਦਾਸੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਇਆ।

ਆਪ ੭ ਚੇਤਰ (ਸੁਦੀ ੫) ਸੰਮਤ ੧੭੦੧ (੩ ਮਾਰਚ ੧੬੪੪) ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਆਪ ਦੇ ਦੇਹੁਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ “ ਪਤਾਲਪੁਰੀ ” ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੩੭ ਵਰੇ, ੧੦ ਮਹੀਨੇ, ੭ ਦਿਨ ਗੁਰੂਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੪੮ ਵਰੇ, ੮ ਮਹੀਨੇ, ੧੫ ਦਿਨ ਭੋਗੀ।

ਅਰਜਨ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਨੇ ਸਿਮਰੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਏ (ਚੰਡੀ ੩)

صاحب وکھ کول سر صاحب تال گلوایا. سمت 1685 وچ بیکي سکھاں دے نواس لئی بیک سر رچیا.
بھائی کاہن سنگھ نا بھاجی دے کھن انوسار ”اکبر دی صلح نکل پالسی دی تھاں جد جہانگیر نے لوکاں دے سکھے سکھائے سکھاں ول میلی نظر کر لئی اتے بچویں
ست گر شمشید کیجے گئے تاں سورکھیا لئی گرو ہر گوبند صاحب نے سکھاں نوں ششتر پہنن اتے سوریرتا دا اُپدیش دتا. ایہ دیکھ کے جہانگیر نے گرو صاحب نوں
گوالیار دے قلعے وچ قید کر دتا. ایس توں گرو جی دا مان تھن دی تھاں ہور ددھ گیا. کئی پوتے مسلماناں نے بادشاہ نوں گرو صاحب دے چھڑن دی پریہنا
کیتی. ایس توں جہانگیر نے چھوویں پاتشاہ جی نوں چھڑ دتا. سگوں مترتا دا ورتاء کردا رہیا. پر جد سمت 1685 وچ شاہ جہاں گدی تے آیا تاں اوس نے سکھاں
ول پالسی کرڑی کر لئی. ایس لئی سورکھیا واسطے گرو صاحب دے منغل پتر شاہ جہاں دی سینا تال چار جنگ ہوئے.

کرتار پور دی جنگ مگروں گرو صاحب کیرت پور جاویرا جے اتے دھرم پرچار دا کم جاری رکھیا. ایسناں دور دور جا کے سکھ دھرم پھیلایا. کشمیر، پٹی بھیت،
بار اتے مالوے وچ لکھاں پرانیاں ٹوٹن مکتی دا راہ دیا، اُدا سی پرچارکاں ٹوٹن دیش دیشاتراں وچ بھیج کے گرو نانک دیو جی دا جھنڈا جھلایا.

آپ 7 چیت (سدی 5) سمت 1701 (3 مارچ 1644ء) نوں جوتی جوت سائے. آپ دے دیسے دا ناؤں کیرت پور وچ ”پاتال پوری“ ہے. چھوویں گرو
صاحب نے 37 ورھے 10 مینے 7 دن گروتا کیتی اتے ساری اوتھا 48 ورھے 8 مینے 15 دن بھوگی.

ارجن ہر گوبند نوں سرو سری ہر رائے (چنڈی مھلا 3)

He left for heaven on 7th Chaiter Samvat 1701 Suddi 5 (3rd March 1644) in Kiratpur Sahib and his eternal abode is known as "Paatalpuri". His age was 48 years 8 months and 15 days in which his guruship was spread over 37 years, 10 months and 7 days.

"Arjun Hargobind noon simro siri Har Rai" (Chandi)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੨੦ ਮਾਘ (ਸੁਦੀ ੩) ਸੰਮਤ ੧੬੮੬ (੨੬ ਫਰਵਰੀ ੧੬੩੦) ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿੱਖੇ ਹੋਇਆ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਕੌਮਲਤਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਚਾਅ ਭਰਪੂਰ ਸੀ ।

ਆਪ ੧੨ ਚੇਤ (ਸੁਦੀ ੧੦) ਸੰਮਤ ੧੭੦੯ (੮ ਮਾਰਚ ੧੬੪੮) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਰੀਤ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ।

ਆਪ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਫੌਜ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਪਰ ਤਾਕਤ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਕੇ ਸੱਚੀ ਅਹਿੰਸਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੀ ਲੜਾਈ ਨਾ ਲੜੀ। ਜਦ ਸਾਹਜਹਾਨ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਖਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਛਿੜੀ ਤਾਂ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤੋਂ ਬਚਦਾ ਹੋਇਆ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ। ਚੌਧਰੀ

آپ نے ست گرہر گوبند جی دی بنائی فوج نوں رکھیا پر طاقت دے ہونداں طاقت دی ورتوں نہ کر کے جی اہنسا دی بنیاد رکھی۔ اوہناں اپنی زندگی بیچ اک وی لڑائی نہ لڑی۔ جد شاہ جہاں دے پُتر اں وکھار تخت دی جنگ چھڑی تاں دارا شکوہ اور ننگریب توں بچا ہویا ست گرہر جی دے شرن آیا۔ چودھری

In Samvat 1703 he went to Malwa to bless Phool Vanash at Mehraj on behalf of the grand Guru and was extended full support to carry on his mission. He maintained the army raised by Satgur Har Gobind but in spite of having force preferred to non-violence. He had not engaged himself in any battle: When the war of succession started among the sons of Shahjahan his son Dara Shikoh came to him while fleeing from Delhi. The Satgur ordered Sikandar son of Chaudhry Langah to let Dara Shikoh cross the river Beas. After Aurangzeb captured the throne he called for the Satgur who was accused of extending support to Dara Shikoh. He sent his elder son Baba Ram Rai Ji to Delhi who satisfied the king but unfortunately, he violated the orders of the Gurus and performed

ਲੰਗਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਿਕੰਦਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਦਾਰਾ ਨੂੰ ਬਿਆਸ ਪਾਰ ਕਰਾਇਆ ।

ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਦਾਰਾ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਜੁਰਮ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਸੌਂਦ ਲਿਆ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹਨੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਆਪ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ । ਉਹਨੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ ਜੋ ਰਾਮਰਾਇ ਨੇ ਕੀਤੀ । ਜਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦੋਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੱਗਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਨ ।

ਆਖਿਰ ੭ ਕੱਤਕ (ਵਦੀ ੯) ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ (੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਆਪ ਨੇ ੧੭ ਵਰੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ, ੮ ਦਿਨ ਗੁਰੂਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੩੧ ਵਰੇ, ੮ ਮਹੀਨੇ, ੧੭ ਦਿਨ ਭੋਗੀ ।

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਆਏ ਅਤਿਥੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਆਦਰ ਦਿਓ । ਯਕੀਨ ਦੇ ਘਰ ਰਹੋ, ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਟਰੋ, ਕਿਰਤ ਸੱਚੀ ਰੱਖੋ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਨਾ ਆਖੋ, ਦਿਲ ਦੁਖਾਣਾ ਹਰਾਮ ਜਾਣੋ, ਮਾਂ ਪਿਓ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਭਗਤੀ ਹੈ । ਮਨੁੱਖੀ ਦੇਹ ਦੁਰਲਭ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹਾਰੋ । ਸੰਸਾਰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ, ਦਸਵੰਧ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢੋ, ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ ।

ਅਨ ਭਏ ਛਬ ਸਤਗੁਰ ਹਰ ਰਾਏ

ਲੰਗੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਕੰਦਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਦਾਰਾ ਨੂੰ ਬਿਆਸ ਪਾਰ ਕਰਾਇਆ । ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਦਾਰਾ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਜੁਰਮ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਸੌਂਦ ਲਿਆ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹਨੇ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਆਪ ਅਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ । ਉਹਨੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਅਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਸੀ ਜੋ ਰਾਮਰਾਇ ਨੇ ਕੀਤੀ । ਜਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਤਾਂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦੋਖੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਲੱਗਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰਨ ।

ਆਖਿਰ ੭ ਕੱਤਕ (ਵਦੀ ੯) ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ (੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਆਪ ਨੇ ੧੭ ਵਰੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ, ੮ ਦਿਨ ਗੁਰੂਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੩੧ ਵਰੇ, ੮ ਮਹੀਨੇ, ੧੭ ਦਿਨ ਭੋਗੀ ।

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਆਏ ਅਤਿਥੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਆਦਰ ਦਿਓ । ਯਕੀਨ ਦੇ ਘਰ ਰਹੋ, ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂ ਨ ਟਰੋ, ਕਿਰਤ ਸੱਚੀ ਰੱਖੋ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਨਾ ਆਖੋ, ਦਿਲ ਦੁਖਾਣਾ ਹਰਾਮ ਜਾਣੋ, ਮਾਂ ਪਿਓ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਭਗਤੀ ਹੈ । ਮਨੁੱਖੀ ਦੇਹ ਦੁਰਲਭ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹਾਰੋ । ਸੰਸਾਰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ, ਦਸਵੰਧ ਜ਼ਰੂਰ ਕੱਢੋ, ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ ।

ਅਨ ਭਏ ਛਬ ਸਤਗੁਰ ਹਰ ਰਾਏ

some miracles. He was welcomed by the mughals and under the court pressure he had tried to change the Bani of the Gurus. Thus he violated the Guru order. Satgur Har Rai Sahib nominated his second son Har Krishan Ji his successor which annoyed Baba Ram Rai who lodged complaints against his brother in Aurang zeb's court.

Satgur Har Rai Sahib left for heaven on 7th Katak 1718 Samvat 9 Viddi (6th October 1661) in Kiratpur at the age of 31 years, 8 months and 17 days while he remained Guru for 17 years, 5 months and 8 days. Some of his sayings and addresses are : Give respect to him who comes to you. Have a strong faith, Never go on uncertain faith, Do good deeds.

Don't abuse anyone; Don't hurt anyone, it is a sin; love your parents; Don't spoil your life in frivolous acts ; Noble men's company steers well life through rough sea :

"An bai chab Satgur Har Rai"

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਮਵਾਰ ੮ ਸਾਵਣ (ਵਦੀ ੧੦) ਸੰਮਤ ੧੭੧੩ (੭ ਜੁਲਾਈ ੧੬੫੬) ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਹੋਇਆ । ਆਪ ੮ ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ (੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ । ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਏ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉੱਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਬੁਲਾਇਆ । ਉੱਥੇ ਆਪ ਚੇਚਕ ਦੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੪ (੩ ਵਿਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ (੩੦ ਮਾਰਚ ੧੬੬੪) ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ ਵਿਧੀਮਾਨ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ੨ ਵਰ੍ਹੇ ੫ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਗੁਰਿਆਈ ਕੀਤੀ । ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੭ ਵਰ੍ਹੇ, ੮ ਮਹੀਨੇ, ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਸੀ । ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਰਾਮਰਾਏ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਣ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਹ ੮ ਪਹਿਰ ਬੁੱਧੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੫ ਵਿਸਾਖ (ਵਿਸਾਖ ਵਦੀ ੫) ਸੰਮਤ ੧੬੭੮ (ਪਹਿਲੀ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੬੨੧) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ । ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ੧੫ ਅਸੋਜ ਸੰਮਤ ੧੬੮੯ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ । ਆਪ ਜੋਨ ਸੁਦੀ ੧੪ (੨੪ ਚੇਤ) ਸੰਮਤ ੧੭੨੨ (੨੦ ਮਾਰਚ

ਸਤ ਗ੍ਰਹਕਰਸ਼ਨ

ਸਤ ਗ੍ਰਹਕਰਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਮਵਾਰ ੮ ਸਾਵਨ (ਵਦੀ ੧੦) ਸੰਮਤ ੧੭੧੩ (੭ ਜੁਲਾਈ ੧੬੫੬) ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਹੋਇਆ । ਆਪ ੮ ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ (੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ । ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਏ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉੱਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਬੁਲਾਇਆ । ਉੱਥੇ ਆਪ ਚੇਚਕ ਦੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੪ (੩ ਵਿਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ (੩੦ ਮਾਰਚ ੧੬੬੪) ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ ਵਿਧੀਮਾਨ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ੨ ਵਰ੍ਹੇ ੫ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਗੁਰਿਆਈ ਕੀਤੀ । ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੭ ਵਰ੍ਹੇ, ੮ ਮਹੀਨੇ, ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਸੀ । ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਰਾਮਰਾਏ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਣ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਹ ੮ ਪਹਿਰ ਬੁੱਧੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ।

ਸਤ ਗ੍ਰਹਕਰਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਮਵਾਰ ੮ ਸਾਵਨ (ਵਦੀ ੧੦) ਸੰਮਤ ੧੭੧੩ (੭ ਜੁਲਾਈ ੧੬੫੬) ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਹੋਇਆ । ਆਪ ੮ ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ (੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ । ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਏ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉੱਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਬੁਲਾਇਆ । ਉੱਥੇ ਆਪ ਚੇਚਕ ਦੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੪ (੩ ਵਿਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ (੩੦ ਮਾਰਚ ੧੬੬੪) ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ ਵਿਧੀਮਾਨ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ੨ ਵਰ੍ਹੇ ੫ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਗੁਰਿਆਈ ਕੀਤੀ । ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੭ ਵਰ੍ਹੇ, ੮ ਮਹੀਨੇ, ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਸੀ । ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਰਾਮਰਾਏ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਣ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਹ ੮ ਪਹਿਰ ਬੁੱਧੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ।

ਸਤ ਗ੍ਰਹਿਤਿ ਬਹਾਦਰ

ਸਤ ਗ੍ਰਹਿਤਿ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਮਵਾਰ ੮ ਸਾਵਨ (ਵਦੀ ੧੦) ਸੰਮਤ ੧੭੧੩ (੭ ਜੁਲਾਈ ੧੬੫੬) ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਹੋਇਆ । ਆਪ ੮ ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ (੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ । ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਏ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉੱਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਬੁਲਾਇਆ । ਉੱਥੇ ਆਪ ਚੇਚਕ ਦੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੪ (੩ ਵਿਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ (੩੦ ਮਾਰਚ ੧੬੬੪) ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲੀ ਵਿਖੇ ਵਿਧੀਮਾਨ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ੨ ਵਰ੍ਹੇ ੫ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਗੁਰਿਆਈ ਕੀਤੀ । ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੭ ਵਰ੍ਹੇ, ੮ ਮਹੀਨੇ, ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਸੀ । ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਰਾਮਰਾਏ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਜਾਣ ਕੇ ਦੁਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਹ ੮ ਪਹਿਰ ਬੁੱਧੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ।

SATGUR HAR KRISHAN JI

Satgur Har Krishan Ji Maharaj was born on 8th Sawan Samvat 1713 Viddi 10 (7th July 1656 AD) in Kiratpur. His father was Satgur Har Rai Ji and mother Krishan Kaur Ji and was made Guru on 8th Katak 1718 Samvat (7th October 1661). On Baba Ram Rai Ji's complaint he was called by Aurangzeb to Delhi where he left for heaven of small-pox on 3rd Visakh Samvat 1721 (30th March 1664 AD). His sacred remains are known as Bala Sahib and Bangla Sahib in Delhi. He left for heaven in the age of 7 years, 8 months and 26 days and he remained Guru for 2 years, 5 months and 26 days.

Aurangzeb was convinced that Ram Rai was a liar and he rejected him. While he went to see Satgur Har Krishan Ji he refused. Aurangzeb waited for twenty four hours.

"Siri Har Krishan dhyaeay jis ditthe sab dukh jai"

SATGUR TEGH BAHADUR JI

The ninth Guru (The Patshah) Satgur Tegh Bahadur was the son of Sat gur Har Gobind Ji and Mata Nanaki Ji born in Amritsar on 5th Visakh 1678 Samvat (April 1621 AD). He was married to Shrimati Gujri Ji in Kartarpur on 15th Asuj Samvat 1689. He was made Guru on 24th Chait 1722 Samvat (20th March 1665). His Bani wins over even the most hardened hearts. He had travelled to

੧੬੬੫) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਅਨੰਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮਾਰਗ ਪਾਇਆ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਮਾਲਵਾ (ਜੰਗਲ), ਪੁਆਧ, ਬਾਗਰ, ਪੋਰੋ, ਬਿਹਾਰ, ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਦਿਤਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਣੀ ਪ੍ਰੰਮ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਅਜਿਹੀ ਅਦਭੁਤ ਹੈ ਕਿ ਕਠੋਰ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਤਲੁਜ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ, ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਹੈ। ਮਈ ੧੬੭੫ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ। ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ।

ਮੱਘਰ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ (੧੨ ਮੱਘਰ) ੧੧ ਨਵੰਬਰ ੧੬੭੫ ਨੂੰ ਚਾਦਨੀ ਚੌਕ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਦੁੱਤੀ ਕਾਰਨਾਮਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਵਾਰਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ੧੯੮੪ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਿਸਿਜ਼ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕੇਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ।

ਨੌਵੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਹੀਦੀ ਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ "ਸੀਸ ਗੰਜ" ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚਾਦਨੀ ਚੌਕ ਵਿੱਚ ਸਥਿੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਹ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਰਕਾਬਗੰਜ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਆਪ ਨੇ ੧੦ ਵਰੇ, ੭ ਮਹੀਨੇ, ੧੮ ਦਿਨ ਗੁਰੂਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ੫੪ ਵਰੇ, ੭ ਮਹੀਨੇ, ੭ ਦਿਨ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ਭੋਗੀ। ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਨਾਨਕ ਯੋਗੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤ ਜਿਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਗ ਪਾਏ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਜੰਗਲ (ਮਾਲਵਾ) ਪੋਰੋ, ਬੰਗਾਰ, ਪੋਰੋ, ਬਿਹਾਰ, ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਦਿਤਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਣੀ ਪ੍ਰੰਮ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਅਜਿਹੀ ਅਦਭੁਤ ਹੈ ਕਿ ਕਠੋਰ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਮਈ 1675 ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕੇਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ।

ਨੌਵੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਹੀਦੀ ਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ "ਸੀਸ ਗੰਜ" ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਚਾਦਨੀ ਚੌਕ ਵਿੱਚ ਸਥਿੱਤ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਹ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਰਕਾਬਗੰਜ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਆਪ ਨੇ ੧੦ ਵਰੇ, ੭ ਮਹੀਨੇ, ੧੮ ਦਿਨ ਗੁਰੂਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ੫੪ ਵਰੇ, ੭ ਮਹੀਨੇ, ੭ ਦਿਨ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ਭੋਗੀ। ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਨਾਨਕ ਯੋਗੀ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤ ਜਿਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਗ ਪਾਏ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਜੰਗਲ (ਮਾਲਵਾ) ਪੋਰੋ, ਬੰਗਾਰ, ਪੋਰੋ, ਬਿਹਾਰ, ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਦਿਤਾਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਣੀ ਪ੍ਰੰਮ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਅਜਿਹੀ ਅਦਭੁਤ ਹੈ ਕਿ ਕਠੋਰ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਮਈ 1675 ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕੇਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ।

"Gur Tegh Bahadur simriay ghar naun nidh aaway dhaiay"

ਚਰਨ ਛੋਹ ਦਾਨ ਕੀਤੀ ।

ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰੀਐ, ਘਰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ੭ (੨੩) ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਸੰਮਤ ੧੭੨੩ (੨੨ ਦਸੰਬਰ ੧੬੬੬) ਨੂੰ ਹੋਇਆ ।

ਆਪ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ, ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ । ਆਪ ਨੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ । ਨੌਵੇਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਨਾਂ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭੇਜਿਆ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ “ ਜੋ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀਆ ਭਲਾ ਕੀਆ । ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਕੋ ਸਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਅਗਰ ਆ ਹੀ ਬੈਠੇ ਤੋਂ ਪੁਆਦੀ ਦੇਣੀ, ਸਿਰਹਾਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ” ।

੧੨ ਮੱਘਰ ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ (੧੧ ਨਵੰਬਰ ੧੬੭੫) ਨੂੰ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੀ ਉਮਰ ੮ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਗਏ । ਆਪ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਭਰਪੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇ ਕਵੀ ਆ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਦਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਪਰਸੰਸਾ ਲਾਭ ਕਰਦੇ । ਆਪ ਦਾ ਸਭ ਸੰਕਲਪ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੱਤ ਮਤਾਂਤਰਾ ਦੀਆਂ ਸਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਹੋਵੇ । ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਰੀਐ ਗੁਰੂ ਨੰਦ ਆਵੈ ਦਹਾਇ

ਸਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਸਾਹਿਬ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ੭ (੨੩) ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਸੰਮਤ ੧੭੨੩ (੨੨ ਦਸੰਬਰ ੧੬੬੬) ਨੂੰ ਹੋਇਆ । ਆਪ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ, ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਅਤੇ ਵਿਖਾਵੇ ਦੀ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ । ਆਪ ਨੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ । ਨੌਵੇਂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਨਾਂ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਭੇਜਿਆ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ “ ਜੋ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀਆ ਭਲਾ ਕੀਆ । ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਕੋ ਸਲਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਅਗਰ ਆ ਹੀ ਬੈਠੇ ਤੋਂ ਪੁਆਦੀ ਦੇਣੀ, ਸਿਰਹਾਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ” ।

12 ਮੱਘਰ ਸੰਮਤ 1732 (11 ਨਵੰਬਰ 1675) ਨੂੰ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੀ ਉਮਰ ੮ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਗਏ । ਆਪ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਭਰਪੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇ ਕਵੀ ਆ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਦਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਪਰਸੰਸਾ ਲਾਭ ਕਰਦੇ । ਆਪ ਦਾ ਸਭ ਸੰਕਲਪ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੱਤ ਮਤਾਂਤਰਾ ਦੀਆਂ ਸਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਹੋਵੇ । ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ

The most talented Guru Gobind Singh was born in Patna Sahib on 23rd Poh, 1723 Samvat (22nd December 1666) in the house of Satgur Tegh Bahadur. Mata Gujri Ji was his mother. From the very childhood he became a committed Sikh and the first order he received from his father, Guru Tegh Bahadur was: Don't ever wish any official and if he comes to you and wants to sit offer him not the head side of the cot. Let him sit on foot side.

At the age of 8 he was made the Guru on 12th Maghar 1732 Samvat (November 1675 AD). He was a keen seeker of knowledge and the martial arts which he mastered in a very short period. A large number of intellectuals poets and scholars used to visit him. He wanted that all the great books of the world be translated into Punjabi. The Sikhs should get the maximum education and knowledge. With a view to establish a seat of learning at Anandpur Sahib he sent the Sikh scholars to other seats of learning to get further knowledge.

Once 52 prominent poets of Punjabi, Sanskrit, Persian, and Arabic had gathered at the Guru's place. Among them were the Muslims, the Hindus and the Sikhs. The Muslims included Alam Shah and Husain Ali. The Guru had got translated the treasures of world knowledge into Punjabi which was preserved at Anandpur Sahib. But all was burnt down in the battle of 1761 Samvat. These scholars have compiled a voluminous Vidya Sagar which also met the same fate.

ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਇਲਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ। ਇੱਕ ਵੇਲਾ ਐਸਾ ਵੀ ਆਇਆ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਫਾਰਸੀ ਤੇ ਅਰਬੀ ਦੇ ੫੨ ਸਿਰਕੱਢਵੇ ਕਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਲਿਮ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਹੁਸੈਨ ਅਲੀ ਦੇ ਨਾਮ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੂਜੀਆਂ ਜੁਬਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਇਲਮ ਭਰਪੂਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਜਬਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵਡਮੁੱਲਾ ਸਰਮਾਇਆ ਸੀ। ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਨੂੰ ਇਹ ਸਰਮਾਇਆ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਸੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਆਲਮਾਂ ਕਈਆਂ ਜੁਬਾਨਾਂ ਦਾ ਇਲਮ “ਵਿਦਿਆ ਸਾਗਰ” ਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁਬਾਨ ਵਿੱਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰਕੇ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਗਰੰਥ ਵੀ ਇਸੇ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਅਗਨ ਭੇਟ ਗਿਆ।

دے 52 سرکڈھویں کوی اکٹھے ہو گئے۔ ایسناں وچ سکھ، ہندو اتے مسلمان دی شامل سن۔ مسلماناں وچوں عالم شاہ تے حسین علی دے ناں لئے جاسکدے نیں۔ ایسناں لکھاریاں دوجیاں زبانیاں توں بھرت ساریاں علم بھرپور کتاباں دا پنجابی ترجما (انوواد) کیتا جو پنجابی زبان دا اک وڈا سرمایہ سی۔ سمت 1761 نوں ایہ سرمایہ آندپور دی لڑائی ویلے سڑ گیا سی۔ ایسناں عالماں کتیاں زبان دا علم ”ودیا ساگر“ ناں دی اک پُتک اندر پنجابی زبان وچ ترجما کر کے اکٹھا کیتا۔ ایہ گرنٹھ دی ایسے لڑائی وچ ختم ہو گیا۔

ماتا جیت جی اتے ماتا سُندری جی توں آئیں ہوئے پتاتے پتاتل آپ دے دھرم ویر چار صاحبزادے بابا اجیت سنگھ جی، بھمار سنگھ جی، زور اور سنگھ جی اتے

He left for heaven on 8th Katak 1765 Samvat Katak Suddi 5 (17th October 1708 AD) at Nadair on the bank of the river Godawari. He was of 41 years, 9 months and 15 days and the period of his guruship was 32 years, 10 months and 26 days. He also composed a Granth which is known as Dasam Granth.

"Wah Guru Gobind Gaazi jin singh sajaye"

ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਆਪ ਦੇ ਧਰਮਵੀਰ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲਹੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਲ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੰਜ ਕੇ, ਆਪ ਦੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਮੁਰਝਾਉਣ ਦੀ ਵਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪਰਛੁੱਲਿਤ ਕੀਤਾ।

ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੫ (੮ ਕੱਤਕ) ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ (੭ ਅਕਤੂਬਰ ੧੭੦੮) ਨੂੰ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਾਂਦੇੜ ਸ਼ਹਿਰ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂਤਾ ਦੇ ਕੇ ਅਦੁੱਤੀ ਪੇਸ਼ਵਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਆਪ ਨੇ ੩੨ ਵਰ੍ਹੇ, ੧੦ ਮਹੀਨੇ, ੨੬ ਦਿਨ ਗੁਰੂਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੪੧ ਸਾਲ, ੯ ਮਹੀਨੇ, ੧੫ ਦਿਨ ਭੋਗੀ। ਆਪ ਦੇ ਰਚੇ ਗਰੰਥ ਨੂੰ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਜ਼ੀ, ਜਿਨ ਸਿੰਘ ਜਗਾਏ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਭ ਗਰੰਥਾਂ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਗਰੰਥ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੦ ਵਿੱਚ ਰਾਮਸਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਉਣਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਭਗਤ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਭਾਦਰੋ ਸੁਦੀ ੧ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਗਰੰਥੀ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੀੜਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ :

ਫੱਤਿਹ ਸੰਗੇ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਅਪਣੇ ਲੇਖਣੀ ਦੇ ਆਪ ਦੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮੁਰਝਾਉਣ ਦੀ ਵਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪਰਛੁੱਲਿਤ ਕੀਤਾ।
 ਲੰਕ ਸੁਦੀ 5 (8 ਕੰਕ) ਸੰਮਤ 1765 (7 ਅਕਤੂਬਰ 1708) ਨੂੰ ਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੰਨਾਰੇ ਨਾਨਕ ਸ਼ਰਿਯਾਸ ਗੁਰੂਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੂਤਾ ਦੇ ਕੇ
 ਅਦੁੱਤੀ ਪੇਸ਼ਵਾਸਤ ਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਾਰਾਜ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਆਪ ਨੇ 32 ਵਰ੍ਹੇ 10 ਮਹੀਨੇ 26 ਦਿਨ ਗੁਰੂਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ 41 ਸਾਲ 9 ਮਹੀਨੇ 15 ਦਿਨ ਭੋਗੀ।
 ਆਪ ਦੇ ਰਚੇ ਗਰੰਥ ਨੂੰ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਵਾਹ ਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ 'ਗਾਜ਼ੀ' ਜਨ ਸੰਗੇ ਜਗਾਏ।

ਗੁਰੂਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਸਭ ਗਰੰਥਾਂ ਦੇ ਸਵਾਮੀ ਗਰੰਥ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੦ ਵਿੱਚ ਰਾਮਸਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਉਣਾ ਅਰੰਭਿਆ। ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਭਗਤ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਭਾਦਰੋ ਸੁਦੀ ੧ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਗਰੰਥੀ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੀੜਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ :

GURU GRANTH SAHIB

The Swami of all Granths is the volume in which Guru Arjun Dev collected the rhymes and verses of all the previous Gurus. In Samvat 1660 he, while at the bank of Ram Sar (Amritsar), commissioned Bhai Gurdas Ji to start writing Guru Granth Sahib. He completed it in Samvat 1661 adding his own composition and that of other Bhagti saints. In the month of Bhadun of the same year he placed it in Harmandar Sahib to propagate the teaching of Guru. Baba Buddha Ji was appointed the first Granthi.

1. The volume which Guru Arjun Dev got written by Bhai Gurdas Ji came to be known as "Bhai Gurdas Ji's volume." It has 30 rags from Sri Rag to Parbhati Rag and the total counts of Bani, Shabd, Shalok, Pauri etc upto Mandavni is 5751.
2. Bhai Bannu of village Mangat borrowed Guru Granth Sahib from Sat Guru Arjun Dev Ji for binding at Lahore while making a copy of this volume he added some extra banis according to his own free will. This volume was named as Bhai Bannu's Volume. It has 30 rags but the count of Shabd, Shalok etc is 5757. It is also called as Khari Beerr.
3. The volume written at the dictation given by Sat Guru Gobind Singh, using his spiritual powers

(੧) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ (੨) ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ (੩) ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ

(੧) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ :- ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਬੀੜ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ " ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲੀ ਬੀੜ " ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਤੱਕ ੩੦ ਰਾਗ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਪਉੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੱਕ ੫੭੫੧ ਹੈ।

(੨) ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ :- ਮਾਗਤ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਅਬਵਾ ਲਾਹੌਰ ਜਿਲਦ ਬੰਨਵਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਨਕਲ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ੩੦ ਰਾਗ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੫੭੫੭ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਰੀ ਬੀੜ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(੩) ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ :- ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਉੱਤੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ - ੬੩ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਕੰਠ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਜੋ ਵੰਤੀ ਸੰਮਤ ੩੧ ਰਾਗ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ ਪੌੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਜਪ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ੫੮੬੭ ਹੈ। ਇਹ ਬੀੜ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਵਿੱਚ ਕੁੱਪ ਰਹੀੜੇ ਦੀ ਜੰਗ " ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ " ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜਾਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਨਕਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਬਾਣੀ ਪਦ, ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ, ਛੰਤ ਪਉੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਉਂ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ੯੪੭, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ੬੩ (ਕੇਵਲ ਸਲੋਕ), ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ

(1) ਸਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦਿਓਜੀ ਨੇ ਜੋ ਬੀੜ ਬਘਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਈ ਅਸ ਦਾਨਾਓਂ "ਬਘਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲੀ ਬੀੜ" ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਤੱਕ 30 ਰਾਗ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਪਉੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੱਕ 5751 ਹੈ।

(2) ਮਾਨਗ ਨਾਸ ਬਘਾਈ ਬਨੇ ਸਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੰਗ ਕੇ ਅਹਵਾਲਾਹੌਰ ਜਲਦ ਬੰਨਵਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ 30 ਰਾਗ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 5757 ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਰੀ ਬੀੜ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(3) ਸਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਉੱਤੇ ਸੰਮਤ 1762-63 ਵਿੱਚ, ਜੋ ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਕੰਠ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਜੋ ਵੰਤੀ ਸੰਮਤ 31 ਰਾਗ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ ਪੌੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਜਪ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ 5867 ਹੈ।

ਇਹ ਬੀੜ ਸੰਮਤ 1818 ਵਿੱਚ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਜੰਗ "ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ" ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜਾਦੀ ਰਹੀ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਨਕਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਰਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਬਾਣੀ ਪਦ, ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ, ਛੰਤ ਪਉੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਉਂ ਹੈ।

and memory, dictated Guru Granth Sahib at Damdama Sahib in 1762-63. This volume was named Granth Sahib of the tenth Patshah but it became popular by the name of Damdama Volume. It has 31 rags including Jai Jai Vanti and the total count of Shabd, Shalok, Pauri, Jap etc to Mandavni is 5867.

The Khalsa lost this volume in Samvat 1818 at the "great massacre" of the battle of Kappar Heera, but many copies had already been made. The count of Bani, Shabd, Shalok, Chhund, Pauri etc included in this Granth Sahib is:

Sat Guru Amar Das Ji 869, Sat Guru Arjun Dev Ji 2312, Sat Guru Angad Dev Ji 63 (only Shloks), Satta, Balwand 8 (Vars Ramkali 3 pad), Sadhna 1, Sundar 6 (Ramkali Sudh pad), Surdas 2, Sain Ji 1, Kabir Ji 534, Sat Guru Gobind Singh Ji 1 (Shlok), Jai Dev Ji 2, Sat Guru Teg Bahadur Ji 115, Tarlochan Ji 5, Dhanna Ji 4, Sat Guru Nanak Dev Ji 947, Nam Dev Ji 62, Parmanand Ji 1, Pipa Ji 1, Farid Ji 123, Beni Ji 3, Bhattan Dey Svuye 123, Bheekhan Ji 2, Mardana Ji 3 (Bhagra Shlok), Rav Das Ji 40, Sat Guru Ram Das Ji 638, Ramanad Ji 1

ਜੀ ਦੇ ੧੬੬, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ੬੩੮, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ੨੩੧੨, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ੧੧੫ ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਡ ਦੇ ੮ (ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੩, ਪਦ), ਭਗਤ ਸਧਨਾ ਦੇ ੧, ਸੁੰਦਰ ਭਗਤ ਦੇ ੬ (ਰਾਮਕਲੀ ਸਦ, ਪਦ), ਭਗਤ ਸੂਰਦਾਸ ਦੇ ੨, ਭਗਤ ਸੈਣ ਜੀ ਦਾ ੧, ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ੫੩੪, ਭਗਤ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ੨, ਭਗਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ ਦੇ ੫, ਭਗਤ ਧੰਨਾ ਜੀ ਦੇ ੪, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ੬੨, ਭਗਤ ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ੧, ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਦਾ ੧, ਭਗਤ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ੧੨੩, ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਜੀ ਦੇ ੩, ਭੱਟਾ ਦੇ ਸਵੱਈਏ ੧੨੩, ਭਗਤ ਭੀਖਣ ਜੀ ਦੇ ੨, ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦੇ ੩ (ਬਿਹਾਗੜਾ ਵਿੱਚ ਸਲੋਕ), ਭਗਤ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ੧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਜੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਤੋਂ ਲਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂਤਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਰੂਪ ਗਰੰਥ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ, ਤਬੈ ਚਲਾਇਐ ਪੰਥ ।
ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗਰੰਥ ।
ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪਰਗਟ ਗੁਰਾ ਕੀ ਦੇਹ ।

ਅਮਰਾਸ ਸਤ ਗੁਰੂ = 869 'ਅਰਜਨ ਸਤ ਗੁਰੂ = 2312 'ਅੰਗਦ ਸਤ ਗੁਰੂ = 63 (ਕਿਓਲ ਸ਼ਲੋਕ) 'ਸਤਾ' ਬਲਵੰਡ = 8 (ਦਾਰ ਰਾਮ ਕਲੀ 3 ਪਦ) 'ਸਦਹਨਾ = 1' ਸੁੰਦਰ = 6
(ਰਾਮ ਕਲੀ ਸੁੰਦ ਪਦ) 'ਸੂਰਦਾਸ = 2' ਸਿਨ ਜੀ = 1 'ਕੀਰਤੀ = 534 'ਗੋਬਿੰਦ ਸ਼ਲੋਕ ਸਤ ਗੁਰੂ = 1 (ਸ਼ਲੋਕ) 'ਜੈ ਦਿਓ ਜੀ = 2 'ਬਿਹਾਗੜਾ ਸਤ ਗੁਰੂ = 115 'ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਜੀ =
5 'ਦੇਵਾ ਜੀ = 4 'ਨਾਨਕ ਦਿਓ ਜੀ ਸਤ ਗੁਰੂ = 947 'ਨਾਮ ਦਿਓ ਜੀ = 62 'ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ਜੀ = 1 'ਪੀ ਪੀਪਾ ਜੀ = 1 'ਬੀਫਰੀਦ ਜੀ = 123 'ਮਿਥੀ ਜੀ = 3 'ਬੇਣੀ ਦਾ ਸੋਝੇ = 123
ਬੇਛਿਕਣ ਜੀ = 2 'ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ = 3 (ਬਾਗੜਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲੋਕ) 'ਰੂਦਾਸ ਜੀ = 40 'ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਤ ਗੁਰੂ = 638 'ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ = 1

ਗੁਰਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ "ਗੁਰੂ" ਸ਼ਬਦ ਸੰਮਤ 1765 ਤੋਂ ਲਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂਤਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਰੂਪ ਗਰੰਥ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।
ਹੁਕਮ ਹੈ

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ ਤਬੈ ਚਲਾਇਐ ਪੰਥ
ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੈ ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗਰੰਥ
ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪਰਗਟ ਗੁਰਾ ਕੀ ਦੇਹ

The used of prefix "Guru with Granth Sahib was started from Samvat 1765 AD when Guru Gobind Singh Ji personified Guru Granth Sahib in Abechal Nagar and granted it the status of a living Guru.

"Aagya bhaini akal ki tabey chalay panth
Sabh sikhian ko hukam hai guru manyo granth
Guru granth ji manyo pargat guran ki deh"

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ (ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ)

ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩ (੨੦ ਵਿਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ (੧੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੪੬੯) ਨੂੰ ਹੋਇਆ । ਉਹ ਕੋਠਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਈ ਦੌਲਤਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਲ ਰੂਪ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਪਾਇਆ, ਉਹ ਇਹ ਥਾਂ ਸੀ । ਇਥੇ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਚੌਖੰਡੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ) ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਧੀਨ ੧੮੧੯ - ੨੦ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਸੀ । ਚੌਖੰਡੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਬਰਾਡਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮਹੰਤ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਅਹਾਤਾ, ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉਂਡੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਬੁਰਜ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬਣਵਾਏ । ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹੋਈ । ੧੯੪੪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਪੌੜਾਂ ਦੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉ ਉਸਾਰੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਕਰਵਾਈ । ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਸਟੋਟ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ ੧੭੬੭੫ ਏਕੜ ਹੈ । ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਹੀਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਸੜਕਾਂ, ਰੇਲਵੇ ਲਾਇਨ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਆਦਿ ਹੇਠ ੧੭੪੯ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੋਗ ਰਕਬੇ ਦੀ ਨਪਾਈ ੧੫੯੨੬ ਏਕੜ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਕੋਟ ਲਾਭ ਦਾਸ ਵਿੱਚ ੩੫੦ ਏਕੜ, ਝਲਾਰ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਵਿੱਚ ੨੦੦ ਏਕੜ, ਕੋਟ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਵਿੱਚ ੨੨੪ ਏਕੜ ਤੇ ਪੂੜਕੋਟ ਵਿੱਚ ੧੫੦ ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਹੈ । ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਜਾਇਦਾਦ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਹਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕੁਝ ਇੱਥਾਂ ਹੈ । ਪਿੰਡ ਸਾਹਪੁਰ ਤੇ ਹਰੀਆ ਵਿੱਚ ੨੨ ਮੁਰੱਬੇ, ਪਿੰਡ ਬਿਹਾਰੀਪੁਰ ਵਿੱਚ ੩ ¼ ਮੁਰੱਬੇ, ਪਿੰਡ ਕੰਨਲ ਵਿੱਚ ੨੩ ਏਕੜ, ਪਿੰਡ ਚੀਰੀ ਵਿੱਚ ੩ ਮੁਰੱਬੇ (ਕੇਵਲ ਮੋਰੂਸੀ ਹੱਕ) ਤੇ ਪਿੰਡ ਨਾਨਕ ਕੋਟ ਵਿੱਚ ੩ ¼ ਮੁਰੱਬੇ ਹਨ । ਸਾਂਗਲਾ ਹਿੱਲ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਦੋ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਾਹਕੋਟ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗੁੱਜਰ ਖਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਜੰਮ-ਅਸਥਾਨ (ਨੰਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ)

ਜਿਸ ਥਾਂ ਸਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਤਾਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਵਿਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩ (੨੦ ਵਿਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ (੧੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੪੬੯) ਨੂੰ ਹੋਇਆ । ਉਹ ਕੋਠਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਈ ਦੌਲਤਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਲ ਰੂਪ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਪਾਇਆ, ਉਹ ਇਹ ਥਾਂ ਸੀ । ਇਥੇ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਚੌਖੰਡੀ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ) ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਧੀਨ ੧੮੧੯ - ੨੦ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਸੀ । ਚੌਖੰਡੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸਾਹਮਣੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਬਰਾਡਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਮਹੰਤ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਅਹਾਤਾ, ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉਂਡੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਬੁਰਜ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬਣਵਾਏ । ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹੋਈ । ੧੯੪੪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਪੌੜਾਂ ਦੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉ ਉਸਾਰੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਕਰਵਾਈ । ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਸਟੋਟ ਦਾ ਕੁੱਲ ਰਕਬਾ ੧੭੬੭੫ ਏਕੜ ਹੈ । ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਹੀਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਸੜਕਾਂ, ਰੇਲਵੇ ਲਾਇਨ ਅਤੇ ਨਹਿਰਾਂ ਆਦਿ ਹੇਠ ੧੭੪੯ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੋਗ ਰਕਬੇ ਦੀ ਨਪਾਈ ੧੫੯੨੬ ਏਕੜ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਕੋਟ ਲਾਭ ਦਾਸ ਵਿੱਚ ੩੫੦ ਏਕੜ, ਝਲਾਰ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਵਿੱਚ ੨੦੦ ਏਕੜ, ਕੋਟ ਦਿਆਲ ਦਾਸ ਵਿੱਚ ੨੨੪ ਏਕੜ ਤੇ ਪੂੜਕੋਟ ਵਿੱਚ ੧੫੦ ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਹੈ । ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਜਾਇਦਾਦ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਹਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕੁਝ ਇੱਥਾਂ ਹੈ । ਪਿੰਡ ਸਾਹਪੁਰ ਤੇ ਹਰੀਆ ਵਿੱਚ ੨੨ ਮੁਰੱਬੇ, ਪਿੰਡ ਬਿਹਾਰੀਪੁਰ ਵਿੱਚ ੩ ¼ ਮੁਰੱਬੇ, ਪਿੰਡ ਕੰਨਲ ਵਿੱਚ ੨੩ ਏਕੜ, ਪਿੰਡ ਚੀਰੀ ਵਿੱਚ ੩ ਮੁਰੱਬੇ (ਕੇਵਲ ਮੋਰੂਸੀ ਹੱਕ) ਤੇ ਪਿੰਡ ਨਾਨਕ ਕੋਟ ਵਿੱਚ ੩ ¼ ਮੁਰੱਬੇ ਹਨ । ਸਾਂਗਲਾ ਹਿੱਲ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਦੋ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਾਹਕੋਟ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗੁੱਜਰ ਖਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ ।

GURDWARA JANAMASTHAN NANKANA SAHIB

Guru Nanak Dev Ji was given birth by Mata Tripta Devi as the son of Mehta Kalu on Visakh Suddi 3 (20 Visakh) Samvat 1526 (15th April 1469 AD) at this place. The room, where midwife Daulta had the honour of being the first person to see Sat Gur Nanak Dev Ji as a baby, was at this place. The Chaukhandi of Gurdwara Janamasthan (Prakashasthan) is located at this place now. The present building was constructed with the approval of Maharaja Ranjit Singh in 1819-20 AD. The open veranda in front of Chaukhandi was built by Mahant Sadhuran and it has been given the name of Baradari. This portion above the foyer, the tower and the boundry wall around the Gurdwara was built by the Gurdwara Committee. The tank was repaired during the reign of Ranjit Singh. Its steps were reconstructed by Baba Gurmukh Ji in 1944 AD.

The total area of Nankana Sahib estate is 17675 acres out of which 1749 acres are occupied by the devillings of the peasants, official buildings, roads, railway lines and canals whereas the area under the plough measures 15926 acres. Land measuring 350 acres in Kot Labh Das, 200 acres in Jhalar Ganga Ram, 224 acres in Kot Dayal Das, and 150 acres in Dhor Kot is in the name of the Gurdwara Janamasthan. Some properties endowed to this shrine are situated outside Nankana Sahib. Its detail is something like this: 22 squares in village Shahpur and Harria, 3 ¾ squares in village

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਪਾਸ ਸੀ, ਫਿਰ ਮਹੰਤਾਂ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ੧੯੨੧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਲੜਾਈ ਮਗਰੋਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਧੀਨ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਾਰੇ ਦੋ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ “ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮਤਰੋਕਾ ਵਕਫ਼ ਇਮਲਾਕ ਬੋਰਡ ” ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਅਦਾਰਾ ਇਸ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ
ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਲੰਘਦਿਆਂ ਹੀ ਉੱਕਾ ਬਰੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਲੋਹੇ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਜੰਗਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੰਗਲੇ ਅੰਦਰ ਖੂਹ ਹੈ, ਇਸ ਖੂਹ ਨੂੰ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਖੂਹ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖੂਹ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਦਾਸ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਖੂਹ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਖੂਹ ਦਾ ਹੀ ਜਲ ਛਕਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਪਾਵਨ ਖੂਹ ਦੁਆਲੇ ਜੰਗਲਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਊਬਵੇਲ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਇਸੇ ਖੂਹ ਦਾ ਹੀ ਪਾਵਨ ਜਲ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੰਡ ਸਾਹਿਬ

ਚੌਖੰਡੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਹੀ ਦੇ ਕੋਈ ੧੨ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਇੱਕ ਜੰਡ ਦਾ ਰੁਖ ਹੈ। ਇਸ ਜੰਡ ਨਾਲ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਹੀ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਾ ਕੇ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਨੇ ੨੦ ਫਰਵਰੀ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਨਾਲ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਸ ਸੀ, ਫਿਰ ਮਹੰਤਾਂ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। 1921 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਲੜਾਈ ਮਗਰੋਂ ਇਹਨਾਂ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਧੀਨ ਆ ਗਿਆ ਜੋ 1947 ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਾਰੇ ਦੋ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ “ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮਤਰੋਕਾ ਵਕਫ਼ ਇਮਲਾਕ ਬੋਰਡ ” ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਅਦਾਰਾ ਇਸ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਲੰਘਦਿਆਂ ਹੀ ਉੱਕਾ ਬਰੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਲੋਹੇ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਜੰਗਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੰਡ ਨਾਲ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਹੀ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਾ ਕੇ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਨੇ 20 ਫਰਵਰੀ 1921 ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਚੌਖੰਡੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਹੀ ਦੇ ਕੋਈ 12 ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਇੱਕ ਜੰਡ ਦਾ ਰੁਖ ਹੈ। ਇਸ ਜੰਡ ਨਾਲ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਹੀ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਾ ਕੇ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਨੇ 20 ਫਰਵਰੀ 1921 ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

Bhori Pur, 23 acres in village Kinal, 3 squares (only hereditary right) in village Cheeri, 3 3/4 squares in Nanak Kot, 3 shops in Sangla Hill, 2 shops in Shah Kot and one shop in Gujjar Khan, Distt Rawalpindi.

The control of the Gurdwara was with Udasis at first then it was passed on to the Mahants. After a long struggle these sacred shrines came under Panthic control in 1921 AD. After a few years these places were passed on to Shromani Gurdwara Parbandhak Committee Amritsar after 1947 AD, all the historic gurdwaras including Gurdwara Janamasthan were handed over to the Pakistan Board for Evacuee (Trust) Properties for care and maintenance. This organisation is still the master of these properties and responsible for the maintenance of these gurdwaras.

Just after crossing the foyer you run into a big iron fence at your left just beside the door. There is a well inside this enclosure. This well is known as Bay Bay Nanki Ji Da Khu. This was earlier the Family well of Kalu Mehta Ji. Sat Gur had taken the water of this well during his childhood. Now a fencing has been erected around this sacred well and a tube-well has been installed on it. The water of this well is supplied to the Gurdwara.

There is a Jand tree about 12 meters to the right of Chaukhandi Gurdwara Janamasthan. Mahant Narain had hanged Jathedar Bhai Lachman Singh upside down by this tree and burnt him alive on 20th February 1921 AD.

ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ

ਚੋਖੰਡੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਹੀ ਦੀ ਕੋਈ ੧੫ ਕੁ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ੨੦ ਫਰਵਰੀ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਦੋ ਬੋਰਡਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸ਼ਹੀਦਗੰਜ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਇਹ ਥਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਦੀ ਗੁੱਠ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉਡੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ੨੦ ਕੁ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਉਹ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀ ਘੁਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਲਦੀ ਆਵੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਰਾ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਉੱਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣੇ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ੫੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਾਰ ਅਬਾਦ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ, ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਰਸੀ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ ਉੱਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਉੱਤੇ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

جند صاحب توں جی ہائی کوئی 15 میٹری و تھ اُتے اک وشال باراں دری ہے۔ ایہ اوہ استھان ہے جتھے 20 فروری 1921ء نوں گرد گھرتوں قربان ہون والے گردو خالصا پاریاں دا اناںتم سکار کیتا گیا سی۔ ایس استھان توں باہر لوہے دے دو بورڈاں اُتے شہیداں دے نال لکھے ہوئے ہن۔
ایہ تھاں گردوارا جنم استھان دی دکھن پورب دی گُٹھ تے درشنی ڈیوڈھی توں باہر کوئی 20 میٹری و تھ اُتے ہے جتھے بھائی دلیپ سنگھ جی اتے بھائی وریام سنگھ جی توں جیوندے جی گھمیا راء دی بندی آوی وچ سٹ دتا سی۔
شہید سنج بھائی دلیپ سنگھ دے نال ہی دسٹی سنگتوں واسطے اک بھت ہی سندر سراں اُساری گئی ہے۔ ایس دی اُساری اُتے خرچ ہون والی مایا ودیشاں وچ بیٹھے گردو خالصا نے بھیٹ کیتی ہے۔
پرائے لنگر ہال دی تھاں اک وشال اتے دو منزلہ لنگر ہال بنایا گیا ہے۔

ایس ویلے نکلتا صاحب شراندر کوئی 50 دے نیڑے سکھ پروار آباد ہن۔ ہر روز جنم استھان توں پرکاش تے پاٹھ ہوندا ہے۔ بھائی پرتاب سنگھ جی گرنتھی سنگھ دی سیوا بھارے ہن۔ صاحب گردو نانک دیو جی دے گرد پُرب، خالصے دے جنم دن، مارا جارجیت سنگھ دی برسی اتے پچم پاتشاہ جی دے شہیدی پُرب اُتے دیس ودیش توں سنگتوں درشناں توں آوندیاں ہن۔ پہلے پاتشاہ جی دے پرکاش اُتو اُتے بھاری دیوان سجدے ہن اتے مگر کیرتن دا پر بندھ کیتا جاندا ہے۔

15 meters to the right of Jand Sahib there is a big portico. This is the place where those dear Khalsas of Gurus were cremated on 20th February 1920 who sacrificed their lives for Guru's house. The names of the martyres are written on two iron boards outside this place.

This shrine is in the southwestern corner of the Gurdwara Janamasthan and outside the foyer at a distance of about 20 meters from it.

It was here that Bhai Dilip Singh and Bhai Varyam Singh were thrown alive in the burning kiln of a potter.

A beautiful inn for the stay of foreign Sangats has been built right beside the Shaheed Ganj Bhai Dilip Singh. The money spent on its construction was donated by the Gur Khalsas living abroad.

A new 2 storeyed spacious langar hall has been built in place of the old langar hall.

About 50 Sikh families are settled in Nankana Sahib city at present. Prakash and recitation of Guru Granth Sahib Ji takes place daily at Janamasthan. Bhai Partab Singh is performing the services of the Garanthi. Sangats from here and abroad come to visit on the birthday of Sahib Guru Nanak Dev Ji, Founding Day of the Khalsa, Death anniversary of Maharaja Ranjit Singh and Martyre Day of the Fifth Guru. A huge diwan is held on the birth anniversary of the first Guru Dev Ji. Nagar kirtan is arranged.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲ ਲੀਲਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ੨੨੫ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਪੂਰਬ ਦੱਖਣ ਦੇ ਰੁਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਾਲਪਨ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਇੱਕ ਤਾਲ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਕੱਚੇ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ ੧੮੨੦ - ੨੧ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਿਰਮਲੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਜੋ ਕਿ ਮੁਕੰਮਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਪੱਤ ਬਣਵਾਣ ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉੱਚੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬ੍ਰਿਥ ਬਾਬਾ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਨ ੧੯੪੫ - ੪੬ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਈ। ਹੁਣ ਇਹਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਸਦਾ ਸੁੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਿੰਦਰਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਹੀ ਖੁਲਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਇਮਾਰਤ ਹੀ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲੀਲਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਐਸੇ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ੨੨੫ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਪੂਰਬ ਦੱਖਣ ਦੇ ਰੁਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਾਲਪਨ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਇੱਕ ਤਾਲ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਪਰ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਕੱਚੇ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ ੧੮੨੦ - ੨੧ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਿਰਮਲੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਜੋ ਕਿ ਮੁਕੰਮਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਪੱਤ ਬਣਵਾਣ ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉੱਚੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬ੍ਰਿਥ ਬਾਬਾ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸੰਨ ੧੯੪੫ - ੪੬ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਈ। ਹੁਣ ਇਹਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਸਦਾ ਸੁੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਿੰਦਰਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਹੀ ਖੁਲਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਇਮਾਰਤ ਹੀ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ।

GURDWARA BALILA AT NANKANA SAHIB DISTRICT SHEIKHUPURA

This shrine is the area where Sat Guru Nanak Dev Ji used to play as a child and it is located about 225 meters south-east of Gurdwara Janamasthan. There is a water tank east of Gurdwara which was built in the name of Guru Dev Ji by Rai Bular. In 1820-21 AD Baba Gurbukhsh Singh built the building of the Gurdwara and its adjacent tank with bricks following the command of Maharaja Ranjit Singh. Later Nirmal Mahants started a new building but it could be completed and the control of the shrine passed on to the Parbandhak Committee. Baba Sant Gurmukh Singh Ji of Patiala got the building completed in 1945-6. He also constructed the steps and boundary wall of the water tank. The maintenance of this shrine is now in the hands of Waqf Board. Its water tank remains dry and the locks of the Gurdwara are opened only for Sikh yatrees. The Prakash does not take place now the building is the only monument.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੱਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲ ਲੀਲਾ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪਾਂਧੇ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਕੋਲ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬਿਠਾਏ ਗਏ, ਫਿਰ ਪੰਡਿਤ ਬਰਿੱਜ ਲਾਲ ਪਾਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ੧੩ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਮੌਲਾਨਾ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਪਾਸ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਨ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ, ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪੱਟੀ ਨਾਮੀ ਬਾਣੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਸਸੈ ਸੋਇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਜਿਨਿ ਸਾਜੀ, ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕ ਭਇਆ ॥

ਸੇਵਤ ਰਹੇ ਚਿਤੁ ਜਿਨੁ ਕਾ ਲਾਗਾ, ਆਇਆ ਤਿਨੁ ਕਾ ਸਫਲੁ ਭਇਆ ॥

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਰਤਾ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਇਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬਾਲਲੀਲਾ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਟਾਰੀ ਜਾਂ ਅਟਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਸਮਾਂ ਪਕੇ ਇਹੋ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੋ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਕੂਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਦਰ ਵਿਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਪਾਠ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੱਟੀ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲੀਲਾ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਆਏ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪਾਂਧੇ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਕੋਲ ਹਿੰਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬਿਠਾਏ ਗਏ, ਫਿਰ ਪੰਡਿਤ ਬਰਿੱਜ ਲਾਲ ਪਾਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ੧੩ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਮੌਲਾਨਾ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਪਾਸ ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਨ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ, ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪੱਟੀ ਨਾਮੀ ਬਾਣੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਸਸੈ ਸੋਇ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਜਿਨਿ ਸਾਜੀ, ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕ ਭਇਆ ॥

ਸੇ ਸ੍ਵੈਰ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਜਿਨਿ ਸਾਜੀ, ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕ ਭਇਆ ॥

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਰਤਾ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਇਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬਾਲਲੀਲਾ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਟਾਰੀ ਜਾਂ ਅਟਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਸਮਾਂ ਪਕੇ ਇਹੋ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।

GURDWARA PATTI SAHIB AT NANKANA SAHIB, DISTRICT, SHEIKHUPURA

The sacred shrine is close to Gurdwara Balila and this is the site where First Patshah Guru Nanak Ji was sent to learn Hindi from Pandit Gopal Das and then to learn Sanskrit from Pandit Brij Lal. He was sent to Maulana Qutbuddin of Talwandi to learn Arabic and Persian at the age of thirteen.

His worldly tutors had to bow their heads before Jagat Guru's brilliant intellect, spiritual knowledge and broad mind. Guru Ji composed this bani called Patti in "Asa Rag" to remove the suspicion and to break the pride of pandit:-

Sassa: He who created the world, is the One Lord and Master of all.

Narayan Singh in his book titled "Nankana Sahib" published by Bhasha Vibhag Punjab, writes. "When Baba Gurbukhsh was commanded by the Sher-e-Punjab to live here and to construct new buildings for the gurdwaras, he built a double storey house for his residence between Janamasthan and Balila. It was called Atari or Atari Sahib and later with the passage of time it became popular as Gurdwara Patti Sahib."

Prakash of Granth Sahib takes place twice daily, and Sikh families living at Nankana Sahib perform this. There are arrangements for imparting education to Sikh children within the premises of Gurdwara. The children are taught Punjabi language in Gurmukhi script and they are also taught kirtan. The building of Gurdwara is spacious and beautiful.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨੀਰਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਡੇਢ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜੱਟ ਦੀ ਪੋਲੀ ਉਜਾੜੀ ਸੀ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੱਟ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਾਕਿਮ ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਝਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਜਾ ਪਈਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉੱਜੜੀ ਖੇਤੀ ਹਰੀ ਭਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ੪੫ ਮੁਰੱਬੇ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸਾਰੀ ਗਈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਸਰੋਵਰ ੧੯੪੬ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ ਜੋ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ਖੁਲਦੀ ਹੈ।

ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨਨਕਾਣਾ

ਐ ਪਾਠਨ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨੀਰਤ ਅਤੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਡੇਢ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਜੱਟ ਦੀ ਪੋਲੀ ਉਜਾੜੀ ਸੀ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੱਟ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਾਕਿਮ ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੱਝਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਜਾ ਪਈਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉੱਜੜੀ ਖੇਤੀ ਹਰੀ ਭਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ੪੫ ਮੁਰੱਬੇ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸਾਰੀ ਗਈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਸਰੋਵਰ ੧੯੪੬ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ ਜੋ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਉੱਤੇ ਖੁਲਦੀ ਹੈ।

GURDWARA KIARA SAHIB AT NANKANA SAHIB DISTRICT, SHEIKHUPURA

This sacred Gurdwara is displaying its glory close to Gurdwara Mal Ji Sahib at a distance of one and a half kilometer from the Janamasthan of Guru Nanak Sahib. It was built at the sacred site where Guru Nanak Dev Ji's buffaloes had damaged the field of a Jat. According to his biographies the Jat lodged a complaint with the local ruler Rai Bular. When questioned by Rai Bular Guru Nanak Dev Ji said "It is a possible that the buffaloes may have entered the field but no damage has been done to the crop". When on the spot inquiry was made, it was found that the affected field was as green and fresh as before.

45 Morabbas (squares) of land is endowed to this Gurdwara in village Daria. The building of this Gurdwara was built during the reign of Maharaja Ranjit Singh. The water tank of Gurdwara was constructed by Baba Gurmukh Singh Ji Patiala Wala in 1946 AD. Prakash does not take place here now. It is just a monument which is only at the arrival of the yatrees.

ਮਾਲ ਜੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧ ½ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਵਣਾਂ ਦਾ ਘਣਾ ਜੰਗਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਬਾਲ ਉਮਰੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਨ ਆਉਂਦੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਪ ਜੀ ਇੱਕ ਵਣ ਦੀ ਠੰਢੀ ਛਾਵੇਂ ਸੌ ਗਏ, ਦਿਨ ਢਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉੱਤੇ ਧੁੱਪ ਆ ਗਈ। ਇੱਕ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਛੱਜਲੀ ਖਲਾਰ ਕੇ ਛਾਂ ਕੀਤੀ ਰੱਖੀ। ਇਹ ਵਣ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੁਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਸਰੋਵਰ ਜੋ ਕਿ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ੫ ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਇਹ ੧੯੩੫ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ੩ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਯਾਤਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧ ½ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਵਣਾਂ ਦਾ ਘਣਾ ਜੰਗਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਬਾਲ ਉਮਰੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਨ ਆਉਂਦੇ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਆਪ ਜੀ ਇੱਕ ਵਣ ਦੀ ਠੰਢੀ ਛਾਵੇਂ ਸੌ ਗਏ, ਦਿਨ ਢਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉੱਤੇ ਧੁੱਪ ਆ ਗਈ। ਇੱਕ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਨੇ ਆਪ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਛੱਜਲੀ ਖਲਾਰ ਕੇ ਛਾਂ ਕੀਤੀ ਰੱਖੀ। ਇਹ ਵਣ ਦਾ ਰੁੱਖ ਹੁਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਸਰੋਵਰ ਜੋ ਕਿ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ੫ ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਇਹ ੧੯੩੫ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ੩ ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਰਕਬਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਯਾਤਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।

MAL JI SAHIB AT NANKANA, DISTRICT SHEIKHUPURA

This sacred shrine is located in side Nankana Sahib City at a distance of one and a half kilometer from Gurdwara Janamasthan, on the main road leading toward Sheikhpura. Nankana Railway station is nearer from this place. There used to be a dense forest during the era of Guru Nanak Dev Ji. He used to graze his buffaloes here in his childhood. Once he fell asleep in the cool shade of a van tree, when it was late in the day, his face was exposed to the sun and a black Cobra distended its hood on his face to provide shade. The cobra maintained its position so long as Guru Ji remained asleep. This tree under which Guru slept is still there. Gurdwara Mal Ji Sahib has been beautifully built to commemorate this incident. In 1935 AD a water tank was constructed by Gurdwara Parbandhak Committee under the leadership of Sardar Bahadur Mahtab Ji. This water tank is 5 feet above the ground level.

There is endowment of 3000 acres of land in the name of this sacred Gurdwara.

Prakash does not take place now. Yatrees visit this place and get spiritual satisfaction.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ (ਚੂਹੜਕਾਣਾ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ੨੦ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਪਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ੧੮ ਵਰ੍ਹੇ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਬਾਬਾ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਨਿਕਲੇ। ਮੰਡੀ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਾਧੂ ਭੁੱਖੇ ਭਾਣੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਆਪ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵੇਖੀ ਨਾ ਗਈ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵੀਹਾਂ ਰੁਪਈਆਂ ਦਾ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਫੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।

ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਥਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਲੇ ਵਰਗਾ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਤੇ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ੨੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜਮੀਨ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵਿਸਾਖੀ, ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੧ ਅਤੇ ਕੱਤਕ ਪੁੰਨਿਆ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਦ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਸੰਨ ੧੯੯੩ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਉੱਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਵਾਸਤੇ ਇਹਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਟਿੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਈਆ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਵਾਂ ਹੀ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਵਾਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਣ ਦਾ ਇੱਕ ਰੁੱਖ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦਾਤਨ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਦੱਬ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹਰੀ ਭਰੀ ਹੋ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ।

گردوارا سچا سودا (چُوڑھ کانا)

ست گر نانک دیو جی نوں پتا متا کالو جی نے سنسارک کار و سار وچ پاؤن لئی 20 روپے دتے اتے وپار کرن نوں کیا. اوس ویلے آپ دی عمر اٹھارھاں ورھے دی دسی جاندی ہے. آپ بابا مردانا جی نال وپار کرن نکلے. منڈی چُوڑھ کائے توں باہر اوہناں نے ویکھیا کہ جنگل وچ کجھ سادھو بیکھم بھائے بیٹھے ہن. آپ توں ایہ جھگھ ویکھی نہ گئی تاں آپ نے اوہناں ویساں رہیاں دا اوہناں نوں لنگر چھکا دتا. جد آپ جی دے پتا توں پتا لگا تاں اوہ کافی ناراض ہوئے تاں آپ نے فرمایا میں تاں سچا سودا کر آیا ہاں.

جس تھاں آپ نے سادھواں نوں لنگر چھکایا اوس تھاں گردوارا بنیا ہویا ہے. ایہ قلعے ورگا سندر اتے وشال گردوارا مہاراجا رنجیت سنگھ جی دے کال وچ شاہی حکم اُتے بنیا. ایس دے نال 250 وگھے زمین ہے. وساکھی، ماگھ سندی اک اتے کنک پنیا نوں میلا لگدا سی. 1947ء گمبوں ایہ گردوارا بند پیا رہیا. ہن سن 1993 دی وساکھی اُتے دلش و دلش توں آئیاں سنگتاں دے کھلے درشن دیدار واسطے ایہناں کھول دتا گیا ہے. انگلینڈ دی سنگت دے سیوگ نال لکھاں روپیا خرچ کر کے ایس استھان دی مرمت کروائی گئی ہے. نوواں لنگر ہال اُسارایا گیا ہے اتے نوواں ہی سرور بنایا گیا ہے. ایہیے سری گردوگر نھ صاحب جی دا پرکاش ہوندا ہے. سال وچ چار وار اکھنڈ پاٹھ صاحب ارنجھ کیتا جاندہ ہے. پرکاش استھان دے بجے پاسے ون دا اک رکھ ہے. ست گر نانک دیو جی نے داتن کر کے ایہیے دب دتی تے اوس توں ہری بھری ہو کے اج تیک شردھا لوں نوں چھاں دے رہی ہے.

GURDWARA SACHCHA SAUDA AT CHUHRKANA, DISTRICT SHEIKHUPURA

In order to engage Guru Nanak Dev Ji into worldly affairs, his father, Mehta Kalu Ji, gave him twenty rupees and asked him to start his own business. It is said that he was 18 years of age then. Guru Ji along with Baba Mardana set out to do business. Outside Mandi Chuharkana they ran into some starving Jogis. He could not tolerate this sight of starvation and immediately purchased edibles with the 20 rupees he had. He distributed the same among the starving mystics. When Guru Dev Ji's father came to know about it he was very annoyed. Guru Nanak told him that he had entered into a true deal (Sachcha Sauda).

The Gurdwara was built at the site where Guru Ji had fed the mystics. This fort like spacious and beautiful Gurdwara was built at the royal command of Maharaja Ranjit Singh during his reign. There are 250 bighas of land attached to the shrine and fairs used to be organised on the first saddi Magh, Visakh and Kattak.

After 1947 the Gurdwara remained locked. But from the Visakhi (of 1993 AD) it has been reopened for the visit of local and the international Sangats. This shrine has been repaired with the help of the Sangat of England at the cost lakhs of rupees. A new dining hall and a new water tank have been constructed. Prakash of Guru Granth Sahib Ji takes place. Akhand Path Sahib (recital of Granth Sahib in a meeting without break) is done 4 times a year. There is a van tree at the right of Prakashasthan. Sat Gur Nanak Dev Ji had planted Miswak (a small branch of tree used as a tooth brush) after brushing his teeth which has grown into a tree and provides shade for the devotees.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਚਖੰਡ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਉਸੇ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਪਾਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਬਾਬੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਭੁੱਖ ਲੱਗਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਪਾਰੀ ਦੇ ਖੰਡ ਦੇ ਲੱਦੇ ਖੋਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਪੁੱਛ ਇਹਨਾਂ ਛੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੈ। ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਆਖਿਆ ਰੇਤ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਫਰਮਾਇਆ ਚੰਗਾ ਰੇਤ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਵਪਾਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਲੇਲ ਉੱਠੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਫਕੀਰ ਦਾ ਆਖਿਆ ਸੱਚ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹਨੇ ਛੱਟ ਖੋਲ ਕੇ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਚਮੁੱਚ ਰੇਤ ਸੀ। ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਆਣ ਲੱਗਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਫਰਮਾਇਆ ਰੇਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਸੀ? ਵਪਾਰੀ ਆਖਿਆ ਹਜ਼ੂਰ ਇਹ ਤਾਂ ਖੰਡ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਚੰਗਾ ਫਿਰ ਖੰਡ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਪਾਰੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਚਮੁੱਚ ਖੰਡ ਹੀ ਸੀ। ਵਪਾਰੀ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨੀ ਆਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਉਹ ਖੰਡ ਉੱਥੇ ਹੀ ਚੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

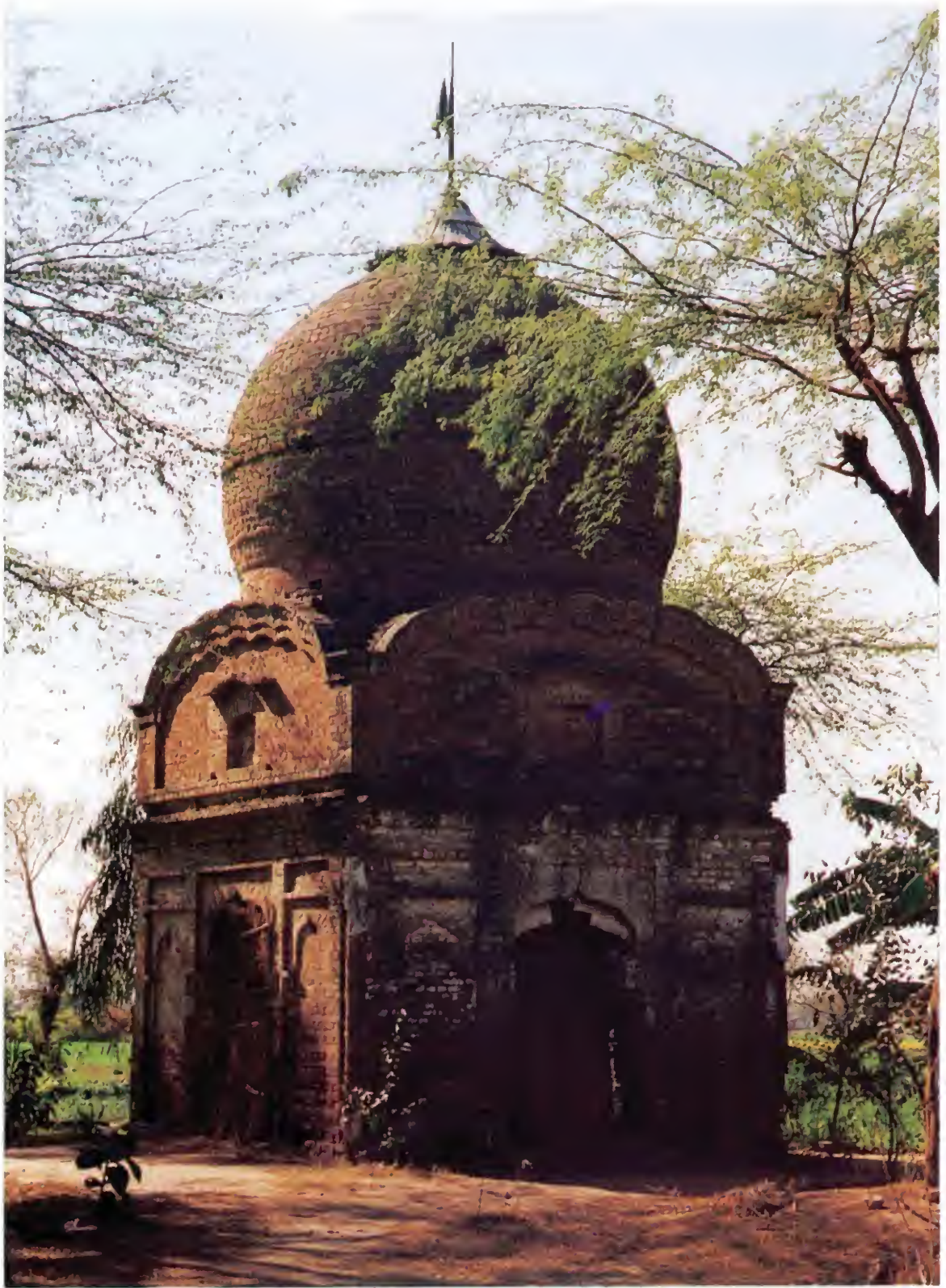
ਇਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਗੁੰਬਦ ਵਾਲਾ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਇਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਮੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਚਖੰਡ

ایہ پاؤن استھان گردوارا سچا سودا توں کیول اک کلومیٹر اوسے سڑک اُتے ریلوے لائن توں پار کھیتاں وچ اُداس کھلوتا ہے۔ ایس استھان اُتے بابے مردانے نے بھکھ لگن دی گل کیتی سی۔ اک وپاری دے کھنڈ دے لدے کھوتے جا رہے سن۔ ست گر نانک دیو جی نے مردانے نوں آکھیا ایسناں توں پچھ ایسناں چھٹاں وچ کیہ ہے۔ مردانے دے پچھن اُتے اوہناں آکھیا ریت ہے۔ ست گراں فرمایا چنگا ریت ہی ہووے گی۔ ایہ سُن کے وپاری دے من اُلیل اٹھی کہ کدھرے فقیر دا آکھیا سچ ہی نہ ہووے۔ اوہنے چھٹ کھول کے ویکھی تاں اوس وچ سچ سچ ریت سی۔ اوہ ست گراں دی چرنی آن لگا۔ ست گراں فرمایا ریت نہیں تاں ہو ر کیہ سی۔ وپاری نے آکھیا حضور ایہ تاں کھنڈ سی۔ سو آپ نے فرمایا چنگا فیر کھنڈ ای ہووے گی۔ وپاری ویکھیا تاں اوہ سچ سچ کھنڈ ای سی۔ وپاری فیر چرنی آن لگاتے اوہ کھنڈ اوتھے ہی ڈھیر کر دتی۔ ایس تھان عالی شان اک گنبد والا گردوارا بنیا ہویا ہے۔ سڑک کنارے ایہدی حالت مندی ہے۔ جے سنبھال نہ کیتی گئی تاں نشان وی مٹ جاوے گا۔

GURDWARA SACH KHAND, CHUHRKANA

This holy shrine stands gloomily in the fields on the other side of the railway line only one kilometer from Gurdwara Sachcha Sauda. It was this spot where Baba Mardana had said that he was feeling hungry. Some Donkeys of a merchant laden with sugar were passing by. Gur Nanak Dev Ji told Baba Mardana to inquire from the owner as to what was in those bags. When Mardana asked the merchant, he replied that it was sand. Sat Gur said, "All right! sand it will be!". The merchant became worried lest the saying of the saint should come true. He checked the bags and found that it was actually sand. He held Guru's feet and Sat Gur said if it were not sand what else could that be. The merchant said, "Sire! it was sugar." Sat Gur said, "All right! then sugar it will be ". The merchant checked again and found that to be sugar. He sat at the feet of Sat Gur and unloaded his sugar. There is a splendid Gurdwara with a dome built by the road at this place. Its condition is bad and if no maintenance is done it will disappear without leaving a trace.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ

ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਵੱਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚੇ ਗੁੰਬਦ ਵਾਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਰੂਹੜਕਾਣਾ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸਣੇ ਇਥੇ ਵਣ ਦੇ ਇੱਕ ਬਿਛ ਹੇਠ ਆਣ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਹ ਬਿਛ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਤੰਬੂ ਵਾਂਗ ਤਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਜਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਭਾਈ ਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੈ ਲਈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਨਿਹੰਗ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹਨੇ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਨਿਹੰਗਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਯਾਤਰੀ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਗ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ

ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਵੱਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚੇ ਗੁੰਬਦ ਵਾਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਰੂਹੜਕਾਣਾ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸਣੇ ਇਥੇ ਵਣ ਦੇ ਇੱਕ ਬਿਛ ਹੇਠ ਆਣ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਹ ਬਿਛ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਤੰਬੂ ਵਾਂਗ ਤਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਜਮੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਭਾਈ ਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੈ ਲਈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਨਿਹੰਗ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹਨੇ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਨਿਹੰਗਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਯਾਤਰੀ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਗ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

GURDWARA TAMBO SAHIB AT NANKANA, DISTRICT SHEIKHUPURA

Going along the road from Nankana Sahib Railway Station towards the Janamasthan there is a Gurdwara with a high dome on your right hand before Gurdwara Janamasthan. It is the Gurdwara Tambo Sahib. On his way back home after entering into Succha Soda (True Bargain) by spending his father's (Mehta Kalu), 20 rupees on feeding the starving mystics, Guru Nanak Ji along with Bhai Mardana took shelter under a van tree. The tree under which he sat is still present and is known as Tambo Sahib because it is spread like a tent.

The Gurdwara was under the control of Nahang Sikhs. No land endowment stands in the name of Gurdwara. Mahant Bhai Sharam Singh had taken over the task of serving Guru Granth Sahib at the behest of Gurdwara Parbandhak Committee whereas Nahang Ujagar Singh, opposing it, had established a separate Prakashasthan near Tambo Sahib. The Prakashasthan established by Nahang Sikh, known as Nahang Singh Chaoni (camp), is still standing beside the Gurdwara Tambo Sahib. Prakash is not held on both the places now. The yatrees who come to Nankana Sahib consider it to be their good fortune to prostrate at this place..

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ, ਐਮਨਾਬਾਦ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਐਮਨਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਡੇਢ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਾਹਰ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰੋੜੀ ਦੇ ਆਸਨ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ੫ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਗੀਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ੬ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਜੁੜਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੇਲਾ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹੁੰਮ ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਢਹਿੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਲਾ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਥੋੜੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਗ਼ਰਦੁਆਰਾ ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਐਮਨਾਬਾਦ ਗੁਜਰਾਨਵਾਲਾ

ਐਮਨਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਡੇਢ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਾਹਰ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰੋੜੀ ਦੇ ਆਸਨ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ੫ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਗੀਰ ਤੋਂ ਵੱਖ ੬ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਜੁੜਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮੇਲਾ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹੁੰਮ ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

GURDWARA RORI SAHIB AT EMINABAD, DISTRICT GUJRANWALA

Eminabad is a famous town of Gujranwala district. Gurdwara Rori Sahib is located by a metalled road one and a half kilometer from the town. Jagat Guru Nanak Sahib had stayed on the seat of pebbles at this place and it was from here that he was taken as a prisoner by the invading armies of Babar, in Samvat 1578.

An imposing Gurdwara has been built over the place. A large pond and other buildings make it more graceful. A large estate worth Rs.5000 per annum and 9 squares of agricultural land is endowed to the Gurdwara from the era of Maharaja Ranjit Singh. Visakhi and Kattak Purnamashi festivals used to be held in the past, only Visakhi festival is held now where people from Gujranwala and its adjoining areas participate with fanfare.

The building of the Gurdwara was falling apart but the Govt of Pakistan stemmed the rot by constructing its boundary wall at a cost of thousands of rupees.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੱਕੀ ਸਾਹਿਬ ਐਮਨਾਬਾਦ, ਗੁੱਜਰਾਵਾਲਾ

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਦ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਨੂੰ ਸੈਦਪੁਰ (ਐਮਨਾਬਾਦ) ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਚੱਕੀ ਪੀਹਣ ਦੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਲਈ ਗਈ । ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਚੱਕੀ ਆਪੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਉਹਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੱਦ ਲਿਆ । ਉੱਥੇ ਉਹਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ । ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ । ਉਹਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਬਰ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਇਉਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਾਰਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਗਏ ।

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਕੈਦ ਹੋ ਕੇ ਚੱਕੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਅੱਜ ਵੀ ਉਹੀ ਬਾਬਰ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦੋ ਕਮਰੇ ਹਨ । ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਝੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ੧੪ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ । ਇੱਥੇ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੱਕੀ ਸਾਹਿਬ 'ਐਮਨ ਆਬਾਦ' ਗੁੱਜਰਾਵਾਲਾ

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਜਦ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਨੂੰ ਸੈਦਪੁਰ (ਐਮਨ ਆਬਾਦ) ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਚੱਕੀ ਪੀਹਣ ਦੀ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਲਈ ਗਈ । ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਚੱਕੀ ਆਪੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਉਹਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੱਦ ਲਿਆ । ਉੱਥੇ ਉਹਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ । ਉਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ । ਉਹਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਬਰ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਇਉਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਾਰਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਗਏ ।

GURDWARA CHAKKI SAHIB AT SAIDPUR (EMINABAD) DISTRICT GUJRANWALA

In Samvat 1578 when the armies of Emperor Baber captured Saidpur (Eminabad), they took Gur Nanak Dev Ji as prisoner along with many other people. He was put to hard labour on a stone grinder. The officials saw that the grinder of Baba Ji was moving on its own. They informed Babar about it who called Baba Ji to his court and talked to Baba Ji. He was pleased and impressed by Guru Ji and ordered his immediate release. Baba Ji ordered the release of other prisoners and thus thousands of prisoners were released due to Baba Ji.

A Gurdwara was built at the site where Guru Ji turned grinding wheel in captivity. Even today there are two rooms from the Babar's period. The flag (Nishan Sahib) is fluttering in the courtyard. 14 Ghumaon of land are attached to the shrine. A fair is held on Visakhi.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਖੂਹੀ, ਐਮਨਾਬਾਦ, ਗੁੱਜਰਾਵਾਲਾ

ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਸੈਦਪੁਰ ਐਮਨਾਬਾਦ ਨਿਵਾਸੀ ਘਟੋੜਾ ਜਾਤ ਦਾ ਇੱਕ ਤਰਖਾਣ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਐਮਨਾਬਾਦ ਆਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਠਹਿਰੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ "ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥" ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ।

ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਜੋ ਐਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਦਾ ਅਹਿਲਕਾਰ ਸੀ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਸਨੇ ਬ੍ਰਹਮਭੋਜ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਰੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿੱਚ ਉਹਦੇ ਮਾਹਲ ਪੂੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਾਲੋ ਤਰਖਾਣ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਨਿਚੋੜਿਆ ਤਾਂ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਮਾਹਲ ਪੂੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਟਪਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ ਸਿੱਮਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ ਅੰਦਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਚੁਸਿਆ ਹੋਇਆ ਖੂਨ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇਸ ਤਰਖਾਣ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਹਲਾਲ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮਾਲ ਪੂੜਿਆਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਟੁੱਕਰ ਚੰਗੇ ਜਾਣੇ।

ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਠਹਿਰੇ, ਉੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਖੂਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਖੂਹ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਖੂਹ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਮਗਰੋਂ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਦੀ ਕੁਹੀ, ਅਮਿਨ ਆਬਾਦ, ਗੁੱਜਰਾਵਾਲਾ

ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਸਿਦਪੁਰ (ਅਮਿਨ ਆਬਾਦ) ਨਾਮੀ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਈ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਅਮਿਨ ਆਬਾਦ ਆਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਠਹਿਰੇ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਰੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿੱਚ ਉਹਦੇ ਮਾਹਲ ਪੂੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਾਲੋ ਤਰਖਾਣ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਨਿਚੋੜਿਆ ਤਾਂ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਮਾਹਲ ਪੂੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਟਪਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ ਸਿੱਮਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ ਅੰਦਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਚੁਸਿਆ ਹੋਇਆ ਖੂਨ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇਸ ਤਰਖਾਣ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਹਲਾਲ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮਾਲ ਪੂੜਿਆਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਟੁੱਕਰ ਚੰਗੇ ਜਾਣੇ।

ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਨੇ "ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਤੈਸੜਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥" ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਰੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿੱਚ ਉਹਦੇ ਮਾਹਲ ਪੂੜਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਾਲੋ ਤਰਖਾਣ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਨਿਚੋੜਿਆ ਤਾਂ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਮਾਹਲ ਪੂੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਟਪਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ ਸਿੱਮਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ ਅੰਦਰ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਚੁਸਿਆ ਹੋਇਆ ਖੂਨ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇਸ ਤਰਖਾਣ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਹਲਾਲ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਦੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਮਾਲ ਪੂੜਿਆਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਟੁੱਕਰ ਚੰਗੇ ਜਾਣੇ।

ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਦੇ ਘਰ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਠਹਿਰੇ, ਉੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਦੀ ਕੁਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਹੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਕੁਹੀ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਮਗਰੋਂ

GURDWARA BHAI LALU DI KHOI AT EMINABAD DISTRICT GUJRANWALA

Bhai Lal, a resident of Saidpur (Eminabad), was a carpenter of Getaura caste. Guru Nanak stayed at his house when came he to Eminabad. It is the place where Gur Dev Ji composed the following bani (rhyme) in Talang rag:

A man by the name of Bhago Malik was a minor official of the ruler of Eminabad. He arranged a big feast for the Brahmins (Braham Bhoj) and also invited Gur Dev Ji who declined the invitation. This made him angry and he summoned Gur Dev Ji through official command. Gur Dev Ji squeezed his buttered bread with one hand and with other hand squeezed the plain bread of Bhai Lal before all present in the court. Blood started trickling from Bhago's buttered bread and milk oozed out of plain bread of Lal carpenter. Gur Dev Ji said that Bhago's income contained the blood sucked from the poor whereas the income of this carpenter had the milk of his hard labour. It was the reason behind my rejection of your rich food and that was why he had preferred the simple food earned through hard labour.

Lalu's house, where Gur Dev Ji had stayed, was made a Gurdwara. This is called Gurdwara Bhai Lal Di Khoi (the well of Lal). The well from which Gur Dev Ji had been drinking water is still

ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਪਰਿਵਾਰ ਆਣ ਵਸਿਆ ਸੀ । ੧੯੮੯ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਨੇਸਰ ਹੋਰਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਤੇ ਇਸਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਖੂਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਥੋੜੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੂਹ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਛਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਅਸਲ ਖੂਹ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਮੀਟਰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਥੜੇ ਦੇ ਥੱਲੇ ਹੈ । ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਖੂਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਥੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਥੋੜੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੂਹ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਛਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਅਸਲ ਖੂਹ ਇਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਮੀਟਰ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਥੜੇ ਦੇ ਥੱਲੇ ਹੈ । ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

intact. After 1947, a refugee family had occupied the Gurdwara. In 1989 Sardar Surjit Singh Panesar purchased it with the money raised by the foreign Sangat and restored it. The well inside the premises was covered with a platform. A new well was dug at a short distance from it and a beautiful canopy has been erected over it. The actual well is under a platform about two meters to the right of the present well. It is hoped that this Gurdwara too will be opened for the Sikh Yatrees.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਗੜ੍ਹ, ਬਦਾਮੀ ਬਾਗ, ਲਾਹੌਰ

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਯਾਦਗਾਰੀ ਅਸਥਾਨ ਬੁੱਢੇ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਦਾਮੀ ਬਾਗ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਚੌਰਾਸੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਗੁੰਬਦ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾ ਕੋਲ ਸੀ।

ਹੁਣ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਬਾਕੀ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਹੰਤ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਗੜ੍ਹ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਲਾਹੌਰ

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਯਾਦਗਾਰੀ ਅਸਥਾਨ ਬੁੱਢੇ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ' ਨੇੜੇ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਗੁੰਬਦ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾ ਕੋਲ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਗੁੰਬਦ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾ ਕੋਲ ਸੀ।

GURDWARA NANAK GARH AT BADAMI BAGH, LAHORE

This monument of Jagat Guru Nanaki Dev Ji was once located at the bank of old River Ravi near Badami Bagh railway station. It is said that it was at this spot that Jagat Guru had delivered (Mukat) the father of Duni Chand from rebirth. Once a memorial dome stood in this place and the control of this place was with a Mahant. Neither the Mahants nor any signs of this place remain but for the accounts in the pages of history.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਚੁਹਟਾ ਮੁਫਤੀ ਬਾਕਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਲਾਹੌਰ ਦਿੱਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਚੌਹਟਾ ਮੁਫਤੀ ਬਾਕਰ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਚੌਹਟਾ ਜਵਾਹਰ ਮੱਲ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ੧੫੬੭ ਬਿਕਰਮੀ ੧੫੭੦ ਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਦੇ ਘਰ ਬਿਰਾਜੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਆਪ ਇੱਥੇ ਆਏ, ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸਰਾਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਪਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਹੰਤਾਂ ਕੋਲ ਸੀ। ੧੯੨੦ ਈ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ।

ਮਕਾਨ ਵਰਗੇ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਇੱਕ ਘਰ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਚੌਹਟਾ ਮੁਫਤੀ ਬਾਕਰ ਲਾਹੌਰ

ایہ اہمک استھان جو دھرم سالہ پہلی پاتشاهی دے نال توں پرمدھ ہے۔ لاہور دلی دروازے توں اندر محلہ چوہٹا مفتی باقر دج ایہ استھان ارج وی موجود ہے۔ اس علاقے نوں اوس ویلے سریاں والا بازار یا چوہٹا جواہر مل وی آکھیا جانداسی۔

صاحب گردو نانک دیو جی 1567 بکرمی 1510ء نوں اپنے اک پریمی دُنی چند دے گھر ویرا ہے۔ جس دن آپ ایہھے آئے دُنی چند اپنے پتا دا سراہہ کر رہیا سی۔ گردو جی نے اوہنوں ایہناں پکھنڈاں توں درجیا تے گر سکھی نال نہال کیتا۔ گردو جی دے چرن چھوہ کر کے اس گھرنوں گردوارا ہون دامن پراپت ہویا۔ اس گردوارے دی سیوا سنبھال شروع توں ہی منتاں پاس سی۔ 1920ء وچ اس دا پرمدھ گردوارا لوکل کمیٹی کول آگیا اتے 1927ء توں 1947ء تک شرومنی گردوارا پرمدھک کمیٹی پرمدھ کردی رہی ہُن محکماوقاف کول ہے۔

مکان ورگے اس گردوارے اندر ایس ویلے اک گھروسیا ہویا اے۔ پرکاش استھان والی تھاں اوہناں گردو نانک دیو جی دی اک تصویر رکھی ہوئی ہے۔ کوئی شردهالو آوے تے درشن کروادیندے ہن۔

GURDWARA FIRST GURU AT CHOHTTA MUFTI BAQAR AT LAHORE CITY

This historical place, known as Dharamsala of the First Patshahi, is located in Mohalla Chohatta Mufti Baqar inside Delhi gate of Lahore city. In those days the locality was known as Siryanwala Bazaar or Chohatta Jawahar Mal.

In 1567 Bikrami (1510 AD) Jagat Guru Nanak Dev Ji stayed in the house of Duni Chand, one of his devotee. Guru Dev arrived on the day when Duni Chand was performing the ritual of "Saradah" of his father. Guru Dev Ji dissuaded him from these fallacies and brought him into the folds of Sikhism. Since the house of Duni Chand was touched by the feet of the Gur Dev Ji it was elevated to the status of a Gurdwara

Mahants were responsible for its care from the very start which passed on to local committee in 1920. From 1927-47 Shiromni Gurdwara Parbandhak Committee maintained this shrine. It is now in the custody of Auqaf Department.

This house like Gurdwara is being used as a residence. The occupant has placed a portrait of Jagat Guru in Prakashasthan and allow any devotee who comes there to see it.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ, ਧਰਮਪੁਰਾ, ਲਾਹੌਰ

ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮੁਗਲਪੁਰਾ ਅਤੇ ਧਰਮਪੁਰਾ ਵਿਚਲੇ ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮੀ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਹੈ। ਇਸ ਸਟਾਪ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਦਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੜ ਕੇ ਕੋਈ ੨੦੦ ਕਰਮਾ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਗੋਲ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਕੋਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਜਿਹਦੀਆਂ ਚੌਰਾਂ ਨੁੱਕਰਾਂ ਉੱਤੇ ਬੁਰਜ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਛੱਪੜੀ ਤੋਂ ਚਰਨ ਧੋਏ, ਰਾਮਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯੂ ਪੀ ਤੇ ਸੀਪੀ ਦੇ ਮੁਹਾਜਿਰ ਘਰਾਨੇ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਮੰਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ, ਧਰਮਪੁਰਾ ਲਾਹੌਰ

ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮੁਗਲਪੁਰਾ ਅਤੇ ਧਰਮਪੁਰਾ ਵਿਚਲੇ ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮੀ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਹੈ। ਇਸ ਸਟਾਪ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਦਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੜ ਕੇ ਕੋਈ ੨੦੦ ਕਰਮਾ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਗੋਲ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਕੋਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਜਿਹਦੀਆਂ ਚੌਰਾਂ ਨੁੱਕਰਾਂ ਉੱਤੇ ਬੁਰਜ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਛੱਪੜੀ ਤੋਂ ਚਰਨ ਧੋਏ, ਰਾਮਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

GURDWARA CHOWBACHCHA SAHIB AT DHARAMPURA, LAHORE

Chowbachcha Sahib bus stop lies between Mughalpura and Dharampura by the canal flowing through Lahore. Chowbachcha Sahib the shrine of Ram Rai Ji is situated in the locality north of this bus stop. It is a spacious building. The main door is very huge. About 200 steps inside the main entrance the passage splits into two lanes. There is a small round door. It is the door of Gurdwara Sahib. There are four similar doors. Inside these doors is a rectangular building with four towers on all the four sides. This is the Prakashasthan. Sat Gur Nanak Dev Ji visited this place. The small pool where Gur Nanak Dev Ji washed his feet was made a place of worship by Ram Rai Ji.

Many refugees families from UP (Uttar Pardesh) and CP (Madhya Pardesh) are settled in this holy place now. The building is in a very bad shape and access to the pilgrims is denied.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ, ਡੇਰਾ ਚਾਹਲ, ਲਾਹੌਰ

ਡੇਰਾ ਚਾਹਲ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜੋ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ, ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਘਵਿੰਡੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ 34 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੫੨੧ ਵਿੱਚ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ।

ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਗੜ ਗਈ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਲਿਕ ਮਿਰਜ਼ਾ ਖਾਲਿਦ ਹੋਰਾ ਪੰਜ ਲੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ੧੯੯੬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ। ਮਲਿਕ ਮਿਰਜ਼ਾ ਖਾਲਿਦ ਹੋਰੀ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਹਨ। ਕਈ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਨ। 30 ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।

ਜੰਮ ਅਸਥਾਨ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਡੇਰਾ ਚਾਹਲ ਲਾਹੌਰ

ਡੇਰਾ ਚਾਹਲ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜੋ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ, ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਘਵਿੰਡੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ 34 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੫੨੧ ਵਿੱਚ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ।

ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਗੜ ਗਈ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਲਿਕ ਮਿਰਜ਼ਾ ਖਾਲਿਦ ਹੋਰਾ ਪੰਜ ਲੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ੧੯੯੬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ। ਮਲਿਕ ਮਿਰਜ਼ਾ ਖਾਲਿਦ ਹੋਰੀ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਹਨ। ਕਈ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਨ। 30 ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।

ਮਲਕ ਮੇਰਾਜ ਖਾਲਿਦ ਹੋਰੀ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਹਨ। ਕਈ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਨ। 30 ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।

JANAMASTHAN BAYBAY NANAKI AT DERA CHAHAL DISTRICT LAHORE

The village called Dera Chahal is in the jurisdiction of P.S. Burki of district Lahore. This village is at a distance of 35 km from Lahore while going to Ghawindi. There is a shrine of Jagat Guru Nanak Dev Ji in this village and Gurdwara is also called Janamasthan Baybay (Mother) Nanaki.

Guru Nanak Dev Ji visited this village many a time because his maternal grand parents were from this village. It was here that Baybay Nanaki, the elder sister of the Guru, was born in Samvat 1524. The domed building of the Gurdwara is beautifully built. A beautiful tank used to be on the right of the sacred darbar which has vanished. There is a girls school in this building.

The building of the gurdwara was in a very bad shape until 1996 when the then Prime Minister of Pakistan spent Rs. 0.5 million out of the public exchequer to get it repaired.

Meraj Khalid was born and brought up in this village. Once Prakash used to be done. Priests were Singh and 30 bighas of land is attached to this holy shrine.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਹੂੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਲਾਹੌਰ ਘਵਿੰਡੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਿਹਨੂੰ ਘਵਿੰਡ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਿੰਡ ਘਵਿੰਡੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਹੂੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ “ਜਾਹਮਣ” ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਲਹੂੜੇ ਦਾ ਰੁੱਖ ਸੀ, ਜਿਸ ਥੱਲੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਹੂੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਰਹੋੜਾ ਤੇ ਰਹੀੜਾ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਕੋਸਰੀ ਫੁੱਲ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਸਾਰੰਗੀ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਾਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਸਤੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਭ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਹੁਕਮ ਦਿਉ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਆਵਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮਰਦਾਨਿਆ ਚਲਾ ਭਾਵੇਂ ਜਾਹ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਖਾਵੀ। ਮਰਦਾਨਾ ਚਿਰ ਤੀਕਰ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਹ ਇਤਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਨਾਂ ਕੀਤੀ।

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਾਣਾ ਇੰਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਲੜਕਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਰੋਣ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਣਾ (ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ) ਮੰਨਣ ਦਾ ਫਰਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ

ਗਰਦੁਆਰਾ ਲਹੂੜਾ ਸਾਹਿਬ ضلع لاہور

ਲਾਹੌਰ ਗੁਹੰਡੀ ਰੋਡ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਿਹਨੂੰ ਗੁਹੰਡ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਗੁਹੰਡੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਹੂੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ “ਜਾਹਮਣ” ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਲਹੂੜੇ ਦਾ ਰੁੱਖ ਸੀ, ਜਿਸ ਥੱਲੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਹੂੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਰਹੋੜਾ ਤੇ ਰਹੀੜਾ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਕੋਸਰੀ ਫੁੱਲ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਸਾਰੰਗੀ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਾਜ਼ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਚਰਨ ਪਾਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਸਤੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਣਜਾਰੇ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਭ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ! ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਹੁਕਮ ਦਿਉ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਆਵਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮਰਦਾਨਿਆ ਚਲਾ ਭਾਵੇਂ ਜਾਹ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਖਾਵੀ। ਮਰਦਾਨਾ ਚਿਰ ਤੀਕਰ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਹ ਇਤਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਨਾਂ ਕੀਤੀ।

GURDWARA LAHURA SAHIB AT GHAWINDI DISTRICT LAHORE

The village called Ghawindi is on Lahore-Ghawindi road. It is two kilometer from Ghawindi and the shrine of Jagat Guru called Lahura Sahib is located in this village. Guru Nanak had come to this village from "Jahman" and stayed under the benign shade of a Lahura tree, thus the shrine came to be called Lahura Sahib. Lahura tree is also known as Rahura or Rahira. It bears saffron coloured flowers which usually blossom in the spring and its wood is used for making sarangi (a stringed musical instrument) and other musical Instruments.

There used to be a settlement of Gypsies at the time when Gur Dev Ji set foot on this blessed land. A boy was born in one of the families of Gypsies and all were celebrating the event. Bhai Mardana appealed to Guru Dev Ji, "Patshah! I am hungry for the last two days, if you permit, I may go to the village to eat food." Gur Dev Ji said, "Mardana, you may go if you like but do not beg for the bread to eat". So Mardana went to the house of family celebrating the event but they had been so involved in their joy that they paid no attention to Bhai Mardana.

It is said that the Divine will was such that the baby boy died and all went into mourning.

“ਪਹਰੇ” ਹੈ ।

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ । ਸਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ । ਅੱਜਕਲ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯੂਨੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ । ਮੁੱਖ ਦਵਾਰ ਗਿਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ । ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਦੋ ਮਕਾਨ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਫਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ੨੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ ।

ਕਰਤਾਰਾ ਭਾਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਓਹ ਲੁਕਾ ਚਲਾਨਾ ਕਰੀਯਾ । ਅਤੇ ਬਹੁ ਰੋਨ ਪੁੰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ । ਸਤ ਗੁਰੂ ਨੇ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਨਾ (ਰਬ ਦਾ ਹਕਮ) ਮਨ ਦਾ ਫਰਮਾ ਦਿੱਤਾ । ਅਤੇ ਸ਼ਰੀ ਰਾਗ ਭੋਜ
ਸ਼ਬਦ ਆਚਾਰਨ ਕੀਤਾ । ਚੰਨਾਂ ਦਾ ਸਰਲਿਕਾ “ਪਹਰੇ” ਹੈ ।
ਅਸ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸਕਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ । ਸਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਅੱਜ ਕਲ ਅਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਯੂਨੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ । ਫਲਕੇ ਦੁਆਰ
ਭੰਗ ਚਕੀਆ ਹੈ । ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਮਕਾਨ ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਹਨ । ਚੰਨਾਂ ਦਾ ਦਫਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਂਦਾ ਅਤੇ 20 ਭੰਗੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ ।

Guru Dev Ji told them to submit before the Divine will and composed this shabd in Shri Rag whose title is "Pere."

Gurdwara was built over the site Sikhs of the Guru. Prakash of Guru Granth Sahib continued for centuries. The office of the Union Council is housed in it now. Main gate has fallen and Prakashasthan has vanished. Only two rooms have survived in which the offices work. 20 bighas of land is attached to the Gurdwara.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਹਮਣ ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ 24 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਆੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਚਰਨ ਛੋਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਡੇਰਾ ਚਾਹਲ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਆਬਾਦ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਛੱਪੜੀ ਸੀ ਜਿਹਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਨਰੀਆ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਈ ਭਾਬੜੇ ਸੁਮਾਰਗ ਪਾਏ।

ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਵਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰੰਭੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਬਣਵਾਇਆ। ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ 20 ਜੇਠ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਜੁੜਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ 900 ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਛੱਪੜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਬਰ ਛੁੰਹਦਾ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ ਮੁਰੰਮਤ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਮੁਰੰਮਤ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਦੇਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

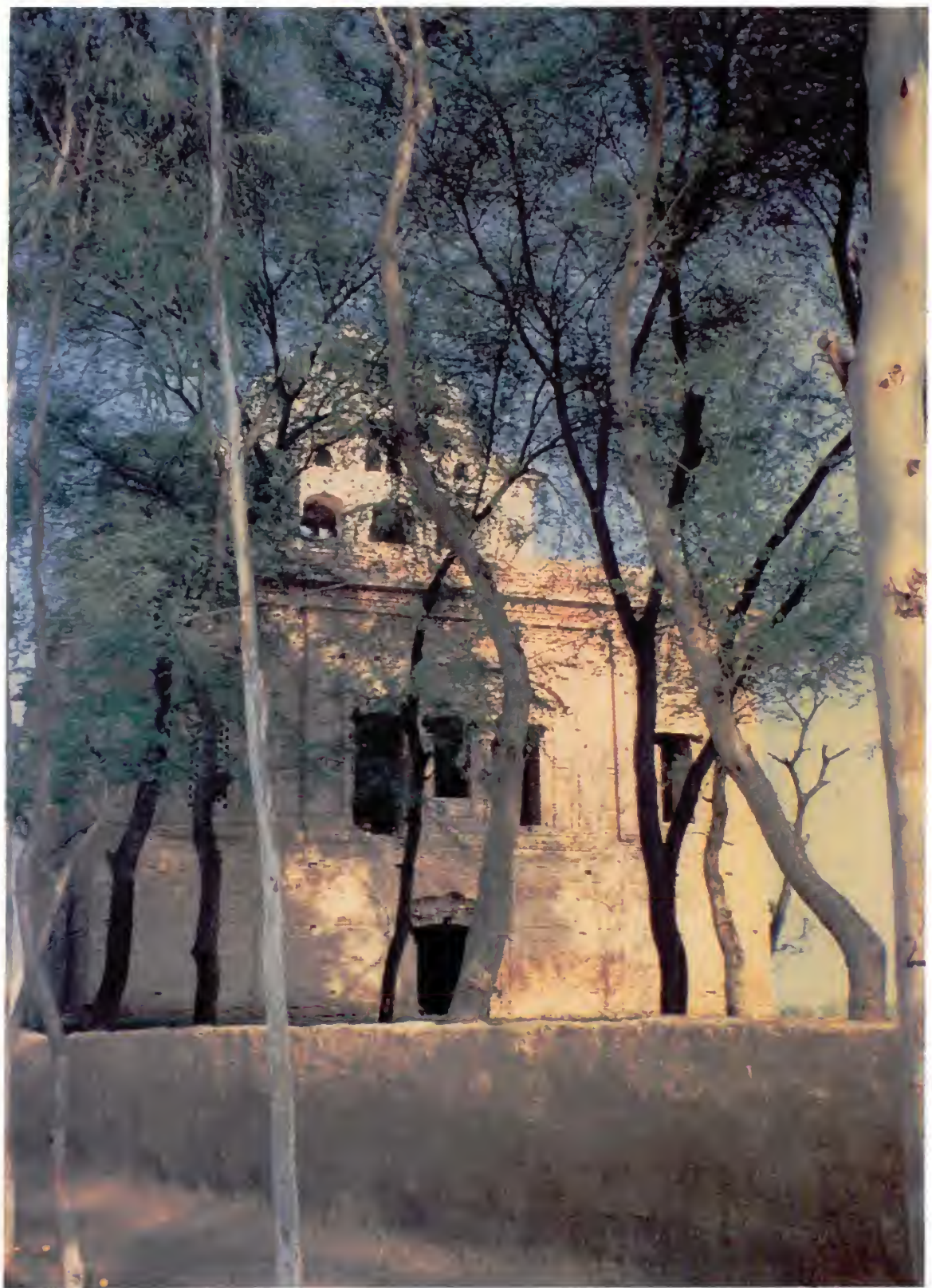
ਗਰਦੁਆਰਾ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਹਮਣ ਲਾਹੌਰ

ਐ ਪਾਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ 25 ਕਲੋਮਿਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਆੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਚਰਨ ਛੋਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਡੇਰਾ ਚਾਹਲ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਆਬਾਦ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਛੱਪੜੀ ਸੀ ਜਿਹਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਨਰੀਆ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਕਈ ਭਾਬੜੇ ਸੁਮਾਰਗ ਪਾਏ।

GURDWARA RORI SAHIB AT JAHMAN, LAHORE

This holy place is about 25 km from the Lahore city and a mettled road leads to this village. The sacred shrine of Guru Nanak Dev Ji is located about half a kilometer outside the village. The place where Guru Dev Ji had stayed came to be known as Rori Sahib. He came to this place thrice because the maternal grand parents of Guru Dev Ji were settled in the nearby village called Dera Chahal. There was a small pool at that time which was later expanded into a tank by one of his followers, Naria, a dweller of this village. It was through his preaching and devotion that a large number of Bhabray were converted to Sikhism.

The construction of the shrine was started by Bhai Wadhawa Singh and a beautiful Darbar was built. Fairs used to be held on Visakhi and 20th of Jaith. There is an endowment of 100 Bigha land in the name of Gurdwara. The tank has once again depleted into a small pool and sky scarping dome Rori Sahib is in need of repairs. In case no repairs are carried within a short time it will become a heap of dust.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਮਾਂਗਾ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਕਸਬੇ ਮਾਂਗਾ ਦੇ ਸਟਾਪ ਤੋਂ ਕੋਈ ਡੇਢ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਹਿਲੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਥਾਣਾ ਮਾਂਗਾ ਦੀ ਕੰਧ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਾਂਗਾ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰੇ, ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਠਹਿਰੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਵੀ ਆਏ ਸਨ। ਸਰੋਵਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਬਹੁਤ ਭਰਵਾਂ ਲਗਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਦੋ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਤਲਾਬ ਸਿਰਾਏ ਅਤੇ ੩ ਨੂੰ ਇਸ ਥਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਤਲਾਬ ਸਿਰਾਏ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ੫੦੦ ਘੁਮਾਂ ਜਮੀਨ ਹੈ।

੧੯੪੭ ਵੇਲੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਮੇਵਾਤ ਤੋਂ ਆਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਇੱਥੇ ਰਹੇ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਨਚੇਤ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਹੁਣ ਇਮਾਰਤ ਉਸੇ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੱਛੀ ਪਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਬਾਗ ਲਗਵਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਕੱਚੇ ਪੱਕੇ ਤਾਲ ਖੁਦਵਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੱਛੀ ਪਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਥਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਮਾਂਗਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ

ਮਾਂਗਾ ਨਾਮੀ ਐ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਮੁਲਤਾਨ ਰੋਡ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ 35 ਕੁਮਿਟਰ ਦੂਰ ਹੈ।
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਬ ਮਾਂਗਾ ਬਸ ਸਟਾਪ ਤੋਂ ਪੈਲੂ ਹੀ ਆਲੀ ਗੁਰੂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਨਾਲ ਕਲੂਟਾ ਨਫਰਸ ਆਂਦਾ ਐ। ਐਥੇ ਜਗਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਯੋਜੀ ਦੇ ਵਿਰਾਜਨ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਚੌਥਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਹੈ। ਆਸ ਦੇ ਨਾਲ 135 ਗੁਮਾਨਾਂ ਜਮੀਨ ਹੈ। ਜਸ ਚੌਥ 50 ਗੁਮਾਨਾਂ ਮੁਆਫ ਹੈ। ਪੰਧਾਰੀ ਸ਼ੁੱਕ੍ਹ ਸਨ ਮਿਲਾ ਦਸਾਕ੍ਹੀ ਨੂਨ ਹੋਂਦਾ ਐ।
ਐਥੇ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਨੰਕਾਨਾ ਸਾਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਮੁੜੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ।
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਬ ਦੀ ਆਮਰਤ ਡਾਕ ਬੰਗਲੇ ਵਾਗੂਨ ਹੀ ਹੋਏ ਹੈ। ਆਕ ਵਸ਼ਾਲ ਸਰੂਰ ਹੈ ਜੋ ਹੁੰਨ ਘੱਟ ਪਾਲ ਮੁਕੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਬ ਦੀ ਆਮਰਤ 1947 ਐ।
ਵੇਲੇ ਐਥੇ ਦਸਾਏ ਗਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਲੱਗਨ ਵਾਲੀ ਆਕ ਵੇਚ ਸੁਰੰਗੀ ਐ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਬ ਦੀ ਜਮੀਨ ਚੰਗੇ ਜੰਸਨ ਮੁਲੂਯ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਹੋਰਾਨ ਕੋਲ ਐ ਜੰਨਲ ਆਸ ਜਮੀਨ ਅਤੇ ਆਲੀ ਗੁਰੂ ਪੰਕ ਸਕੂਲ ਬਣਾ ਹੋਏ ਐ।

GURDWARA CHOTA NANAKIANA AT MANGA DISTRICT, LAHORE

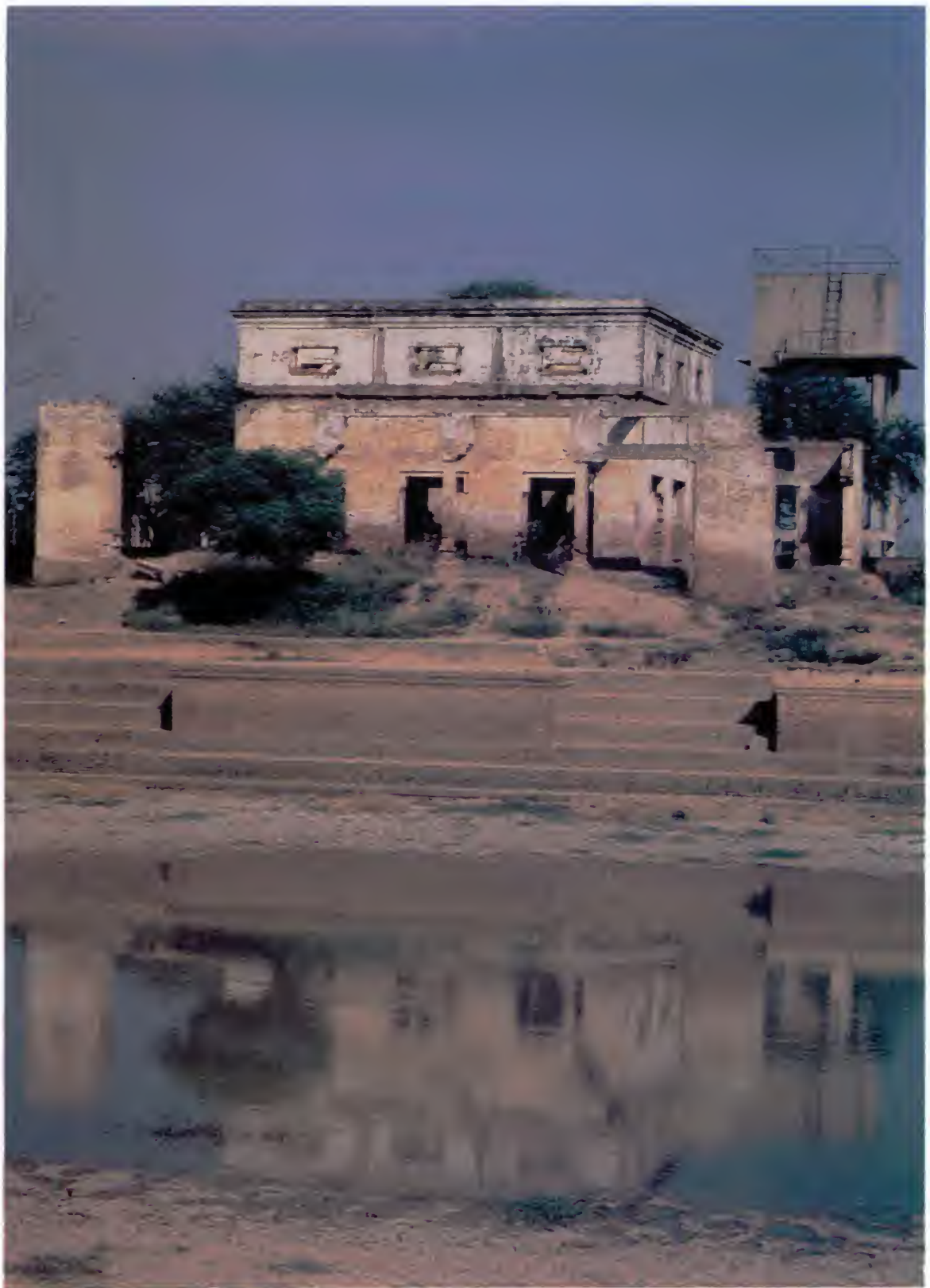
This village called Manga is located on Lahore-Multan road about 35 kilometer from Lahore.

The Gurdwara can be seen standing beside Aligarh School even before Manga Bus Stop. There is a Chota Nanakiana in this village at the site where Sat Gur Nanak Dev Ji had stayed. 135 ghumaon of land is endowed in the name of gurdwara, 50 acres of this land is exempted from land revenue. The priests were Sikhs and a fair used to be held on Visakhi.

Guru Hargobind Ji had stayed at this place while he was coming back from Nankana Sahib.

The Gurdwara was built like a Daak bungalow (govt rest house). There is a large pond which is now with the Department of Fisheries. The building of Gurdwara was burnt down by refugees settled here during 1947.

The land belonging to the Gurdwara is in the possession of Late Justice Maulvi Mushtaq who built Aligarh Public school on this land.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਮਾਣਕ, ਲਾਹੌਰ

ਮਾਣਕ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ੪੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਰਾਏਵਿੰਡ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਜੀਆ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਉੱਤੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹਟਵਾਂ ਹੈ, ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਾਂਗੇ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪਾਜੀਆ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਖਾਇਆ ਫਿਰ ਆਪ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕੀਤੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆਣ ਬਿਰਾਜੇ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡੋਂ ਕਿਉਂ ਆ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਉਹ "ਪਾਜੀ" ਹਨ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾਜੀ ਪੈ ਗਿਆ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਟਿੱਬੇ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਣਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਗਰੋਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪਿੰਡ ਬਣ ਗਿਆ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੰਗਰ ਹਾਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ, ਸਰਾਂ, ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉਚੀ, ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਜੋ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਦਾ ਸੀ, ਨਾਲ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ, ਸਰੋਵਰ ਜੋ ਹੁਣ ਛੱਪੜ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਦਰੀ ਇਮਾਰਤ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ੮੨ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ, ਵਿਸਾਖੀ ਉੱਤੇ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜੱਟ ਇੱਕੋ ਦਾਦੇ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਰਹੇ, ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ ਬਾਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਮੇਲੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਮਾਣਕ ਝਲੇ ਲਾਹੌਰ

ਮਾਣਕ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ 45 ਕੀਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਰਾਏਵਿੰਡ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਜੀਆ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਉੱਤੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹਟਵਾਂ ਹੈ, ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਾਂਗੇ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਚੱਲ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪਾਜੀਆ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਖਾਇਆ ਫਿਰ ਆਪ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕੀਤੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਆਣ ਬਿਰਾਜੇ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਪਿੰਡੋਂ ਕਿਉਂ ਆ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਉਹ "ਪਾਜੀ" ਹਨ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਪਾਜੀ ਪੈ ਗਿਆ ਜਦ ਕਿ ਇਸ ਟਿੱਬੇ ਦਾ ਨਾਮ ਮਾਣਕ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਗਰੋਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪਿੰਡ ਬਣ ਗਿਆ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੰਗਰ ਹਾਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ, ਸਰਾਂ, ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉਚੀ, ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਜੋ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਦਾ ਸੀ, ਨਾਲ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ, ਸਰੋਵਰ ਜੋ ਹੁਣ ਛੱਪੜ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਦਰੀ ਇਮਾਰਤ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗੀ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU AT MANAK, DISTRICT LAHORE

This village called Manak is located at a distance of 45 kilometer from Lahore on Raiwind road. You have to get down from the bus at Pajian to reach this village. It is about 4 kilometer off the main road. A metalled road leads to the village. When Jagat Guru came to village Pajian from Manga, the villagers initially welcomed him but later made fun of him. Jagat Guru left the village and stayed at this place outside the village. Some follower asked Guru Dev Ji as to why he had moved out of the village. Guru Ji said those were "Paji" (mean) and hence the village came to be called Pajian and the mound came to be known as Manak. It subsequently developed into a big village.

The 3-storeyed building of Gurdwara had been built beautifully and it was spacious. The complex included a Langar Hall, Prakashasthan, inn, foyer, and a diwan hall built like a baradari. There were Samadhs of Udasi Sadhus and a water tank close to the shrine. The tank has now become a stagnant pool. These buildings are in the process of decay and may become a heap of dust. The central building collapsed during the last two years.

82 ghumaon of land has been gifted by villagers to the Gurdwara. The Jats of this village belong to the same grandfather. Some of them were converted to Islam, others became Sikhs while the rest remained Hindus. Visakhi fair is held and during the fair the villagers are not allowed to

ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਿੱਖ, ਇੱਕ ਦਿਨ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

। ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹਨੂੰ ਮੇਵਾਤ ਤੋਂ ਆਏ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੇ ਮੰਦੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਹੋਈਆਂ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਮਿਟੀਆਂ, ਫਿਰ ਛੱਤਾਂ ਲੱਥੀਆਂ ਤੇ ਹੁਣ ਕੰਧਾਂ ਮੁੱਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਰੇ ਪੁੰਡ ਵਾਲੇ ਲੰਗਰ ਚੌਥੀ ਐਪਰਿਲ ੧੯੪੭ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਿੱਖ, ਇੱਕ ਦਿਨ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। 1947ء ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹਨੂੰ ਮੇਵਾਤ ਤੋਂ ਆਏ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਨੇ ਮੰਦੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਹੋਈਆਂ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਮਿਟੀਆਂ, ਫਿਰ ਛੱਤਾਂ ਲੱਥੀਆਂ ਤੇ ਹੁਣ ਕੰਧਾਂ ਮੁੱਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

cook in their homes. All, irrespective of their religion, take food from Lāngar. It is managed by Sikhs, Muslims and Hindus alternately for one day. After 1947 a girls school was housed in it but later on the premises was left vacant. When refugees from Mewat arrived they were settled here and they did not bother to maintain it. Floral designs on the walls were erased. It was followed by the caving in of roofs. Now the walls too are falling part.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਭੈਲਗਰਾਮ, ਕਸੂਰ

ਭੀਲੇ ਰੋਸੇ ਨਾ ਦੇ ਦੋ ਪਿੰਡ ਮਾਗਾ ਕਸੂਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਿਛਾ ਹਟਵੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਿੰਡ ਭੈਲ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਾਗੇ ਤੋਂ ਰਾਮ ਥੱਮਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਮੁਖ ਦੁਆਰ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਭੈਲ ਗਰਾਮ, ਕਸੂਰ

ਭੈਲੇ ਰੋਸੇ ਨਾ ਦੇ ਦੋ ਪਿੰਡ ਮਾਗਾ ਕਸੂਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਿਛਾ ਹਟਵੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਿੰਡ ਭੈਲ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਾਗੇ ਤੋਂ ਰਾਮ ਥੱਮਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਮੁਖ ਦੁਆਰ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU AT BHAIL GRAM DISTRICT KASUR

Two villages with the name of Bhaile and Rossay are located on Manga-Kaksur road about 4 kilometers off the metalled road. In the village Bhail there was a beautiful Gurdwara of Jagat Guru Nanak Dev Ji. Jagat Guru stayed in the village for some time while going to Ram Thaman from Manga. Only one door of Gurdwara has survived and Prakashasthan has vanished. Refugees are settled in the residential quarters of the gurdwara.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਰਾਮਥੰਮਣ ਜੀ ਕਾਲੁਖਾਰਾ, ਕਸੂਰ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰਾਓਖਾਨ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਰਾਜਾ ਜੰਗ ਤੋਂ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ੧੨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਕਾਲੁਖਾਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਲੁਖਾਰਾ ਰਾਮ ਥੰਮਣ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਥੰਮਣ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਸਰੇ ਸਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸਾਧੂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਕਈ ਵਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਕਿਲੇ ਵਰਗਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਛੱਪੜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਚੇਤਰ ੧੪ ਤੋਂ ਵਿਸਾਖੀ ਤੱਕ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਹੁਣ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਸ਼ਾਨ ਕਿੱਥੇ? ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਜ਼ਾਰਾ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਜਾਗੀਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਵੇ ਦੀ ਮਾਲ ਕਰਕੇ ਅਸਥਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜੱਜ ਬਾਵਾ ਬਟੇ ਨਾਥ ਜੀ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਥੰਮਣ ਦਾ ਮੇਲਾ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਿਨਾ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਤੋਂ ਸਾਝਾ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਹੁਣ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂ, ਜੈਨ, ਇਸਾਈ, ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਹੁੰਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਥੰਮਣ ਜੀ ਕਾਲੁਖਾਰਾ, ਕਸੂਰ

ایہ پاؤن استھان تحصیل تے ضلع قصور وچ ہے۔ ایس نوں جان واسطے ریلوے سٹیشن راؤ خان والا یاں راجا جنگ تے اُترنا پیندا ہے۔ ایسٹاں دوہاں شیشیاں توں 12 کلومیٹر دی وِٹھ ہے۔ ایہ استھان پنڈ کالو کھارا وچ ہے۔ ایس استھان کر کے ایس داٹاں کالو کھارا رام ثمان پئے گیا ہے۔ بابا رام ثمان جی ست گر نانک دیو جی دے مسیر ہن۔ ایہ پراپتی سادھو ہن۔ ست گر نانک دیو جی کئی وار ایس استھان اُتے درشن دتے ہن۔ بُت سُندر قلعے وِگ گردوارا صاحب بُیا ہویا ہے۔ اِک وِشال سرودر ہے جو ہُن چھپڑ دا روپ دھارن کر گیا ہے۔ ایس سرودر دے کھ دوار اُتے سُندر مندر بُیا ہویا ہے۔ ایہی ہر سال چیترا 14 توں دساکھی تیک میلا لگدا سی۔ ایہ میلا ہُن وی لگدا ہے پر اوہ شائیاں کتھے؟ ایس استھان دے ناں ہزاراں ایکڑ زمین اُتے جاگیر ہے۔ ایس استھان دے ساہنے ”باوے دی مال“ کر کے استھان پر سدھ ہے۔ جتھے سُندر عمارتاں بنیاں ہوئیاں ہن۔ پر سدھ جج باوا بئے ناتھ جی ایسے پنڈ دے رہن والے سن۔ بابا رام ثمان دا میلا ایس علاقے دے لوکاں دا پتا دھرم دے وِکمرے دے ساہجھا میلا سی۔ ایہ میلا ہُن مسلمان کرواندے ہن۔ ایس وِچ لاہور توں ہندو، جین، عیسائی، بُدھ اتے سکھ ہم ہما کے حصا لیندے ہن۔

GURDWARA BABA RAM THAMAN JI AT KALU KHARA DISTRICT KASUR

This shrine is situated in tehsil and district Kasur. One has to get off the train at Rao Khan Wala or Raja Jang railway station. Its distance from both the railway stations is about 12 kms. This shrine is in village Kalu Khara and hence it has been named as Kalu Khara Ram Thaman. Baba Ram Thaman Ji was the son of Guru Nanak Dev Ji's maternal aunt. He was a prapti Sadhu. During his life time Guru Nanak Dev Ji visited this place on several occasions. The Gurdwara has been built beautifully in the style of a fort. There is a large tank which has now become a pool of dirty water.

A beautiful temple is built at the main gate of this tank. A fair used to be held every year from 14th of Chaiter to Visakhi. This fair is still held but lacks the luster of the past. Thousands of acres of land and an estate has been granted to this shrine. A shrine called "Bave di Mal" is in front of this Gurdwara where beautiful buildings have been built. Justice Baba Bay Nath Ji was a renowned resident of this village.

Mela (Fair) of Baba Ram Thaman was organised jointly by the people of the area irrespective of their religion or creed. Now the Muslims organise this fair and the Hindus, Jains, Christians and Buddhists from Lahore enthusiastically participate.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੋਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਭਰਨਾਵਾ, ਕਸੂਰ

ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਖੇਤ ਦੇ ਰਾਖੇ ਨੇ ਹੋਲਾ ਭੁੰਨ ਕੇ ਅਰਪੀਆ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਹੀ ਇੱਕ ਬੜਾ ਬਣਵਾਇਆ, ਫਿਰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਸਰਿਆ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ੭੦੦ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਹੋਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਭਰਨਾਵਾ, ਕਸੂਰ

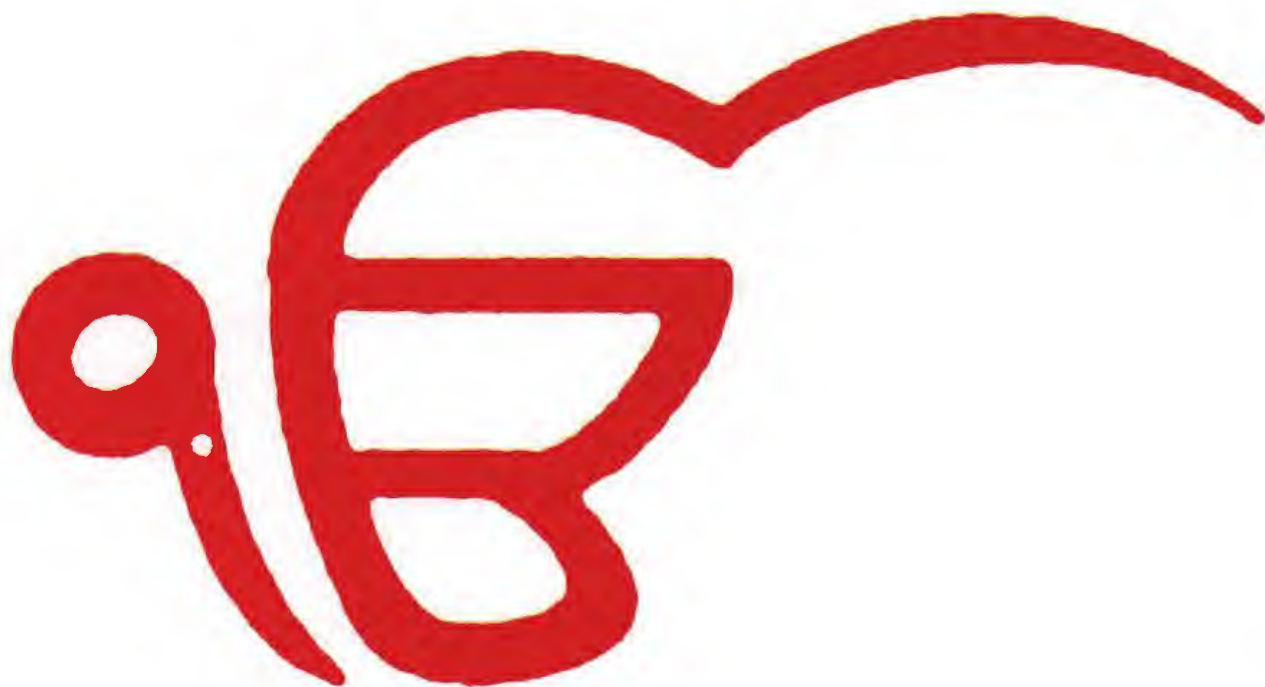
ਮਿਸ ਪਾਓਨ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਯੋਜੀ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਖੇਤ ਦੇ ਰਾਖੇ ਨੇ ਹੋਲਾ ਭੁੰਨ ਕੇ ਅਰਪੀਆ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਹੀ ਇੱਕ ਬੜਾ ਬਣਵਾਇਆ, ਫਿਰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਸਰਿਆ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ੭੦੦ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ।

ਮਿਸ ਪਾਓਨ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਯੋਜੀ ਨੂੰ ਸੁਲਤਾਨ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਖੇਤ ਦੇ ਰਾਖੇ ਨੇ ਹੋਲਾ ਭੁੰਨ ਕੇ ਅਰਪੀਆ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਹੀ ਇੱਕ ਬੜਾ ਬਣਵਾਇਆ, ਫਿਰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਉਸਰਿਆ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਹੈ ਜੋ ਕਦੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ੭੦੦ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ।

GURDWARA HOLAN SAHIB AT BHARNAWAN DISTRICT KASUR

A keeper of field by the name of Sultan presented roasted green chick peas to Sat Gur Nanak Dev Ji and rose to distinction after conversion to Sikh religion. Sultan himself built a platform over the site and later a Manji Sahib was built. A small Gurdwara had been built which collapsed last year.

This village is located on Multan road about two kilometers towards Lahore from Bhai Phero, a well known town of Kasur District. There is a pool of dirty water in the village. It once used to be the tank of this sacred place. 700 ghumaon land is endowed to the Gurdwara.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਅਲਪਾ, ਕਸੂਰ

ਅਲਪਾ ਨਾ ਦਾ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਤਹਿਸੀਲ ਚੂਨੀਆ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੜਕ ਰਾਵੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ "ਹੱਲਾ" ਹੈ। ਇਹ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਹੱਲੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਰਾਵੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਨਕਾਣੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਕੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਪਹਿਲਾ ਅਲਪਾ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਛੋਟਾ ਨਨਕਿਆਣਾ ਅਲਪਾ ਨਾ ਦਾ ਪਿੰਡ ਆਬਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕਦੀ ਨਿੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਕਮਰੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਗੋਰਮਿੰਟ ਸਕੂਲ ਸੀ, ਹੁਣ ਖਾਲੀ ਪਏ ਹਨ। ਛੱਤਾ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਜਾਗੀਰ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਅਲਪਾ, ਕਸੂਰ

ਅਲਪਾ ਨਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਖ਼ਲਿਫ਼ਤ ਕਸੂਰ ਵਿੱਚ ਚੂਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੜਕ ਰਾਵੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ "ਹੱਲਾ" ਹੈ। ਇਹ ਡੇਅਰੀ ਫਾਰਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਹੱਲੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਰਾਵੀ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਨਕਾਣੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਕੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਪਹਿਲਾ ਅਲਪਾ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਛੋਟਾ ਨਨਕਿਆਣਾ ਅਲਪਾ ਨਾ ਦਾ ਪਿੰਡ ਆਬਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਕਦੀ ਨਿੱਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਕਮਰੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਗੋਰਮਿੰਟ ਸਕੂਲ ਸੀ, ਹੁਣ ਖਾਲੀ ਪਏ ਹਨ। ਛੱਤਾ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਜਾਗੀਰ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU AT ALPA DISTRICT KASUR

The village Alpa is in tehsil Chunian of Kasur district. A road from Pattoki leads towards the River Ravi. Halla, a well known town lies on this road and is famous being a dairy farming. Alpa is located at a distance of twelve kilometer from Halla right on the bank of River Ravi. Jagat Guru Nanak Dev Ji arrived in this village from Nankana and stayed for a while. Earlier this shrine was about four kilometers outside village Alpa but now a village called Chota Nanakiana Alpa has been built here. Once upon a time Prakash used to take place here and fair used to be held on Visakhi. Only three rooms stand now which housed a Govt School. These rooms are now lying vacant. The roofs have caved in. There is a huge estate endowed in the name of this shrine in this as well as in some other villages.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਨਾਨਕ ਜਾਗੀਰ, ਸਤ ਘਰਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਓਕੜਾ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਜ਼ਿਲਾ ਓਕੜਾ ਦੇ ਕਸਬੇ ਸਤਘਰਾ ਤੋਂ ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਚੋਖਾ ਦੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਅੱਪੜਨ ਵਾਸਤੇ ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਹੰਜਰਾ ਰਾਹੀਂ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਪਿੰਡ ਮੇਘੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਮੇਘੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੜਕ ਜਿਹਨੂੰ ਹੱਲਾ ਚੂਚਕ ਰੋਡ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਹੱਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਮੇਘੇ ਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਘਰੇ ਤੋਂ ਚੂਚਕ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਇਸੇ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਅੱਪੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਲਪੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਨੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ " ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰੁਆਇਆ "

ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਸਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ 31 ਮਾਰਚ 1935 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਰੱਖਿਆ :

- 1 ਭਾਈ ਸੰਤ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੀਤਸਰ ਵਾਲੇ
- 2 ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਰਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ
- 3 ਭਾਈ ਪਰਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ, ਫਰੋਕਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਰਗੋਧਾ ਵਾਲੇ
- 4 ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ (ਸਾਹੀਵਾਲ) ਵਾਲੇ
- 5 ਭਾਈ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਰੰਥੀ ਰੀਨਾਲਾ ਖੁਰਦ ਵਾਲੇ

ਇਸ ਦੀ ਤਾਮੀਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਿੱਥੇ ਰੁਕਿਆ ਸੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਨਾਨਕ ਜਾਗੀਰ, ਸਤ ਘਰਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਓਕੜਾ

ਐ ਪਾਨ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਜ਼ਿਲਾ ਓਕੜਾ ਦੇ ਕਸਬੇ ਸਤਘਰਾ ਤੋਂ ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਚੋਖਾ ਦੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਅੱਪੜਨ ਵਾਸਤੇ ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਹੰਜਰਾ ਰਾਹੀਂ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਪਿੰਡ ਮੇਘੇ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਮੇਘੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੜਕ ਜਿਹਨੂੰ ਹੱਲਾ ਚੂਚਕ ਰੋਡ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਹੱਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਮੇਘੇ ਆਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਘਰੇ ਤੋਂ ਚੂਚਕ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਇਸੇ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਅੱਪੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਲਪੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਨੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ " ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰੁਆਇਆ "

ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਸਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਫਿਰ 31 ਮਾਰਚ 1935 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਰੱਖਿਆ :

- 1 ਭਾਈ ਸੰਤ ਨਰਿੰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਜੀਤਸਰ ਵਾਲੇ
- 2 ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਰਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ
- 3 ਭਾਈ ਪਰਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਗੀ, ਫਰੋਕਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਰਗੋਧਾ ਵਾਲੇ
- 4 ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ (ਸਾਹੀਵਾਲ) ਵਾਲੇ
- 5 ਭਾਈ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਰੰਥੀ ਰੀਨਾਲਾ ਖੁਰਦ ਵਾਲੇ

ਇਸ ਦੀ ਤਾਮੀਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਿੱਥੇ ਰੁਕਿਆ ਸੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

GURDWARA CHOTA NANKIANA, NANAK JAGIR AT SATGHARA DISTRICT OKARA

This sacred shrine is related with Jagat Guru Nanak Dev Ji. Although it is located at a considerable distance from the Satghara town of Okara district yet it is always linked to this town. It can be approached through a metalled road leading from Pattoki to village Megha via Hanjra. This shrine is close to village Megha at a distance of four kilometer from the village. Megha can also be reached from Halla by a road which is also known as Halla Chuchek and it can also be reached from Satghara via Chuchek.

Guru Nanak Ji had arrived in this village from Alpa. He relieved a money lender from his suffering and created this Shabd:

Branded with a thousand marks of disgrace, Indra cried in shame. Paras Raam returned home crying. Ajai cried and wept, when he was made to cut the manure he had given, pretending it was charity. (Shalok, First Mehl.)

Initially the shrine was built simply but on 31st March 1935 AD the construction of a new building was started and the foundation stone was laid by the following Punj Pyare (Five Dear ones)

1. Sardar Sant Naranjan Singh Ji of Ajitsar. 2. Bhai Sangat Singh Ji of Sangrana Sahib. 3. Bhai Pardhan Singh Ji Ragi of Faroka District Sargodah. 4. Bhai Ram Singh Ji of Montgomery (Sahiwal). 5. Bhai Labh Singh Ji Granthi of Renala Khurd.

The construction was stopped and it remained at the stage reached (in 1947). In the past a big Visakhi fair used to be celebrated but this tradition has now been discontinued.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਕੰਗਣਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਆਏ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਵਸਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵੱਟੇ ਮਾਰੇ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ “ਵਸਦੇ ਰਹੋ” ਕਹਿ ਕੇ ਕੂਚ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਣ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਆਪ ਨੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਮਾਣਕ ਦੇਕੇ ਵਿੱਚ ਜਦ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਜੜ ਜਾਣ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਵਸਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਜੜ ਜਾਣ ਦੀ ਅਸੀਸ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਉੱਜੜ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣਗੇ, ਨੇਕੀ ਤੇ ਭਲਾਈ ਹੀ ਵਰਤਾਉਣਗੇ ਤੇ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣਗੇ, ਭੈੜ ਹੀ ਖਲਾਰਨਗੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸਣ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਜੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕੰਗਣਪੁਰ ਅੱਜ ਵੀ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਚੋਤਰ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ।

ਇੱਥੇ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਰੋੜੇ ਮਾਰੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿੱਲੜ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੀ ਇੱਕ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ੧੯੩੯ ਨੂੰ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਉੱਕਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕੰਗਣਪੁਰ, ਖ਼ੁਲਾਸਾ

ਜੱਗਤ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਆਏ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਵਸਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵੱਟੇ ਮਾਰੇ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ “ਵਸਦੇ ਰਹੋ” ਕਹਿ ਕੇ ਕੂਚ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵਣ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਆਪ ਨੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਮਾਣਕ ਦੇਕੇ ਵਿੱਚ ਜਦ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਜੜ ਜਾਣ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਵਸਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਜੜ ਜਾਣ ਦੀ ਅਸੀਸ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਉੱਜੜ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣਗੇ, ਨੇਕੀ ਤੇ ਭਲਾਈ ਹੀ ਵਰਤਾਉਣਗੇ ਤੇ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣਗੇ, ਭੈੜ ਹੀ ਖਲਾਰਨਗੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸਣ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਜੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕੰਗਣਪੁਰ ਅੱਜ ਵੀ ਵਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਹਿਲੀ ਚੋਤਰ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ।

GURDWARA MALJI SAHIB AT KANGAN PUR DISTRICT KASUR.

When Sat Guru Nanak Dev Ji came to establish this town the local people did not let him settle and pelted stones at him. At this Sat Guru said to these people “Wasdey Raho” (be settled) and departed from here. The wan tree under which he had lived was known by the name of Mal Sahib. This tree is still there. departing from here he set his foot in the village Manak De ke. The people of this village gave him great honour and love, but Guru Dev cursed them to be scattered. Bhai Mardana Ji was surprised at this and asked: why those who gave you pain, you gave them your blessing of remaining settled. But you cursed these to be scattered who had honoured you. Gur Dev Ji said, “These people will spread virtue wherever they go after being scattered while the others will spread evil wherever they go. This is why it has been ordained for those to be settled and for these to be scattered.”

Kangan Pur is still settled. A Gurdwara Sahib is built here. Its priests were Namdhari Sikhs. Now Prakash does not take place here. A fair used to held on the first of Chait.

According to the local legend that the descendants of those who had pelted stones at the Guru Dev suffer from *gilhar* (a throat related disease) and it is the only area in the whole of Punjab where people suffer from this ailment. Its building was constructed in 1939. It is in good condition even today but there is absolutely no maintenance.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਮਾਣਕ ਦੇਕੇ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਇਹ ਪਿੰਡ ਕੰਗਣਪੁਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੰਗਣਪੁਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਜੜ ਜਾਣ ਦੀ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਅੱਜ ਵੀ ਉੱਜੜਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਪਿੰਡ ਕੱਚਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਮੇਵਾਤ ਤੋਂ ਆਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਕਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਅੱਜ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਮਾਣਕ ਦੇਕੇ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਇਹ ਪਿੰਡ ਕੰਗਣਪੁਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੰਗਣਪੁਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਜੜ ਜਾਣ ਦੀ ਦੁਆ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਅੱਜ ਵੀ ਉੱਜੜਿਆ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਪਿੰਡ ਕੱਚਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਦੂਜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੇ ਕੰਮਕਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਮੇਵਾਤ ਤੋਂ ਆਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਕਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਅੱਜ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ।

GURDWARA MANJI SAHIB AT MANAKDEKE DISTRICT KASUR

This village is at a distance of about 2 kms from Kangan Pur and is served by Kangan Pur Railway station. It is in tehsil Chunian of Kasur Distt. Sat Guru had cursed its people to be scattered and this village looks like a deserted place even today. The whole village is built with mud. People work in other cities. Manji Sahib of Sat Gur Nanak Dev Ji has been built in baked bricks in a street outside the village facing Government Primary School. Refugees from Mewat are living in it now. Once there used to be the Prakash of Guru Garanth Sahib but for the last 50 years it has not taken place. The people of the town are still kind and loving.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਹੁਜਰਾ ਸ਼ਾਹ ਮੁਕੀਮ, ਓਕਾੜਾ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੁਜਰਾ ਸ਼ਾਹ ਮੁਕੀਮ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬੋਗਾ ਅਵਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਟ ਠੀਕ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਾਣਕ ਦੇਕੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਖੁਬਸੂਰਤ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਸ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਖੇਤ ਹਨ। ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। 9.5 ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਇੱਥੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੈ। ਅੱਸੂ ਅਤੇ ਕੱਤੇ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬੋਹੜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਖੂਹ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਚੌਥਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਹਜ਼ਰਾ ਸ਼ਾਹ ਮੁਕੀਮ, ਓਕਾੜਾ

ਐ ਪਾਠਨ ਅਸਥਾਨ ਹਜ਼ਰਾ ਸ਼ਾਹ ਮੁਕੀਮ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬੋਗਾ ਅਵਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਟ ਠੀਕ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਾਣਕ ਦੇਕੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਖੁਬਸੂਰਤ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਸ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਖੇਤ ਹਨ। ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। 9.5 ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਇੱਥੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੈ। ਅੱਸੂ ਅਤੇ ਕੱਤੇ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬੋਹੜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਖੂਹ ਹੈ।

GURDWARA CHOTA NANKIANA HUIRA SHAH MUQEEM, OKARA

This sacred shrine is situated on the road leading to Bonga Awan from Hujra Shah Muqem and is exactly one km from the city. Sat Guru Nanak Dev Ji walked to this place from Manak Deke. Once it was a beautiful Guruasthan but now there are only fields. Even now the people know it by the name of Chota Nankiana. 9.5 Ghumaon of land is in the name of this Gurdwara in this village. Beside this Gurdwara Sahib owns land in a number of other villages. Fairs used to be held in Assu and Kattak but now a banyan tree and well stand as a reminder of the by gone day.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਦੀਪਾਲਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਉਕਾੜਾ

ਦੀਪਾਲਪੁਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਿਲਾ ਉਕਾੜਾ ਦਾ ਇਹ ਤਹਿਸੀਲ ਨਗਰ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਬਾਹਰਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਸੁੱਕੇ ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਪਿੱਪਲ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਨੂਰੀ (ਨੌਰੰਗਾ) ਨਾਮੀ ਕੋਹੜੀ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੀ ਕਬਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ੨੫ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਮੰਚਾਰੀਆ ਕੰਬੋਜ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਇਕ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੌਖੀ ਜਾਗੀਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਬੇਦੀ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਰਬਾਰ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਭਾਈ ਨੱਥੂ ਰਾਮ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਜੀ ਸੀ ਜੋ ਪੌਣੇ ਛੇ ਫੁੱਟ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟ ਚੌੜੀ ਤੇ ਸਵਾ ਫੁੱਟ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਚਿੱਟੇ ਤੇ ਲਾਲ ਸੂਤਰ ਨਾਲ ਇਹ ਬੁਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਰੰਗੀਨ ਪਾਵੇ ਤੇ ਲੱਕੜੀ ਕਾਲੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵੇਲਦਾਰ ਚਿਤਰੀ ਹੋਈ ਲੱਕੜ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਲਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਲਮਾਰੀ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਣੇ ਭਾਈ ਨੱਥੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਯਾਦਾ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਦੀਪਾਲਪੁਰ ਓਕਾੜਾ

ਦੀਪਾਲਪੁਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਹ ਕਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜ਼ਿਲਾ ਉਕਾੜਾ ਦਾ ਇਹ ਤਹਿਸੀਲ ਨਗਰ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਬਾਹਰਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਸੁੱਕੇ ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਪਿੱਪਲ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਨੂਰੀ (ਨੌਰੰਗਾ) ਨਾਮੀ ਕੋਹੜੀ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੀ ਕਬਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ੨੫ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਮੰਚਾਰੀਆ ਕੰਬੋਜ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਇਕ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੌਖੀ ਜਾਗੀਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਬੇਦੀ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਰਬਾਰ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਭਾਈ ਨੱਥੂ ਰਾਮ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੰਜੀ ਸੀ ਜੋ ਪੌਣੇ ਛੇ ਫੁੱਟ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟ ਚੌੜੀ ਤੇ ਸਵਾ ਫੁੱਟ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਚਿੱਟੇ ਤੇ ਲਾਲ ਸੂਤਰ ਨਾਲ ਇਹ ਬੁਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਰੰਗੀਨ ਪਾਵੇ ਤੇ ਲੱਕੜੀ ਕਾਲੀ ਸੀ। ਇੱਕ ਵੇਲਦਾਰ ਚਿਤਰੀ ਹੋਈ ਲੱਕੜ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਲਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਲਮਾਰੀ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਣੇ ਭਾਈ ਨੱਥੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਯਾਦਾ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।

GURDWARA CHOTA NANAKIANA AT DIPALPUR DISTRICT OKARA

Dipalpur is a great historical city and once it used to be the capital of Punjab. At present it is the tehsil headquarter of Okara district. A shrine of Jagat Guru Nanak Dev Ji stands gracefully outside the town in south-eastern side. It is called Gurdwara Chota Nanakiana Sahib. Guru Dev Ji made his abode under a dead pipal tree which became green again and standing even today. He cured a leper named Nuri (Nauranga) whose grave is behind the Gurdwara Sahib. There are 25 ghumaon of land from Kamboh Sikhs of Mancharian village and one ghumaon is outside this town, beside this there is a big estate in the name of Gurdwara. The priests used to be "Bedi Singhs", Prakash does not take place now, only the vacant darbar is there.

Bhai Hazoor Singh Sehaj Dhari, a descendent of Bhai Nathoo Ram had in his house the cot (Manji) granted by Guru Har Rai Ji. It was 5.75 feet long 3 feet wide and 1.25 feet high. It was woven with red and white thread. It had colourful legs and it was made out of black wood. There was an almirah of engraved wood. It is said that this almirah along with Guru Granth Sahib Ji was granted to Bhai Nathoo Ji by the Tenth Guru. Now all these remain only in memories and on the pages of the books.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਸਰ, ਪਾਕਪਤਨ ਸ਼ਹਿਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪਾਕਪਤਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀਆਂ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਾਜਣ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਜਿਹਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਸਮਾਧੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸਮਾਧੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਜ਼ਾਰਾ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਗੰਜ ਸ਼ਕਰ ਕਾਲਜ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਬਨਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਾਲਜ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਸੀ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਡੋਗ ਕੇ ਹੁਣ ਕਾਲਜ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪਾਕਪਤਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਸਮਾਧੀਆਂ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਾਜਣ ਅਸਥਾਨ ਸੀ, ਜਿਹਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਸਮਾਧੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸਮਾਧੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਜ਼ਾਰਾ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਗੰਜ ਸ਼ਕਰ ਕਾਲਜ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਬਨਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਾਲਜ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਸੀ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਡੋਗ ਕੇ ਹੁਣ ਕਾਲਜ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

GURDWARA NANAKSAR AT PAKPATTAN CITY

The sacred shrine in the outskirts of the old city is related with Guru Nanak Dev Ji. This locality is known as Samadhan. There used to be a shrine at the spot where Sat Gur Nanak Dev Ji had stayed whose priests were Udasi Sadhus. There are countless samadhs of Sadhus all around the Gurdwara and hence it came to be called "Samadhan". Thousands of ghumaon of land is endowed to this shrine. The Gurdwara and Samadhs have now vanished. There is Baba Farid Ganjshakar College at this place now. This college was housed in the Gurdwara before the construction of its new building which has been built after demolishing the Gurdwara but its tank has been saved as a relic.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਿੱਬਾ ਨਾਨਕਸਰ, ਪਾਕਪਤਨ

ਨਾਨਕਸਰ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਪਾਕਪਤਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਥਾਣਾ ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਾਕਪਤਨ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਕਪਤਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਮੋਟਰ ਰਿਕਸ਼ਾ, ਟਾਂਗਾ ਜਾਂ ਬੱਸ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਇਬਰਾਹਿਮ ਫਰੀਦ ਸਾਨੀ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਟਿੱਬੀ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਦੋ ਮੰਜ਼ਲਾ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਰਵੇਸ਼ ਬਾਬਾ ਫਤਿਹਉੱਲਾ ਸ਼ਾਹ ਨੂਰੀ ਚਿਸ਼ਤੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਸੀਤ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ। ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਾਫੀ ਮੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਸਖਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਵਸੀ ਕੱਚੀ ਬਸਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਟਿੱਬਾ ਨਾਨਕਸਰ, ਚੱਕ ਨੰ 38 SP ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕੋਈ 200 ਘਰਾਂ ਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਪਾਕਪਤਨ

ਨਾਨਕ ਸਰਨਾਮੀ ਅਤੇ ਪਾਕਪਤਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਥਾਣਾ ਤਹਿਸੀਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪਾਕਪਤਨ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਕਪਤਨ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਮੋਟਰ ਰਿਕਸ਼ਾ, ਟਾਂਗਾ ਜਾਂ ਬੱਸ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਇਬਰਾਹਿਮ ਫਰੀਦ ਸਾਨੀ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ।

GURDWARA TIBBA NANAKSAR AT PAKPATTAN

This sacred shrine called Nanaksar is located at a distance of about six kilometer from Pakpattan. It is close to the railway line. Pakpattan is its railway station, P.S, tehsil and district. You can easily get a motor rickshaw, Tonga or a bus to go to this place from railway station. It was here that Guru Nanak Ji collected the verses of Baba Farid Ji from Baba Ibrahim Farid Sani which were later included in Granth Sahib by Guru Arjun Dev Ji.

The shrine is on a mound. It is a double storey beautiful building with domes. The tomb and mosque of Baba Fateh Ullah Shah Noori Chishti who was a descendant of Baba Farid are within the boundary of this shrine. The caretaker of the shrine are Muslims. A fair is held annually.

The building of the Gurdwara Sahib is in very bad shape and is in need of repairs. It is very important to save it as this place holds an important and prominent position in the literature and history of Punjab. The area around Gurdwara is known by the name of Tibba Nanaksar Chak No 38 SP and this locality consists of about two hundred houses.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਸਰ, ਟਿੱਬਾ ਅਭੋਰ, ਪਾਕਪਤਨ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਪਾਕਪਤਨ - ਆਰਿਫਵਾਲਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਟਿੱਬਾ ਅਭੋਰ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਕਪਤਨ ਤੋਂ ਕੋਈ 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਸਟਾਪ ਤੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਟਾਗੇ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਵਨ **EB** ਟਿੱਬਾ ਅਭੋਰ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਮਰੇ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ, ਖੂਹ ਟਿੱਡਾ ਵਾਲਾ, ਇੱਕ ਬਾਉਲੀ, ਇਹ ਸਭ ਸ਼ੋਅ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰਨਾਰਥੀ ਪਰਿਵਾਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਗੀਰ ਹੈ। ੧੯੮੯ ਈ: ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੈ।

੧੨ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਕੱਤਕ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰਨਾਬਹੋਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਯੋਗੀ ਦਾ ਐ ਪਾਠ ਅਸਥਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਰਿਫ ਵਾਲਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਨਾਬਹੋਰ ਅਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਕਪਤਨ ਤੋਂ ਕੋਈ 30 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਸਟਾਪ ਤੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਟਾਗੇ ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਮਰੇ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ, ਖੂਹ ਟਿੱਡਾ ਵਾਲਾ, ਇੱਕ ਬਾਉਲੀ, ਇਹ ਸਭ ਸ਼ੋਅ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰਨਾਰਥੀ ਪਰਿਵਾਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਗੀਰ ਹੈ। ੧੯੮੯ ਈ: ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੈ।

GURDWARA NANAKSAR AT TIBBA ABHOR, DISTRICT PAKPATTAN

This sacred shrine of Jagat Guru Dev Ji is on Tibba Abhor located on Pakpattan-Arifwala road. The village can be reached by getting off the bus at Rang Shah stop which is thirty kilometer from Pakpattan. From Rang Shah a Tonga can be hired. The official name of the village is Tibba Abhor 1 EB.

This sacred place is very big and beautifully built. A number of rooms, dining hall, a well with Persian wheel and a Baoli (deep well with steps) built by the beautiful tank outside Gurdwara at grace to the elevation of the building.

Many refugee families are settled in the rooms of the Gurdwara. A big Jagir is in the name of the Gurdwara is in the neighbouring villages. The building is in good condition as the Govt of Pakistan got it repaired in 1989. The village has given 12 ghumaon land to the Gurdwara. Once a fair used to be held on the 1st of Katak.

ਹੜੱਪਾ ਜਿਲਾ ਸਾਹੀਵਾਲ (ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ) ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ । ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਤੋਂ ਵੀ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾ ਆਬਾਦ ਸੀ । ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਰੱਬੀ ਆਫਤ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਹੱਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਥੋਹ ਹੋ ਗਿਆ । ਇੱਥੇ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਵਸਤਾਂ ਤੇ ਇਲਾਵਾ ਲਿਖਤੀ ਮੁਹਰਾਂ ਵੀ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀਆਂ । ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਲਿਖਣਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ । ਇਸ ਥੋਹ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਕੋਈ ਸਵਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਝੁੰਡ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ “ਨਾਨਕਸਰ” ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਹੈ । ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਹੈ । ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਪਹਿਲੀ, ਦੋ ਤੇ ਤਿੰਨ ਚੇਤਰ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਗੌਰਿਮੰਟ ਕਾਲਜ ਹੜੱਪਾ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਅਣਗਿਣਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਹਨ । ਖੂਹ ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਾਗ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ੧੦ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜਾਗੀਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ ।

ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ੧੮ ਦਸੰਬਰ ੧੯੪੧ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ੧੦੮ ਸੰਤ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਮਾਲੀਆ ਨਿਵਾਸੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰ ਕਮਲਾ ਨਾਲ ੪ ਪੈਰ, ਸੰਮਤ ੧੯੯੮ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹੀ ਸੰਨ ੪੭੩ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ।

گردوارا نانک سر، ہڑیا

ہڑپا ضلع ساہیوال (مقنمری) واک بٹ ہی پرا تن شر ہے۔ ایہ شر حضرت عیسیٰ توں وی کئی ہزار سال پہلوں اباد سی۔ فیر کے ربی آفت یاں باہری ہلیاں کارن بھتہ ہو گیا۔ ایٹھوں سو نے چاندی ویاں اینکاں شیواں توں اُپرنت لکھتی مٹراں وی ملیاں ہن جو پڑھیاں نہیں گئیاں۔ ایساں توں سدھ ہوندا ہے کہ ہزاراں ورے پہلوں وی ایس دھرتی دے وسنیک لکھنا پڑھنا جاندے ہن۔ ایس بھتہ توں دکھن ول کوئی سوا کلومیٹری وچھ آتے رکھاں دے سگھنے جھنڈاں وچ ست گر نانک دیو جی دا پوتر استھان ”نانک سر“ نانک لہیاں شاناں دکھا رہیا ہے۔ عمارت بٹ ہی مٹرا اتے عالی شان ہے۔ پرکاش استھان دے نیرت ہی اک وشال سرور ہے۔ کدے ایچھے پہلی دوتے تن چیت توں بھاری میلا ہوندا سی۔ ایس ویلے ایہ پاؤن استھان گور نمٹ کاج ہڑادی عمارت کر کے جانیا جاند ا ہے۔ ایس نال اعلیت رہائشی کرے ہن۔ کھوہ اتے اک وشال باغ توں وکھ 10 گھماؤں زمین توں وکھ بٹ ساری جاگیر وی ایس دے نال ہے۔ ایس گردوارے دی اجوکی عمارت دی اُساری 18 دسمبر 1941ء توں شروع ہوئی۔ نیند پھر 108 سنت سنگت سکھ جی مہاراج کمالیا نواسی نے اپنے پوتر کملاں نال 4 پوہ ست 1998 نانک شاہی سن 473 توں رکھی۔

GURDWARA NANAKSAR AT HARAPPA

Harappa is a very old city of district Sahiwal (Montgomery).. This city flourished even thousands of years before Christ, later it became a ruin either due to some natural calamities or invasion from outsides. Gold and silver coins excavated from this place have inscription of different shapes but these inscription have not been deciphered to date. These inscriptions prove that the people of this land knew how to read and write thousands of years ago. The sacred shrine of Sat Gur Nanak Dev Ji called "Nanaksar" is displaying its grandeur in a grove of trees about 1.25 km south of the ruins. The building is grand and beautiful. There is a big tank near the Prakashasthan.

Once a big fair used to be held on the 1st, 2nd and 3rd of Chaiter. Presently this sacred place is known as the building of Government College, Harappa. There are many residing rooms attached to it. Ten ghumaon of agricultural land and a big estate stands in the name of shrine beside a well and a large garden.

The foundation stone of the shrine was laid by Sant Sangat Singh Ji Maharaj, a resident of Kamalia, on 4th of Poh, Samvat 1998 Nanak Shahi 473 and the construction began on the 18th of Dec. 1941 AD.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਚਾਵਲੀ ਮਸ਼ਾਇਖ, ਬੁਰੇਵਾਲਾ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਵਿਹਾੜੀ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਬੁਰੇਵਾਲਾ ਤੋਂ ਸਾਹੋਕੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਚੱਕ ਨੰ EB-392, ਜਿਹਨੂੰ ਚੱਕ ਦੀਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਚਾਵਲੀ ਮਸ਼ਾਇਖ ਜਾ ਚੱਕ ਹਾਜੀ ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬੁਰੇਵਾਲਾ ਤੋਂ ਸਾਹੋਕੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਦੀਵਾਨ ਹਾਜੀ ਸ਼ੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਜੀ ਹੋਰਾ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ “ਮਹਾ ਚਾਵਰ” ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਚੂਣੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮਹੀਪਾਲ ਤੋਂ ਰਾਣੀ ਚੂਣੀਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਦਾ ਨਾਂ “ਕੰਗਣ ਬਰਸ” ਸੀ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਸਬਾ ਕੰਗਣ ਪੁਰ ਅੱਜ ਵੀ ਆਬਾਦ ਹੈ। ੭੩੦ ਈ : ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਇਹਨਾਂ ਇਸ ਚੂਣੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਕੀਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਿਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਾਜਣ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ “ਤਪ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ” ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਅਕਾਲੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਨ, ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਚਾਵਲੀ ਮਸ਼ਾਇਖ, ਬੁਰੇਵਾਲਾ

ایہ پاؤن استھان ضلع وہاڑی دی تحصیل بورے والا توں ساہوکی جان والی سڑک اُتے چک نمبر 317/EB (جنوں چک دیوان صاحب چاولی مشائخ یاں چک حاجی شیری آکھیا جاند ا ہے) وچ ہے۔ ریلوے سٹیشن بورے والا توں ساہوکی جان والیاں بساں عام ایس پنڈ دچ جاندیاں ہن۔ ایس تھاں دیوان حاجی شیر محمد جی ہوراں دا مزار ہے۔ ایسناں دا پہلا ناں ”مہاں چاور“ سی تے ایہ چوٹیاں دے راجے مہی پال تے رانی چوٹیاں دے پتر سن۔ ایسناں دی بھین دا ناں ”کنگن برس“ سی۔ جمدے ناں اُتے ضلع قصور اندر پرسدھ قصبہ کنگن پور اج دی اباد ہے۔ 730ء دے نیڑے تیرے ایسناں ایس دنیا توں پردا کیتا۔ ایسناں دے مزار توں کوئی ادھا کلومیٹر اگے ابادی وچ ست گرناک دیو جی دے ویراجن استھان اُتے سندر دربار بنیا ہویا ہے۔ ایس استھان نوں سدھارن لوک اج دی ”تپ استھان گرناک“ کر کے یاد کردے ہن۔ کدے ایچھے اکالی سنگھ سیوا دار سن واک مسلمان گھرانہ سیوا نبھارہیا ہے۔

GURDWARA FIRST GURU AT CHAWLI MASHAEKH, BUREWALA

This holy shrine is located in Chak No. 317 EB, on the Burewala-Sahoki road. It is also known as Chak Diwan Sahib Chawli Mashaekh or Chak Haji Sher.

The buses going from Burewala Railway Station to Sahoki normally go to this village. The mazaar of Diwan Haji Sher Mohammad is in this village. His real name was Mahan Chavar. He was the son of Raja of Chunian, Mahi Pal and Rani Chunian. "Kangan Baras" was the name of his sister and the famous town of Kanganpur of Kasur district named after her exists even today. Mahan Chavar died around 730 AD. The Gurdwara of Guru Nanak Dev Ji is half a kilometer from the Mazaar of Mahan Chavar. The people call it "Tapasthan Guru Nanak" even now. Once Akali Singh sevadar (custodian) looked after the shrine but now a Muslim family is performing this duty.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਖਦੂਮਪੁਰ ਪਹੌੜਾ (ਸੱਜਣ ਠੱਗ)

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਕਬੀਰਵਾਲਾ ਅਤੇ ਖਾਨੇਵਾਲ ਵਿਚਾਲੇ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਖਾਨੇਵਾਲ ਤੋਂ ਰੇਲ ਕਬੀਰਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮੀਆ ਚੰਨੂ ਤੋਂ ਬੱਸ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ । ਮਖਦੂਮਪੁਰ ਪਹੌੜਾ ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਸਬਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਸਬੇ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਦੂਰ ਤੁਲੰਬਾ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਕਪਤਨ ਤੋਂ ਉੱਠ ਤੁਲੰਬੇ ਨੇੜੇ ਇਸ ਥਾਂ ਪੁੱਜੇ, ਜਿੱਥੇ ਪਾਧੀਆ ਦੇ ਰੰਹਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਕੱਜਣ ਦੇ ਚਾਰੇ ਭਤੀਜੇ ਨੇ ਸਰਾ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮਕਾਰੀ ਦਾ ਜਾਲ ਖਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਹ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦਾ ਧਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਸਮੇਤ ਲੈਂਦਾ । ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਚਾਰਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ । ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ :

ਉਜਲੁ ਕੋਹਾ ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮ, ਕਾਲੜੀ ਮਸ ॥

ਧੋਤਿਆ ਜੂਠਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਾ ਤਿਸ ॥ (ਸੂਹੀ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ ੭੨੯)

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਤੋਂ ਗੁਰ ਸੱਜਣ ਹੋ ਨਿੱਬੜਿਆ । ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸੱਜਣ ਦੀ ਸਰਾ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕੋਈ ਦੋ ਘੁਮਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਹੈ । ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਪੂਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਸੰਗਤ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਰੇ ਭਰੇ ਰੁੱਖ, ਫੁੱਲਦਾਰ ਵੇਲਾ, ਗੁਲਾਬ, ਚੰਬੋਲੀ, ਰਵੇਲ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਫੁੱਲ

گردوارا مخدوم پور پھوڑا (جن ٹھک)

ایہ پاؤں گرو استھان کبیر والا اتے خانیوال دھالے ہے۔ ایس ٹوں جان واسطے خانیوال توں ریل کبیر والا اتے میاں چنوں توں بس ملدی ہے۔ مخدوم پور پھوڑا ملتان توں دلی جان والی شیر شاہ سوری دی بنائی سڑک اُتے اباداک بھٹ ہی پر سدھ قصبہ ہے۔ ایس قصبے توں تھوڑا دُور تُلُمبَا ہے۔ ست گر نانک دیو جی مہاراج پاکستان توں اُٹھ تلنگے نیڑے ایس تھاں جکے جتھے پاندھیاں دے ٹھہرن واسطے جن اتے کجن دو چلے جتھے سرائ دے نال اُتے مکر دا جال پھیلایا ہویا سی۔ اوہ مسافراں دا دھن اوہناں دے پرائیاں سمیت لیندا۔ اوس ست گر نانک دیو جی نوں وی پھساون دا چارا کیتا پرا پھسل رہیا۔ ایہی ست گر نانک دیو جی جو شبد اچاریا اوہ سی۔

ایہ شبد جن ٹھک توں گر جن ہو نیڑا۔ ایس گھٹنا دی یاد دج جن دی سرائ ٹوں گردوارے دا روپ دے دتا گیا۔ ایہ استھان بھٹ سُنڈر بنیا ہویا ہے۔

GURDWARA FIRST GURU AT MAKHDOOM PUR PAHURAN DISTT, KHANEWAL

This holy shrine is located between Kabirwala and Khanewal. One can get a train from Khanewal and a bus from Kabirwala or Mian Channu to reach this place. Makhdoom Pur Pahuran is a well known town on the Multan-Delhi road built by Sher Shah Suri. The town of Tulamba is at a very short distance from Makhdoom Pur Pahuran.

Sat Gur Nanak Dev Ji set out from Pakpattan and reached a place near Tulamba where Sajjan and Gajjan (uncle and nephew) had set up a trap in the form of a caravan inn. They used to rob and kill the travellers. They made an attempt to trap Guru Nanak Dev Ji but failed. Sat Gur Nanak Dev Ji created this Shabd here.

Bronze is bright and shiny, but when it is rubbed, its blackness appears. Washing it, its impurity is not removed, even if it is washed a hundred times.

Hearing this Shabd Sajjan, a cut throat, became a friend of Guru. Sajjan's inn was converted into a Gurdwara to commemorate this event. This place is beautifully built. Its boundary runs around in area of two ghumaon with Gurasthan at its centre. There used to be a big tank west of it which has now been levelled. Rooms for the stay of Sangat have been built along the boundary wall. There are green trees, flowery creepers, rose, jasmine and other plants whose flowers blossom all around .

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਥਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਲਤਾਨ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਮਸ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਮਸ ਸਬਜ਼ਵਾਰੀ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਾਰ ਦੇ ਬਰਾਮਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਦੌਲਤ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਚੌਕ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੀ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਮਸ ਜੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਦੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਆਏ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੁਕਾਮ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਰੁਕਨੇ ਆਲਮ ਹੋਰਾਂ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦਾ ਭਰਿਆ ਇੱਕ ਗਿਲਾਸ ਭੇਜਿਆ ਜਿਹਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬੜੀ ਭੀੜ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਦੁੱਧ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਦੀ ਇੱਕ ਪੱਤੀ ਰੱਖ ਕੇ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਫੁੱਲ ਭਰੇ ਗਲਾਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਬੱਸ ਇਸ ਤਰਾ ਅਸੀਂ ਵੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੀਰਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਥਾਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਇਮਾਰਤ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਮਜ਼ਾਰ ਦੇ ਬਰਾਡੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਥਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਇਸ ਬਰਾਮਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ੧੮੫੦ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਬਰਾਮਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਲਤਾਨ ਆਉਣ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਜੋਂ ਕਾਇਮ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਥਰਾ ਸਾਹਿਬ ਮੁਲਤਾਨ

ایہ پاؤن استخان شاہ شمس روڈ اُتے حضرت شاہ شمس سبزواری ہوراں دے مزار دے برآمدے وچ اے۔ ملتان شہر اندر دولت دروازے دا چوک پار کردیاں ہی اک بہت اُچی انبراں نوں چھوہندی عمارت نظر آؤندی ہے۔ ایہ شاہ شمس جی دا مزار اے۔
ست گرو جدوں ملتان آئے تاں شہرتوں باہری آپ نے مقام کیتا۔ ایہی حضرت شاہ رکن عالم ہوراں آپ دی سیوا وچ دودھ دا بھریا اک گلاس بھیجیا۔
جدا مطلب سی کہ ایہی تاں پہلوں بہت بھیڑاے۔ ست گراں اوس دودھ دے گلاس اُتے پھل دی اک پتی رکھ کے موڑ دتا جدا مطلب سی کہ جویں ایہ پھل بھرے گلاس وچ سا گیا اے بس ایسے ہی طرحاں اسیں دی تھاں بنا لاں گے۔
ایہی ہی آپ نے ملتان دے اوس ویلے دے انیکل پیراں نال گوشئی کیتی۔
اوس تھاں اج تیکر کوئی گردوارا صاحب دی وکھری عمارت نہیں۔ ایس مزار دے برآمدے وچ ہی تھرا صاحب ہے۔ مہاراجا رنجیت سنگھ سے ایس برآمدے وچ ہی پرکاش ہوندا رہیا۔ 1850 نوں انگریزاں نے ایہ پرکاش بند کروا دتا۔ ایہ برآمدہ اج دی جگت گرو جی دے ملتان آون دی یادگار و جھوں قائم اے۔

GURDWARA THARA SAHIB AT MULTAN

This holy shrine is located in the corridor of the tomb of Shah Shams Sabzwari on Shah Shams road .

A beautiful building touching the sky is visible just after crossing the Daulat Gate Chowk in Multan City. This is the tomb of Shah Shams Ji. Jagat Guru stayed outside the city when he came to Multan. It was here that Shah Rukne Alam sent him a glass of milk filled to the brim which meant that Multan was already over crowded. Guru Dev sent back the same glass of milk after placing a flower petal on top, conveying to him that he would accommodate himself similarly as the flower petal had made room for itself in the glass filled with milk.

He had discussions with different mystics and learned personalities of the area. There is no separate Gurdwara at that place but for the Thara Sahib in the corridor of the Mazar. Prakash used to take place during the rule of Maharaja Ranjit Singh but during the British rule the same was discontinued in 1850 AD.

This corridor still exists as a monument of the arrival of Jagat Guru Ji in Multan.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਉਚ ਸ਼ਰੀਫ, ਜ਼ਿਲਾ ਬਹਾਵਲਪੁਰ

ਉੱਚ ਸ਼ਰੀਫ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਅਹਿਮਦਪੁਰ ਸ਼ਰਕੀਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੱਛਮ ਦੀ ਬਾਹੀ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ, ਹਜ਼ਰਤ ਪੀਰ ਜਲਾਲੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਜ਼ਾਰ ਇੱਕ ਟਿੱਬੇ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਜਨੂਬ ਉੱਤਰ ਵਾਲੀ ਬਾਹੀ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੂਹ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਖੂਹ ਜਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਰਾੜੀ ਦਾ ਖੂਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਪਾਸ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ :

- (੧) ਇੱਕ ਜੋੜਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਖੜਾਵਾਂ
- (੨) ਇੱਕ ਬੇਰਾਗਣ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰੀਦਾ ਹੈ
- (੩) ਪੱਥਰ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਰਜ
- (੪) ਦੋ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕੜੇ
- (੫) ਇੱਕ ਬੋੜੀ ਜੋ ਡੋਚ ਫੁੱਟ ਲੰਬੀ ਤੇ ਇੱਕ ਫੁੱਟ ਚੌੜੀ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੀਰਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ :

ਦੁਨੀਆ ਕੈਸ ਮੁਕਾਮੈ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮ: ੧ ਪੰਨਾ ੬੪)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਚ ਸ਼ਰੀਫ ਖ਼ਲਿਫ਼ ਬਹਾਵਲਪੁਰ

ਅੰਚ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਇੱਕ ਬੇਸ਼ੱਕੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਅਸ ਦਾ ਖ਼ਲਿਫ਼ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਤੇ ਖ਼ਵਿਲ ਅਹਮਦਪੁਰ ਸ਼ਰਕੀਆ ਹੈ। ਅਸ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੁਲੂ ਮਿਸ਼ਰੀ ਤੇ ਅਸ ਮਿਸ਼ਰੀ ਪੀਰ ਜਲਾਲੁਦੀਨ ਬੁਖਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਮਜ਼ਾਰ ਇੱਕ ਟਿੱਬੇ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਜਨੂਬ ਉੱਤਰ ਵਾਲੀ ਬਾਹੀ ਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੂਹ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਖੂਹ ਜਾਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਰਾੜੀ ਦਾ ਖੂਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਪਾਸ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ :

1. ਇੱਕ ਜੋੜਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਖੜਾਵਾਂ
 2. ਇੱਕ ਬੇਰਾਗਣ (ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰੀਦਾ ਹੈ)
 3. ਪੱਥਰ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਰਜ
 4. ਦੋ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕੜੇ
 5. ਇੱਕ ਬੋੜੀ ਜੋ ਡੋਚ ਫੁੱਟ ਲੰਬੀ ਤੇ ਇੱਕ ਫੁੱਟ ਚੌੜੀ ਹੈ।
- ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੀਰਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ :
- ਦੁਨੀਆ ਕੈਸ ਮੁਕਾਮੈ (ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਅਸਟਪਦੀਆ ਮ: ੧ ਪੰਨਾ ੬੪)

GURDWARA THARA SAHIB AT UCH SHARIF DISTRICT BAHAWALPUR

Uch Sahrif is a very famous town. It is in tehsil Ahmedpur Sharqia of district Bahawalpur. The mazar (tomb) of Pir Jalauddeen Bukhari is outside the town about 1 km west of it. This tomb is built on a mound. There is a well in the fields on the northern side of the city which is known as Sat Guru Nanak Dev Ji's well or commonly called as Karrare Da Khoh.

It is said that the descendants of the Pirs have five relics of Sat Gur Nanak Dev Ji.

- (1) A pair of Sat Gur's Kharawan (wooden sandals)
- (2) Biragan (walking stick which is used to place one's hand while taking rest)
- (3) Pathther Ka Guraj (mace)
- (4) 2 Stone Kangan (bracelet)
- (5) A boat 1.5 ft x 1 ft.

He had discourses with the local pirs and revealed this Shabd.

(Siri Rag Astha Padya M-1 Page 64)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਸੱਖਰ
 ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਸੱਖਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸਿੰਧੀ ਵਿੱਚ “ ਪੂਜ ਉਦਾਸੀਅਨ ਸਮਾਧਾਂ ਆਸਰਮ ” ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੋਹੜ ਦਾ ਉਹ ਬ੍ਰਿਛ ਅੱਜ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਥੱਲੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ। ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਹਨ।
 ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ضلع سکھر

ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ضلع سکھر دا اک بہت وڈا نگر ہے۔ اس اندر ست گر نانک دیو جی دا پاون استھان ہے۔ اس استھان نوں ہُن سندھی وچ ”پوج اُدا سین سادھا آشرم“ آکھیا جاند ا ہے۔ ایہ اک بہت ہی وڈا استھان ہے۔ اس اندر بوڑھ دا ادھ پرچھ اج تیکر موجود ہے جس تھلے جگت گر نانک دیو جی برا بے ایقے ہر روز گرو گرتھ جی صاحب دا پرکاش ہوندا ہے۔ پرکاش استھان دے نال اُدا سیاں دیاں سادھیاں ہن ایہناں سادھیاں اُتے لکڑی دی اک بارھاں دری بنی ہوئی ہے۔ جس اُتے لال رنگ کیتا ہویا اے۔ ایہناں سادھیاں کارن ہی اس نوں سادھ آشرم آکھیا جاند ا ہے۔ سنگت نانک چنتی ہے۔ گرو کا لنگر ہر ویلے تریا رہندا ہے۔

GURDWARA FIRST GURU AT SHIKARPUR DISTRICT SUKKUR.

Shikarpur is a very big town of Sukkur district. There is a sacred shrine of Sat Guru Nanak Dev Ji in this town. In Sindhi language it is known as "Puj Udasian Samadha Ashram". It is a very big shrine and in the shade of the Banyan tree Sat Guru Dev Ji is still there.

Prakash of Guru Garanth Sahib Ji takes place daily. There are the samadhs of Udasis besides the Prakashasthan. A wooden baradari is built on these samadhs and has been painted red. It is because of these samadhs that the place is known as Samadh Ashram. The Sangat is Nanakpanthi. The Langar is distributed round the clock.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਜਿੰਦ ਪੀਰ ਸੱਖਰ

ਸੱਖਰ ਸਿੰਧ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਹੌਰ ਕਰਾਚੀ ਮੇਨ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਹੜੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰੋਹੜੀ ਅਤੇ ਸੱਖਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਇਕ ਸੜਕ ਥੱਲੇ ਉਤਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੜਕ ਦਰਿਆ ਅਤੇ ਪੁਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਘੁੰਮਦੀ ਹੋਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਿੰਦ ਪੀਰ ਤੇ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਤੀਸਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਹੀ ਆਪ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦੇ ਟਾਪੂ ਅੰਦਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਬੋਲੇ ਪੁੱਜੇ। ਝੁਲੇ ਲਾਲ ਨਾਮੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੁਜਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਪਾਸ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵੀ ਪੂਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਗਾਈ ਇੱਕ ਜੋਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਜਿੰਦ ਪੀਰ, ਸੁਕਰ

ਸੁਕਰ ਸਿੰਧ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਹੜੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੋਹੜੀ ਅਤੇ ਸੁਕਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਇਕ ਸੜਕ ਥੱਲੇ ਉਤਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੜਕ ਦਰਿਆ ਅਤੇ ਪੁਲ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਘੁੰਮਦੀ ਹੋਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਿੰਦ ਪੀਰ ਤੇ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਤੀਸਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਹੀ ਆਪ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦੇ ਟਾਪੂ ਅੰਦਰ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਬੋਲੇ ਪੁੱਜੇ। ਝੁਲੇ ਲਾਲ ਨਾਮੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੁਜਾਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਪਾਸ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵੀ ਪੂਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜਗਾਈ ਇੱਕ ਜੋਤ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਨ।

GURDWARA FIRST GURU JIND PIR, SUKKUR

Sukkur is a famous city of Sindh province. It is located on the Lahore-Karachi railway line. The railway station serving this city is called Rohri and a bridge built across the River Indus links the towns of Sukkur and Rohri. Just after crossing the bridge a road goes down at right hand. This road keeps turning along the bridge and reaches Gurdwara Jind Pir. It is a very beautiful Gurdwara. Sat Guru Nanak Dev Ji had graced this place during his third itinerary. It was from here that he visited Sadhu Bela, an islet in the river Indus. Jhulay Lal Udasi sadhu was its first priest. The shrine is in the possession of Nankpanthi Hindus. Prakash of Guru Granth Sahib takes place and the idols are also worshipped here. A lamp lit by the Guru Dev Ji is kept burning round the clock. The pilgrims prostrate before this lamp.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਧੂ ਬੇਲਾ (ਸੱਖਰ, ਸਿੰਧ)

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਰੋਹੜੀ ਅਤੇ ਸੱਖਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਗਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦੇ ਟਾਪੂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰੋਹੜੀ ਵਾਲਾ ਪੁੱਲ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੜਕ ਸੱਖਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੜਕ ਤੋਂ ਚਲਦਿਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਟਾਪੂ ਅੰਦਰ ਬਿਰਛਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਾਧੂ ਬੇਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੀਕ ਅਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇੜੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬੇੜੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਜਾ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਵਿਚ ਵੜਦਿਆਂ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਉਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਤਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਾਹ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਟਾਪੂ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਦੀ ਇਹ ਮਨ ਮੋਹਣੀ ਇਮਾਰਤ ਜਿਹਨੂੰ ਧਰਮ ਮੰਦਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਇਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ (ਮਹੱਲਾ

ਗਰਦੁਆਰਾ ਸਾਧੂ ਬੇਲਾ (ਸੱਖਰ, ਸਿੰਧ)

ਐ ਪਾਨੁ ਅਸ਼੍ਠਾਨੁ ਰੋਹੜੀ ਅਤੇ ਸੱਖਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਗਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਧ ਦਰਿਆ ਦੇ ਟਾਪੂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਰੋਹੜੀ ਵਾਲਾ ਪੁੱਲ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੜਕ ਸੱਖਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੜਕ ਤੋਂ ਚਲਦਿਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਟਾਪੂ ਅੰਦਰ ਬਿਰਛਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਾਧੂ ਬੇਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੀਕ ਅਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇੜੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬੇੜੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਜਾ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਵਿਚ ਵੜਦਿਆਂ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਉਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਤਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਾਹ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਟਾਪੂ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਸੰਗ ਮਰਮਰ ਦੀ ਇਹ ਮਨ ਮੋਹਣੀ ਇਮਾਰਤ ਜਿਹਨੂੰ ਧਰਮ ਮੰਦਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਇਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ (ਮਹੱਲਾ

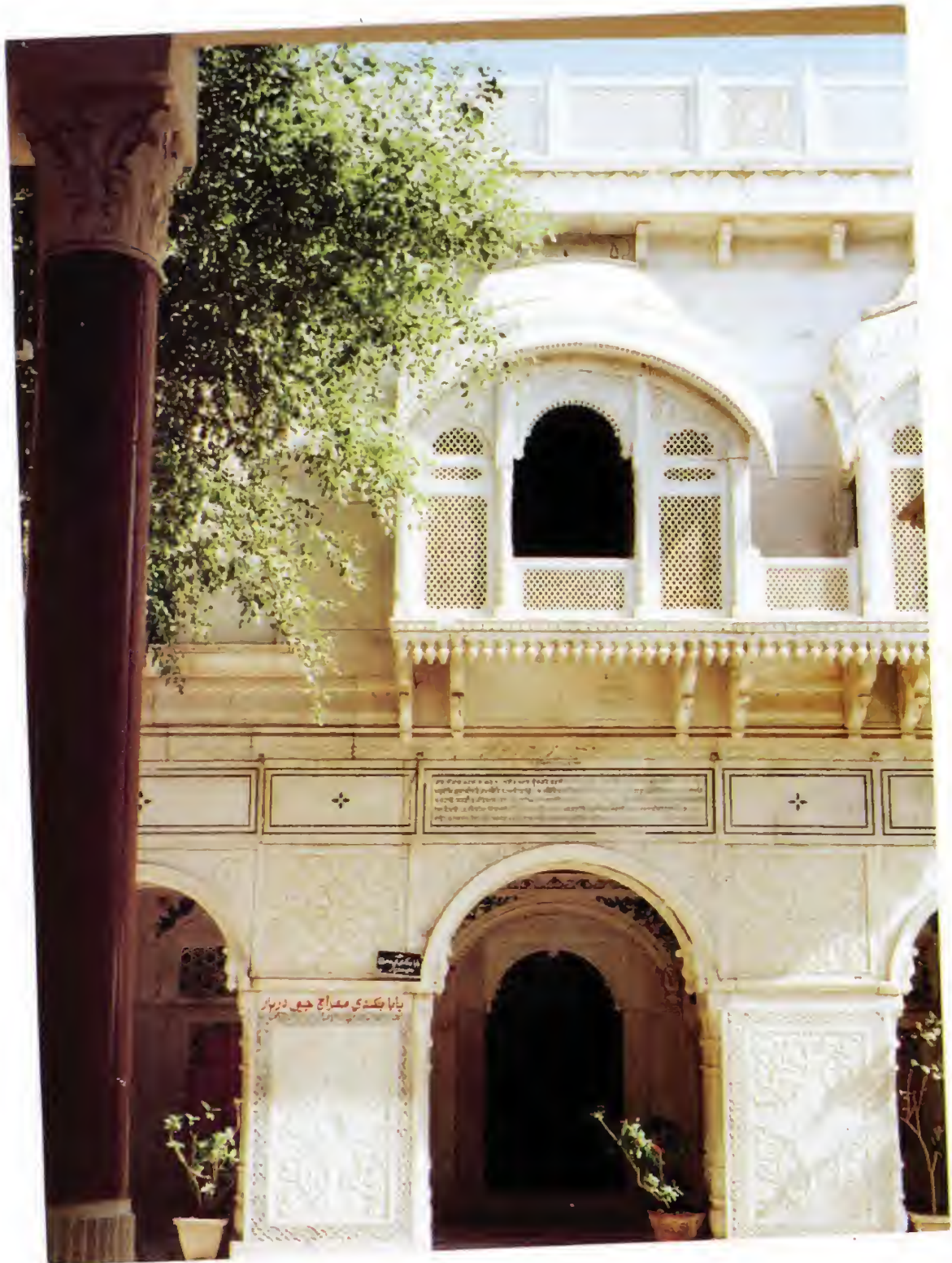
ਮੋਹਿਤ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ
ਕਿਸੇ ਤੋਰ ਗੋਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪਿਆਰੀ
ਪਿਆਰੀ ਦਾਕਨਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸ਼ੀ ਪਿਆਰੀ

GURDWARA SADHU BELA AT SUKKUR

This sacred shrine is on an islet in the River Indus flowing between Rohri and Sukkur. After crossing Rohri bridge a road runs along the river towards Sukkur. Walking along this road a very big and spacious building is seen in a grove of trees on the left hand side. This is the shrine of Sadhu Bela. This shrine can only be reached by a boat which lands right at the main gate of the shrine. There is a beautiful building in white marble on the left of the foyer. It was the sacred place where Sat Guru Nanak Dev Ji had stayed and showed the sadhus the correct path to lead life.

It is a big islet. There is a captivating building of white marble on this islet which is known as Dharam Mandir. There are other temples and Samadhs of Udasi Sadhus. There is a library about half a kilometer from the Gurdwara. In this temple Prakash takes place alongside the idol of Udasi Guru Baba. On the front face of the building this Shabd composed in Sri Rag (Mohalla 1 Ghar 1) is engraved:

If I had a palace made of pearls, inlaid with jewels, scented with musk, saffron and sandalwood, a sheer delight to behold — seeing this, I might go astray and forget You, and Your Name would not enter into my mind. || 1

ਪਹਿਲਾ ਘਰ ਪਹਿਲਾ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ
 ਮੋਤੀਤ ਮੰਦਰ ਉਸਰੇ ਰਤਨੇਤ ਹੋ ਹਿਜ਼ਰਾਓ
 ਕਿਸ ਤੋਰ ਕਗਵਾ ਗਰ ਚੰਦਨ ਯਸਪਿਆ ਵਿਚਾਓ

ਪੁਜਾਰੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਥੇ ਉਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਦਿਵਾਲੀ ਤੇ ਰਾਮ ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ ਉਤੇ
 ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਰਾਮ ਉਤੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ
 ਪੁਜਾਰੀ ਬਾਬਾ ਧਨਾ ਰਾਮ ਜੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹਨ। ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਹੈ।

ਦਿਵਾਲੀ ਤੇ ਰਾਮ ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਰਾਮ ਉਤੇ ਵੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ
 ਪੁਜਾਰੀ ਬਾਬਾ ਧਨਾ ਰਾਮ ਜੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹਨ। ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਹੈ।

According to the priests this Shabd was revealed in this place.

The fairs of Diwali and Janamashtami are held. Sangat assembles on different occasions. They call themselves Nanakpanthi, whereas priest Baba Dhanna Ramji is an Udasi Sadhu. The tree beneath which Guru Ji seated himself is still present. It is a normal part of the rituals to have a dip in the river. The care and control of Gurdwara is in the hands of Waqf Board.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮੀਰਪੁਰ ਖਾਸ

ਮੀਰਪੁਰ ਖਾਸ, ਸਿੰਧ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਜਾਇਆ ਦੂਜੇ ਚੌਕ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਬਖਸ਼ੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮਤਰੂਕਾ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ।

ਗ਼ਰਦਾਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮੀਰਪੁਰ ਖਾਸ

ਮੀਰਪੁਰ ਖਾਸ ਸਿੰਧ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਜਾਇਆ ਦੂਜੇ ਚੌਕ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਵਨ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਬਖਸ਼ੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਮਤਰੂਕਾ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU MIRPUR KHAS

Mirpur Khas is a famous city of the Sindh province and it is also the district head quarter. There is a railway station by the same name. You can see a huge building at the second cross road while going toward the city from the railway station. This is the place where Sat Gur Nanak Dev Ji set his sacred feet. At present this three storeyed spacious building houses the offices of the Evacuee Waqf Board.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕਰਾਚੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਕਰਾਚੀ ਤਸਰੀਫ ਲਿਆਏ ਤਦ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕਰਾਚੀ ਆਰਟ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਸਟਿਸ ਕਿਆਨੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਗਏ, ਜਿਥੋਂ ਜੋਤ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮੰਦਿਰ ਬਣਵਾਇਆ। ਹੁਣ ਕਰਾਚੀ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮੰਦਿਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕਰਾਚੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਕਰਾਚੀ ਤਸਰੀਫ ਲਿਆਏ ਤਦ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕਰਾਚੀ ਆਰਟ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਸਟਿਸ ਕਿਆਨੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਗਏ, ਜਿਥੋਂ ਜੋਤ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮੰਦਿਰ ਬਣਵਾਇਆ। ਹੁਣ ਕਰਾਚੀ ਅੰਦਰ ਗੁਰਮੰਦਿਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU AT KARACHI

When Sat Gur Nanak Dev Ji came to Karachi he first of all stayed at this place. It is located on Justice Kayani road opposite Karachi Art Council. Guru Dev Ji went to the cave of the goddess of sea from this very place. The people took light from that cave and built Gurmandir (temple) in the city. Now Guru Mandir is the name of a very big locality of Karachi.

The building of the Gurdwara is strong and beautifully built. The Government of Pakistan has got it repaired recently spending lacs of rupees.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਕਲਿਫਟਨ, ਕਰਾਚੀ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੀ ਸੈਰਗਾਹ ਕਲਿਫਟਨ ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਥਾਂ ਹੈ, ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਲਿਫਟਨ ਸੈਰਗਾਹ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਸੀ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਲੰਘਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦੀਵਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹਦੀ ਹਿੰਦੂ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿੰਧ ਦੇ ਹਾਕਮ ਤਾਲਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਸੌ ਤੋਲ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਦੀਵੇ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਇਸ ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰ ਬਹਿ ਕੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਦੀਵਾ ਜਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਗੁਰ ਜੋਤੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੧੪ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕ ਵੇਹੜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਫਿਰ ੬ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਹਾਲ ਕਮਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਗੁਫਾ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂ ਹਨ।

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਅੱਜਕਲ ਸ੍ਰੀ ਰਤਨੇਸ਼ਵਰ ਮਹਾਂਦੇਵ ਟੈਪਲ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕਲਿਫਟਨ ਕਰਾਚੀ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੀ ਸੈਰਗਾਹ ਕਲਿਫਟਨ ਤੇ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਥਾਂ ਹੈ, ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਲਿਫਟਨ ਸੈਰਗਾਹ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਥੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਸੀ। ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਲੰਘਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਦੀਵਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਹਦੀ ਹਿੰਦੂ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿੰਧ ਦੇ ਹਾਕਮ ਤਾਲਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਸਾਢੇ ਸੱਤ ਸੌ ਤੋਲ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਦੀਵੇ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਇਸ ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰ ਬਹਿ ਕੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਦੀਵਾ ਜਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਗੁਰ ਜੋਤੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੧੪ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕ ਵੇਹੜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਫਿਰ ੬ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਹਾਲ ਕਮਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਗੁਫਾ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੈਠ ਕੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂ ਹਨ।

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਅੱਜਕਲ ਸ੍ਰੀ ਰਤਨੇਸ਼ਵਰ ਮਹਾਂਦੇਵ ਟੈਪਲ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU AT CLIFTON, KARACHI

Clifton is a well known amusement area and the people normally visit this place for recreation. This sacred shrine is adjacent to the left hand side of the steps of the Clifton park.

There used to be a temple of the goddess of the sea at this place before the arrival of Jagat Guru Nanak Dev Ji. The ships used to pass after offering ablution. There was no idol in this temple, only a lamp placed there was worshipped by the Hindus. The Talpur ruler used to offer 7.5 seers of oil for this lamp every month.

Sat Guru Nanak Dev Ji meditated in a cave just beyond the lamp. An other lamp is kept burning at the place where he had meditated and it is called "Guru Joti"

The building of Gurdwara is beautiful and built with marble. A courtyard comes after getting down fourteen steps. From here six steps lead into a hall. At the end of the hall is the part of cave where Guru Dev Ji meditated. The priests are Nanakpanthi Hindus. This shrine is known as Shri Ratneswar Mahadev Temple these days.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਕਲਾਤ

ਕਲਾਤ ਕੋਇਟਾ ਤੋਂ ਕਰਾਚੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਕੋਇਟਾ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ੧੨੪ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਹੈ, ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਰਿਆਸਤ ਕੱਲਾਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨਗਰ ਅੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਰਿਆਸਤ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਉਜੜਨ ਮਗਰੋਂ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਿਆ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਹੱਲੇ ਅੰਦਰ “ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ” ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਘਰ ਵਾਂਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕ ਮੰਦਰ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਰਾਣੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਖਾਨ ਕਲਾਤ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਬਾਬਾ ਸੰਤ ਅਣਖੰਡੀ ਦਾਸ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਖਾਨ ਕੱਲਾਤ ਵੱਲੋਂ ਸੀ। ਇਹ ਜਾਗੀਰ ਹੁਣ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਕਲਾਤ

ਕਲਾਤ ਕੁਨਾਤੋਂ ਕਰਾਚੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਕੁਨਾਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਫਾਸਲਾ 124 ਕੁਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਹੈ, ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਰਿਆਸਤ ਕੱਲਾਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨਗਰ ਅੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਰਿਆਸਤ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਉਜੜਨ ਮਗਰੋਂ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਿਆ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਹੱਲੇ ਅੰਦਰ “ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ” ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਘਰ ਵਾਂਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕ ਮੰਦਰ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਰਾਣੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਖਾਨ ਕਲਾਤ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਬਾਬਾ ਸੰਤ ਅਣਖੰਡੀ ਦਾਸ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਖਾਨ ਕੱਲਾਤ ਵੱਲੋਂ ਸੀ। ਇਹ ਜਾਗੀਰ ਹੁਣ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU AT KALAT, BALUCHISTAN

Kalat is located on Quetta-Karachi road. It is 124 kilometer from Quetta. Kalat is the district headquarter. Earlier it was known as Kalat state. The shrine of Guru Nanak Sahib is situated in the old city. After the dissolution of the state and desolation of the city, a new city was built. Inside the Hindu quarters of this new city there is a Gurdwara called "Guru Nanak Darbar. Prakash takes place daily and the Sangat meets twice a day. The New Darbar is built like a house. Old shrine is known as Nanak Mandir which is three kilometers outside the new city. The old Darbar was got repaired by the Khan of Kalat. Udasi Sant Baba Annkhandi Das was the first priest at the old Darbar. Khan of Kalat has made grants of land to the Gurdwara and the langar too is run on his account. This estate is still in the name of Gurdwara.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬੁਲਾਣੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾੜਕਾਣਾ, ਸਿੰਧ

ਬੁਲਾਣੀ ਸਿੰਧ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭਾਗੀ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ। ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਹੀ ਨੂਰ ਨੁਸਰਤ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬਰਕਤ ਵਾਸਤੇ ਦੁਆ ਪੁੱਛੀ। ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸਭ ਬਰਕਤਾਂ ਨੇਕੀ, ਦਇਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪੁੱਲਾ ਨਾਂਹ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਦਾਉਦ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਣਮੁੱਲਾ ਗਲੀਚਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਉਹ ਗਲੀਚਾ ਇੱਕ ਕੁਤੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਹੇਠ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਠੰਢ ਵਿੱਚ ਠਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਰਮਾਇਆ ਮੇਰਾ ਗਲੀਚਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਘਾਹ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਸਮਝਾਉਣੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ਜੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਸੰਗਤ ਹੁੰਮ ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬੁਲਾਣੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾੜਕਾਣਾ, ਸਿੰਧ

ਬੁਲਾਣੀ ਸਿੰਧ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭਾਗੀ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ। ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਹੀ ਨੂਰ ਨੁਸਰਤ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬਰਕਤ ਵਾਸਤੇ ਦੁਆ ਪੁੱਛੀ। ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਸਭ ਬਰਕਤਾਂ ਨੇਕੀ, ਦਇਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪੁੱਲਾ ਨਾਂਹ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਦਾਉਦ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਣਮੁੱਲਾ ਗਲੀਚਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਉਹ ਗਲੀਚਾ ਇੱਕ ਕੁਤੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਹੇਠ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਠੰਢ ਵਿੱਚ ਠਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਰਮਾਇਆ ਮੇਰਾ ਗਲੀਚਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਘਾਹ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਸਮਝਾਉਣੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ਜੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਸੰਗਤ ਹੁੰਮ ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU AT BULANI DISTRICT LARKANA

Bulani is a well-known town of Sindh province. Jagat Guru Nanak Dev Ji honoured its people by setting his foot here. His shrine is beautifully built. Nanakpanthi Hindus are the priests. Prakash of Guru Granth Sahib takes place daily.

A shepherd by the name of Nur Nusrat served Guru and wished to know the prayer which brings good fortune. Guru Dev Ji told him that all good fortune lay in virtue and in not deviating from the path shown by the religion. Dawood, a weaver, of the same place, had presented a valuable rug to Guru Dev Ji, he spread this rug under the puppies of a bitch who were shivering with cold and said, "My rug is this green grass". His teaching was that our happiness is useless if a person sitting close by is in pain. The Sangat enthusiastically assembles at this place and the Guru's langar is running.

سیوا منڈی پرالہ سکر

آریو لول جھولی لول

LSM

LSM

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਵਾੜਾ, ਕੰਧਕੋਟ, ਜ਼ਿਲਾ ਜੈਕਬਆਬਾਦ (ਸਿੰਧ)

ਇਹ ਪਵਨ ਅਸਥਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਜੈਕਬਆਬਾਦ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਕੰਧਕੋਟ, ਸੁਨਿਆਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਹੱਲੇ ਨੂੰ ਨਾਨਕਵਾੜਾ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਮੰਦਰ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਤੇ ਹਨੂਮਾਨ ਦਾ ਮੰਦਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਹਨਾ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੀਵਾਲੀ, ਵਿਸਾਖੀ, ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ ਅਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉੱਤੇ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਮੰਜਲਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਵਾੜਾ, ਕੰਧਕੋਟ, ਜ਼ਿਲਾ ਜੈਕਬਆਬਾਦ, ਸਿੰਧ

ਐਸੇ ਪਾਠਨ ਅਸਥਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਜੈਕਬਆਬਾਦ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਕੰਧਕੋਟ, ਸੁਨਿਆਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਮੁਹੱਲੇ ਨੂੰ ਨਾਨਕਵਾੜਾ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਮੰਦਰ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਤੇ ਹਨੂਮਾਨ ਦਾ ਮੰਦਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਹਨਾ ਸਾਰੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੀਵਾਲੀ, ਵਿਸਾਖੀ, ਜਨਮ ਅਸ਼ਟਮੀ ਅਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉੱਤੇ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਮੰਜਲਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

GURDWARA NANAKWARA, KANDHKOT DISTRICT JACOBABAD

This holy shrine is in Suniar (Goldsmith) Bazaar of tehsil Kandhkot of district Jacobabad. The locality is also known as Nanakwara. This place is remembered as Nanak Darbar. Dhanna Singh Ji is the priest here. Darbar is a double storeyed beautiful building. There are also temples of Kali Mata, Sri Rama and Hanuman Ji adjacent to the darbar, and religious worship takes places in all the temple. Recitation of Granth Sahib also takes place beside the idols.

At Deewali, Visakhi and Janamashtami big gatherings take place. Sangat runs into thousands at this place.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਸਖੀ ਸਰਵਰ, ਡੇਰਾ ਗਾਜੀ ਖਾਨ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ। ਆਪ ਦੇ ਬਿਰਾਜਣ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਖੀ ਸਰਵਰ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਡੇਰਾ ਗਾਜੀ ਖਾ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਅੰਦਰ “ ਨਿਗਾਹਾ ” ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਹਜ਼ਰਤ ਸਖੀ ਸਰਵਰ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਾਰ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਾਜਣ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਹੁਕਮ ਚੰਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ ਦਖਸ਼ਿਨ ਪੂਰਬ ਕੀ ਬਾਹੀ ਅਸਥਾਨ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਦੂਜੀਆਂ ਕੋਠਰੀਆਂ ਹਨ। ” ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਮਸੀਤ ਤੇ ਮਜ਼ਾਰ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਹੈ ਇੱਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜਿੰਦਰਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗ਼ਰਦੁਆਰਾ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਖਾਨ

ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਨਕ ਦਿਓਜੀ ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਨ ਤੋਂ ਚਲ ਆਏ। ਆਪ ਦੇ ਦੋ ਦਿਰਾਜਨ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਖਾਨ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਡੇਰਾ ਗਾਜੀ ਖਾਨ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਅੰਦਰ “ ਨਿਗਾਹਾ ” ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
ਹਜ਼ਰਤ ਸਖੀ ਸਰਵਰ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਮਜ਼ਾਰ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਾਜਣ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੁਨਸ਼ੀ ਹੁਕਮ ਚੰਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, “ ਦਖਸ਼ਿਨ ਪੂਰਬ ਕੀ ਬਾਹੀ ਅਸਥਾਨ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਦੂਜੀਆਂ ਕੋਠਰੀਆਂ ਹਨ। ” ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਮਸੀਤ ਤੇ ਮਜ਼ਾਰ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਹੈ ਇੱਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਜਿੰਦਰਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

GURDWARA THARA SAHIB AT SAKHI SARWAR DISTRICT D.G.KHAN

Guru Nanak Ji came to Sakhi Sarwar from D.I.Khan and the place where he stayed is known as Thara Sahib.

Sakhi Sarwar is about 400 kilometer from Lahore. It is also called by the name of "Nigaha" and a metalled road leads direct to this town from D.G.Khan. The railway station which serves it too. A semi cobbled road leads into the city. The place where Guru Nanak Ji had stayed is located in the compound of the tomb of Hazrat Sakhi Sarwar. Munshi Hukum Chand writes, "The South-western side is known by the name of Baba Nanak, while the other cells are on the eastern side" This sacred place lies between the mosque and mazar (tomb). The fair is held every year, but no recitation of Granth Sahib is done.

ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਂ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਕ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤੋਪਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਚੌਥੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰੇ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਬਸੂਰਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਛੋਟੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲ ਖੁਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਦੋ ਮੰਜ਼ਲਾ ਚੌਕਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹਾਇਰ ਸਕੂਲ ਨੰ: 3 ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ। ਚਹੁੱਥੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀਆਂ ਸਰਦਲਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਸੀ, ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ਼ ਕੋਲ ਹੈ।

ਧਰਮ ਸ਼ਾਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਨ

ਐਥੇ ਪਾਠਨ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਕ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤੋਪਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਚੌਥੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰੇ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਬਸੂਰਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਛੋਟੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲ ਖੁਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਦੋ ਮੰਜ਼ਲਾ ਚੌਕਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।

DHARAMSALA GURU NANAK DEV JI AT DERA ISMAIL KHAN

This sacred shrine is located in Chota Bazaar of Dera Ismail Khan and can also be reached from Topan Wala Bazaar.

Guru Nanak Dev Ji visited this place during his fourth itinerary. At the site where he stayed a Dharamsala was built by his devotees. It is a beautiful and big building. Its main gate opens in Chota Bazaar. Inside this door there is a beautiful double storey square building, where Prakash used to take place. There are residential rooms around this building for pilgrims. Inside the darbar there is a Thara Sahib (pious seat) where Sat Gur Nanak Dev Ji stayed.

Presently Govt Higher Secondary School No. 3 is housed in this building. The building is in good condition, all the four doors have marble frame.

Dharamsala was maintained by SGPC before 1947 and presently it is in the hands of Waqf Department.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਬੇਰੂਨ ਤੋਪਾ ਵਾਲਾ ਚੌਕ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਨ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਤੋਪਾ ਵਾਲੇ ਚੌਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੇਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਕਲਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਚੌਥੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ (ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੈ) ਬਿਰਾਜੇ। ਆਪ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਆਣ ਡਿੱਗੀ। ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਚੱਕ ਕੇ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਡਿੱਗ ਪਈ।

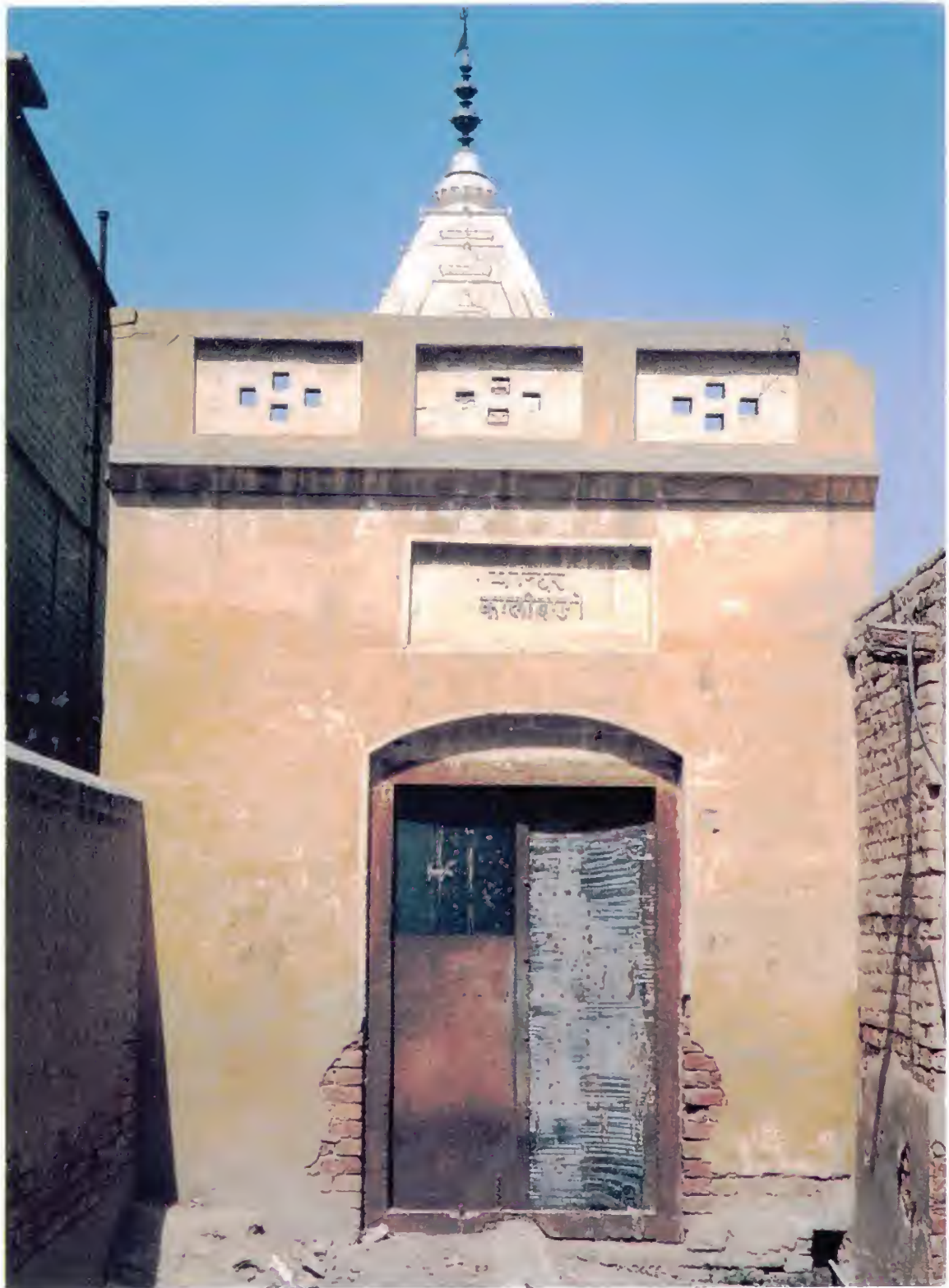
ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਇੱਥੇ ਡੇਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਪੁਜਾਰੀ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਗਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ੧੬ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਦੇਵੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਵੀ ਰੱਖ ਲਈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਹੁਣ ਇਸ ਅੰਦਰ ਸਕੂਲ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਬੇਰੂਨ ਤੋਪਾ ਵਾਲਾ ਚੌਕ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਨ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਤੋਪਾ ਵਾਲੇ ਚੌਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੇਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਕਲਸ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਚੌਥੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ (ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੈ) ਬਿਰਾਜੇ। ਆਪ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਆਣ ਡਿੱਗੀ। ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਚੱਕ ਕੇ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਫਿਰ ਡਿੱਗ ਪਈ।

GURDWARA KALI DEVI, OUTSIDE TOPANWALA CHOWK DISTRICT, D.I.KHAN.

This place is on the main road beyond Topan Wala crossroad. There are workshop close it and the spire is visible inside the street. It is said that when Jagat Guru Nanak Dev Ji came to this city during his fourth itinerary, Goddess Kali was worshipped here. Guru Dev stayed at some distance from the temple of Kali. The moment he entered the town the idol of Kali fell to the ground. The priest lifted it up but it fell again. Some one said that a saint had come here and maybe it was happening due to his presence. The priest went to him. Guru Dev Ji explained the meaning of one Lord to him and advised him to be His people. After this incident the worship of idols was abolished and Prakash of Guru Granth Ji was begun. As the time went by the priests once again placed the idol of Kali Devi. This temple came to be known as Gurdwara Kali Devi to commemorate this event. There is a school housed in the premises.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਸਿਕਰਦੂ, ਅਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ

ਸਿਕਰਦੂ ਨਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਸਿਕਰਦੂ ਦੇ ਮੇਨ ਚੌਕ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਅਤੇ ਸਰਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਥੱਲੇ ਮੇਨ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੁਕਾਨਾਂ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਸਿਕਰਦੂ ਦਾ ਕਿਲਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਚੀਨ ਦੀ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਠਹਿਰੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਕਾਮੀ ਲੋਕ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕ ਪੀਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਇਮਾਰਤ ਵੀ ਉੱਜੜੀ ਪਈ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਲੋਕ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ, ਸਕਰਦੂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ

ਸਕਰਦੂ ਨਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਗਰ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਸਕਰਦੂ ਦੇ ਮੇਨ ਚੌਕ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਅਤੇ ਸਰਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਥੱਲੇ ਮੇਨ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਦੁਕਾਨਾਂ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਸਿਕਰਦੂ ਦਾ ਕਿਲਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੀ ਚੀਨ ਦੀ ਫੇਰੀ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਠਹਿਰੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਕਾਮੀ ਲੋਕ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕ ਪੀਰ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

GURDWARA CHOTA NANAKIANA AT SAKARDU AZAD KASHMIR

Sakardu is a well known town of Azad Kashmir. It is at a distance of about 450 km from Lahore. Every year thousands of people come to visit this place in summer. There is a big building on top of a small hill, about 1 km from the main cross-road of Sakardu. It is this building which is known as Gurdwara Chota Nanakiana. Prakashasthan, langar hall, and inn for pilgrims are on the hill. There are several shops on the main road below this building. These shops are owned by this sacred place.

Sakardu Fort is about two kilometer from the Gurdwara. Sat Guru had stayed at this place while he was on his way back from China. It is also called as "Asthan Nanak Pir" by the local people.

The building is not in a good condition, Prakashasthan has started collapsing and rest of the building too wears a deserted look. Only the shops remain as they are looked after by the occupants.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਾਲਾਕੋਟ, ਜ਼ਿਲਾ ਹਜ਼ਾਰਾ

ਬਾਲਾ ਕੋਟ ਇੱਕ ਬਹੁੱਤ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਮਾਨਸਹਿਰਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਏ, ਤਦ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਤਿੰਨ ਸੋਮੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਬਾਲਾ ਪੀਰ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਦੋ ਸੋਮੇ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਾਬੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਤੇ ਇੱਕ ਬਾਲਾ ਪੀਰ ਦਾ ਬੜਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਸਹਿਰੇ ਤੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਸੰਗਤ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਾਲਾਕੋਟ, ਜ਼ਿਲਾ ਹਜ਼ਾਰਾ

ਬਾਲਾਕੋਟ ਇੱਕ ਬਹੁੱਤ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਮਾਨਸਹਿਰਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਇਸ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਏ, ਤਦ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਤਿੰਨ ਸੋਮੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਬਾਲਾ ਪੀਰ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਦੋ ਸੋਮੇ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਾਬੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਤੇ ਇੱਕ ਬਾਲਾ ਪੀਰ ਦਾ ਬੜਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਸਹਿਰੇ ਤੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਸੰਗਤ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

GURDWARA FIRST GURU AT BALA KOT DISTRICT HAZARA

Bala Kot is a historical town in tehsil Mansehra of district Hazara. When Sat Gur Nanak Dev Ji came here for the emancipation of the people, Bhai Bala Ji stayed back for some time to preach Sikhism. There are three springs at this place now. One is inside the precinct of the shrine and is known as Bala Pir da Chashma (spring of Bala Pir).

The other two springs are inside the settlement about half a kilometer from the shrine. One of these is popular by the name of *Babe Mardane da Chashma* and the other goes by the name of *Babe Nanak da Chashma*. People of the area call this platform as "Bala Pir" Ji da Thara.

Even today thousands of people come to pay their homage. Before independence Bhai Sahib used to come here from Mansehra every Sunday to lead the prayers. A large number of Sikh followers used to congregate. Now Muslims hold a festival once every year.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਸਰ, ਤਿਲਕਪੁਰ, ਸਿਆਲਕੋਟ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਿਆਲਕੋਟ ਚਪਰਾੜ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਤਿਲਕਪੁਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੋ ਪਿੰਡ ਹਨ, ਇੱਕ ਤਿਲਕਪੁਰ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕਾਨਪੁਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾ ਪੁਰ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਸਿਆਲਕੋਟ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ 20 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੰਮੂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਕੰਧਾਂ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂਸਰ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰਤਕ ਪੁਰ, ਝਲੇ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਐ ਪਾਨ ਅਸਥਾਨ ਸਿਆਲਕੋਟ ਚਪਰਾੜ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਤਿਲਕਪੁਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੋ ਪਿੰਡ ਹਨ, ਇੱਕ ਤਿਲਕਪੁਰ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕਾਨਪੁਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾ ਪੁਰ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਸਿਆਲਕੋਟ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ 20 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੰਮੂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਕੰਧਾਂ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂਸਰ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ।

GURDWARA NANAKSAR AT TILAKPUR DISTRICT SIALKOT

This sacred shrine is located in Tilakpur village on Sialkot-Chaprar road. In fact these are two villages, Tilakpur and Kanpur, also known as Kapur. The village is at a distance of about 20 km from Sialkot city. The shrine of Jagat Guru was on the road before the High School of the village. Jagat Guru stayed at this place while he was on his way back from Jammu.

The shrine is in total shambles and only some walls remain standing. Litigation against various occupants of the land belonging to Gurdwara is in progress. It once used to be called Guru Sar but now it is just a memory.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਜੰਮੂ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸਹਿਮਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਜ਼ਰਤ ਹਮਜ਼ਾ ਗੋਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਖਿਲਾਫੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਜਲਾਲ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ 80 ਦਿਨ ਦਾ ਚਿਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਿਲਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਿਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਬੇਰੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਜਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉੱਚੀ ਧੁਨੀ ਕੱਢੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਮਜ਼ਾ ਜੀ ਦਾ ਚਿਲਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੂੰ ਕੌਣ ਏ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਝੂਠਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ, ਹਮਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਝੂਠ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ ਪਰ ਮੂਲਾ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਕਰਾਤ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਸੀ ਜਿਹਨੇ ਦੋ ਪੈਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇੱਕ ਪਰਚੀ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ “ਜਿਉਣਾ ਕੁਝ ਹੈ” ਤੇ ਦੂਜੀ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ “ਮਰਨਾ ਸੱਚ ਹੈ”। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਰਚੀਆਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹਮਜ਼ਾ ਗੋਸ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸਹਿਮਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਜ਼ਰਤ ਹਮਜ਼ਾ ਗੋਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਖਿਲਾਫੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਜਲਾਲ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ 80 ਦਿਨ ਦਾ ਚਿਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਿਲਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਿਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਬੇਰੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਜਾ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉੱਚੀ ਧੁਨੀ ਕੱਢੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਮਜ਼ਾ ਜੀ ਦਾ ਚਿਲਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੂੰ ਕੌਣ ਏ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਝੂਠਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ, ਹਮਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਝੂਠ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੋ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਸੱਚ ਅਤੇ ਝੂਠ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ ਪਰ ਮੂਲਾ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਕਰਾਤ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਸੀ ਜਿਹਨੇ ਦੋ ਪੈਸੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇੱਕ ਪਰਚੀ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ “ਜਿਉਣਾ ਕੁਝ ਹੈ” ਤੇ ਦੂਜੀ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ “ਮਰਨਾ ਸੱਚ ਹੈ”। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪਰਚੀਆਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹਮਜ਼ਾ ਗੋਸ ਜੀ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

GURDWARA BAIR SAHIB AT SIALKOT CITY

When Guru Nanak Dev Ji reached Sialkot via Jammu he found the whole city in the grip of terror. Guru Dev Ji inquired and learnt that someone had failed to keep his promise made to a great saint called Hazrat Hamza Ghaus. He had flown into a rage and made a vow to meditate for 40 days and at the completion of his meditation the whole city would be doomed. Hearing this Sat Gur sat down under a Bair tree close to the place where Hazrat Hamza was meditating and sang his verse in a loud tone. It disturbed the maditation of Hamza Ji, who came to Guru Nanak and angrily asked who he was and why he wanted to save those liars. Guru Ji replied "Hamza, you are not supposed to punish a whole city for the misconduct of a single person." Hamza Ji was not satisfied. Guru Ji then explained to him that there were many souls in the city who understood the purpose of life. Guru Ji gave two paisas to Bhai Mardana to buy "falsehood" and "truth" from the market. Some people ridiculed Mardana Ji but there was a Karar (a Hindu sect) named Maula who took two paisas and wrote two chits. On one chit he wrote, "Life is bitter" while on the other chit he wrote, "Death is truth". Bhai Mardana presented both the chits to Sat Gur Nanak Dev Ji. Guru Ji handed over the two pieces of paper to Hamza Ghaus Ji who after reading the same, pardoned the residents of Sialkot.

Maula Karar remained with Guru for some time during his travels. According to Guru's

ਮੂਲਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਸਫਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਹਨੂੰ ਬੁਲਾਣ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਲੁਕਿਆ। ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ

ਉਹ ਤਾਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੱਪ ਦੇ ਡੰਗਣ ਕਾਰਨ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਿਸ ਥਾਂ ਠਹਿਰੇ ਉਸ ਮੁਹੱਲੇ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ “ਬਾਬਾ ਬੋਰ” ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਅਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਬੋਰੀ ਸਾਹਿਬ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਬੋਰੀ ਦਾ ਉਹ ਰੁੱਖ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਥੱਲੇ ਆਪ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਕੁਝ ਵਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਿਰਛ ਥੱਲੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਦੀ ਕਬਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮਹੰਤ ਕੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ “ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ” ਲਿਖੀ। ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਣਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਖੂਹ, ਜਿਹਦੇ ਉੱਤੇ ਕਈ ਹਲਟ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ। ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਤਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ੮ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਗ, ਤਾਲ ਤੇ ਰਿਹਾਈਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਹਨ। ੧੦ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਫੈਸਲਾਬਾਦ (ਲਾਇਲਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ। ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵੇਲੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚਾ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਢਾਹ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਸਖਤ ਲੋੜ ਹੈ।

مولا کچھ چرست گراں نال سفر وچ وی رہیا۔ جنم ساکھیاں انوسار اک وار ست گر ناک دیو جی اوہنوں بلان گئے تال اوہ اپنی دھرم پتی دے آکھے لگ کے اندر انھیرے وچ جاکلیا۔ اوہی پتی نے آکھیا کہ اوہ تال گھر نہیں ہے۔ ست گر واپس مڑ آئے۔ تھوڑے چر پچھوں پتا لگا کہ اوہ انھیرے وچ ہی سہ دے ڈنگن نال مر گیا ہے۔

ست گر ناک دیو جی جس تھاں ٹھہرے اس محلے نوں اج وی “بابے بیر” آکھیا جاند ا ہے۔ ایہی اک سُندر اتے عالی شان گردوارا صاحب بنیا ہویا ہے۔ ایہنوں بیر صاحب آکھیا جاند ا ہے۔ گردوارے دے پچھواڑے بیر دا اوہ رکھ موجود ہے جس تھلے آپ دیرا جے سن۔ جُن کچھ درھیاں توں ایس پرچھ تھلے کے مسلمان فقیر دی قبر بنا دی گئی ہے۔

ایہ گردوارا شہید نتھانگہ جی نے وڈے ریم نال سُندر بنوایا۔ ایسے گردوارے دے منہ کول رہ کے گیانی گیان سنگھ جی نے “تواریخ خالصا” لکھی۔ ایس احاطے دے اندر ہی شہید نتھانگہ جی دا شہید گنج ہے۔ اوہناں دا بنوایا ہویا اک وڈا کھوہ ہے جدے اُتے کئی ہلٹ چلدے سن ایس گردوارے دے نال ہی۔ اک سُندر تال وی ہے۔ نتھانگہ جی دی 8 ہزار دی جاگیر ایس گردوارا صاحب دے نال ہے۔ جس وچ باغ تال اتے رہائشی کمرے ہن۔ 10 مربے زمین ضلع فیصل آباد (لاہلپور) وچ ہے۔ بابری میت دے جھیرے ویلے ایس پاون استھان نوں وڈا نقصان اپڑیا۔ ایمدے نال گدا اک بُت ہی اُچا مندر سی جنوں لوکاں ڈھا کے مٹی دا ڈھیر کر دتا ہے۔ گردوارا صاحب دی مرمت دی بڑی سخت لوڑ ہے۔

biographies, once Guru Ji went to fetch Maula Karar. He, at the instance of his wife, hid himself inside the dark portion of his house and his wife told Guru Dev Ji that he was not at home. Guru Ji came back and a little later it was learnt that Maula Karar had died of snake bite in the darkness.

The site where Guru Nanak Ji stayed is still called “Baba Bair”. A beautiful and grand Gurdwara has been built at the site. The Bair tree under which Guru Dev Ji had stayed is still present. A few years back a grave of a Muslim fakir has been constructed under the tree.

Shaheed Natha Singh Ji had built this beautiful shrine with great love and affection. Gian Singh Ji wrote his “History of Khalsa” while staying with the Mahant of this Gurdwara. The Shaheed Gang of Shaheed Natha Singh is within the precinct of the Gurdwara.

A big well was also constructed by him inside this Gurdwara and many Persian wheels worked in it. A beautiful tank was also there. Estate worth Rs 8000 belonging to Natha Singh Ji is now in the name of Gurdwara, which includes a garden, a pool and residential rooms. Two squares of land endowed to it is in distt Layyapur (Faisalabad). This sacred place had to suffer great damage in the wake of Babari Masjid dispute. There used to be a very high temple which was razed to ground when it was demolished by an unruly mob. The Gurdwara is in urgent need of repairs.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੀ ਕੋਈ ੨੦੦ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮੂਲੇ ਕਰਾੜ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਕਹੇ ਕਹਾਏ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੱਡਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਪ ਲੜ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮਰ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ :-

ਨਾਲ ਕਿਰਾੜਾ ਦੋਸਤੀ ਕੂੜੇ ਕੂੜੀ ਪਾਇ ॥

ਮਰਣ ਨ ਜਾਪੇ ਮੁਲਿਆ ਆਵੈ ਕਿਤੇ ਬਾਇ ॥

ਇੱਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਜਿਹਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੁਕ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੀ ਕੋਈ 200 ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਜਿਹਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੁਕ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੌਲੇ ਕਰਾੜਾ ਮਰੀ। ਓਹ ਕਰੋ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਨ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਲੈਨੀ ਜਿਤੀ ਦੇ ਕੇ ਕਮਾਏ ਅੰਦਰ ਜਾ ਭੜਕਾ ਜਿਹੇ ਸਪ ਲੜੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਧਾਰੀਆਂ:
ਨਾਲ ਕਰਾੜਾ ਦੋਸਤੀ ਕੂੜੇ ਕੂੜੀ ਪਾਏ
ਮਰਨ ਨ ਜਾਪੇ ਮੁਲਿਆ ਆਵੈ ਕਿਤੇ ਬਾਇ ॥
ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਰ ਸਾਲ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ। ਜਿਹਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੁਕ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਸਰੋਵਰ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਲੋਪ ਹੋਣ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

GURDWARA BAOLI SAHIB AT SIALKOT CITY

The Gurdwara Baoli Sahib is located at a distance of two hundred meters from Gurdwara Bair Sahib. It was built over the site where once the house of Maula Karar stood. He was afraid to meet Sat Gur and at the instance of his wife stayed inside and died of snake-bite. And it was here that Sat Guru created this Shabd.

False is friendship with the false and greedy. False is its foundation. O Mullah, no one knows where death shall strike. ||21||

A fair used to be held on Basant panchami. This Gurdwara has been maintained by Bhai Natha Singh with great love and affection. The Gurdwara is beautifully built and it is presently being used as a school for the blind. Gurdwara Sahib has been hidden because the people have occupied the land lying around Gurdwara and built houses on it. The tank built by Bhai Natha Singh Ji is adjacent to it. It is present even to day but it is gradually heading towards extinction.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਸਰ, ਸਾਹੋਵਾਲ, ਤਹਿਸੀਲ ਸੰਬੜਿਆਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਸੰਬੜਿਆਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਗੋਂਕੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਾਹੋਵਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਸੜਕ ਦਾ ਸਟਾਪ ਵੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ ਸਾਹੋਵਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਤੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਦੀ ਬਾਹੀ ਕੋਈ ਅੱਧੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਮੰਦਰ ਦੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ “ਨਾਨਕ ਮੰਦਰ” ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਇਸ ਕਲਸਦਾਰ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਵੇਲੀ ਵਰਗੀ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਅਬਾਦ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਸੱਤ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਤਾਲ ੨੫ ਘੁਮਾਉ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਪੁਜਾਰੀ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਜਮੀਨ ਜਾਂ ਜਗੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰਸਾਹੋਵਾਲ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਸੰਬੜਿਆਲ ਆਉਂਦਿਆਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਗੋਂਕੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਾਹੋਵਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਸੜਕ ਦਾ ਸਟਾਪ ਵੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ ਸਾਹੋਵਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਤੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਦੀ ਬਾਹੀ ਕੋਈ ਅੱਧੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਮੰਦਰ ਦੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ “ਨਾਨਕ ਮੰਦਰ” ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਇਸ ਕਲਸਦਾਰ ਮੰਦਰ ਅੰਦਰ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਵੇਲੀ ਵਰਗੀ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਅਬਾਦ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਸੱਤ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਤਾਲ ੨੫ ਘੁਮਾਉ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੀ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਪੁਜਾਰੀ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਜਮੀਨ ਜਾਂ ਜਗੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਾਲਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

GURDWARA NANAKSAR AT SAHOWAL, DIST SIALKOT

Sahowal railway station comes after Uggoki while traveling from Sialkot to Sambrial. It is also a bus stop. The village is about 4 km south-west of it. This is a large village and is divided into two parts. Sat Gur Nanak Dev Ji's Gurdwara is about half kilometer inside the village on the eastern side. The building is built like a Hindu temple and that is why people call it as "Nanak Mandir".

The Parkashasthan is inside this temple with a spire while there are many residential rooms in a haveli (mansion) like building. Refugees are settled in these rooms now.

Guru Nanak Dev Ji came here from Sialkot and stayed for seven days. There was a pond covering 25 Ghumaons at this place in those days. This Gurdwara is inside that tank. Udasi sadhus were the priests. No land or estate is endowed to this shrine. At present the building is in good condition but nothing can be said about the future.

ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ (ਸਿਉਕੇ) ਡਸਕਾ ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਸਿਉਕੇ ਤਹਿਸੀਲ ਡਸਕਾ, ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਡਸਕੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੦ ਕਿਲੋਮੀ. ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਡਸਕੇ ਤੋਂ ਵੈਗਨਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਜੋਸਰਵਾਲਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੱਪੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪਸਰੂਰ ਰੋਡ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਨਾਮਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਪਸਰੂਰ ਤੋਂ ਐਮਨਾਥਾਬਾਦ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਕਾਲ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ੧੬ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ੨੬ - ੨੫ ਹਾੜ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਥੇ ਆਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਰੋਵਾਲ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਕਬਰਸਤਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਹੁਣ (੪ ਮਈ ੧੯੯੭) ਸੂਰਜ ਮੁੱਖੀ ਦਾ ਖੇਤ ਝੂਮ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ (ਸਿਉਕੇ) ਡਸਕਾ ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਸਿਉਕੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੦ ਕਿਲੋਮੀ. ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਡਸਕੇ ਤੋਂ ਵੈਗਨਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਜੋਸਰਵਾਲਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੱਪੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪਸਰੂਰ ਰੋਡ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਨਾਮਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਪਸਰੂਰ ਤੋਂ ਐਮਨਾਥਾਬਾਦ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਕੁਝ ਕਾਲ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ੧੬ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ੨੬ - ੨੫ ਹਾੜ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਥੇ ਆਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਰੋਵਾਲ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ ਜੋ ਹੁਣ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬੇਰੀਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਕਬਰਸਤਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਹੁਣ (੪ ਮਈ ੧੯੯੭) ਸੂਰਜ ਮੁੱਖੀ ਦਾ ਖੇਤ ਝੂਮ ਰਿਹਾ ਸੀ।

GURDWARA CHOTA NANKIANA AT SEOKEY DISTRICT SIALKOT

Seoke is a village in Sialkot District. It is at a distance of 10 km from Daska. Wagons leaving Daska reach this village via Jaserwala. Pasrur road also runs through the village. The holy shrine of Jagat Guru Nanak Dev Ji in this village was known as Chota Nanakiana. Sat Gur was carried away by the love of perfect and pure Sikhs and he had made a brief sojourn at this place while on his way from Pasrur to Eminabad. 16 ghumaon of land is assigned to Gurdwara by the village. A big fair used to be organised on 25-26th of Har. The village was known as Bherowal at the time of Guru Dev Ji's visit. Guru Ji stayed in a grove of bair trees outside the village which stands to date. There is now a graveyard in this grove of jujube trees. There used to be a Gurdwara near the place where Guru Ji had stayed. This Gurdwara has collapsed. When the writer went to this place on the 4th of May 1997 it was a field of blooming sunflower.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਨਾਰੋਵਾਲ

ਤਹਿਸੀਲ ਸ਼ੱਕਰਗੜ, ਥਾਣਾ ਸ਼ਾਹ ਗਰੀਬ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਾਰੋਵਾਲ ਤੋਂ ੯ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ, ਇਹ ਪਿੰਡ ਕੰਜਰੋੜ ਤੋਂ ਈਸਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਈਸਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਤੋਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਬੇਰੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠਾਂ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਉਸ ਬੇਰੀ ਪਾਸ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਨਾਂ ਤਾਂ ਬੇਰੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ। ਕੇਵਲ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਢੇਰ ਹੀ ਹੈ। ੧੯੫੨ ਵਿੱਚ ਰਾਵੀ ਦੇ ਹੜ ਨਾਲ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਪੱਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ੫੦ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਲਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਮਤਰੂਕਾ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮਲਾ ਝਲੇ ਨਾਰੋਵਾਲ

ਖ਼ਤਮਿਲ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਥਾਣਾ ਸ਼ਾਹ ਗਰੀਬ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਾਰੋਵਾਲ ਤੋਂ 9 ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਕੰਜਰੋੜ ਤੋਂ ਈਸਾ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਈਸਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਤੋਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਬੇਰੀ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠਾਂ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਉਸ ਬੇਰੀ ਪਾਸ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਨਾਂ ਤਾਂ ਬੇਰੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ। ਕੇਵਲ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਇੱਕ ਢੇਰ ਹੀ ਹੈ। ੧੯੫੨ ਵਿੱਚ ਰਾਵੀ ਦੇ ਹੜ ਨਾਲ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਪੱਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ੫੦ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਲਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਮਤਰੂਕਾ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU AT MALLAH DISTRICT NAROWAL

Mallah, a village of P.S. Shah Gharib, is 9 miles south of Narowal railway station. This village is about 4 kilometers before Eesa on the road leading from Kanjror to Eesa. There used to be a Gurdwara of Guru Nanak Dev Ji on the eastern side outside this village. Guru Ji made a brief sojourn here under the shadow of a bair tree while on his way from Kartarpur to Sialkot. There was a small Gurdwara near this tree. Now neither the tree nor the Gurdwara are there, what remains is a heap of dust. In 1952 this Gurdwara collapsed due to the floods in the River Ravi. Parkash of Guru Granth Sahib used to take place in the pucca (built with baked brick) Gurdwara inside the village and this asthan is still there. Maharaja Ranjit Singh assigned 50 ghumaon land to it which is now under the possession of Evacuee Waqf Board.

ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪਸਰੂਰ (ਦਿਓਕਾ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਪਸਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇ । ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ । ਇੱਥੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਠਹਿਰੇ ਸਨ, ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਦਿਓਕਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਨਾਰੋਵਾਲ - ਸਿਆਲਕੋਟ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪਸਰੂਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨਾਰੋਵਾਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਐਨ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਸਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫੀ ਹਜ਼ਰਤ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਰੱਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਸਨ । ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਇੰਨੀ ਮਿੱਠੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨਣ ਲੱਗੇ । ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਵਿਸਰ ਗਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਥਾਂ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੋਈ । ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ :

ਪਹਿਲਾ ਨਾਉ ਖੁਦਾਇ ਦਾ, ਦੂਜਾ ਨਾਉ ਰਸੂਲ ।

ਨਾਨਕ ਕਲਮਾ ਜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾ ਦਰਗਾਹ ਪਵਹਿ ਕਬੂਲ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੋੜਵਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਰਮਾਇਆ :

ਪਹਿਲਾ ਨਾਉ ਖੁਦਾਇ ਦਾ, ਦਰ ਦਰਵਾਨ ਰਸੂਲ ।

ਸ਼ੇਖਾ ਨੀਅਤ ਰਾਸਿ ਕਰ, ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਪਵਹਿ ਕਬੂਲ ।

ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪਸਰੂਰ (ਦਿਓਕਾ)

ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਦਿਓਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਪਸਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇ । ਐਸ਼ੇ ਸ਼ਰਫਲਿਕ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੀ ਖ਼ਾਸੀਲ ਵਾਪਰਦਾਨ ਨਗਰ ਹੈ । ਐਸ਼ੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਸਤ ਗੁਰਜੀ ਖ਼ੁਸ਼ਰੇ ਹਨ ਅਸ ਥਾਂ ਨੂੰ "ਦਿਓਕਾ" ਆਖਿਆ ਜਾਨਦਾ ਹੈ । ਐਸ਼ੇ ਅਸਥਾਨ ਨਾਰੋਵਾਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪਸਰੂਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨਾਰੋਵਾਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਐਨ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ ।

ਅਸ ਸੇ ਜਦ ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਦਿਓਜੀ ਮਾਰਾਜ ਪਸਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਅਸ ਸੇ ਐਸ਼ੇ ਅਕ ਪਰਸ਼ਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੁਫੀ ਹਜ਼ਰਤ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਰਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਸੀ । ਕਨੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਐਨੀ ਮਿੱਠੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨਣ ਲੱਗੇ । ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਵਿਸਰ ਗਿਆ । ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਦਿਓਜੀ ਅਤੇ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਥਾਂ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੋਈ । ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ :

ਪਹਿਲਾ ਨਾਉ ਖ਼ੁਦਾਇ ਦਾ, ਦੂਜਾ ਨਾਉ ਰਸੂਲ

ਨਾਨਕ ਕਲਮਾ ਜੇ ਪੜ੍ਹੇ, ਤਾਂ ਦਰਗਾਹ ਪੋਵੇ ਕਬੂਲ

ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਦਿਓਜੀ ਮਾਰਾਜ ਪਸਰੂਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਅਸ ਸੇ ਐਸ਼ੇ ਅਕ ਪਰਸ਼ਦ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੁਫੀ ਹਜ਼ਰਤ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਰਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਸੀ । ਕਨੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਐਨੀ ਮਿੱਠੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਨਣ ਲੱਗੇ । ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਵਿਸਰ ਗਿਆ । ਸਤ ਗੁਰਨਾਨਕ ਦਿਓਜੀ ਅਤੇ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਥਾਂ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੋਈ । ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ :

ਪਹਿਲਾ ਨਾਉ ਖ਼ੁਦਾਇ ਦਾ, ਦਰ ਦਰਵਾਨ ਰਸੂਲ

ਸ਼ੇਖਾ ਨੀਅਤ ਰਾਸਿ ਕਰ, ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਪੋਵੇ ਕਬੂਲ

GURDWARA MANJI SAHIB AT DEOKAY, PASRUR

Jagat Gur Guru Nanak reached Pasrur from Sialkot. Pasrur is the leading town and tehsil of Sialkot District. The place where Guru Ji had stayed is known as Deokay. This Shrine is located on Narowal-Sialkot road, about half a kilometer from the Pasrur railway station. When Nanak Dev Ji reached Pasrur, a renowned Muslim mystic, Mian Mittah, was busy in prayers.

It is said that his real name was not Mian Mittha but because of his soft speech people started knowing him as Mian Mittha Ji. With the passage of time his real name was forgotten. Guru

Nanak Ji had a discourse with Mian Mittha at this place. Mian Mittha said:

Pehla Nao Khudai da, doja Nao Rasool - Nanak Kalma je pare tan dargah paway kabul.

Guru Ji replied

Pehla Nao Khudai da, dar d... Rasool - Sheikha niat ras kar te dargah paway kabul.

The place where this discourse took place was known as "Kotla Mian Mittha" but later Deoka became popular name. Once Dek stream used to flow close to it but now it has shifted course. There is very big garden of bair. and one gate of the garden is on Narowal-Pasrur road. There is a big pond just beside the gate. At the end of the tank, a simple Manji Sahib (room to keep the Granth Sahib) is

ਜਿਸ ਥਾਂ ਇਹ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਥਾਂ ਕੋਟਲਾ ਮੀਆਂ ਮਿੱਠਾ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ, ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਓਕਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਡੇਕ ਨਦੀ ਵਗਦੀ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਬੇਰੀਆਂ ਦਾ

ਬਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਗ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਗੇਟ ਨਾਰੋਵਾਲ ਪਸਰੂਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਖੁਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੇਟ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਥੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਛੱਤ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਬੂਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤਿੰਨ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਝਾੜੂ ਆਦਿਕ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਜਮੀਨ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਰੋਵਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਿੱਤੀ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ।

ਜਿਸ ਤਹਾਨ ਐ ਗੋਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਅਸ ਦੇਲੇ ਐ ਤਹਾਨ ਕੋਲਾ ਮਿਆਂ ਮਿੱਠਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਓਕਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਡੇਕ ਨਦੀ ਵਗਦੀ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਬੇਰੀਆਂ ਦਾ ਬਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਗ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਗੇਟ ਨਾਰੋਵਾਲ ਪਸਰੂਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਖੁਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੇਟ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਥੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਛੱਤ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਬੂਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤਿੰਨ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਝਾੜੂ ਆਦਿਕ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਜਮੀਨ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਰੋਵਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਿੱਤੀ ਵੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ।

built on the right hand side of the tank. It is an elevated platform without any roof but it has a beautiful door. There are three houses behind Manji Sahib. In one of these houses Guru Granth Sahib resided. Bhai Mohan Singh Ji used to clean and maintain the shrine. This shrine is under the occupation of the District Board. The water tank has become a stagnant pond and the Gurdwara too is not in a good condition.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਹੱਟੜੀ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ

ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲਾ ਗੰਜ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰ ਹੱਟੜੀ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇੱਥੇ ਚੌਥੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਲਿਆਏ। ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਬਦੁਲ ਰਹਿਮਾਨ ਜੋ ਚਮੜੇ ਦਾ ਵਿਉਪਾਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੱਤੀ ਪੁਆਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਜੁੱਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ, ਜੋ ਚਾਰ ਪੀੜੀਆਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹੀ। ਫਿਰ ਰਹੀਮ ਖਾਂ ਉਸਨੂੰ “ਹੋਤੀ” ਮਰਦਾਨ ਲੈ ਗਿਆ, ਸਰਦਾਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਅਮਾਨਤ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਕਦੇ ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਇਆ। ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਪਾਵਨ ਜੋੜਾ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਮਿੱਤਰ ਮਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਦਾ ਮੁਤਬੰਨਾ (ਲੈ ਪਾਲਕ) ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ। ੧੯੩੪ ਨੂੰ ਇਹ ਜੋੜਾ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਸੱਜਣ ਦੇ ਘਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ।

ਅਬਦੁਲ ਰਹਿਮਾਨ ਦੀ ਹੱਟੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣਵਾਈ, ਜੋ “ਗੁਰ ਹੱਟੜੀ” ਅਤੇ “ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ” ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਕੇਵਲ ਬੂਹਾ ਹੀ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਇਮਾਰਤ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੀਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ।

گردوارا گرهٹری پشاور

ایہ اتہاسک استھان پشاور شہر کے محلّہ گنج وچ ہے۔ اس نوں گرہٹری آتے دھرم سالا بابا سری چند دی آکھیا جاند ا ہے۔ پراتن جنم ساکھیاں انوسار ست گرناک ایچھے چوٹھی اُداسی سے تشریف لیاے۔ ایچھے اک مسلمان عبدالرحمان جو چمڑے دا وپاری سی۔ اوس ست گراں دے پیراں وچ جُتی پوائی۔ گردناک جی نے پرسن ہو کے لہی پرائی جُتی اوس نوں بخش جو چار پیرھیاں تیک اوہناں کول رہی فیروز جیم خان اوہنوں ہوتی مردان لے گیا آتے سردار سنت موتا سنگھ کول امانت رکھ کے آپ چلا گیا تے مُردے واپس نہ آیا۔ موتا سنگھ نے اوہ پاؤں جوڑا اپنے اک مٹر مناں سنگھ نوں دتا اوہدے متبنا بھائی نتھاسنگھ نے اوس نوں پریم نال رکھیا۔ 1934ء نوں ایہ جوڑا پُنیالے وکھے گر بخش سنگھ نامی اک بچن دے گھر موجود سی۔ عبدالرحمان دی ہئی والی تھاں آتے بابا شری چند جی نے اک دھرم سالا جوئی جو “گرہٹری” آتے “دھرم سالا بابا شری چند” دے ناں توں پر سدھ ہوئی۔ ہُن اس پاؤں استھان داکیل اک بوہا ہی کھلوتا ہے۔ باقی ساری عمارت ڈھا کے نویں بنائی گئی ہے تے اس وچ بچیاں دا سکول ہے۔

GURDWARA GURHATRI AT PESHAWAR

This historical shrine is located in Mohalla (locality) Ganj of Peshawar city. It is also known as Gurhatri and Dharamsala Baba Sri Chand. According to the older biographies Guru Nanak Ji, came here during his fifth itinerary. A Muslim leather merchant named Abdur Rehman presented Sat Gur with a pair of shoes. Guru Nanak Dev Ji was very pleased and in return give him his old pair of shoes. It remained with his family for the next four generations. Then Rahim Khan took it to Hoti Mardan and left it in charge custody of Sardar Sant Mota Singh and then never came back. He gave this sacred pair of shoes to his friend Manna Singh. His adopted son Bhai Natha kept it with love and devotion. In 1934 AD it was present in the house of a friend named Gur Bukhsh Singh.

Baba Sri Chand built a Dharamsala over the site of the Abdur Rehman's shop which came to be called Guru Hatri and Dharamsala Baba Sri Chand.

Only one door of the sacred place is standing, the remaining building was demolished and had been reconstructed. It now houses a girls school.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ, ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਅਟਕ

ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਨਾਮੀ ਕਸਬਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੋਂ ੪੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜੀ ਟੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਅੰਦਰ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੀ ਸਾਵਣ ਤੇ ਦੂਜੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ (੧੫੨੧ ਈਸਵੀ) ਨੂੰ ਤਸਰੀਫ ਲਿਆਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਜੀ ਇੱਕ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਇੱਕ ਦਰਖਤ ਹੇਠ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਜਦ ਤ੍ਰੇਹ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਜੀ ਪਾਸ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਭੇਜਿਆ। ਤਿੰਨੇ ਵਾਰ ਉਹਨਾ ਆਖਿਆ ਕਿ “ ਜਿਸ ਫਕੀਰ ਦਾ ਤੂੰ ਮੁਰੀਦ ਹੈ ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਏ ਤੇ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਆਪਣੇ ਕਰਕਮਲਾ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਬੱਲਿਓ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਫੁੱਟ ਖਲੋਤਾ। ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ। ਉੱਧਰ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਜੀ ਦਾ ਚਸਮਾ ਸੁੱਕ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਇਸ ਚਸਮੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾ ਨੇ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਪੱਥਰ ਥੱਲੇ ਵੱਲ ਰੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਪੰਜੇ ਨਾਲ ਰੋਕ ਲਿਆ ਤੇ ਪੱਥਰ ਅੰਦਰ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪੰਜਾ ਉੱਕਰ ਗਿਆ। ਪੰਜੇ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲਾ ਇਹ ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਚਸਮਾ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪੰਜੇ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਕੇ ਤੇ ਜਲ ਛਕ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਇੰਝ ਹੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਮੁਕਾਮੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਰਹੇ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸੰਗਤ ਜੁੜਨ ਲੱਗੀ ਤੇ ਕੱਚਾ ਦਰਬਾਰ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਜਦ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਫਤਿਹ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਬਣਵਾਇਆ। ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦਿਆਂ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਦਰਸਨਾ ਨੂੰ

گردوارا پنجا صاحب حسن ابدال، ضلع اٹک

حسن ابدال نامی قصبہ راولپنڈی توں 45 کلومیٹر راولپنڈی توں پشاور جان والی جی ٹی روڈ اُتے ہے۔ اِس قصبہ اندر گرونانک دیو جی مہراج مہاں کوش اَنوسار پہلی ساون تے دُوبے اتاس کاراں اَنوسار دساکہ ست 1578 (1521ء) توں تشریف لیا۔ اُس ویلے ایہتے بابا ولی قندھاری جی اک پہاڑی دی چوٹی اُتے ٹھہرے ہوئے سن۔ ست گراں ایہتے پہل دے اک پرچھ ہتھ نواس کیتا۔ جنم ساکھیاں اَنوسار بابے مردانے توں جد تریہ لگی تاں سچے پاتشاہ جی نے اوہناں توں تن وار ولی قندھاری جی پاس پانی لین بھیجا۔ تیجی وار اوہناں آکھیا کہ جس فقیر دا توں مرید ہیں اوہ تینوں پانی نہیں پاسکدا۔ ایہ سُن ست گر مسکرائے اُتے اک پتھر لہنیاں پاؤں کرکمالاں نال اُٹھایا تے تھلیوں نزل جل پُٹ کھلوتا۔ مردانے پانی پی رب دا شکر کیتا۔ اودھرو ولی قندھاری جی دا چشماٹک گیا۔ اُس دا پانی اِس چشمے دچ آگیا سی۔ اوس اک بھاری پتھر اُتوں تھلے ریزہ ویا۔ ست گراں اُس پتھر توں نچے نال روک لیا تے اُس پتھر اندر آپ دا پنجا اُکریا گیا۔ نچے دے چٹھ والا ایہ پتھر آتے مردانے دی تریہ توں مکاؤں والا چشماج وی جاری ہے۔ شردھالو نچے توں چُوم آتے جل توں چھک کے نہال ہوندے ہن۔

بہت چر ایہ استھان انج ہی پرا رہیا۔ مقامی شردھالو متھانیکدے رہے۔ ہولی ہولی سنگت جُڑن لگی۔ پہلوں کچا دربار اُساریا گیا۔ خالصا راج سے جد پشاور فتح ہویا تاں سردار ہری سنگھ کھواجی نے اک وشال اتے سُندر گردوارا آتے سرور بنوایا۔ پشاور توں مُردیاں ہویاں شیر پنجاب مہاراجا رنجیت سنگھ جی وی درشاں

GURDWARA PANJA SAHIB AT HASSAN ABDAL DISTRICT ATTOCK

The town of Hassan Abdal is situated on Rawalpindi-Peshawar Section of G.T road at a distance of forty five kilometers from Rawalpindi. According to Mahan Kosh Baba Guru Nanak Dev Ji happened to visit the place on 1st Visakh Samvat 1578 (1521 AD). At that time Baba Wali Qandhari was staying on the top of a hill.

Sat Gur made his resting place under a pipal (Ficus religiosa) tree. According to biographers when his companion Baba Mardana felt thirsty, Sacha Patshah ordered him thrice to fetch the water from the spring of Wali Qandhari. He said "Can the saint, whose disciple you are, not give you water?" Sat Gur on hearing this smiled, he lifted a stone with his pious fingers and pure water oozed out of it. Mardana quenched his thirst and thanked God. On the other side the spring of Wali Qandhari dried. Its water started flowing in to this spring. Wali Qandhari rolled down a heavy stone. Guru Nanak stopped this stone by his hand and print of his hand was engraved in the rock. The spring that satiated the thirst of Baba Mardana still flows and the stone with the impression of his open hand remains to-date. Visitors kiss the open hand and drink water and feel elated. This rock and spring became the objects of great reverence for the devotees.

This place remained as it was for a long time. The local pilgrims kept prostrating here. Gradually the assembly started. During Khalsa rule, after Peshawar was conquered, Sardar Hari

ਆਏ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾਂ ਕੋਲ ਰਿਹਾ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਹੰਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹੁਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ । ੧੮ ਨਵੰਬਰ

੧੯੨੦ਈ: ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਥਾ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ । ਖਤਰਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰੀ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ । ਪਰ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ । ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਬਣਵਾਏ । ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ੩੦ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਜਦ ਬੰਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅਟਕ ਜੇਲ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਟਰੇਨ ਰੋਕਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਨਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਲੰਮੀ ਪੈ ਗਈ । ਇਸ ਧਰਨੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੱਡੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗੱਡੀ ਰੁਕਵਾ ਲਈ ਗਈ ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਗਰੰਥੀ ਹਨ । ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਰਪੀ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਪਣ ਚੱਕੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ।

ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਬਲਾਕ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਕ ਸਕੂਲ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਟੈਂਕੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਕਈ ਸੌਖਿਆਈਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਨੂੰ ਆਏ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਗਰੰਥੀ ਹਨ । ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਰਪੀ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਪਣ ਚੱਕੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ।

ਨੂੰ ਆਏ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਗਰੰਥੀ ਹਨ । ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਰਪੀ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਪਣ ਚੱਕੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ।

ਨੂੰ ਆਏ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਗਰੰਥੀ ਹਨ । ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਰਪੀ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਪਣ ਚੱਕੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ।

ਨੂੰ ਆਏ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਭਾਈ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਗਰੰਥੀ ਹਨ । ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਰਪੀ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਪਣ ਚੱਕੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ।

Singh Nalwa Ji built a spacious and beautiful Gurdwara and a water tank. Sher-e-Punjab Maharaja Ranjit Singh, while returning for Peshawar, came here to offer his homage. The control of Gurdwara remained with Mahants and the people had many complaints against the Mahants. On 18th November 1930 AD a group reached Panja Sahib under the leadership of Bhai Kartar Singh Jhabbar. The danger of a big clash was there but the local Muslims sided with Bhai Kartar Singh. Mahants were defeated and the control of Gurdwara fell into the hands of Parbandhak Committee.

Parbandhak Committee constructed a new building for Gurdwara as well as residential rooms

During the period of Guru-kay-Bagh agitation, on 30th October 1922, a train loaded with Sikh prisoners arrived at Panja Sahib. They were to be imprisoned and lodged in Attock Jail. As a gesture for support to their coreligionist the local Parbandhak Committee made a request to stop the train at Panja Sahib to feed them. The request was denied. The sangat lied down over the rail track. In this sit down strike Sardar Partap Singh and Sardar Karan Singh were crushed under the wheels of the train and achieved martyrdom and the train had to halt.

Now, the Waqf Board has the control of Gurdwara. Gur Granth is recited. Bhai Sahib Singh and Bhai Himmat Singh are appointed as Granth by the Board.

Four times a year gatherings of devotees take place. At Visakhi a big fair is organised. Water mills and estate worth Rs. 500 per annum has been assigned to Gurdwara by Maharaja Ranjit Singh.

Waqf Board, in collaboration with the overseas associations, has constructed a very elegant residential block. There is a school, a water tank along with other facilities.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਕਟਾਸ ਜ਼ਿਲਾ ਚੱਕਵਾਲ

ਕਟਾਸ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਚੌਆ ਸੈਦਨ ਸ਼ਾਹ, ਜ਼ਿਲਾ ਚੱਕਵਾਲ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਛੇ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਟਾਸ ਅਤੇ ਪੁਸਕਰ "ਅਜਮੇਰ" ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਆਪ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸਾਖ ਨੂੰ ਕਟਾਸ ਆਏ। ਆਪ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਗੀਆਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਤੱਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਤਖਤੀਆਂ ਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ।

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਬਹਿ ਕੇ ਅੱਬੂ ਰਿਹਾਨ ਅਲਬੈਰੂਨੀ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਘੇਰਾ ਨਾਪਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਹਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਤੇ ਫਿਰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ "ਕਿਤਾਬ-ਉਲ-ਹਿੰਦ" ਲਿਖੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਹਰ ਸਾਲ ਹਿੰਦੂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜਥਾ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਵਾਰੀਖੀ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ ਮਿਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਤਵਾਰੀਖੀ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕਟਾਸ ਚੱਕਵਾਲ

ਕਟਾਸ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਾਨੂੰ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਟਾਸ ਅਤੇ ਪੁਸਕਰ "ਅਜਮੇਰ" ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪਾਰਸ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਆਪ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸਾਖ ਨੂੰ ਕਟਾਸ ਆਏ। ਆਪ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਗੀਆਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਤੱਪ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਤਖਤੀਆਂ ਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ।

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਬਹਿ ਕੇ ਅੱਬੂ ਰਿਹਾਨ ਅਲਬੈਰੂਨੀ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਘੇਰਾ ਨਾਪਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਹਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਤੇ ਫਿਰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ "ਕਿਤਾਬ-ਉਲ-ਹਿੰਦ" ਲਿਖੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਹਰ ਸਾਲ ਹਿੰਦੂ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜਥਾ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਵਾਰੀਖੀ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਰਕਾਰੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ ਮਿਟਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਤਵਾਰੀਖੀ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU, KATAS, DISTRICT CHAKWAL

Katas is a very sacred place for the Hindus. It is located on a hill six kilometers from Choasaidan Shah of Chakwal district. The place is mentioned in Mahabharata and according to Hindu religious belief, both Katas and the Paskar (Ajmer) are the eyes of Shiva. Paras Nath Jogi breathed his last here. Jagat Guru Nanak Ji also visited Katas and had set his foot here on the 1st of Visakh. This place came to be known as Nanaknawas. It was the abode of contemplation for larger groups of mystics, ascetics and Jogies. In the absence of proper markings or sign boards it is difficult to separate one place from the other.

It has great historical significance because it was the place where Alberuni attempted to measure the circumference of Earth, studied and learnt Sanskrit, wrote his renowned "Kitab-ul-Hind". Even today groups of Hindu pilgrims come from India to visit it regularly to worship.

These historical sites are gradually withering away due to the neglect by the government.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ, ਜੇਹਲਮ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿਹਲਮ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ 24 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਟਿੱਲਾ ਜੋਗੀਆਂ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਕਥਾ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਬਾਲ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਤੋਂ ਕੰਨ ਪੜਵਾਏ ਅਤੇ ਜੋਗ ਲਈ। ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ। ਜੋ ਇਸ ਟਿੱਲੇ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਭਜਨੀਕ ਸਾਧੂ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਆਸਰਮ ਪਧਾਰੇ। ਇਹ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਰਧਾਲੂ ਹੋਇਆ।

ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ ਚਿਰਾ ਪੁੰਨ ਗਏ (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਚਿੰਨ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਂਗੇ ਸਾਧੂ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ੧੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਜੰਗਲ ਹੈ।

ਇਸ ਥਾਂ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜਿਹਲਮ ਜਾਂ ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਸਵਾਰੀ ਤੇ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁੜਨਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਮੰਤਰ ਵਿੱਚ ਕੀਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ, ਜੇਹਲਮ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜੇਹਲਮ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ 24 ਕੀਲੋਮੀਟਰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਟਿੱਲਾ ਜੋਗੀਆਂ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਕਥਾ ਹੀਰ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਬਾਲ ਨਾਥ ਜੋਗੀ ਤੋਂ ਕੰਨ ਪੜਵਾਏ ਅਤੇ ਜੋਗ ਲਈ। ਬਾਲ ਗੁੰਦਾਈ ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ। ਜੋ ਇਸ ਟਿੱਲੇ ਉੱਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਭਜਨੀਕ ਸਾਧੂ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਆਸਰਮ ਪਧਾਰੇ। ਇਹ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਰਧਾਲੂ ਹੋਇਆ।

ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਚਿੰਨ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਂਗੇ ਸਾਧੂ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ੧੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਜੰਗਲ ਹੈ।

GURDWARA FIRST PATSHAH AT BAL GONDAI DISTRICT JEHLUM

The shrine is located on a hill about 24 kilometers west of Jehlum City. The place is also called Tila Joggian. It was here that Ranjha, the main character of Punjabi Folk story Heer Ranjha, got his ears pierced by Bal Nath Jogi and took Jog. A Jogi by the name of Bal Gondai lived on this mound. He was a Purapkari Sadhu. Sucha Patshah Gur Nanak Dev Ji came to his ashram. He heard the saying of Sat Gur and became his devotee.

The footprints of the Sat Gur, which were preserved in stone at this place, have eroded now. A small darbar is there. There is a beautiful tank beside it. Nange Sadhus were the priests. 15 ghumaon of forest land attached to the shrine.

The place can be reached by personal transport from Jehlum or Dina without which it is difficult to return within a day. The weather and the view on top of the hill is fascinating for the visitor. The memory of this spell binding panorama and beauty of this shrine remains with the visitor forever.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ, ਰੋਹਤਾਸ, ਜਿਲਾ ਜੇਹਲਮ

ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਅਸਥਾਨ ਰੋਹਤਾਸ ਕਿਲੇ ਦੇ ਕਾਬਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਘਾਨ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਟਿੱਲਾ ਜੋਗੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਵੱਸੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਟੇ ਨਾਲ ਇੱਥੋਂ ਇੱਕ ਸੋਮਾ ਚਲਾਇਆ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਨੂੰ “ ਚੋਆ ” ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ “ ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ ” ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਿਲਾ ਬਣਵਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਾਬਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਆ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਕਿਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਚੋਏ ਦਾ ਜਲ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ੧੮੩੪ ਵਿੱਚ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਗਈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਘਾਨ ਨਦੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਿਲਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਜੰਗਲ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਰਾਹ ਕਿਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ

ਕਿਲਾ ਰੋਹਤਾਸ, ਜਿਲਾ ਜੇਹਲਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਵਾਸਤੇ “ ਦੀਨਾ ” ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਜਾਂ ਫੌਜੀ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ੬ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀਨਾ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਵੀ ਦੀਨਾ ਹੀ ਹੈ। ੨੬੦ ਰੁਪਏ ਤੇ ਸੜਾਈ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ। ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ, ਰੋਹਤਾਸ, ਜਿਲਾ ਜੇਹਲਮ

ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੋਹਤਾਸ ਕਿਲੇ ਦੇ ਕਾਬਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਘਾਨ ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਟਿੱਲਾ ਜੋਗੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਵੱਸੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਟੇ ਨਾਲ ਇੱਥੋਂ ਇੱਕ ਸੋਮਾ ਚਲਾਇਆ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਨੂੰ “ ਚੋਆ ” ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ “ ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ ” ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਿਲਾ ਬਣਵਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਾਬਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਆ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਕਿਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਚੋਏ ਦਾ ਜਲ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ੧੮੩੪ ਵਿੱਚ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਗਈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਘਾਨ ਨਦੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਿਲਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਜੰਗਲ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਰਾਹ ਕਿਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ

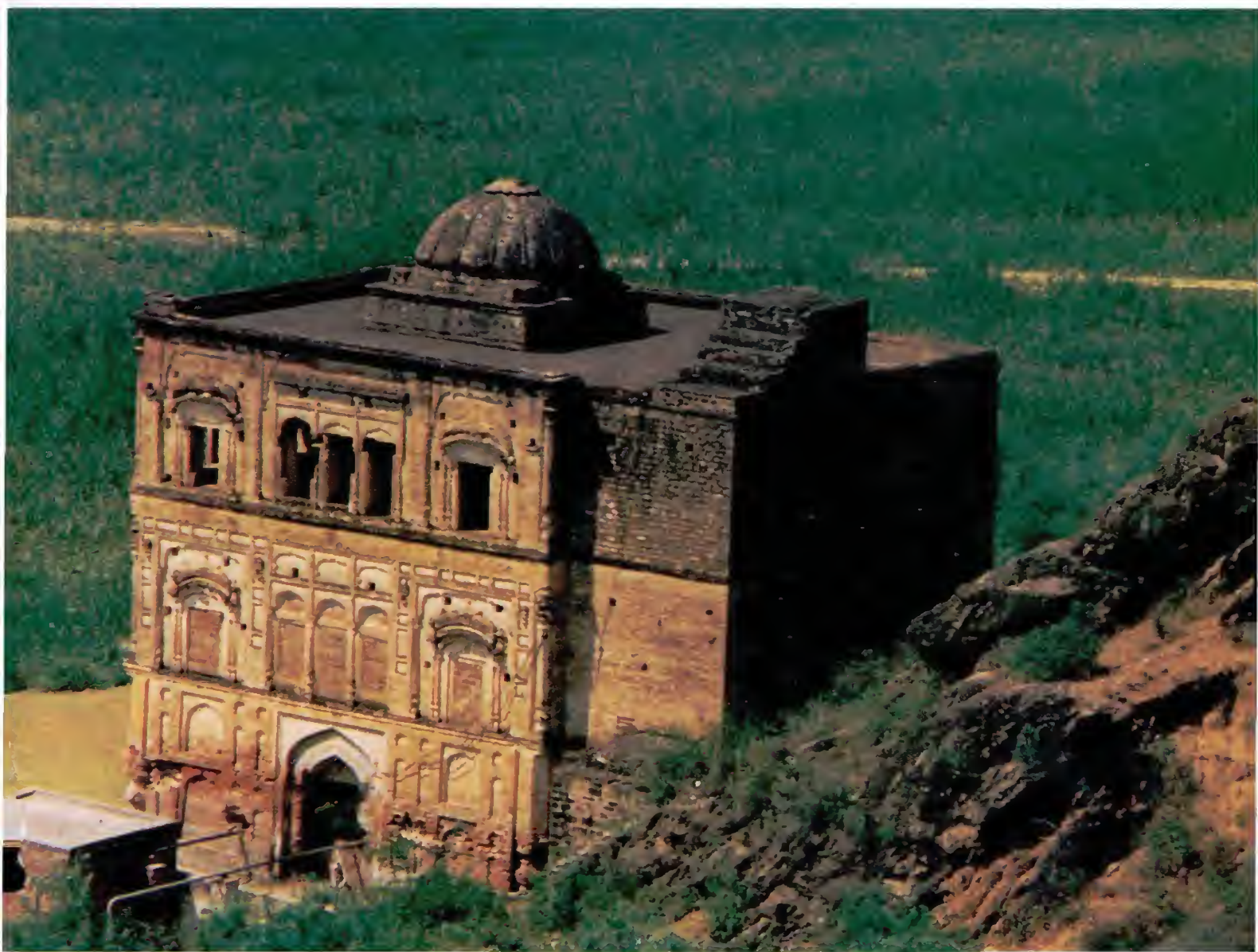
ਕਿਲਾ ਰੋਹਤਾਸ, ਜਿਲਾ ਜੇਹਲਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਵਾਸਤੇ “ ਦੀਨਾ ” ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਜਾਂ ਫੌਜੀ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਉੱਤੇ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ੬ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀਨਾ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਵੀ ਦੀਨਾ ਹੀ ਹੈ। ੨੬੦ ਰੁਪਏ ਤੇ ਸੜਾਈ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ। ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ।

GURDWARA CHOWA SAHIB AT ROHTAS DISTRICT JEHLUM

The sacred site of Gurdwara Chowa Sahib is showing its splendour outside Kabuli Darwaza (gate) of Rohtas fort on the river bank of River Ghan. Jagat Guru Nanak Dev Ji arrived here from Tila Jogian. At that time the place was unpopulated. He started the water to flow a spring using his stick. Water spring is called "Chowa" hence this place was got the name of Chowa Sahib. Later Sher Shah built a magnificent fort and this place came outside Kabuli gate. Even today the residents of the fort use the water of this spring. The present building was constructed in 1834 at the command of Maharaja Ranjit Singh. It is a beautiful building with River Ghan on one side and the fort on the other with forest around the remaining sides. The access to the building is from inside the fort The shrine presents fascinating natural beauty surrounded by Ghan Nadi, fort, large trees and underbush.

Fort Rohtas is a famous historical place in Jehlum district. To reach the fort one has to travel by buses made out of army trucks. It is 6 kilometers from Dina. Dina is a Railway Station on Lahore-Peshawar railway line. Dina is also a bus stop on the GT road.

Maharaja Ranjit Singh assigned 27 ghumaon of land and Rs 260 to it. Fair is held on the 15th of Kattak Suddi.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਸਰ, ਡਿੰਗਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ

ਡਿੰਗਾ ਨਾਮੀ ਕਸਬਾ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ, ਤਹਿਸੀਲ ਖਾਰੀਆ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਸਬਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਇਹਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਨੇੜੇ ਨਾਨਕਸਰ ਨਾਮੀ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਹੁਣ ਲਾਰੀ ਐਂਡਾ ਹੈ। ਸੜਕ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣੀ ਕੰਧ ਦੇ ਪਾਰ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਜਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਅਜੇ ਵੀ ਪੈਲੀਆ ਵਿੱਚ ਲੰਘੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਇੱਥੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਖੰਡ ਖਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਕਾ ਦਵਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਖਾਧੇ ਚਾਲੀਸਾ ਕੱਟਾਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੋਕਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਚਾਲੀਸਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੋਲੀ ਤੋਂ ਹੋਕਾ ਦਵਾਇਆ, ਲੋਕ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਜੋਗੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਬਿਨਾ ਖਾਧਿਆ ਚਾਲੀਸਾ ਕੱਟਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਬਿਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਜੋਗੀ, ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਜਾਂ ਫਕੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰੋਤਾ, ਝਲਿਕ ਗੁਜਰਾਤ

ਝਲਿਕ ਨਾਮੀ ਕਸਬਾ ਝਲਿਕ ਗੁਜਰਾਤ ਖ਼ਰੀਆਂ ਵਾਇਕ ਬੰਦ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਨੇੜੇ ਨਾਨਕਸਰ ਨਾਮੀ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਹੁਣ ਲਾਰੀ ਐਂਡਾ ਹੈ। ਸੜਕ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣੀ ਕੰਧ ਦੇ ਪਾਰ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਜਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਖੂਹ ਅਜੇ ਵੀ ਪੈਲੀਆ ਵਿੱਚ ਲੰਘੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦੁਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਦ ਇੱਥੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਖੰਡ ਖਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੋਕਾ ਦਵਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਨਾ ਖਾਧੇ ਚਾਲੀਸਾ ਕੱਟਾਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੋਕਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਚਾਲੀਸਾ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚੋਲੀ ਤੋਂ ਹੋਕਾ ਦਵਾਇਆ, ਲੋਕ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਜੋਗੀ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਬਿਨਾ ਖਾਧਿਆ ਚਾਲੀਸਾ ਕੱਟਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਬਿਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਜੋਗੀ, ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਜਾਂ ਫਕੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

GURDWARA NANAK SAHIB AT DINGA DISTRICT GUJRAT

Dinga is a very famous town of tehsil Kharian (Gujrat district). Jagat Guru Nanak Dev Ji had visited the place. A shrine called Nanak Sar had been built outside the town near Mandi Bahauddin road. It has now collapsed. Now there is a bus stand at this site. The well, which provides water to the the tank on the other side of the wall coustructed along the road, is in the field and reminds of the by gone days.

When Jagat Guru Nanak Dev Ji set foot here a Hindu ascetic had set up a drama. He made public announcement to the beat of drum that he would meditate for forty days without eating. Gur Dev Ji stopped the public announcement. When the ascetic completed his 40 days, he fainted when he witnessed that none had come to see him. Then Guru Dev Ji announced to the beat of drum that this ascetic was lying that he had spent forty days without food as he had been feeding himself with his ego and without destroying it no one can be a Jogi, soofi, sant or faqir.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੋਰ ਸਾਹਿਬ, ਜੈ ਸੁੱਖ ਵਾਲਾ, ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ

ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਮਰਾਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਪਿੰਡ ਜੈ ਸੁੱਖ ਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ, ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਡਿੱਗੇ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸੂਫੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਰੁੱਸ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਦੁਆ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ। ਉਸ ਫਕੀਰ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ। ਉਹਦੀ ਸਮਾਧ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ ਅੱਜ ਵੀ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਠੰਢੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾਂ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੋ ਸੁੰਦਰ ਤਲਾਬ ਬਣਵਾਏ ਗਏ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬੀਬੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਦੇ ਠਹਿਰਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਸਰਾਂ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ੧੦੦ ਦੇ ਨੇੜੇ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੋਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਾਲੀ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਰਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਲਾਈ। ਇੱਥੇ ਵਿਸਾਖੀ, ਚੇਤਰ, ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਕੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੈ ਸੁੱਖ ਵਾਲਾ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ

ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਗਰ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਤੋਂ ਮਰਾਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਪਿੰਡ ਜੈ ਸੁੱਖ ਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ, ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਡਿੱਗੇ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸੂਫੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਰੁੱਸ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਦੁਆ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ। ਉਸ ਫਕੀਰ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਭਾਈ ਭਾਗ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਜੀਵਿਆ। ਉਹਦੀ ਸਮਾਧ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ ਅੱਜ ਵੀ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਠੰਢੀ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾਂ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੋ ਸੁੰਦਰ ਤਲਾਬ ਬਣਵਾਏ ਗਏ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬੀਬੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਸੀ। ਸੰਗਤ ਦੇ ਠਹਿਰਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਸਰਾਂ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ੧੦੦ ਦੇ ਨੇੜੇ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੋਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਰਸਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਾਲੀ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਰਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਲਾਈ। ਇੱਥੇ ਵਿਸਾਖੀ, ਚੇਤਰ, ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ।

GURDWARA KAIR SAHIB AT JAI SUKH WALA, DISTRICT MANDI BHAUDDIN

Mandi Bhaauddin is the leading town of district. The sacred shrine of Jagat Guru Nanak Ji is in village Jai Sukh Wala which is located on the main road going from Mandi-Bhaauddin to Marala. The Jai Sukh wala is within the Jurisdiction of P.S. & Tehsil Mandi-Bhaauddin. Jagat Guru Ji arrived in this village from Dinga at a time when an annoyed mystic wanted to punish the villagers with his curse. Guru Ji prevailed upon him to abandon it and taught him that the right to punish lies in the domain of God. Bhai Bhag, the grandson of this mystic, led a simple and fair life. His grave is displaying its beauty in the cool shade of a tree on the other side of the tank of Gurdwara.

During the reign of Sher-e-Punjab Maharaja Ranjit Singh a beautiful 3-storied building of Gurdwara Sahib was constructed. Two elegant tanks were built on its left hand side. One of the tanks was for women. There is a very big inn to provide accommodation to sangats. About 100 housings are settled in it. Some people have divided the building among themselves. A police official is occupying the Prakashasthan (Recitation Room), who does not let any one to visit.

Maharaja Ranjit Singh had bestowed an estate with an annual income of 5 thousand and 40 squares of agricultural land.

Fairs used to be held on Visakhi, Chaiter and Bhadun.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਝੰਗ

ਜਗਤ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਝੰਗ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਟੋਬਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੱਕ ਅੱਪੜਨ ਵਾਸਤੇ ਝੰਗ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਵੇਗਨਾਂ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਬਸ ਸਟਾਪ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਪੁਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਲੀ ਤੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜਿਧਰੋਂ ਪਾਣੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੈਦਲ ਰਾਹ ਹੈ।

ਜਿਸ ਟਿੱਬੇ ਉੱਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਉਸਾਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਸਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਹਾਲ, ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰਿਆਂ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਮੁਹਾਜਿਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਹੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ਼ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਸਰ, ਝੰਗ

ਭੱਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਝੰਗ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਟੋਬਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੱਕ ਅੱਪੜਨ ਵਾਸਤੇ ਝੰਗ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਵੇਗਨਾਂ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਬਸ ਸਟਾਪ ਬਾਗ਼ ਵਾਲੀ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਪੁਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਲੀ ਤੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜਿਧਰੋਂ ਪਾਣੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੈਦਲ ਰਾਹ ਹੈ।

ਜਿਸ ਟਿੱਬੇ ਉੱਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਉੱਥੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਉਸਾਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਸਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਹਾਲ, ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰਿਆਂ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਮੁਹਾਜਿਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

GURDWARA NANAKSAR AT JHANG

This sacred shrine of Jagat Guru Nanak Dev Ji is on Toba road outside Jhang. Buses or mini buses going to this place from Jhang are easily available. Its bus stop is on the bridge after Bagha Wala. From the bus stop one has to walk upstream along the canal.

A Gurdwara was built by the followers on the mound where Sat Gur Dev Ji had stayed. A primary school is housed in the Gurdwara now. Refugees from Jullundher and Hoshiarpur are settled in the Langar Hall, residing room and other buildings.

The building of Gurdwara is spacious and imposing with a beautiful tank on its right. The complex is in custody of Waqf Board but without proper care and maintenance.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਹਫਤ ਮਦਰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਇਹ ਪਿੰਡ ਜੋ ਹਫਤ ਮਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਖੁੰਡਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਜਾਤਰੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨਿੱਕੀ ਸੜਕ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੱਚੀ ਮੰਜੀ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਵੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਲੰਘ ਗਿੱਲ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਪਾਸ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਟਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਜੋੜੇ ਦਾ ਪੈਰ ਵੀ ਇੱਥੇ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਧੁਨੀ ਜ਼ਿਲਾ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸਵਾ ਰੁਪਈਆ ਲੈ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਢਹਿ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਬਚੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਹਫਤ ਮਦਰ, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਇਹ ਪਿੰਡ ਜੋ ਹਫਤ ਮਦਰ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਖੁੰਡਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਜਾਤਰੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਨਿੱਕੀ ਸੜਕ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੱਚੀ ਮੰਜੀ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਵੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਲੰਘ ਗਿੱਲ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਪਾਸ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੋਟਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਜੋੜੇ ਦਾ ਪੈਰ ਵੀ ਇੱਥੇ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਧੁਨੀ ਜ਼ਿਲਾ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸਵਾ ਰੁਪਈਆ ਲੈ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਢਹਿ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਬਚੇ ਹਨ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ।

GURDWARA FIRST GURU AT HAFTMADAR DISTRICT SHEIKHUPURA

This village which goes by the name of Haftmadar lies on Bhai Pheru-Khunda road after Jatri. From the main road a narrow road runs for 5 kilometers upto this village. It is in tehsil Nankana Sahib of Sheikhpura district.

The Gurdwara of this village is called "Gurdwara Sacchi Manji Pehli Patshahi". The Manji (bed) of Jagat Guru was with Gill landowners of this village. Guru Arjun Dev Ji presented his staff to his devotees when he came to this village. One shoe of Amar Das Ji was in this village while the other was in the village Dhunni of Hafizabad. Pilgrim can see this shoe after making an offering of Rs. 1.25. It can be seen in the photographs that the major parts of Gurdwara have collapsed and only some portions remain standing.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਫਤਿਹ ਭਿੰਡਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਫਤਿਹ ਭਿੰਡਰ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਬਾਟਾ ਡਸਕਾ, ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਗੋਇੰਦਕੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।
ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੱਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤ
ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਵਿਰਾਜੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਉੱਥੇ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ
ਗਲੋਟੀਆ ਤੋਂ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

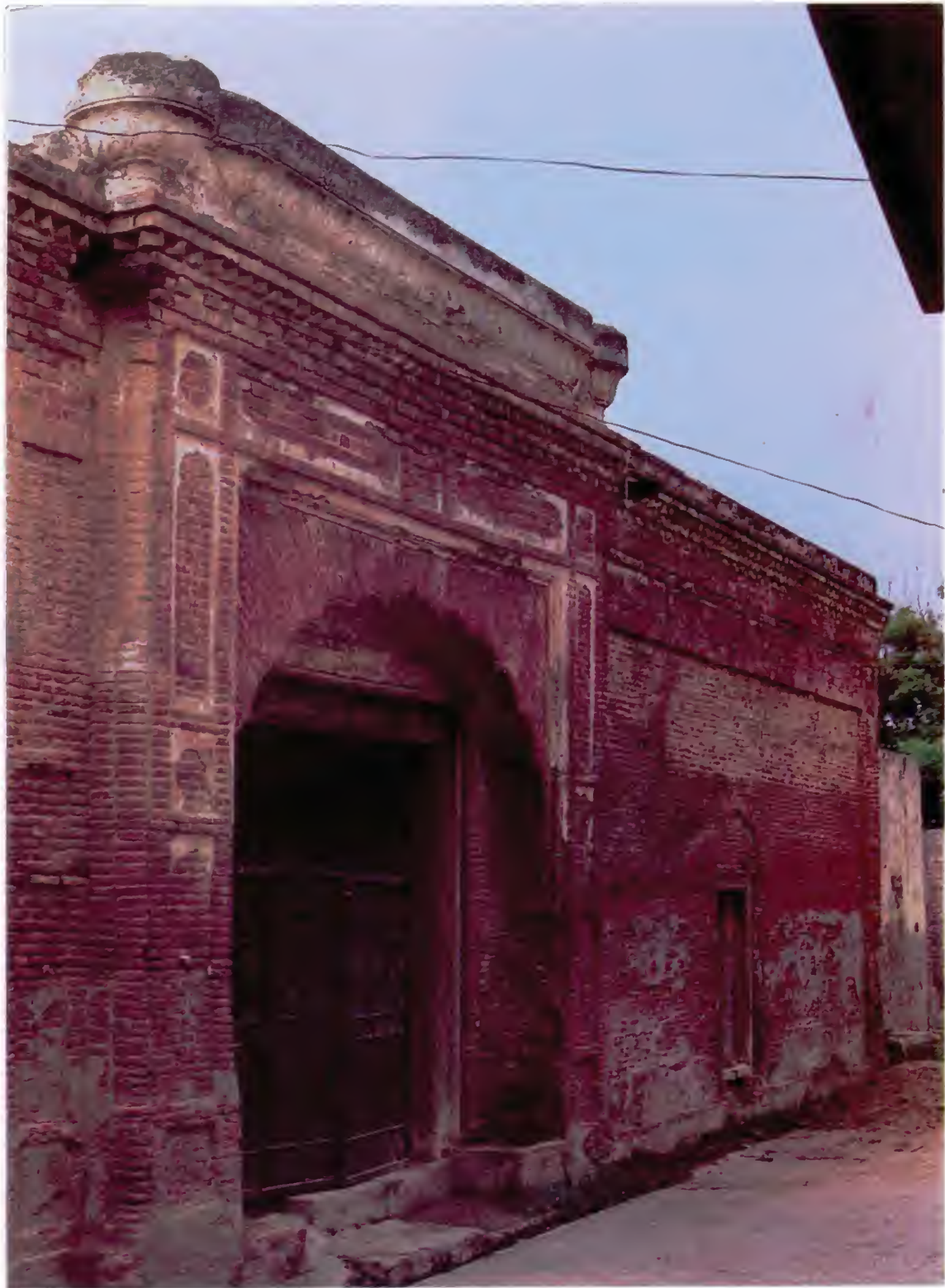
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਫਤਿਹ ਭਿੰਡਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਫਤਿਹ ਭਿੰਡਰ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਬਾਟਾ ਡਸਕਾ, ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਗੋਇੰਦਕੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।
ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੱਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸੰਗਤ
ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਵਿਰਾਜੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਉੱਥੇ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ
ਗਲੋਟੀਆ ਤੋਂ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

GURDWARA FIRST GURU FATEH BHINDER DISTRICT SIALKOT

The village Fateh Bhinder is located in P.S and Tehsil Daska near village Govind Ke.

There is a small Gurdwara of Sat Guru Nanak Dev Ji on the southern side of the village.
Jagat Guru came here in recognition of the affection and devotion of the local Sangat. A Gurdwara
was built by the devotees at the spot where he had stayed. The village can be reached from Glotian

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਨਾਰੋਵਾਲ

ਇਹ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਥਾਂ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ 23 ਅੱਸੂ ੧੦ ਸੁਦੀ ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਮੁਜਬ ੨੨ ਸਤੰਬਰ ੧੫੩੯ ਨੂੰ ਦੇਹ ਤਿਆਗੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੱਕ ਅੱਪੜਨ ਵਾਸਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਨਾਰੋਵਾਲ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤੱਕ ਪੈਦਲ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਇੱਕ ਲੱਖ ਪੌਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਛੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਉਸਾਰੀ ਗਈ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹੁਣ ੧੯੯੫ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲਾ ਕੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ ਗਈ।

ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰਤਾਰਪੁਰ, ਨਾਰੋਵਾਲ

ਐਹੇ ਓਹ ਅਮਾਨਤ ਥਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ 23 ਅੱਸੂ ੧੦ ਸੁਦੀ ਸੰਮਤ 1596 (22nd Sept. 1529 AD) ਦੇਹ ਤਿਆਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੱਕ ਅੱਪੜਨ ਵਾਸਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਨਾਰੋਵਾਲ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤੱਕ ਪੈਦਲ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

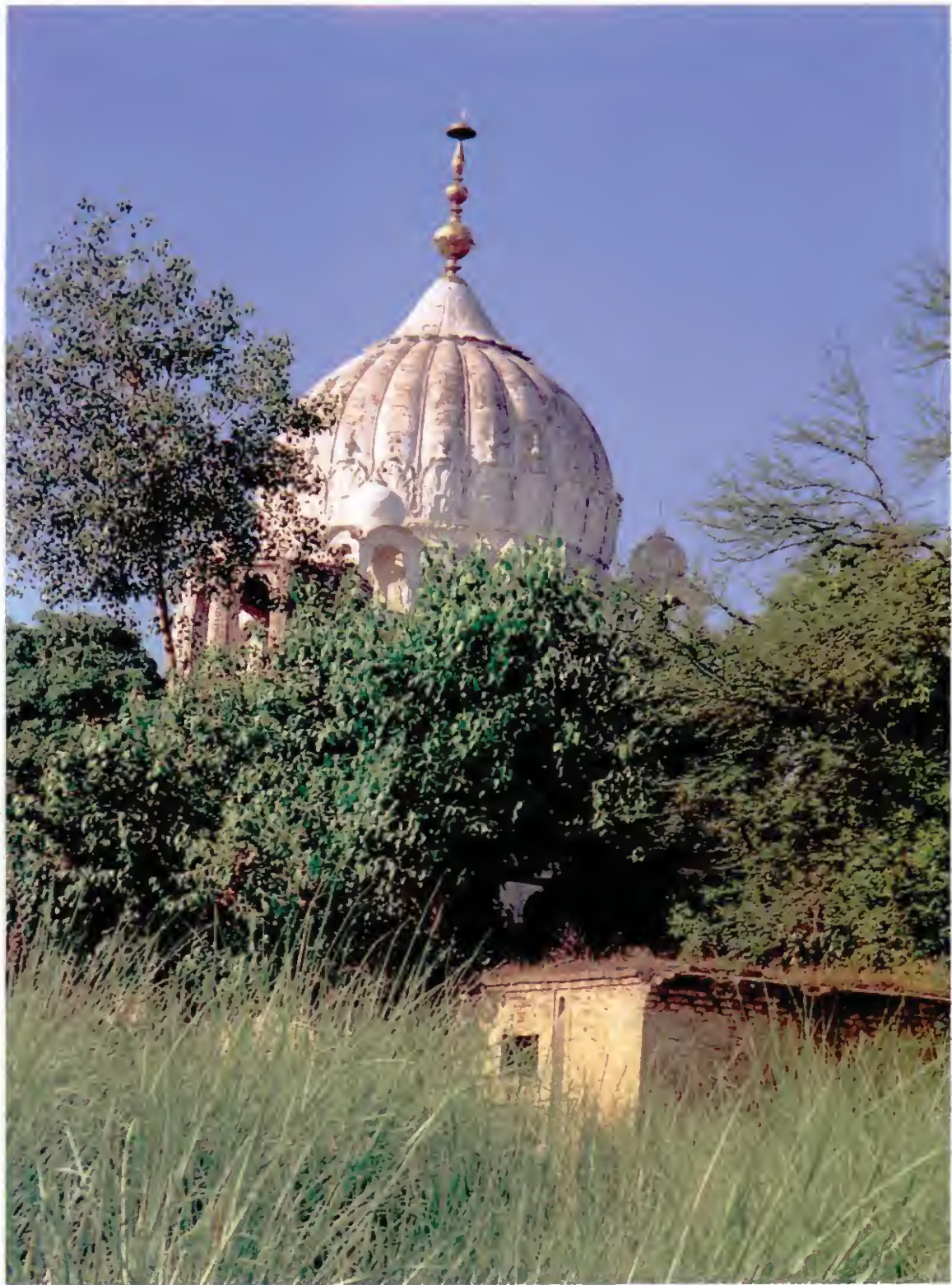
ਅੱਜ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਇੱਕ ਲੱਖ ਪੌਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਛੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਉਸਾਰੀ ਗਈ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹੁਣ ੧੯੯੫ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲਾ ਕੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਈ ਗਈ।

ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ।

GURDWARA KARTARPUR SAHIB, NAROWAL

This is the historical place where Jagat Guru Nanak Ji departed from this world on 23rd Assu, Samvat 1596 (22nd Sept. 1529 AD). It is also called Dera Nanak Baba. Dera Sahib railway station, on Lahore-Narowal section, serves this place. The Shrine is located by the River Ravi within a distance of four kilometers from the railway station.

The present building was built at a cost of Rs.1,35,600, donated by Sardar Popindar Singh, the Maharaja of Patiala. It was repaired by the Govt of Pakistan in 1995 incurring expenditure in lacs of rupees. It has a spacious and beautiful building. Its location beside a forest and river Ravi makes its care difficult.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ, ਕਾਦੀਵਿੰਡ, ਕਸੂਰ

ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਬਾਣਾ ਕਸੂਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਟੀਲ ਬਾਗ, ਜ਼ਿਲਾ ਹਸਪਤਾਲ ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਟਾਗੇ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤਰਗੇ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਮੇਰੇ ਧਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਯਾਦਗਾਰ ਕਾਇਮ ਕਰਵਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਉਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਤਲਾਬ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਪੱਕੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਏ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋ ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਲੋਂ ਦੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਹੀ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਵਾਈ ਗਈ। ਸਰਾਧਾ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਣਵਾਇਆ ਤਲਾਬ ਛੱਪੜ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਅਖੀਰੀ ਦਮਾ ਉੱਤੇ ਖਲੋਤੀ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲਿਖਾਰੀ ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਇਸੇ ਹੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਾਗ ਅਤੇ ਘਰ ਅਜੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਮੋਵਤ ਦੇ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਪਾਸ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਹਾਈ ਬਹਲੋਲ ਕਾਦੀਵਿੰਡ, ਕਸੂਰ

ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਟੀਲ ਬਾਗ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਟਾਗੇ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤਰਗੇ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਮੇਰੇ ਧਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਯਾਦਗਾਰ ਕਾਇਮ ਕਰਵਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਉਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਤਲਾਬ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਪੱਕੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਏ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋ ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਲੋਂ ਦੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਹੀ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਵਾਈ ਗਈ। ਸਰਾਧਾ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਟੀਲ ਬਾਗ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਟਾਗੇ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤਰਗੇ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਮੇਰੇ ਧਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਯਾਦਗਾਰ ਕਾਇਮ ਕਰਵਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਉਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਤਲਾਬ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਪੱਕੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਏ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋ ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਲੋਂ ਦੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਹੀ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਵਾਈ ਗਈ। ਸਰਾਧਾ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਸਟੀਲ ਬਾਗ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਟਾਗੇ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਤਰਗੇ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਮੇਰੇ ਧਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਯਾਦਗਾਰ ਕਾਇਮ ਕਰਵਾ ਦਿਓ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਉਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਤਲਾਬ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਪੱਕੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਬਣਵਾਏ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋ ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਲੋਂ ਦੀ ਸੀ ਜੋ ਉਸਨੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਹੀ ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਲ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਵਾਈ ਗਈ। ਸਰਾਧਾ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

GURDWARA BHAI BAHLOL AT QADIWIND DISTRICT KASUR

Qadiwind village is within P.S., tehsil and district Kasur. A metalled road from Steel Bagh District Hospital Kasur leads to this village. Tongas (horse driven carriages) going to this village are easily available. The sacred place of Guru Amar Das Ji lies outside the village. When Sat Gur was staying here, Divan Chand of Delhi came and requested some monument in the area of village Tergy with his wealth so that his name may be remembered even after his death. With his consent a water tank and residential rooms were constructed by Guru Ji. The land presented to Guru belonged to Bhai Bahlol of Qadiwind. Later Samadh of Bhai Bahlol was built. A fair used to be held on the 7th Saradhan.

The tank constructed by Guru Ji has now become a pond of dirty water. The Samadh of Bhai Ji is about to collapse. Government School is housed in the rooms of Gurdwara and the land is in the possession of Waqf Board.

The well known Punjabi writer Baba Sohan Singh Sital was a resident of this village. His house and garden are still there but are under the occupation of refugees from Mewat.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਝਾੜੀ ਸਾਹਿਬ ਤਰਗੇ, ਕਸੂਰ

ਪਿੰਡ ਤਰਗੇ ਕਸੂਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਸਟੀਲ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮਹਿਸੂਲ ਚੁੰਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ, ਤੇ ਇੱਕ ਸੜਕ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਰੋਡ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਤੇ ਅੱਗੇ ਪਿੰਡ ਤਰਗੇ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਤਰਗੇ ਦੇ ਬੋਹ ਉੱਤੇ ਜੋ ਕਿ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਕੋਲ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਸੂਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ “ਕਾਦੀਵਿੰਡ” ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ। ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉਹ ਬਿਰਛ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ ਬੰਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਢਾਈ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਈ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਢਾਈ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਮੇਲਾ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਜ਼ਹਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤਰਗੇ, ਕਸੂਰ

ਪਿੰਡ ਤਰਗੇ ਕਸੂਰ ਨਿਰੋਜਪੁਰ ਰੋਡ ਅਤੇ ਸ਼ੀਲ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮਹਿਸੂਲ ਚੁੰਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਡਿਸਟਰਿਕਟ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ, ਤੇ ਇੱਕ ਸੜਕ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਰੋਡ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਤੇ ਅੱਗੇ ਪਿੰਡ ਤਰਗੇ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਤਰਗੇ ਦੇ ਬੋਹ ਉੱਤੇ ਜੋ ਕਿ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਕੋਲ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਸੂਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ “ਕਾਦੀਵਿੰਡ” ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ। ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉਹ ਬਿਰਛ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ ਬੰਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਢਾਈ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਈ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਢਾਈ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਮੇਲਾ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ।

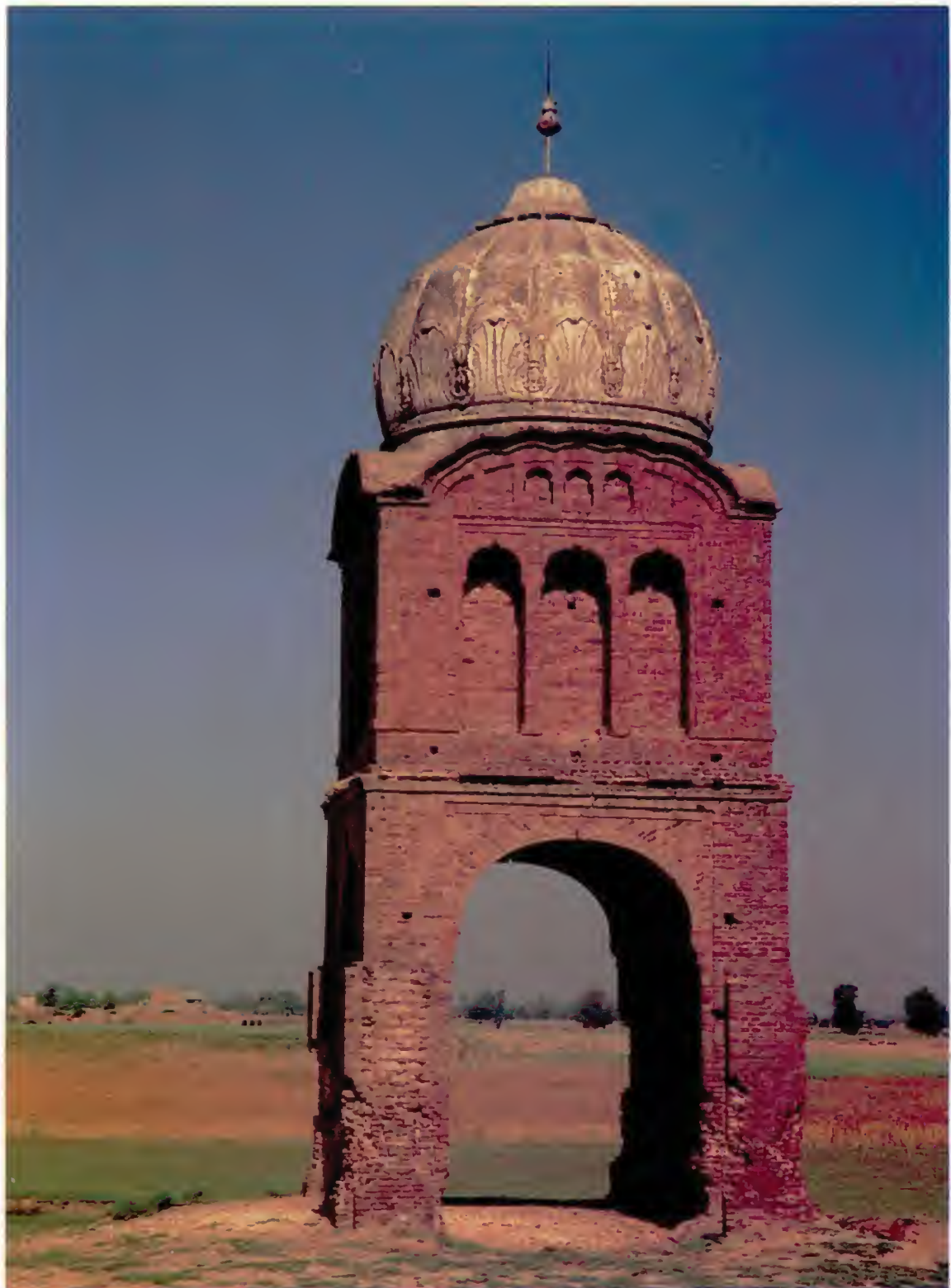
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਸੂਰ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ “ਕਾਦੀਵਿੰਡ” ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ। ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉਹ ਬਿਰਛ ਸਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ ਬੰਨੀ ਸੀ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਢਾਈ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਈ ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਦੀਵਿੰਡ ਵਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਢਾਈ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਮੇਲਾ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ।

GURDWARA JHARI SAHIB AT TERGAY DISTRICT KASUR

Village Tergay is situated on Kasur-Qadiwind road about one km east of village Qadiwind. This sacred place elegantly stands in this village.

While Sat Gur Amar Das Ji was going to Kasur, the residents of this village welcomed him with love and urged him to stay. He conceded and stayed there. A small Gurdwara was built. There used to be a bunch of trees close by. Sat Gur had tied the horse to trees which have withered away.

There is a grant of 2.5 ghumaon of land by Bhai Sulakhan Singh of Qadiwind and 2.5 ghumaon by villagers for the shrine. A fair is held on Visakhi.

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਚੁਨਾ ਮੰਡੀ, ਲਾਹੌਰ

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ੨੪ ਅੱਸੂ ਸੰਮਤ ੧੫੯੧ (੨੪ ਸਤੰਬਰ ੧੫੩੪) ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਮਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੱਤ ਸਾਲ ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ । ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਚੁਨਾ ਮੰਡੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਦੀ ਮਕਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਟਾ ਸੀ । ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ "ਨਕੀਈਨ" ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਯਾਦਗਾਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ । ਇਹ ੧੨੨/੬ X ੯੭ - ੬ ਫੁੱਟ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਹੈ । ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਹੈ । ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵਿਹੜਾ ਹੈ । ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ।

ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦਾ ਅਰੰਭ ਇਸੇ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ । ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ । ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ । ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਅੱਠ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ।

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਚੁਨਾ ਮੰਡੀ ਲਾਹੌਰ

اس اسٹھان اُتے 24 اسوں سمٹ 1591 (24 ستمبر 1534) نوں ست گر رام داس جی دا پرکاش ہویا۔ ست گرو جی نے عمر دے پہلے ست سال ایچے ہی گزارے۔ ایہ اسٹھان چونا منڈی بازار وچ ہے۔ گرو صاحب دا جدی مکان بہت ہی چھوٹا سی۔ مہاراجا رنجیت سنگھ دی مہارانی نکائین نے اپنے پتر کھڑک سنگھ دے جنم دی خوشی وچ ایس یادگاری اسٹھان تے نویں عمارت بنوائی۔ ایہ "6' X 97' 6"۔ 122' دی وصال عمارت ہے۔ اس اتہاسک عمارت دا نقشہ ہر مندر صاحب جی نال ملدا جلد ا ہے۔ پچھم ول کھلا ویرھا ہے۔ نشان صاحب دکن پچھم کونے وچ ہے۔ سنگھ سبھا لہر دا رنبھ ایسے اسٹھان توں ہی ہویا سی۔ 1927ء توں 1947ء تیکر اس اسٹھان دا پر بندھ شرو منی کمیٹی کول رہیا۔ مہن حکما او قاف کول ہے۔ اس اسٹھان دے نال اٹھ دکاناں ہن۔

JANMASHTAN GURU RAM DAS JI AT CHUNA MANDI LAHORE

Sat guru Ram Das Ji was born at Chuna Mandi Bazaar at the site of present shrine on 26th Assu Samvat 1591 (24th Sept 1534 AD) and spent first seven years of his life here.

The ancestral home of Sat Guru was very small. Maharani Nakain (wife of Maharaja Ranjit Singh) built a shrine to celebrate the birth of her son Kharrek Singh. This is a big building measuring 97.5' X 122.5'. It has been built more or less like Harmandir Sahib. There is big courtyard in the west. Nishan Sahib is hoisted in the western corner.

It was the place from where "Singh Sabha Leher" started. The shrine remained under the control of Gurdwara Parbandhak Committee from 1927 to 1947. It is with Auqaf Department at present. There are 8 shops endowed in the name of this shrine.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੀਵਾਨਖਾਨਾ, ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇਰੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਆਪ ਤਾਂ ਨਾ ਆਏ ਪਰ ਉਹਨਾਂ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਬੁਲਾਵਾ ਨਾ ਆਏ, ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ ਪਿਤਾ ਵੱਲ ਤਿੰਨ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਹੱਥ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਨਾ ਪਹੁੰਚੀਆਂ, ਤੀਜੀ ਚਿੱਠੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਪੱਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਖਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ :

ਮੇਰਾ ਮਨ ਲੋਚੇ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਤਾਈ

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦੀਵਾਨਖਾਨਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਵੀ ਬਣਵਾਈ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਡ ਨੰ: N - 2983 ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਪੈਦਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਪਾਸ ਹੈ, ਜਿਹਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਚਾਰ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ੧੮ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਰਾਣਾ ਭੱਟੀ, ਸ਼ਾਹਦਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਿਵਾਨ ਖਾਨਾ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਲਾਹੌਰ

ਐਹ ਪਾਠਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਅਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦੂਤ ਭਾਈ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਰਬੀਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸਹਾਰੀ ਮਲ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਆਪ ਤਾਂ ਨਾ ਆਏ ਪਰ ਉਹਨਾਂ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਬੁਲਾਵਾ ਨਾ ਆਏ, ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ ਪਿਤਾ ਵੱਲ ਤਿੰਨ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਹੱਥ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਨਾ ਪਹੁੰਚੀਆਂ, ਤੀਜੀ ਚਿੱਠੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਪੱਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਖਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ :

ਅਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਅਹਾਤੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦੀਵਾਨਖਾਨਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਮਾਰਤ ਵੀ ਬਣਵਾਈ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਡ ਨੰ: N - 2983 ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਹੈ। ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਪੈਦਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਪਾਸ ਹੈ, ਜਿਹਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਚਾਰ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ੧੮ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਰਾਣਾ ਭੱਟੀ, ਸ਼ਾਹਦਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ।

GURDWARA DIWAN KHANA AT CHUNA MANDI, LAHORE

This holy shrine is located in Chuna Mandi of Lahore city. The birth place of Guru Ram Das Ji is close to it.

The ancestors of Guru Ram Das Ji were the residents of Lahore. Guru Dev did not come in person to Lahore to attend the marriage ceremony of the son of his brother Sahari Mal and instead sent Guru Arjun Dev Ji, with the instruction that he should not return until and unless summoned back. A long time passed, Arjun Dev Ji despatched three letters to his Guru Father out of which two remained undelivered as these fell in the hands of Baba Pirithi Chand. Only the third letter in which he had also mentioned about the first two found its destination. In this letter it was written:

"Mera Man Loche Gurudarshan tain"

(I am burning with a desire to see Guru Ji)

This shrine is also known as Dharamsala Guru Ram Das Ji. Diwan khana of Guru Arjun Dev Ji is also inside this enclosure. Maharaja Ranjit Singh built a spacious building over the site which is registered in the record of Lahore Corporation at registration No N 2143.

Sangat used to proceed on foot from here to visit Janamasthan of Jagat Guru. Its control remained with Shiromni Gurdwara Parbandhak Committee from 1927 to 1947 AD and at present it is in the custody of Auqaf Department and it has settled some people in it. The sangats cannot visit this place.

Four shops and 18 ghumaon of land in village Rana Bhatti Shahdara are endowed to the Gurdwara.

ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਬੁੱਚੇਕੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਬੁੱਚੇਕੀ ਨਾਮੀ ਕਸਬਾ ਲਾਹੌਰ ਜੜਾਵਾਲਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੜਕ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹਟ ਕੇ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੁਸਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਵੀ ਔਖਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਹ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਾਜਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਦਸ ਚੇਤਰ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਦਹਰਮ ਸਲਾ ਬھਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁੱਚੇਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਬੁੱਚੇਕੀ ਨਾਮੀ ਕਸਬਾ ਲਾਹੌਰ ਜੜਾਵਾਲਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੜਕ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹਟ ਕੇ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੁਸਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨਾ ਵੀ ਔਖਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਹ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਾਜਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਦਸ ਚੇਤਰ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

DHARMASALA BHAI HARNAM SINGH JI AT BUCCHEKI DISTRICT SHEIKHUPURA

Buccheki is a well known town on Lahore-Jaranwala road. The old city is about one km from the main road. The Dharamsala of Bhai Harnam Singh is in the old town and in a locality which goes by the name of Mohalla Dharamsala. It was a very beautiful building but now many refugees have established their residences in it. They have marred its beauty to the extent that it is difficult to recognize it even. Bhai Harnam Singh Ji was a devotee of Guru Arjun Dev Ji and it was for to his affection and devotion that Guru had set his foot and stayed here for a while. The spot where he stayed became a place of worship. In the Bhorey, a locality outside the village, there used to be another place where Guru Ji had stayed. A girls school has been built here now. A fair used to be held on 10th of Chaiter.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਬੁੱਚੇਕੀ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਜੜਾਂਵਾਲਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁੰਦਰ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਦੇ ਠਹਿਰਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਾ ਤੇ ਲੰਗਰਖਾਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਅਜੇ ਵੀ ਤਗੜੀ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਬੁੱਚੇਕੀ, ضلع شیخوپورا

ایہ پنڈ لاہور جڑانوالا روڈ اُتے بُت ہی پر سدھ ہے۔ ریلوے سٹیشن ننگنا صاحب توں 15 کلومیٹر دکھن پچھم ہے۔ ایس پنڈ وچ ست گراجن دیو جی دا گردوارا ہے۔ گرو صاحب ننگنا صاحب توں چل کے ایچھے آئے ہن۔ گردوارا سُندر گنبددار بنیا ہویا ہے۔ سنگت دے ٹھہرن واسطے سراں آتے لنگر خانہ وی ہے۔ عمارت اچھے وی گھڑی آتے سُندر ہے۔ ایس وچ گورنمنٹ پرائمری سکول ہے۔

GURDWARA FIFTH GURU AT BUCHEKI DISTRICT SHEIKHUPURA

The village Bucheki on Lahore-Jaranwala road is very well known. It is 15 kilometer south-west of Nankana Sahib Railway station. The Gurdwara of Sat Gur Arjun Dev Ji is situated in this village. Guru Arjun Dev Ji came to this place from Nankana Sahib. The Gurdwara with a dome is beautifully built. There is a langar hall and an inn for the stay of pilgrims. The building is strong and beautiful even now. Govt Primary school is functioning here at present.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਬਹਿੜਵਾਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਬਹਿੜਵਾਲ ਨਾ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਪਰ ਜੰਬਰ ਅਤੇ ਪੱਤੋਕੀ ਵਿਚਾਲੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਭੋਟੀਕੇ ਮੋੜ ਉੱਤੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਪੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੰਬਰ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

ਗੁਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਹੋਮੇ ਚੌਧਰੀ ਤੋਂ ਜਲ ਛਕਣ ਲਈ ਮੰਗਿਆ। ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ “ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਇਹ ਜਲ ਤਾ ਖਾਰਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਮਿੱਠਾ ਜਲ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ “ਭਾਈ ਹੋਮੇ, ਇਹ ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮਨ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਖੂਹ ਦਾ ਜਲ ਲੈ ਆਦਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਹੋਮੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਲ ਪੀਤਾ ਤਾਂ ਮਿੱਠਾ ਜਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਭ ਆਨੰਦਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਚੌਧਰੀ ਹੋਮੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਤਦ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਾ ਤਾਂ ਧਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਔਰਤਾਂ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਧਵਾ ਔਰਤ ਹੈ? ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਧਵਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੋ ਪੁਤਰੀ, ਚੌਧਰੀ ਹੋਮਾ ਤੇਰਾ ਸਰਤਾਜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੇ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਬਹਿੜਵਾਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਬਹਿੜਵਾਲ ਨਾ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਪਰ ਜੰਬਰ ਅਤੇ ਪੱਤੋਕੀ ਵਿਚਾਲੇ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਭੋਟੀਕੇ ਮੋੜ ਉੱਤੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਪੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੰਬਰ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

ਗੁਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਹੋਮੇ ਚੌਧਰੀ ਤੋਂ ਜਲ ਛਕਣ ਲਈ ਮੰਗਿਆ। ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ “ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਇਹ ਜਲ ਤਾ ਖਾਰਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਮਿੱਠਾ ਜਲ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ “ਭਾਈ ਹੋਮੇ, ਇਹ ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮਨ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਖੂਹ ਦਾ ਜਲ ਲੈ ਆਦਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਹੋਮੇ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਲ ਪੀਤਾ ਤਾਂ ਮਿੱਠਾ ਜਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਭ ਆਨੰਦਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਚੌਧਰੀ ਹੋਮੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਤਦ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਾ ਤਾਂ ਧਨ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਔਰਤਾਂ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਧਵਾ ਔਰਤ ਹੈ? ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਧਵਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੋ ਪੁਤਰੀ, ਚੌਧਰੀ ਹੋਮਾ ਤੇਰਾ ਸਰਤਾਜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਨੇ

GURDWARA FIFTH GURU AT BEHERWAL DISTRICT KASUR

This village, known as Beherwal, is located between Jamber and Pattoki on Lahore-Multan road. You have to get down at Bhonni Kay More bus stop to get to this village. It is a large village and built with baked bricks and cement. Guru Arjun Dev Ji arrived in the village from Jamber.

It was summer and Guru Dev Ji requested Hema Chaudhary for some water to drink. Chaudhary said, "Patshah! this water is brackish. I will fetch sweet water from the village". At this Guru Dev Ji said, "Bhai Hema! this water is sweet!". following the words of Guru Dev, he brought the water from this well and Guru Dev Ji took this water. Afterwards Hema and other people of the village took this water. All of them became happy when they found it to be sweet. Guru Dev Ji said to Chaudhary, "You must keep serving the Sangat". Hema folded his hand and said humbly, "I neither have money nor there is a woman in my house". Guru Ji then asked if there was a widow in the village. The Sangat brought a widow of the village before Guru Dev. Guru Dev Ji ordered, "O Daughter! Hema is henceforth your husband". At Guru Dev's command she accepted him as her husband. Guru was pleased and he blessed both of them. They had children. Hira Singh, a descendant of Bhai Hema, was born in Samvat 1763 and he took Amrit in Samvat 1788. He became the founder and first chief of the Nakai Misl.

ਚੋਧਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਔਲਾਦ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿੱਚ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੬੩ ਨੂੰ ਜਨਮਿਆ। ਸੰਮਤ ੧੭੮੮ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਨਕਾਇਨ ਮਿਸਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ੍ਰਦਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮਿਸਲ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੈਣ ਦਾਤਾਰ ਕੌਰ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨਕਾਇਨ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਮਿਸਲ ਦੇ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਰਦਾਰ ਅਬਦੁਲ ਅਜੀਜ਼ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰਦਾਰ ਆਰਿਫ ਨਕਈ ੧੯੯੬ ਵਿੱਚ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਛਕਿਆ ਤੇ ਖਾਰਾ ਮਿੱਠਾ ਕੀਤਾ, ਉੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਇਥੇ ਯੂਨਿਅਨ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੱਜੀ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪਾਵਨ ਖੂਹ ਤੇ ਕਿੱਕਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਤੇ ਖਾਰਾ ਮਿੱਠਾ ਕੀਤਾ।

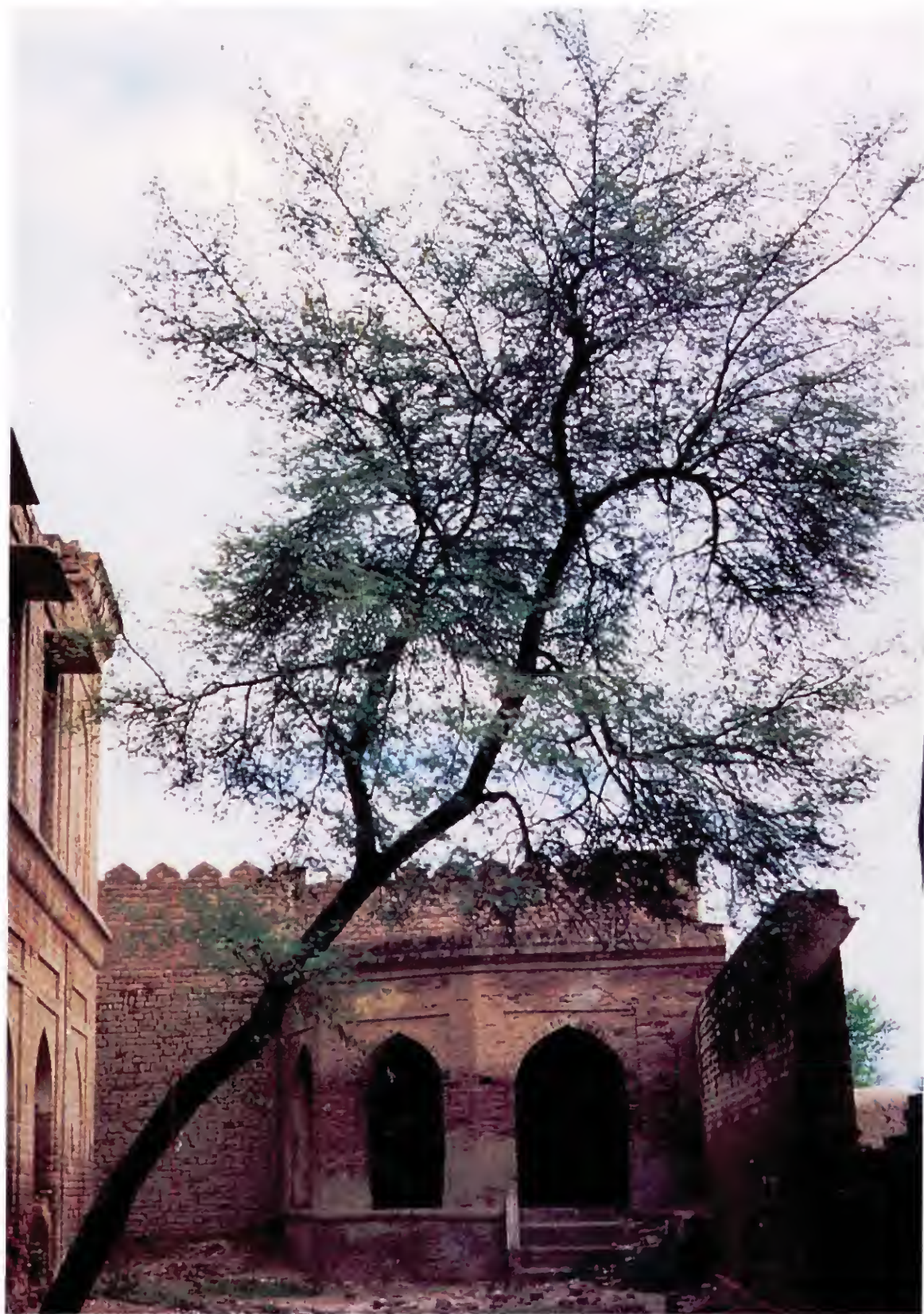
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਛੱਤਾ ਢਹਿ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਸਮਾ ਹੈ। ੩੯ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਸਾਚੇ ਤਿੰਨ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਖੇਤਾ ਵਿੱਚ ਚੋਧਰੀ ਹੋਮਰਾਜ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੰਨਾ ਹੈ।

ਦੀ ਬੇਨਿੰ ਦਾ ਨਾਮ ਕੌਰ ਮਹਾਰਾਜੀ ਨਕਾਇਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਰਾਨੀ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕੜਕ ਸਿੰਘ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ ਇਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਚਲਾ ਕੇ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਰਦਾਰ ਅਬਦੁਲ ਅਜੀਜ਼ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰਦਾਰ ਆਰਿਫ ਨਕਈ ੧੯੯੬ ਵਿੱਚ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਛਕਿਆ ਤੇ ਖਾਰਾ ਮਿੱਠਾ ਕੀਤਾ, ਉੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਇਥੇ ਯੂਨਿਅਨ ਕੌਂਸਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੱਜੀ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪਾਵਨ ਖੂਹ ਤੇ ਕਿੱਕਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਤੇ ਖਾਰਾ ਮਿੱਠਾ ਕੀਤਾ।

Datar Kaur was the sister of the Bhagat Singh, the second chieftain of the Naki Misl. She became the queen of Ranjit Singh from whom the crown prince Maharaja Kharrek Singh was born. Sardar Ishar Singh a chief of this Misl, embraced Islam and was named Sardar Abdul Aziz. One of his descendants Sardar Arif Nakai, became the chief minister of Punjab.

A Gurdwara was built at the spot where Guru had sweetened the brackish water. The Gurdwara now houses the offices of Union Council. The sacred well and the acacia tree are still there in the right hand corner of Gurdwara.

Prakash does not take place in this Gurdwara at present. The roofs have collapsed. Overall view is that of destruction. 39 ghumaon land has been granted by Mai Bishan Kaur and 3.5 ghumaon has been bestowed by another devotee. A fair used to be held on 7th of Poh. The Samadh of Chaudhary Hem Raj is in the fields on the left of Gurdwara. It is a golden page in the history of this village.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ, ਜੰਬਰ ਕਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਜੰਬਰ ਕਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਮੁਲਤਾਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਛਾਂਗਾ ਮਾਂਗਾ ਮੋੜ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਜੰਬਰ ਕਲਾ ਤੇ ਜੰਬਰ ਖੁਰਦ ਦੋ ਜੁੜਵੇਂ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੁਣ ਇੱਕ ਮਿੱਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜੰਬਰ ਕਲਾ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਿੜਵਾਲ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ। ਇੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਦਾਰਾ, ਸਮੱਧੂ, ਮਖੰਡਾ, ਤੁਲਸਾ ਅਤੇ ਲਾਲੂ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ੧੫੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ, ਬੁਲੰਦ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਵੇਲੇ ਉਸਾਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ, ਜੰਬਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਜੰਬਰ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਮੁਲਤਾਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਛਾਂਗਾ ਮਾਂਗਾ ਮੋੜ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਜੰਬਰ ਕਲਾ ਤੇ ਜੰਬਰ ਖੁਰਦ ਦੋ ਜੁੜਵੇਂ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੁਣ ਇੱਕ ਮਿੱਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜੰਬਰ ਕਲਾ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਿੜਵਾਲ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ। ਇੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਦਾਰਾ, ਸਮੱਧੂ, ਮਖੰਡਾ, ਤੁਲਸਾ ਅਤੇ ਲਾਲੂ ਨਾਮੀ ਨੂੰ ਪਾਹੁਲ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ੧੫੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ, ਬੁਲੰਦ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਵੇਲੇ ਉਸਾਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ।

GURDWARA THAM SAHIB AT JAMBER, DISTRICT KASUR

Jamber a village of District Kasur is located after Bhai Phero at Chhanga Manga turning on Lahore-Multan road.

Jamber Kalan and Jamber Khurd are twin villages which have now overlapped each other. The sacred shrine of Tham Sahib is located in Jamber Kalan where Satguru Arjun Dev Ji had come from Beherwal. Kedara, Samdhu, Makhanda, Talsa and Lalu were converted to Sikhism here by Guru Dev Ji.

The building of Gurdwara is tall, beautiful and spacious with 150 acres of land attached to it. The building was under construction in 1947 and hence it is in good condition.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਹੰਜਰਾ

ਹੰਜਰਾ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਮੁਲਤਾਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਸਬੇ ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਕੋਈ 20 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਾਵੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਬਾਹੀ ਵੱਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਾਤਰੀ ਅਤੇ ਹੰਜਰਾ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਚੱਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਜਮੀਨ ਦੀ ਹਦਬੰਦੀ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਿਬੇੜਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਮਗਰੋਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸਾਰਿਆ ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਬੰਦ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਰੋਵਰ ਛੱਪੜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਹੰਜਰਾ

ਹੰਜਰਾ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਮੁਲਤਾਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਸਬੇ ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਕੋਈ 20 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਾਵੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਬਾਹੀ ਵੱਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਾਤਰੀ ਅਤੇ ਹੰਜਰਾ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਚੱਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਜਮੀਨ ਦੀ ਹਦਬੰਦੀ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਿਬੇੜਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਦਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ।

GURDWARA 5TH GURU HANJRA

The village Hanjra is located on Lahore-Multan road. It is twenty kilometers towards River Ravi from Pattoki town. A metalled road leads to Hanjra from Pattoki. The Gurdwara of Guru Arjun dev Ji is located in the eastern side of the village. It is the place where Guru Arjun Dev settled the long standing boundary dispute between two brothers, Jatri and Hanjra and established the boundary between the two villages. Gur Dev Ji graced both the villages by his presence.

Initially the Gurdwara was a simple construction but subsequently the village sangat built it with bricks and mortar. Gurdwara is closed since 1947. The tank has now become a pool of stagnated water.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਜਾਤਰੀ, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਜਾਤਰੀ ਨਾ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਖੰਡਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈਡ ਬਲੋਕੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਉਹਦੀ ਸਰਾ ਹੀ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰੋਮੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਜਾਤਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਬਿਰਾਜੇ। (ਵੇਖੋ “ਹੰਜਰਾ”)

ਭਾਈ ਜਾਤਰੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਅੱਜ ਵੀ ਪਿੰਡ ਬਾਹਰ ਰਾਵੀ ਵਾਲੇ ਪਸੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਖਲੋਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਜਾਤਰੀ, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਜਾਤਰੀ ਨਾ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਖੰਡਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈਡ ਬਲੋਕੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਸੜਕ ਦੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਉਹਦੀ ਸਰਾ ਹੀ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰੋਮੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਜਾਤਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਬਿਰਾਜੇ। (ਵੇਖੋ “ਹੰਜਰਾ”)

GURDWARA FIFTH GURU AT JATRI DISTRICT SHEIKHUPURA

This village, called Jatri, is located on the Bhai Pheru-Khunda road a little farther from Balluki Head Works. There used to be the Gurdwara of Sat Guru Arjun Dev Ji in the village which has now vanished, only its inn remains. Sat Guru stayed in the village for a few days in recognition of Bhai Jatri's love. (for details please see Hanjra).

Even today the Samadh of Bhai Jatri stands in a grove of trees outside the village on the river Ravi side.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਸ਼ੇਖਮ (ਕਸੂਰ)

ਸ਼ੇਖਮ ਨਾਮ ਦੇ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਅੰਦਰ ਦੋ ਪਿੰਡ ਹਨ । ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਹ ਪਿੰਡ ਪੱਤੋਕੀ ਹੱਲਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ । ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ । ਆਪ ਬਹਿਤਵਾਲ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਹੁਣ ਇਸ ਅੰਦਰ ਯੂਨਿਅਨ ਕੌਂਸਲ ਸ਼ੇਖਮ ਦਾ ਦਫਤਰ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਧੂਕੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ੇਖਮ (ਕਸੂਰ)

ਸ਼ੇਖਮ ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਲ੍ਹੇ ਕਸੂਰ ਅੰਦਰ ਦੋ ਪਿੰਡ ਹਨ । ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਹ ਪਿੰਡ ਬੰਧੂਕੀ ਹੱਲਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪੱਤੋਕੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ । ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ । ਆਪ ਬਹਿਤਵਾਲ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ।

GURDWARA FIFTH GURU AT SHEIKHAM, DISTRICT KASUR

There are two villages by the name of Sheikam in Kasur district. The village we are talking about is at a distance of three kilometers from Pattoki on the Pattoki-Halla road and has a population running in thousands. The sacred shrine of Guru Arjun Dev Ji is located in the centre of the village. The fifth Guru Arjun Dev Ji arrived here from Beherwal. It is a small Gurdwara and at present the offices of Sheikam Union Council are housed in it.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ ਨਾਮੀ ਇਹ ਕਸਬਾ ਥਾਣਾ ਵਾਂਗੋ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਮੀਆਂਵਾਲੀ ਬੰਗਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਕੋਈ 20 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਇਹ ਪਿੰਡ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਭਾਈ ਪੁਰਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਇੱਥੇ ਖਿੱਚੇ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਚੋਬਾਰਾ ਸੀ, ਜਿਹਨੂੰ ਹੁਣ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਹਿਲ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ੪੦ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਆਫ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਣਗੋਲੀ ਕਰ ਕੇ ਮਿਟ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਚੱਕ ਰਾਮ ਦਾਸ ਗੁਜਰਾਨਵਾਲਾ

ਚੱਕ ਰਾਮ ਦਾਸ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਥਾਣਾ ਵਾਂਗੋ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਮੀਆਂਵਾਲੀ ਬੰਗਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਕੋਈ 20 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਇਹ ਪਿੰਡ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਭਾਈ ਪੁਰਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਕੇ ਇੱਥੇ ਖਿੱਚੇ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਚੋਬਾਰਾ ਸੀ, ਜਿਹਨੂੰ ਹੁਣ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਹਿਲ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ੪੦ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਆਫ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਣਗੋਲੀ ਕਰ ਕੇ ਮਿਟ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

GURDWARA 5TH GURU AT CHAK RAM DAS DISTRICT GUJRANWALA

This village going by the name of Chak Ram Das is in Wandhu police station of Gujranwala district. It is located 20 kilometer east of Eminabad and lies on Eminabad-Mianwali Bungalow road. It was due to the love and affection of Bhai Prana that the Fifth Patshah Guru Arjun Dev Ji was attracted to this place. A beautiful Gurdwara was built on the spot where Guru Ji had stayed. It has vanished now. There used to be a chaubara in front of this place which is now called the Guru Da Mahal (palace of Guru) by the people. There is no land revenue due on 40 ghumaon of land granted to this gurdwara by Sikh rulers. The land is in the custody of Auqaf Department. The Gurdwara has now vanished due to the lack of maintenance

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਰੰਗ ਮਹਿਲ, ਲਾਹੌਰ

ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰੰਗ ਮਹਿਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਚੌਕ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮਸੀਤ ਦਾ ਪਿਛਵਾੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ “ਤ੍ਰੀਖ ਖਾਲਸਾ” ਦਾ ਕਰਤਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ : ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੁਖਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਠਾਣ ਮੁਹਿੰਮ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ੧੪੨ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਬਟੂਆ ਛੱਜੂ ਭਗਤ ਪਾਸ ਅਮਾਨਤ ਰੱਖ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਛੱਜੂ ਨੇ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਜੇ ਤੱਕ ਰੋਜਨਾਮਚਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਛੱਜੂ ਉਸ ਬਟੂਏ ਨੂੰ ਸੰਦੂਕ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆ ਕੇ ਪਠਾਣ ਨੇ ਰਕਮ ਮੰਗੀ। ਅਮਾਨਤ ਦੀ ਵਹੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਛੱਜੂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਪਠਾਣ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਛੱਜੂ ਨੇ ਸਫਾਈ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਟੂਆ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਛੱਜੂ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਪਠਾਣ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ। ਪਠਾਣ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹਾਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਝਗੜਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਕਬੂਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਡੱਬੀ ਬਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੰਮਤ ੧੬੧੬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਉਲੀ ਬਣਵਾਈ।

ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਾਉਲੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੮੬੧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੁਲੇਰੇ ਦੇ ਪਤਾ ਦੇਣ ਤੇ ਇਹ ਬਾਉਲੀ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਇਹ ਬਾਉਲੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬਾਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ।

ਗਰੋਦਾਰਾ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਰੰਗ ਮਹਿਲ ਲਾਹੌਰ

ਬੰਧੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਐ ਪਾਉਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰੰਗ ਮਹਿਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਚੌਕ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮਸੀਤ ਦਾ ਪਿੱਛਵਾੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੁਖਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਠਾਣ ਮੁਹਿੰਮ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ੧੪੨ ਮੋਹਰਾਂ ਦਾ ਬਟੂਆ ਛੱਜੂ ਭਗਤ ਪਾਸ ਅਮਾਨਤ ਰੱਖ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਛੱਜੂ ਨੇ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲੀ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਅਜੇ ਤੱਕ ਰੋਜਨਾਮਚਾ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਛੱਜੂ ਉਸ ਬਟੂਏ ਨੂੰ ਸੰਦੂਕ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆ ਕੇ ਪਠਾਣ ਨੇ ਰਕਮ ਮੰਗੀ। ਅਮਾਨਤ ਦੀ ਵਹੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਛੱਜੂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਪਠਾਣ ਹਾਰ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਛੱਜੂ ਨੇ ਸਫਾਈ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਟੂਆ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਛੱਜੂ ਇੱਕ ਦੇਸ਼ਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਪਠਾਣ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੀ। ਪਠਾਣ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹਾਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਝਗੜਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਸ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਕਬੂਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਡੱਬੀ ਬਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੰਮਤ ੧੬੧੬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਉਲੀ ਬਣਵਾਈ।

ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਾਉਲੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੮੬੧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫੁਲੇਰੇ ਦੇ ਪਤਾ ਦੇਣ ਤੇ ਇਹ ਬਾਉਲੀ ਪਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰ ਇਹ ਬਾਉਲੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬਾਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ।

GURDWARA BAOLI SAHIB AT RANG MAHAL, LAHORE CITY

This sacred shrine of fifth Guru is situated in Rang Mahal Bazaar of Lahore city at the back of the Sonehri (Golden) Mosque. The compiler of "Tawarikh-e-Guru Khalsa", giving a historical account of this shrine, writes, "At the time of departure of Guru Sahib to Lahore a big dispute was on. A Pathan of Bukhara was leaving on an expedition and in haste, he entrusted a purse containing 142 gold coins to the charge of Chajjoo Bhagat. He had opened his shop just then and his clerk had not arrived as yet. Chajjoo took the purse and placed it in the safe and forgot all about it. The Pathan returned after a lapse of many months and demanded back his money. Chajjoo denied outrightly since there was no entry of this transaction in his account books. The case went to court of governor of Lahore and the Pathan lost the case. It so happened that after a few days, Chajjoo found the purse of Pathan while he was checking and cleaning his safe. He immediately went to the Pathan with his purse as well as a gift of a shawl and apologised. The Pathan refused to accept the purse saying that he had lost his claim and as such had no right over it. The dispute came up before Guru Arjun Dev Ji, when both of them refused to accept the money, he decided to build a baoli (stepped well) in Dabbi Bazaar with this money in Samvat 1616.

In Samvat 1685, this baoli was got filled with earth. During the reign of Ranjit Singh the baoli was restored in Samvat 1891 when a florist informed him about it. This baoli has once again been lost, only a small garden remains with shops around it where the people take rest.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁੱਧੂ ਦਾ ਆਵਾ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁੱਧੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਇੱਕ ਘੁਮਿਆਰ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਆਵਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਆਵਾ ਪੱਕ ਨਿਕਲੇ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਿਖੋ ਜੀ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਉਣ ਪਿੱਛੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਆਖਿਆ ਆਵਾ ਪਿੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਇੱਟਾਂ ਪਿੱਲੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤਾਂ ਬੁੱਧੂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ “ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਬਚਨ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਤੇਰੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕਣਗੀਆਂ।” ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਬਰਸਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਪਿੱਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕ ਗਈਆਂ।

ਗੁਲਾਬੀ ਬਾਗ ਨੇੜੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਜ਼ੀਰੋ ਗੇਟ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਈ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਦਾ ਮਕਬਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ, ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂਸਰ ਸਤਲਾਣੀ ਦੇ ਮਹੰਤਾਂ ਅਧੀਨ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ੧੯੩੮ ਨੂੰ ਜਦ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਗਈ ਤਦ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਬੁੱਧੂ ਦਾ ਮਕਬਰਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁੱਧੂ ਦਾ ਆਵਾ, ਲਾਹੌਰ

ਐਸੇ ਸ਼ਾਨ ਲਾਹੌਰ ਅਮਰਤਸਰ ਜੀ ਦੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁੱਧੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਇੱਕ ਘੁਮਿਆਰ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਆਵਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਆਵਾ ਪੱਕ ਨਿਕਲੇ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਿਖੋ ਜੀ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਉਣ ਪਿੱਛੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਆਖਿਆ ਆਵਾ ਪਿੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਇੱਟਾਂ ਪਿੱਲੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤਾਂ ਬੁੱਧੂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ “ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਬਚਨ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਤੇਰੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕਣਗੀਆਂ।” ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਬਰਸਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਪਿੱਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕ ਗਈਆਂ।

ਐਸੇ ਸ਼ਾਨ ਲਾਹੌਰ ਅਮਰਤਸਰ ਜੀ ਦੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁੱਧੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਇੱਕ ਘੁਮਿਆਰ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਆਵਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਆਵਾ ਪੱਕ ਨਿਕਲੇ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਿਖੋ ਜੀ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਉਣ ਪਿੱਛੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਆਖਿਆ ਆਵਾ ਪਿੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਇੱਟਾਂ ਪਿੱਲੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤਾਂ ਬੁੱਧੂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ “ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਬਚਨ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਤੇਰੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕਣਗੀਆਂ।” ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਬਰਸਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਪਿੱਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕ ਗਈਆਂ।

ਐਸੇ ਸ਼ਾਨ ਲਾਹੌਰ ਅਮਰਤਸਰ ਜੀ ਦੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਬੁੱਧੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਇੱਕ ਘੁਮਿਆਰ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਆਵਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਈ ਕਿ ਆਵਾ ਪੱਕ ਨਿਕਲੇ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਿਖੋ ਜੀ ਜੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਉਣ ਪਿੱਛੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਆਖਿਆ ਆਵਾ ਪਿੱਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਇੱਟਾਂ ਪਿੱਲੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤਾਂ ਬੁੱਧੂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ “ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਬਚਨ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਤੇਰੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕਣਗੀਆਂ।” ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਬਰਸਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਪਿੱਲੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਕ ਗਈਆਂ।

GURDWARA BHAI BUDDHU DA AWA AT LAHORE

This shrine is located on the Lahore-Amritsar (Grand Trunk) road facing the Engineering University. It is said that Bhai Buddha, a devotee of Guru had started a brick kiln, but the bricks of his kiln could not be fully baked due to a curse spelled by Bhai Kamla. Bhai Buddha prayed to Guru Arjun Dev "Sacchay Patshah bless me!" Guru Dev Ji told him that the curse of a Sikh is final but added that his unbaked bricks would fetch the same price as that of the baked bricks. It so happened that in that year the demand for bricks soared so high that all the bricks of Bhai Buddha were sold. Bhai Buddha built a Gurdwara as a part of his celebration. For a long time this Guru Sar remained under the control of Mahant of Satlani. Under the Gurdwara act of 1927 AD this came under the control of Gurdwara Parbandhak Committee. In 1938 AD when building of Sikh National College was constructed a splendid building for Gurdwara was also built. The building of Gurdwara has collapsed but tomb of Buddha is being maintained by the Archaeological Department.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਾਲ ਖੂਹ, ਮੋਚੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੂਹ ਮੋਚੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਖੂਹ ਕਦੇ ਚੰਦੂ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੋਠੜੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਚੰਦੂ ਨੇ ੧੬੦੬ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੈਦ ਸਮੇਂ ਇਸ ਖੂਹ ਤੋਂ ਜਲ ਛਕਦੇ ਅਤੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਜਦ ੧੬੧੯ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਲਾਹੌਰ ਤਸ਼ਰੀਫ ਲਿਆਏ ਤਦ ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਚੰਦੂ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਨਕੋਲ ਪਾ ਕੇ ਫੇਰਿਆ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਭੜਭੁੱਜੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੜਛਾ ਮਾਰ ਕੇ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਚਾੜ੍ਹਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਖਰਚ ਕੇ ਨਾਲ ਦੇ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦ ਲਏ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ, ੨੧ ਕਨਾਲ ੧੪ ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਖੋਖਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਲਾਲ ਖੋਹ, ਮੋਚੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਲਾਲ ਖੋਹ ਮੋਚੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਖੋਹ ਕਦੇ ਚੰਦੂ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੋਠੜੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਚੰਦੂ ਨੇ ੧੬੦੬ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੈਦ ਸਮੇਂ ਇਸ ਖੋਹ ਤੋਂ ਜਲ ਛਕਦੇ ਅਤੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਜਦ ੧੬੧੯ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਲਾਹੌਰ ਤਸ਼ਰੀਫ ਲਿਆਏ ਤਦ ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਚੰਦੂ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਨਕੋਲ ਪਾ ਕੇ ਫੇਰਿਆ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਭੜਭੁੱਜੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੜਛਾ ਮਾਰ ਕੇ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਚਾੜ੍ਹਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਖਰਚ ਕੇ ਨਾਲ ਦੇ ਮਕਾਨ ਖਰੀਦ ਲਏ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ, ੨੧ ਕਨਾਲ ੧੪ ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਖੋਖਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ।

GURDWARA LAL KHOI AT MOCHI DARWAZA, LAHORE

This historical well is located in a bazaar inside Mochi Gate. This well was once in Chandu's Haveli (mansion) and there used to be a small cell near this well where Chandu had imprisoned Guru Arjun Dev Ji after arresting him in 1606 AD. During his detention, Guru Dev Ji used to drink water from this well and also used it for his bath. It is also the place where Guru Dev Ji was put to different tortures. In 1619 A.D when Sixth Patshah Ji came to Lahore, Chandu was led by a nose-string around the city and it was here that a *Bharbhonja* (one who sells poached grams) killed him with his ladle.

In the beginning this sacred place was a small place but later Sangat spent money and bought adjacent houses and built the building. Shiromni Parbandhak Committee remained in charge of its care and maintenance from 1927 to 1947 AD and at present it is in custody of Waqf-Board.

There is a shop, 21 canal and 14 marlas of land in the name of Gurdwara in the Khokhar village of Lahore district.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਚੰਦੂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਇੱਥੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਉਂ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ 30 ਮਈ ੧੬੦੬ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਵੀ ਕਿਲੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਮਸੀਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਖਹਿ ਕੇ ਇੱਥੇ ਵਗਦੀ ਸੀ। ਸੰਨ ੧੬੧੯ ਨੂੰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਮਨਮੋਹਣੀ ਇਮਾਰਤ ਗੁਬੰਦਦਾਰ ਜਿਹਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਬਰਾਮਦਾ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ। ੧੯੦੯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਹਾਲ ਕਮਰਾ ਅਤੇ ਸਰਾਂ ਬਣਵਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸਥਾਪਤ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਸਤੇ ੧੯੨੪ ਨੂੰ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ੧੯੨੭ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ੨੧ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੩੦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸੇਵਾ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਜੋ ੯ ਸਤੰਬਰ ੧੯੩੪ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ। ਗੁਬੰਦ ਉੱਤੇ ਸੋਨਾ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਕੱਚੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ੯ ਸਤੰਬਰ ੧੯੪੭ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ। ਹੁਣ ਵੀ ਇੱਥੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਇੱਥੇ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਦੋ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਮਗਰੋਂ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਨ ਜੋ ੧੯੬੫ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੱਕ ਰੋਡੀਓ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਵਿਹਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਾਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਸਰਾਂ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੰਜਲਾਂ ਹਨ ਜਿਹਦੇ ਥੱਲੇ ਇੱਕ ਤਹਿਖਾਨਾ ਵੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਲਾਹੌਰ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਾਹੀ ਫਲੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਸਿਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਚੰਦੂ ਦੇ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਅੰਦਰ 30 ਮਈ 1606 ਈ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।
ਯਹੂਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ 1619 ਈ ਨੂੰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਤਹਾ ਸਾਹਿਬ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ।
ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਆਰੰਭਿਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕੰਮਾਂ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦਿਵਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀ ਰਖਾਇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਰਾਇ ਬੁਨਿਆਦ ਕੀਤੀ।
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਦਾ ਹਰ ਸਾਲ 1925 ਈ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਲੋਕਲ ਕਮਿਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। 1927 ਈ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਕਮਿਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਿਆ। 21 ਅਪ੍ਰੈਲ 1930 ਈ ਨੂੰ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਹੋਈ ਜੋ 9 ਸਤੰਬਰ 1934 ਈ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ। ਗੰਢਿਆਂ ਅਤੇ ਸੋਨਾ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ। ਫਰਸ਼ਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਾਰਗ ਮਾਰਗ ਸਿੰਕ ਮਰਮਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਰੂਕਾ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੋੜ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਸੀ ਅਤੇ ਸਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੰਮ ਦਿਨ ਅਤੇ ਵੀਸ ਵੀਸ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਨੰਬਰ 1996 ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ 47 ਕਮਰਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮੀਓਂ ਮਿਰਬਲਾਕ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾਲੰਗਰ ਹੋਏ ਚਲੇ ਗਏ।

GURDWARA DERA SAHIB, GURU ARJUN DEV JI, LAHORE

Gurdwara Dera Sahib is situated opposite Lahore Fort near Badshahi Mosque. This is the place where Sat Gur Arjun Dev Ji was martyred in the River Ravi facing the tortures inflicted by Chandu on 30th May 1606 AD.

The site where Guru Arjun Dev was martyred a Thara (platform) Sahib was built at by Guru Hargobind Ji in Samvat 1919 when he came to Lahore visiting Gur Asthans. Later Maharaja Ranjit Singh constructed a building of the Gurdwara which was very small..

In 1909 AD construction of Parakashasthan and Manji Sahib was started for the Parakash of Guru Granth Sahib. Arrangement for daily diwan were made. Inn for the residence of the pilgrims were also constructed. In 1925 AD a local committee was constituted by Shiromni Committee in the wake of Gurdwara reform movement. In 1927 Shiromni Committee took over the charge of Gurdwara and its construction restarted on the 21st April 1930 AD which was completed on 9th Sept 1934 AD. The domes were gold-plated. Floors were cemented. The front of Gurdwara is built in marble. Parakash takes place daily. Evacuee Waqf Board has appointed two Granthis. International sangats are held every year on Shaheedi Jor Mela, Visakhi, Death Anniversary of Maharaja Ranjit Singh and birthday of Sat Gur Guru Nanak Dev Ji.

In November 1996, Govt of Pakistan built 47 roomed Mian Mir Block for visitors. Guru's langar serves round the clock

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮਾਨਸਹਿਰਾ।

ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਮਾਨਸਹਿਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਆਪ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਜੇ। ਜਿਥੇ ਆਪ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਚਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ, ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹਾਲ ਕਮਰੇ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਫਰਸ਼ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੇਵਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਇਥੇ ਨਿਤ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਇਕ ਸੱਖਣੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਥੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਮਾਨਸਹਿਰਾ

ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਮਾਨਸਹਿਰਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਆਪ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਜੇ। ਜਿਥੇ ਆਪ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਚਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ, ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹਾਲ ਕਮਰੇ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਫਰਸ਼ ਅਤੇ ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੇਵਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਇਥੇ ਨਿਤ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਇਕ ਸੱਖਣੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ।

GURDWARA 6TH GURU MANSEHRA

This sacred shrine of Sahib Guru Hargobind Ji is on Kashmir Road in Mansehra City. He came here while returning from Kashmir. The Sikhs of the Gurus built this Gurdwara at the site where he had stayed and pleased the loving Sangat by providing them with an opportunity to look at him. This Gurdwara is three storeyed and the Prakashasthan is in the hall of this Gurdwara. The tiles bearing the name of those who have served the Gurdwara are fixed on the floor and the walls. Captivating pictures are drawn on the walls. Once prakash used to take place but now it is just a building.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਚਿੱਟੀ ਗੱਟੀ, ਮਾਨਸਹਿਰਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਹਜ਼ਾਰਾ
ਚਿੱਟੀ ਗੱਟੀ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ ਮਾਨਸਹਿਰਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮਾਨਸਹਿਰਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ੮ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਗੇ ਇੱਕ ਬਾਗ ਅੰਦਰ ਗੁੰਬਦ ਦਾ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁੰਬਦ ਅੰਦਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਥੱਲੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਪੱਥਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਉੱਥੇ ਸਥਾਪਤ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਥੱਲੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਸੰਗਤ ਚੁੰਮ ਚੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਥੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਚਿੱਟੀ ਗੱਟੀ ਮਾਨਸਹਿਰਾ ਜ਼ਿਲਾ

ਚਿੱਟੀ ਗੱਟੀ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ ਮਾਨਸਹਿਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਹਜ਼ਾਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮਾਨਸਹਿਰਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ੮ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਲੱਗੇ ਇੱਕ ਬਾਗ ਅੰਦਰ ਗੁੰਬਦ ਦਾ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁੰਬਦ ਅੰਦਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਥੱਲੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਪੱਥਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਉੱਥੇ ਸਥਾਪਤ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਥੱਲੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਸੰਗਤ ਚੁੰਮ ਚੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

GURDWARA SIXTH GURU CHITTI GATTI, MANSEHRA DISTRICT HAZARA

This tiny village called Chitti Gatti is in P.S Mansehra. (Hazara district) This domed shrine is visible in a garden by the road about 8 km from Mansehra.

Gurdwara is beautifully constructed. Inside the dome the genital of Shiv (Shiv Ling) used to be worshipped on the upper floor whereas the prakash of Guru Granth Sahib took place downstairs. A Shiv Ling made of stone is still there. The priests were Hindus and that is why they kept Guru Granth Sahib downstairs. A fair was held on Visakhi which was enthusiastically attended by the people living in the surrounding hills.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਧਮਿਆਲ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਧਮਿਆਲ ਨਾ ਦਾ ਪਿੰਡ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜਾ ਬਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਸੁਆਰੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ: “ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੇ ਇੱਥੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਰੋਚਾ ਮੱਲ ਅਤੇ ਅਨਾਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੋੜੇ ਬਖਸ਼ੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਪੈਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੋੜਾ ਸਾਦਾ ੧੧ ਇੰਚ ਲੰਮਾ, ਪੱਥ ਪਾਸੇ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜੋੜਾ ੯ ਇੰਚ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਤਿੱਲੇ ਦਾਰ ਹੈ।” ਇਹ ਜੋੜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਨਿਹਾਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਸਕੂਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬੱਚੇ ਵਿਦਿਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਧਮਿਆਲ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਧਮਿਆਲ ਨਾਲ ਦਾ ਪਿੰਡ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਬਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜਾ ਬਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਸੁਆਰੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ: “ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਨੇ ਇੱਥੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਰੋਚਾ ਮੱਲ ਅਤੇ ਅਨਾਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀਆ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੋੜੇ ਬਖਸ਼ੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਪੈਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੋੜਾ ਸਾਦਾ ੧੧ ਇੰਚ ਲੰਮਾ, ਪੱਥ ਪਾਸੇ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਜੋੜਾ ੯ ਇੰਚ ਹੈ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਤਿੱਲੇ ਦਾਰ ਹੈ।” ਇਹ ਜੋੜੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਨਿਹਾਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਸਕੂਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬੱਚੇ ਵਿਦਿਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ।

GURDWARA SIXTH GURU AT DAMHIAL DISTRICT RAWALPINDI

This village, known as Damhial, is located at a distance of 12 kilometers from Rawalpindi City. Transport to reach this place is available from Raja Bazaar of Rawalpindi City. A great Gurdwara Sahib has been established in this village about which Bhai Kahan Singh Ji Nabha writes, "Shri Guru Gobind Singh Sahib and Mata Sahib Kaur witnessed the devotion and love with which the two residents of this village, Roacha Mal and Anar Singh, served the Sangat in Anand Pur Sahib. They gave them their pair of shoes. One of these shoe is with the descendent of Narayan Singh. The shoe of Guru Sahib is plain, 11 inches long and 3 inch wide. The pair of Mata Ji is 9"X3" and it is embrodered.

These shoes were kept in the Gurdwara of this village and people used to see them to get solace. Now a school is functioning in the building where children receive education. The building is beautiful and strong.

ਜਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤਹਿਸੀਲ ਗੁਜਰੱਖਾ ਥਾਣਾ ਜਾਤਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੌਲਤਾਲਾ ਤੋਂ ਛੇ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ, ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਗੁਜਰੱਖਾ ਤੋਂ ਵੀ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਦੌਲਤਾਲਾ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਅੱਪੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਭਾਈ ਹਰਬੰਸ ਜੀ ਤਪਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਨਸਹਿਰੇ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾ ਤਪਾ ਹਰਬੰਸ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ, ਫਿਰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਦਾ ਦਲਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਉਸ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਸੁਪਰੀਟੈਂਡੈਂਟ ਸਰਵੇ ਨੇ ੧੫ ਰਾਤ ਸੰਮਤ ੧੯੮੬, ਪਹਿਲੀ ਜੁਲਾਈ ੧੯੨੯ ਨੂੰ ਕਰਵਾਈ। ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਨੁੱਕਰ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੋਹੜ ਦਾ ਬੂਛ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਬੋਹੜ ਦੇ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ ਹੀ ਭਾਈ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਮੰਦਰ ਵਾਂਗ ਬਣੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਰੋਵਰ ਸੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦਲਾਨ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੀਆਂ ਹੱਟੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪਰਿਵਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ضلع راولپنڈی تحصیل گوجر خاں تھانا جارتی وا ایک پنڈ جو ریلوے سٹیشن دولٹا توں پیچھے میل دکن پچھم ہے۔ ایس پنڈ ٹوں گوجر خاں توں وی پکی سڑک جاندی ہے۔ مندر اتوں دولٹا راہیں وی اپڑیا جاسکدا ہے۔ ایس پنڈ وچ ست گرہر گوند صاحب جی دا گردوارا ہے۔ ایچھے بھائی ہرنس جی تپا گرو جی دے سکھ سن۔ اوہناں دا پریم وکھ کے مانسہرے توں آندے ہوئے ست گرہر جی ایچھے ویرا ہے بن۔ ایہ گردوارا پہلوں تپا ہرنس جی دے نام توں پرسدھ سی۔ فریجیویں پاتاشہ جی دا گردوارا مشہور ہویا۔ ایس دا دالان بہت ہی سُندر ہے۔ اوس اگے اک وشال سرودر ہے۔ ایس سرودر دی سیوا سردار ہرنام سنگھ اسٹنٹ سپرنٹنڈنٹ سرورے نے 15 ہاڑست 1986 بہ مطابق پہلی جولائی 1929ء ٹوں کردائی۔ سرودر دی پوربی ٹکر اُتے اک وڈا بوڑھ دا پرچہ ہے جو اوہناں ہی سماں دا ہے۔ بوڑھ دے تھلے ہی بھائی ہرنس جی دی سادھ مندر وانگ بنی ہوئی ہے۔ جُن سرودر رکھا ہویا ہے۔ دالان والے مکانات وچ پرچوں دیاں ٹہیاں بن تے گردوارا صاحب اندر کشمیری برادر رہندا ہے۔

There is a village, Narali, in P.S Jatri of Tehsil Gujar Khan of Rawalpindi district which is six miles southwest of Daultala railway station. A metalled road leads to this village from Gujar Khan. It can also be approached from Mandra via Daultala. Gurdwara Sat Guru Hargobind Sahib is located in this village. The father of Bhai Harbans Singh Ji was a Sikh of the Guru and in response to his love and affection Guru Dev Ji stayed here while coming from Mansehra. This gurdwara was earlier known as Tapa Harbans Ji and later became famous as the Gurdwara of Sixth Patshah. Its veranda is very beautiful and there is a very big tank a little farther from here. This tank was repaired by Sardar Harnam Singh, Assistant Superintendent (Survey) on 15th Har Samvat 1986 (1st July 1929 AD). There is a big banyan tree in the eastern corner of this tank which belongs to that period. The samadh of Bhai Harbans Singh is built like a temple under this banyan tree. The tank is dry now and shops have been established in the rooms along the veranda and a Kashmiri family lives inside the Gurdwara Sahib.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ, ਗੁਜਰਾਤ

ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਗੁਜਰਾਤ ਭਿੰਬਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਵਾਟ 28 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਤਹਿਸੀਲ ਨਗਰ ਲਾਲਾ ਮੁਸਾ ਹੈ। ਲਾਲਾ ਮੁਸਾ ਤੋਂ ਵੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਆਪ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਗੁਜਰਾਤ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਤਿੰਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵੀ ਸਬੂਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤਾਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਮਿਟ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਾਕੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਦੱਸੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ 300 ਰੁਪਈਆ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਥੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ

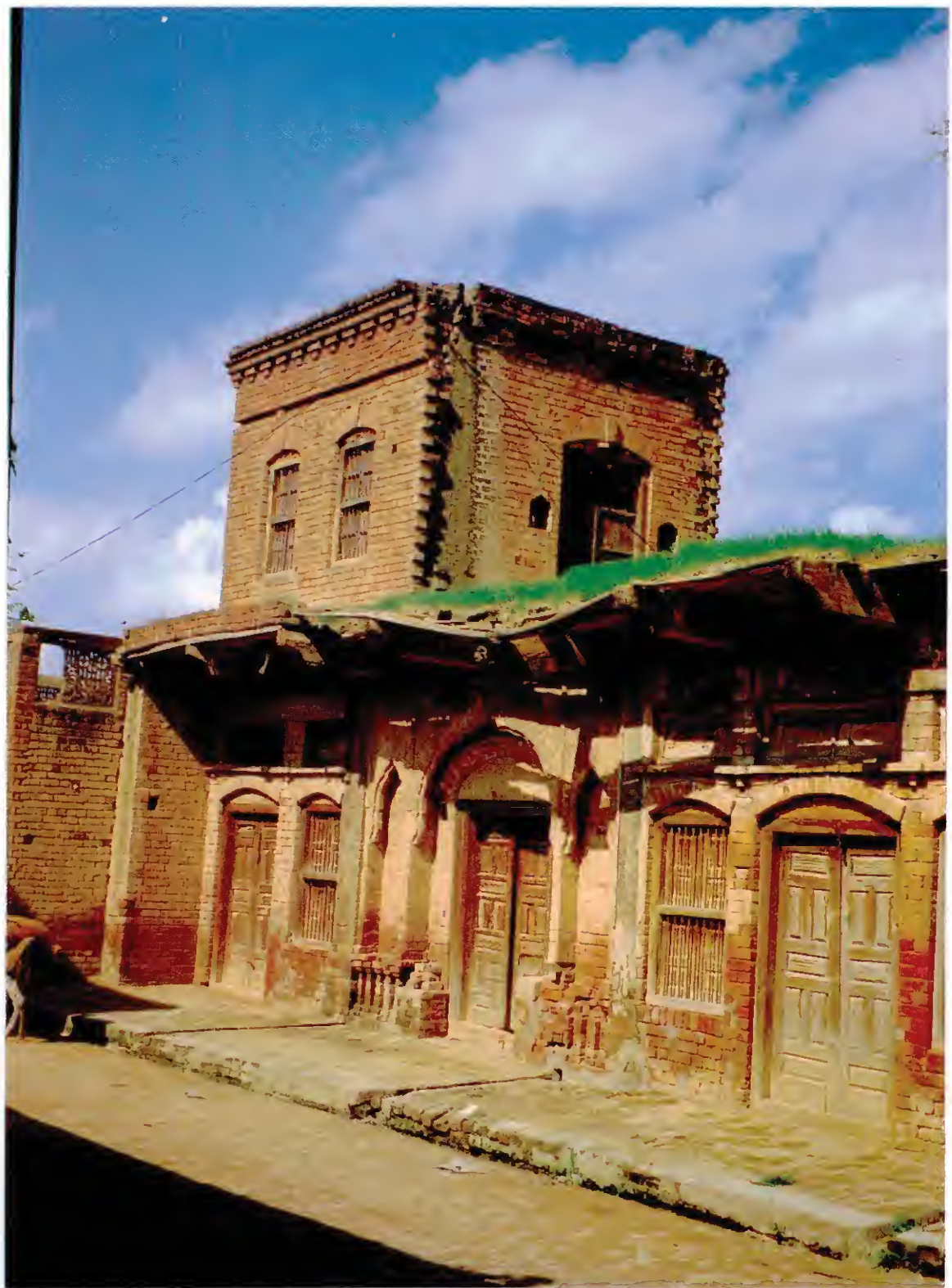
ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਲ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਗੁਜਰਾਤ ਭਿੰਬਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਵਾਟ 28 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਤਹਿਸੀਲ ਨਗਰ ਲਾਲਾ ਮੁਸਾ ਹੈ। ਲਾਲਾ ਮੁਸਾ ਤੋਂ ਵੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਆਪ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਗੁਜਰਾਤ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ।

GURDWARA SIXTH GURU AT BUZURGWAL DISTRICT GUJRAT

This village going by the name of Bazurgwal is located on the Gujrat-Bhimber road at a distance of about 24 kilometers from Gujrat. Lala Musa is its railway station and tehsil headquarter. The village can be approached from here. There is a Gurdwara of Guru Hargobind Ji in this village. He had stayed in this village while he was coming to Gujrat from Kashmir.

There used to be three Gurdwaras in this village but none of them survived undamaged. Two have been wiped out completely while some marks of this historic place remain but you cannot say that its a Gurdwara until the same is specifically pointed out.

An estate with an income of Rs 300 per annum has been granted to the Gurdwara by Maharaja Ranjit Singh.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਗੁਜਰਾਤ

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਇਸ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕਾਬਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ “ਹਵੇਲੀ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ” ਕਰਕੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਮੂਜਬ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ਼ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫੀ ਹਜ਼ਰਤ ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਜੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੜੀਏ ਦਾ ਇਹਨਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਿਆ। ਮਗਰੋਂ, ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਹੋਈ। ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੋ ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸਭ ਕੁਝ ਤਵਾਰੀਖ ਦਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਜੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਗੁਜਰਾਤ

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕਾਬਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ “ਹਵੇਲੀ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ” ਕਰਕੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਮੂਜਬ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ਼ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫੀ ਹਜ਼ਰਤ ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਜੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੜੀਏ ਦਾ ਇਹਨਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ, ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਿਆ। ਮਗਰੋਂ, ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨਾਲ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਹੋਈ। ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੋ ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸਭ ਕੁਝ ਤਵਾਰੀਖ ਦਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਜੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ।

GURDWARA 6TH GURU, GUJRAT CITY

The Patshah of Meeri and Piri Secular and Temporal Guru Hargobind Ji stayed in this place while on his way back from Kashmir. The place is located inside Kabuli Gate. Some chroniclers have also used the name of "Haveli Chhenvi Patshahi" (Mansion of the 6th king) for this place. The building is elegantly built and presently it is occupied by refugees. These people have made alterations in the building to suit their requirements. Rent is collected by the Waqf Board.

The Shrine of Shah Daula Ji is also located in this city. Bhai Gadiya met him. Shah Daula listened to the recitation of Sukhmani Sahib from him. Later Shah Ji met sixth Patshahi and made a presentation of 100 tolas of gold to Guru Gobind Singh, which is a part of history. The Shrine of Shah Daula Ji is close to Gurdwara of 6th Patshahi.

ਗੁਰੂ ਕੋਠਾ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ ਦਾ ਤਹਿਸੀਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ “ ਗੁਰੂ ਕੋਠਾ ” ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਆਪ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਾਈ ਖੇਮ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਠਹਿਰੇ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਸੀ। ਹੁਣ ਚੌਖਾ ਹਿੱਸਾ ਢਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ੧੩ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਲਾਬ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਅਤੇ ਦਿਵਾਲੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵਿਸਾਖੀ ਉੱਤੇ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੇਲਾ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਸਨੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਕੋਠਾ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ, ਜ਼ਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ “ ਗੁਰੂ ਕੋਠਾ ” ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਆਪ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ, ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਾਈ ਖੇਮ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਠਹਿਰੇ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਸੀ। ਹੁਣ ਚੌਖਾ ਹਿੱਸਾ ਢਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ੧੩ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਜ਼ਰਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਲਾਬ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਅਤੇ ਦਿਵਾਲੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵਿਸਾਖੀ ਉੱਤੇ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੇਲਾ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਸਨੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

GURDWARA GURU KOTHA WAZIRABAD DISTRICT GUJRANWALA

Wazirabad is a leading town of Gujranwala district and Guru Kotha, the sacred place named after Guru Hargobind Ji, is located in this town on his way back from Kashmir. He stayed at the house of one of his devotees by the name of Bhai Khem Chand Ji. A Gurdwara sahib was built here later. Once it was a beautiful building but its major portion has collapsed now and premises is occupied by refugees. 13 acres of agricultural land is endowed in the name of Gurdwara. A large and beautiful water tank adds to the scenic beauty of Gurdwara. Basant Panchami and Diwali fairs used to be held regularly, Now a mini Visakhi fair is arranged by the Muslims of the town.

ਰਸੂਲ ਨਗਰ ਨਾਮੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਸਬਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਰਾਮ ਨਗਰ ਕਰਕੇ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਸਬਾ ਤਹਿਸੀਲ ਵਜ਼ੀਰ ਆਬਾਦ, ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਅੰਦਰ ਚਨਾਬ ਦਰਿਆ ਦੇ ਖੱਬੇ ਕੰਢੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਮੁੰਦਰ ਗੁੰਬਦ ਅਤੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਫਰਸ਼ ਹੈ। ਕੰਧਾਂ ਉੱਪਰ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲਾ ਬੂਹਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਾਗ ਵੱਲ ਖੁਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਵਜ਼ੀਰ ਆਬਾਦ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਇੱਥੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਰਾਧਿਕਾ ਆਬਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਬਖਸ਼ੀ।

੧੯੯੨ ਦੀ ਸੋਨੀ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਗੁੰਬਦ ਉੱਤੇ ਅਸਮਾਨੀ ਬਿਜਲੀ ਡਿੱਗੀ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਗੁੰਬਦ ਦਾ ਉਤਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸੜ ਗਿਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਰਾਂ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

گردوارا چھویں پاتشاہی رسول نگر (رام نگر)

رسول مگر نامی بہت ہی اہم ایک قصبہ ہے جنوں رام نگر کر کے وی اتماس اندر یاد کیتا جاندا ہے۔ ایہ قصبہ تحصیل وزیر آباد ضلع سبھرا نوالا اندر دریا چناب دے کجے کنڈھے آباد ہے۔ اس قصبے اندر ست گر ہر گوبند جی دا گردوارا شانل وکھارہیا ہے۔ جھوٹا جیادربار بنیا ہویا ہے۔ جس اُپر سندر گنبد آتے سنگ مرمر دا فرش ہے۔ کندھاں اُپر گرد و گرتھ صاحب جی دے واک اُکرے ہوئے ہن۔ گردوارے دا بچے پاسے والا بواہاک وشال باغ ول کھلدا ہے جو اس دربار دا حصہ ہے۔ ست گر ہر گوبند جی وزیر آباد توں چل کے ایٹھے آئے سن آتے ایٹھوں اُٹھ کے حافظ آباد نوں اپنے چرناں دی چھوہ بخشی ہے۔

1992ء دی سوئی ولے اس دربار دے گنبد اُتے اسمانی بجلی ڈگی جدے نال گنبد دا اُتلا حصہ سڑ گیا۔ اس ولے اس دربار دی سرائ اندر بہت سارے گجراں دے گھر وے ہوئے ہن۔

GURDWARA SIXTH GURU AT RASUL NAGAR DISTRICT GUJRANWALA

Rasul Nagar is a very historic town which is referred in history by the name of Ram Nagar. It is situated on the left bank of River Chenab in Tehsil Wazirabad of Gujranwala district. A Gurdwara of Sat Gur Hargobind Ji is displaying its splendour inside this town. A small darbar has been built. The top is a beautiful dome and the floor is done in marble. Verses of Garanth Sahib are written on the walls. The right hand door of the Gurdwara opens in a big garden which is a part of this darbar. Sat Gur Hargobind Ji came to this place from Wazirabad and had graced Hafizabad after leaving this place.

The top of the cupola of the shrine was burnt in 1992 when the lightening struck the dome of this darbar during monsoon. Many Gujjar families have settled in the inn of the Gurdwara.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ

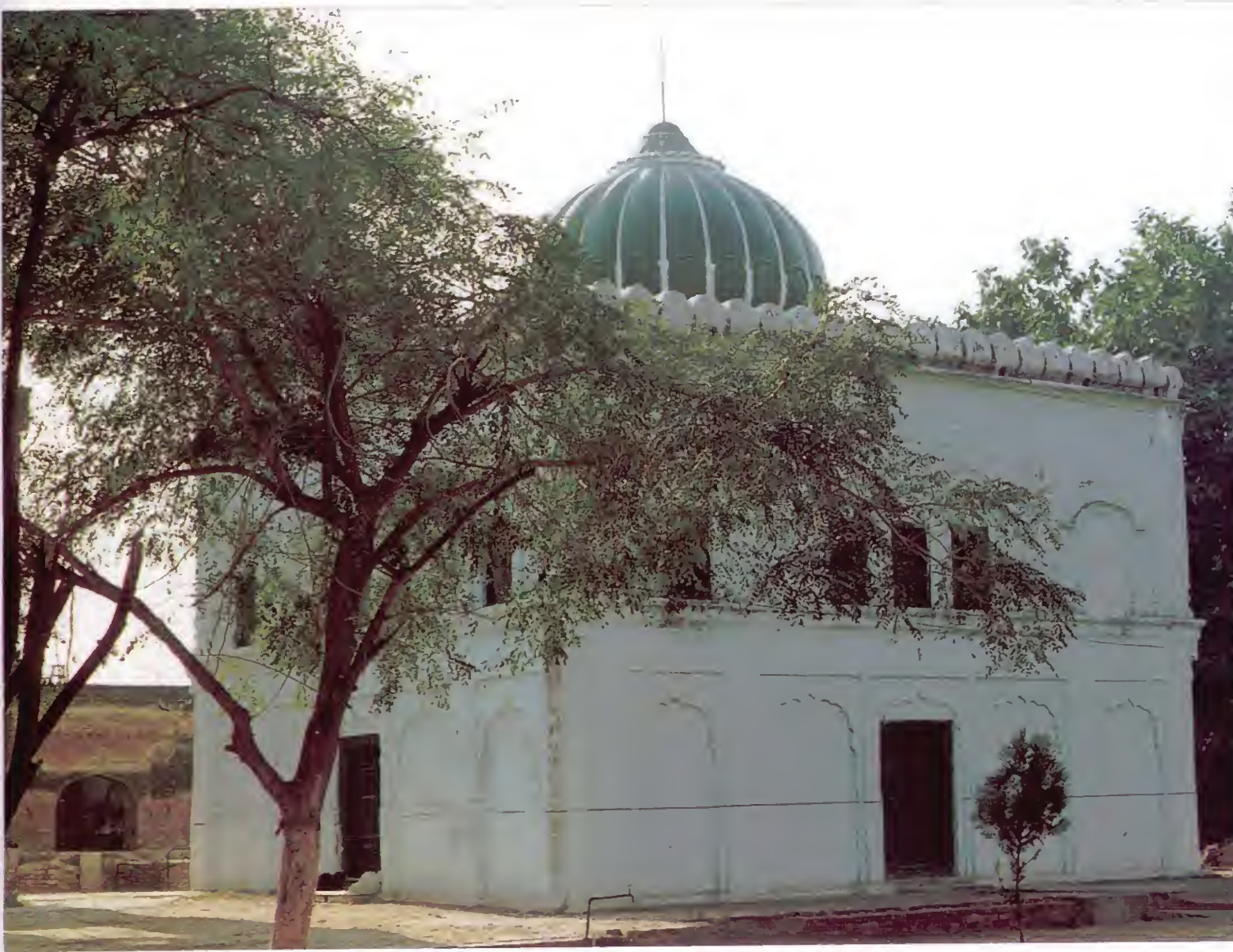
ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਜਿਹਨੂੰ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਕਿੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਮੁਹੱਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੁਰੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਰਸੂਲ ਨਗਰ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਰਾਮ ਫਰਮਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕੱਚਾ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾ ੪੦ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ੨੮ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਬਟੋਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਕਪੂਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਚੋਖੀ ਜਾਗੀਰ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ। ਇੱਥੇ ੧੫ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕਬਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦਫਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਖਾਲੀ ਕਬਰ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਰੋਂ ਮੇਲੇ ਦੀ ਰੀਤ ਵੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿਹਨੂੰ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਕਿੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਰਸੂਲ ਨਗਰ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਰਾਮ ਫਰਮਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੂੜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕੱਚਾ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾ ੪੦ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ੨੮ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਬਟੋਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਕਪੂਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਚੋਖੀ ਜਾਗੀਰ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ। ਇੱਥੇ ੧੫ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕਬਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦਫਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਖਾਲੀ ਕਬਰ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਰੋਂ ਮੇਲੇ ਦੀ ਰੀਤ ਵੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

GURDWARA SIXTH GURU AT HAFIZABAD CITY

This historic place is also known as Rori Sahib and Killa Sahib. It is situated in Mohalla Guru Nanakpur of Hafizabad City. This place holds a distinction that Patshah of Meeri and Peeri Sat Gur Hargobind Ji came here from Rasool Nagar while returning from Kashmir. The place where he took rest came to be called Rori Sahib and the spot where he tied his horse became known as Killa Sahib. For sometime it remained a mud building but afterwards Sangat built it with solid bricks. 40 ghumaon of land in Hafizabad and 28 ghumaon land in village Batera is in the name of this Gurdwara since the Sikh rule. Over and above it the Kapur family has made endowment of a considerable estate to the Gurdwara. Once a fair used to be held on 18th of Har. Since a few years a grave has been erected inside the darbar but no one is buried in it. It is an empty grave. It is called Lalan Wali Sarkar and thus the custom of holding an annual fair is maintained.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੱਛਾ ਪਰਿਕ, ਵਿੱਨੀ, ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ

ਵਿੱਨੀ ਜ਼ਿਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਥਾਣਾ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ “ ਇੱਛਾ ਪਰਿਕ ” ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਂਉ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਜਾਗੀਰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਿਸਾਖ ਨੂੰ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੱਛਾ ਪਰਿਕ, ਵਿੱਨੀ, ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ

ਵਿੱਨੀ ਜ਼ਿਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਤੇ ਥਾਣਾ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ “ ਇੱਛਾ ਪਰਿਕ ” ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ।

GURDWARA ICCHA PARAK AT VINNI IN HAFIZABAD

Vinni is a village of police station, Tehsil and district Hafizabad. "Ichcha Parak" Gurdwara of Sat Guru Hargobind Ji is in this village. Sat Guru came here for a brief visit from Hafizabad in recognition of love and affection of the villagers.

Gurdwara has been well constructed in form of a house and some land is attached to it. Presently same refugees are settled here. In the past a small fair used to be held on the first Visakhi but it is stopped now.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਧੁੱਨੀ (ਜ਼ਿਲਾ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ)

ਜ਼ਿਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਦਾ ਪਿੰਡ ਜੋ ਧੁੱਨੀ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਤੋਂ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਨੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।

ਧੁੱਨੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋੜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਰ ਸੀ ਜੋ ੧੧ ਇੰਚ ਲੰਮਾ ਤੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਇੰਚ ਚੌੜਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਚੈਨਾ ਮੱਲ (ਧੀਰੋ ਮੱਲ) ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜੋੜਾ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਰ ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਮਦਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਹਜ਼ੀਰਾ ਦੇ ਰੋਗੀ ਇਹਨਾ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਛੁਹਾ ਕੇ ਅਰੋਗ ਹੁੰਦੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਹੈ। ਹਾਲ ਕਮਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਸੂਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਅੰਬਾਲੇ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਪੱਕੀ, ਫਰਸ਼ ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਰੋਗਨੀ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਛੱਤ ਕੋਈ ੧੬ ਫੁੱਟ ਉੱਚੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ, ਧੁੱਨੀ, ضلع حافظ آباد

ضلع تحصیل حافظ آباد دا اک پنڈ جو ڈھنی کر کے مشہور ہے۔ ایس پنڈ توں حافظ آباد توں پکی سڑک جاندی ہے۔ ایس توں پہلوں پنڈ وِنی آوندی ہے۔ ایس وچ وی گوردوارا صاحب ہے۔ ڈھنی والے گوردوارا صاحب وچ گرو امرداس جی دے جوڑے دا اک پیر سی جو 11 انچ لمبا آتے ساڈھے 3 انچ چوڑا سی۔ بھائی چینال (پیر مل) تیجے گرو جی دا پریم پریمی سکھ سی۔ ست گرو اوس دی سیوا توں پر سن ہو کے اوس توں لپٹا جوڑا بکھشیا جو اک پیر ایسجے آتے اک پنڈ مَدَر تحصیل نکاتا صاحب ضلع شیخوپورہ وچ سی۔ پیراں دے روگی ایسناں دوہاں تھاواں وچ جاندے جوڑے توں گل نال چھوہا کے اروگ ہوندے سن۔ ایس ویلے گوردوارا صاحب پنڈ دے وچالے ہے۔ اک ہال کمرہ ہے جس دے چار بوسے ہن۔ ایس وچ ہُن انبالے توں آئے شرنار تھی دے ہوئے ہن۔ گوردوارا صاحب دی عمارت پکی، فرش چٹے کالے رنگ ویاں روغنی ٹائلز دا لگا ہویا ہے۔ چھت کوئی 16 فٹ اُچی ہے۔ ایس نال زمین ایس پنڈ آتے کُھ ہور پنڈال وچ ہے۔

GURDWARA GURU AMARDAS JI AT DHUNNI DISTRICT HAFIZABAD

A village of Tehsil and district Hafizabad is popularly known as Dhunni. A metalled road leads to Dhunni from Hafizabad. Another village by the name of Vinni precedes it. There is a Gurdwara in the village Vinni.

One shoe of Guru Amardas Ji was kept in this Gurdwara which was 11 inches long and 3.5 inches wide at the toe. Bhai Cheena Mal (Peera Mal) was a devotee and follower of the Guru Ji. Sat Gur was pleased with him and granted him one pair of his shoes. One of the shoes was kept here while the other was kept in village Madar of tehsil Nankana Sahib (Distt. Sheikhpura). People suffering from *Hajeeran* (Cervical Lymphadenopathy) used to visit both the places and touched their cheeks against the shoes to get rid of the disease.

The Gurdwara is now in the centre of the village. There is a hall which has four doors. It is presently under the occupation of refugees from Ambala. The Gurdwara is built with brick while the floors are done in black and white glazed tiles. The ceiling is sixteen feet high. The land assigned to this Gurdwara is in this village as well as in some other villages.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡ ਬੱਚੇ

ਬੱਚੇ ਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕਾਲੇ ਕੋ ਤੋਂ ੧੦ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹੈ। ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਤੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿੱਨੀ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਬਿਰਾਜੇ ਤੇ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਮਹੰਤ ਭਾਰਤੀ ਦਾਸ ਦੀ ਸਮਾਧ ਅੱਜ ਵੀ ਖਲੋਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦਾਸ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜ਼ਿਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਖਸ਼ੇ ਜੋ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਰਹੇ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ੧੧੦ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ੪੦ ਮੁਰੱਬੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲੰਗਰ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡ ਬੱਚੇ

ਪਿੰਡ ਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕਾਲੇ ਕੋ ਤੋਂ ੧੦ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹੈ। ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਤੋਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿੱਨੀ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਬਿਰਾਜੇ ਤੇ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਮਹੰਤ ਭਾਰਤੀ ਦਾਸ ਦੀ ਸਮਾਧ ਅੱਜ ਵੀ ਖਲੋਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦਾਸ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਾ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜ਼ਿਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਖਸ਼ੇ ਜੋ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਰਹੇ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ।

ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ੧੧੦ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ੪੦ ਮੁਰੱਬੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲੰਗਰ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ।

GURDWARA SIXTH GURU AT BACCHE DISTRICT HAFIZABAD

This village called Bacche is within P.S., Tehsil and district Hafizabad. It is ten kilometer east of Kaleke railway station. A metalled road also leads to the village from Hafizabad. This is a tiny village. There is a Gurdwara of Guru Hargobind Ji in this village. Sat Guru walked to this village from Vinni and preached Sikh religion for some time. A small Gurdwara was built which has fallen apart now.

The Samadh of Mahant Bharti Das adjacent to Gurdwara stands todate. Bharti Das once went to the 10th Patshah and presented him with a beautiful horse, Guru Ji was pleased and bestowed him with his "dastar" (turban) and a copy of Guru Granth Sahib Ji. Both relics remained here upto 1947. Pilgrims used to come from far afar to see them.

Visakhi and Ekadshi fairs used to be held. 110 squares of land is attached to the shrine out of which 40 squares were gifted by Maharaja Ranjit Singh for the management of Langarkhana.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਾਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਈ ਕੇ ਮੱਟੂ, ਜ਼ਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਵਾਲਾ

ਭਾਈ ਕੇ ਮੱਟੂ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਗੁੱਜਰਾਵਾਲਾ ਥਾਣਾ ਨੌਸ਼ਹਰਾ ਵਿਰਕਾ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਜਦ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਤੰਮਾਕੂ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਪੀਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਤੋਂ ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਨਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਫਿਰ ਤੰਮਾਕੂ ਪੀਣ ਦਾ ਕੁਕਰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਤੰਮਾਕੂ ਪੀਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੱਛਲੀ ਭੁੱਲ ਤੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਿਰ ਸੋਹਣੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਵੇਲ ਬੂਟੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਟਾਇਲਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸੰਮਤ ੧੯੯੦ ਵਿੱਚ ਬਣੀ। ਸਤ ਸਾਉਣ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਕੇ ਮੱਟੂ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਵਾਲਾ

ਭਾਈ ਕੇ ਮੱਟੂ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਗੁੱਜਰਾਵਾਲਾ ਥਾਣਾ ਨੌਸ਼ਹਰਾ ਵਿਰਕਾ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਜਦ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਤੰਮਾਕੂ ਪੀ ਪੀ ਕੇ ਪੀਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸਤੋਂ ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਇਹ ਨਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਫਿਰ ਤੰਮਾਕੂ ਪੀਣ ਦਾ ਕੁਕਰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਤੰਮਾਕੂ ਪੀਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਪਿੱਛਲੀ ਭੁੱਲ ਤੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਚਿੱਟੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਟਾਇਲਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਿਰ ਸੋਹਣੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਵੇਲ ਬੂਟੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਟਾਇਲਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸੰਮਤ ੧੯੯੦ ਵਿੱਚ ਬਣੀ। ਸਤ ਸਾਉਣ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

GURDWARA KHARA SAHIB AT BHAIKE MATTU DISTRICT GUJRANWALA

The village by the name Bhaike Mattu is located about two kilometers south-east of the Police Station Noshehra Virkan of tehsil Gujranwala. The Gurdwara is located just before the entrance to the village.

When Sixth Patshah Guru Hargobind Ji was staying here a man came and sat close to Patshah after prostrating before him. His moustaches had turned yellow due to smoking. Guru Dev Ji asked his name. "Hargobind is my name", he replied. Sat Guru Dev Ji said, "You carry this name yet you commit offense of smoking". He quitted smoking, sought forgiveness for the past deeds and became a disciple of Guru Dev Ji.

The building of the Gurdwara is very attractive, floors are done in black and white tiles and walls are decorated with paintings of flowers. The ceiling too is decorated in floral designs. Many plaques bearing the name of the people who helped in its repair and maintenance and which tell us that it was constructed in Samvat 1990.

A fair used to be held on the 7th of Saawan.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀਂ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨੀਰਤ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਗੁੰਬਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਗੁੰਬਦ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਇੱਕੋ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾੜ ਮਹੀਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਮੁਤਾਬਿਕ ੧੬੧੩ ਨੂੰ ਪਧਾਰੇ। ਆਪ ਜਿਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਇਹ ਗੁਰਮੇਲਾ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਗੁਰਧਾਮ ਨੂੰ ੧੩ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਮੁਆਫ਼ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਣ ਦੇ ਬਿਛ ਹੇਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਰਾਜੇ, ਹੁਣ ਉਹ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਬਿਰਛ ਦਾ ਤਣਾ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਇੱਕ ਪੋਟੀ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਗੁੰਬਦ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕੇਵਲ ਇਮਾਰਤਾਂ ਹੀ ਹਨ। ਯਾਤਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ایہ دوویں اتمانک استھان گردوارا تنبو صاحب توں نیرت جنم استھان صاحب نوں جان والی سڑک اُتے سکت ہن۔ ست گر ارجن دیو جی دا استھان گنبد توں بنا اُتے میری میری دے مالک ست گر ہر گوبند جی دا استھان گنبد دار بنیا ہویا ہے۔ ایہ دوویں گردوارے اکو چار دیواری وچ ہن۔ چھیویں پاتشاہ کشمیر توں مڑدے ہوئے ننگنا صاحب جی دے درشناں نوں ہاڑ مینے سمت 1670 بمطابق 1613ء نوں پدھارے۔ آپ جتھے ویرا جے ہن گر سنگھال سدالئی ایہ گر میلّا قائم کر لیا۔ ایس گردھام نوں 13 گھماؤں زمین معاف دی جاندی ہے۔ ون دے جس پرچھ ہتھ ست گر ویرا جے ہن اوہ ہن الوپ ہو چکیا ہے۔ اوس پرچھ دا تاشیشے دی اک پٹی وچ سنبھال کے گردوارا چھیویں پاتشاہی دے اُتے گنبد وچ آوندیاں سنگھال دے درشناں واسطے رکھیا ہویا ہے۔ ایہتھے دی پرکاش نہیں ہوندا کیول عمارتاں ہی ہن۔ یاتری درشن کر کے پرسن ہو جاندے ہن۔

GURDWARA 5TH AND 6TH GURU, AT NANKANA SAHIB, DISTRICT SHEIKHUPURA

Both of these historical shrines are situated near Tambo Sahib on the road leading towards Janamasthan Nankana Sahib. The shrine of Sat Gur Arjun Dev Ji is without a dome whereas the sacred shrine of the Patshah of meeri peeri Guru Hargobind has been built with dome and both the shrines have a common boundary wall.

The sixth Patshah came to visit Nankana Sahib in the month of Har Samvat 1670 (1613 AD) while returning from Kashmir. The Guru's disciples established this Gur Mela at the site where he had stayed. 13 ghumaon of land is said to be endowed to the Gurdham. The tree under which Guru Dev Ji stayed, has withered away. A piece of that tree has been preserved in a glass case and placed inside the dome of the shrine of the 6th Guru so that the visiting Sangats may see it. Here too Prakash does not take place, only the buildings stand which the yatrees visit and get solace.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਕੋਟਲੀ ਭਾਗ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਕੋਟਲੀ ਭਾਗ ਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਮੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੰਗਲੋ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਪੁਲੀ ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ ਹੈ। ਪੱਕੀ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਵਾਟ ੨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਜਿਸ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਹ ਅੱਜ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਕੋਲ ਹੀ ਉਹ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਥਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਲੋਕ ਵਸ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ੧੬ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ੧੪ ਚੇਤਰ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਥੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਕੋਟਲੀ ਭਾਗ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਕੋਟਲੀ ਭਾਗ ਨਾਮ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਐਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਮੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੰਗਲੋ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਪੁਲੀ ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ ਹੈ। ਪੱਕੀ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਵਾਟ ੨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਜਿਸ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਹ ਅੱਜ ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਕੋਲ ਹੀ ਉਹ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਥਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਲੋਕ ਵਸ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ੧੬ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ੧੪ ਚੇਤਰ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

GURDWARA 6TH GURU, KOTLI BHAGA, DISTRICT GUJRANWALA

This village, named Kotli Bhaga, lies on the road leading to Mianwali Bungalow from Eminabad. Its bus stop is Chak Ram Das bridge and the village is 2 kms from here.

A small gurdwara of Sat Guru Hargobind Ji is built here. The pipal tree under which he was seated is still standing. A small Manji Sahib and Thara Sahib is close to it. People have now settled in it. 16 ghumaon of land has been endowed to this darbar by the village. A fair used to be held on 14 of Chait.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਗਲੋਟੀਆ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਗਲੋਟੀਆ ਖੁਰਦ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਗੁਜਰਾਵਾਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਮੇਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਗਲੋਟੀਆ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਦੂਰੀ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਟਾਂਗਾ ਅਤੇ ਵੇਗਨ ਸਵਾਰੀ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਚਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਤੇ ਅਚਨਚੇਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਗੁੰਬਦ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਚਿੱਟੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਜੰਝ ਘਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਬੋਹੜ ਦਾ ਰੁੱਖ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ੧੩ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਐਨੀ ਪਤਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਗਲੋਟੀਆਂ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਗਲੋਟੀਆ ਖੁਰਦ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਗੁਜਰਾਵਾਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਮੇਨ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਗਲੋਟੀਆ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਦੂਰੀ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਟਾਂਗਾ ਅਤੇ ਵੇਗਨ ਸਵਾਰੀ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਗੁੰਬਦ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਚਿੱਟੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਕਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਜੰਝ ਘਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਬੋਹੜ ਦਾ ਰੁੱਖ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ੧੩ ਘੁਮਾਉ ਜਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਐਨੀ ਪਤਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

GURDWARA 6TH GURU GLUTIAN DISTRICT SIALKOT

This village called Glutian Khurd (minor) is situated on Gujranwala-Sialkot road. The bus stop is known as Glutian. The village is at a distance of four kilometers from the main road. A metalled road leads to the village. Tongas (Horse driven carriages) and mini buses are easily available. The shrine of 6th Guru is located at the highest spot in the center of the village. On solicitous entreaties of a devotee Guru Ji stayed here while on his way back from Kashmir.

The beautiful dome of Gurdwara is visible from a distance. It is the highest building of the village. Prakashasthan is made of white marble but no Prakash has taken place since 1947. The building is presently being used as a marriage hall. There used to be a banyan tree during the times of Guru Dev Ji which is gone now. 13 ghumaon of land has been assigned to the Gurdwara by the village. The building is in such a poor condition that it may collapse any moment.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਸਮਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਰਹਿਸਮਾ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਹੱਦੀ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਸਰ ਅਤੇ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਲਿਹ ਪੁਰ ਹੈ। ਕਸਬਾ ਚਪਰਾੜ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬੰਧ ਹੈ, ਇਸ ਬੰਧ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਤਪ ਅਸਥਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਖਲੋਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਸਮਾ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਰਹਿਸਮਾ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਹੱਦੀ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਸਰ ਅਤੇ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਲਿਹ ਪੁਰ ਹੈ। ਕਸਬਾ ਚਪਰਾੜ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬੰਧ ਹੈ, ਇਸ ਬੰਧ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਕੁੰਡ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਤਪ ਅਸਥਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਖਲੋਤਾ ਹੈ।

GURDWARA KUND SAHIB AT REHSEMA DISTRICT SIALKOT

This village by the name of Rehsema is a border village of district and tehsil Sialkot. There are three Gurdwaras of Guru Hargobind Ji in this village, namely (1) Kund Sahib (2) Gurusar Sahib, and (3) Tahli Sahib. This village is called Salehpur now. There is an embankment near Chaprar and the village can be reached by crossing this embankment. Gurdwara Kund Sahib has been completely destroyed. A tapashtan (Meditation quarter) at the edge of Kund Sahib is still standing today.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸਰ, ਰਹਿਸਮਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰਹਿਸਮਾ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂਸਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤਾਲ ਸੀ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰੇ ਤਦ ਇਹ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੇਜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਜਲ ਕੱਢਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਸਰੋਵਰ ਪੂਰਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

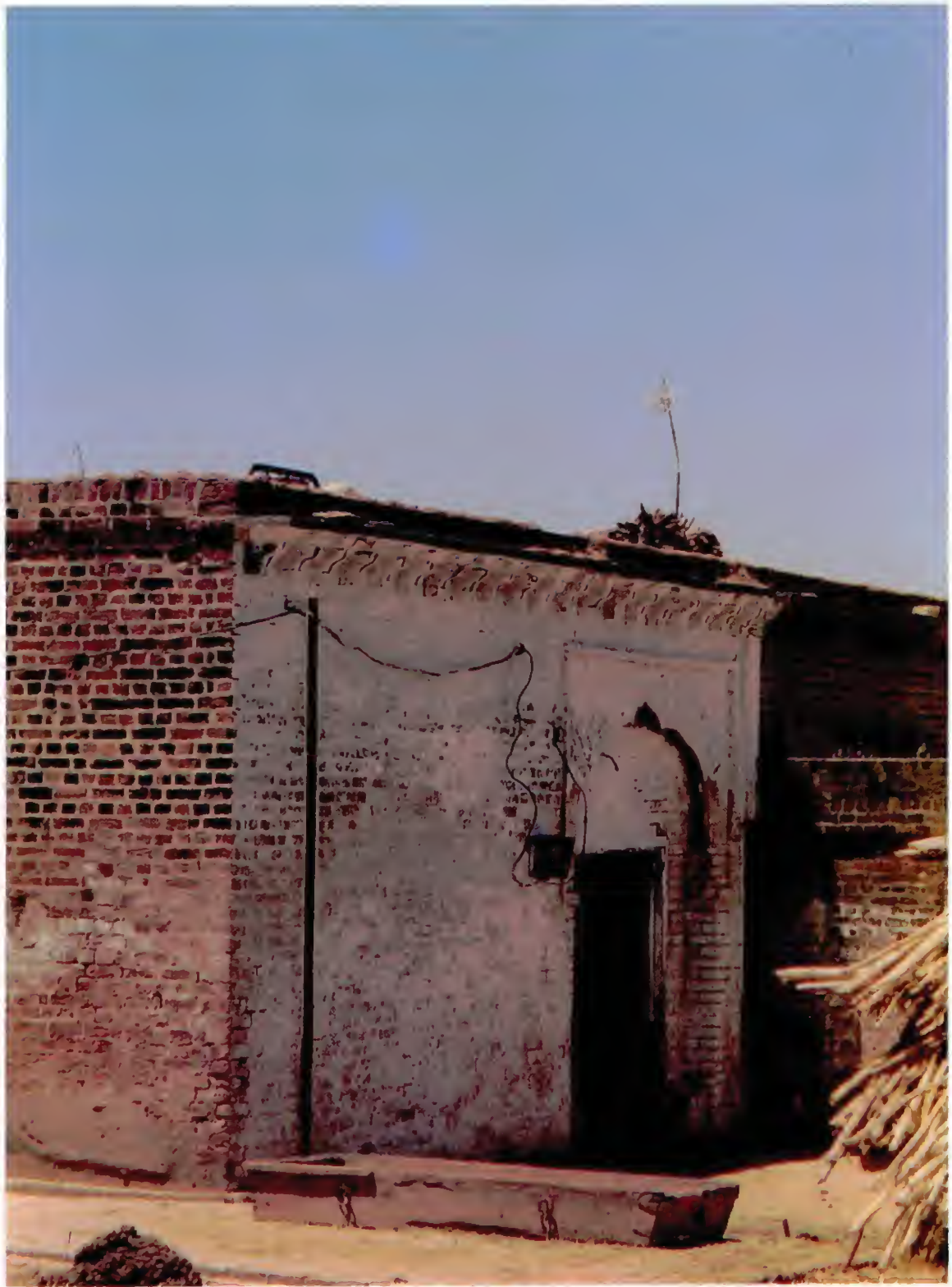
ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਗੁਰੂਸਰ, ਰਹਿਸਮਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਪਿੰਡ ਰਹਿਸਮਾ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰੂਸਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਬਾਹਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤਾਲ ਸੀ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰੇ ਤਦ ਇਹ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੇਜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਜਲ ਕੱਢਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

GURDWARA GURUSAR AT REHSEMA DISTRICT SIALKOT

This shrine of Hargobind Ji called Gurusar is located at Rehsema village of Sialkot district. Once there used to be a tank of Guru Ji at a distance of half a kilometer from village. It is said that the pond was dry when Guru Dev Ji arrived at the place and Sat Gur made the water ooze out of the earth by throwing his lance. There was a Gurdwara and Prakash of Guru Granth Sahib Ji used to be held.

The sacred pond has been levelled now and Gurdwara has been occupied by people.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਸਮਾ, ਸਿਆਲਕੋਟ

ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਤੀਜਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਥੇ ਤਸਰੀਫ ਲਿਆਏ, ਤਦ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਗੋਸਾਈ ਸਾਧੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਉਹਨਾਂ ਜਿਸ ਕੁੰਡ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਧੋਤੇ, ਉਹ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਸੌ ਰੁਪਏ ਇੱਕ ਬਟਵੇ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸੋਹਲੀ ਟੋਪੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਕਦੇ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਵਸਤਾਂ ਇੱਥੇ ਯਾਦਗਾਰ ਸਨ।

ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮੀ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ, ਟਾਹਲੀ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਮਕਾਨ ਵੀ ਹੁਣ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਾਲਿਹਪੁਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚਿਪਰਾੜ, ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਦੋ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਘੁਮਾ ਜਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਸਮਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਤੀਜਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਥੇ ਤਸਰੀਫ ਲਿਆਏ, ਤਦ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਗੋਸਾਈ ਸਾਧੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਉਹਨਾਂ ਜਿਸ ਕੁੰਡ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਧੋਤੇ, ਉਹ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਸੌ ਰੁਪਏ ਇੱਕ ਬਟਵੇ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸੋਹਲੀ ਟੋਪੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਕਦੇ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਵਸਤਾਂ ਇੱਥੇ ਯਾਦਗਾਰ ਸਨ।

ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮੀ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ, ਟਾਹਲੀ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਮਕਾਨ ਵੀ ਹੁਣ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਾਲਿਹਪੁਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚਿਪਰਾੜ, ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਦੋ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਘੁਮਾ ਜਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਾਲਿਹਪੁਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚਿਪਰਾੜ, ਜ਼ਿਲਾ ਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ, ਇੱਕ ਦੋ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਘੁਮਾ ਜਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।

GURDWARA TAHLI SAHIB AT REHSEMA DISTRICT SIALKOT

This is the third shrine of Guru Hargobind Ji in this village. When Guru Dev Ji reached this place, the marriage of daughter of a Gosai Sadhu was being solemnized. Guru Dev Ji went to his house at his supplications. The pond where he washed his feet was turned into a place of worship. Guru Ji presented the Sadhu one hundred rupees in a purse along with a sehli (local) cap. These three items were kept here as relics.

The shrine called Tahli Sahib is located at the eastern side of the village. Guru Sahib stayed here while on his way to Kashmir and during his stay he had tied his horse with a sheesham (siccoo) tree and thus it came to be called Tahli Sahib. The shrine looks like a house and some people live in it.

The village is now known as Salehpur. Its P.S. is Chaprar of tehsil and district Sialkot.

This darbar was built by the Sangat of Amritsar. A fair used to be held on 1st, 2nd and 3rd of Har. 3 ghumaon of land is endowed to the Gurdwara.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਮਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਟੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਲਾਹੌਰ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਮੁਹੱਲਾ ਚੌਮਲਾ, ਅੰਦਰੂਨ ਭਾਟੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਦੇ ਘਰ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਇਆ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਲੈਣ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਠਹਿਰੇ। ਇਸ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾਂ ਪਾਸ ਸੀ। ੧੯੧੫ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਾਲ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਹੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ, ਫਿਰ ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਕਾਨ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਭਾਟੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ੮੭ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਖੁਦਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਾਨ ਛੱਤ ਲਏ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਨਾ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਨੇ ਚੱਟ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਮਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਟੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਲਾਹੌਰ

ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਮੁਹੱਲਾ ਚੌਮਲਾ ਅੰਦਰੂਨ ਭਾਟੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਦੇ ਘਰ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਇਆ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਲੈਣ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਠਹਿਰੇ। ਇਸ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੀਵਨ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾਂ ਪਾਸ ਸੀ। ੧੯੧੫ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਾਲ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮਹੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ, ਫਿਰ ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਕਾਨ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਭਾਟੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ੮੭ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਖੁਦਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਾਨ ਛੱਤ ਲਏ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਨਾ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਨੇ ਚੱਟ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਕਾਨ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਭਾਟੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ੮੭ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਪਿੰਡ ਖੁਦਪੁਰ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਾਨ ਛੱਤ ਲਏ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਨਾ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਨੇ ਚੱਟ ਲਿਆ ਹੈ।

GURDWARA CHOWMALA SAHIB AT BHATI DARWAZA LAHORE

This sacred shrine is located in Chowmala Mohalla inside Bhati Gate. Guru Hargobind Ji stayed in the house of Bhai Jivan, held a number of congregation (Diwan) and blessed the devotees with eternal teachings. Bhai Biddi Chand Ji also stayed here when he came to take back the horses of Guru Ji. Bhai Jivan converted this house into a Gurdwara. Its initial charge was with the mahants. In 1915 the hall of Gurdwara Sahib was enlarged. Sikh Sangats took over the control from Mahant Hari Singh in 1921 AD. Initially a local Committee was constituted then it passed onto the control of Shiromni Gurdwara Parbandhak Committee from 1927 to 1947 AD. The Auqaf Department has the charge of this place now.

Prakash of Guru Garanth Sahib used to take place. There were a large number of rooms for pilgrims to stay. A house in Bhati gate and 87 ghumaon of land in Khudpur village of Tehsil Lahore is attached to Gurdwara. A fair used to be held on Basant Panchami.

Gurdwara has been completely wiped out. People have constructed three storey buildings over the site of the Gurdwara and thus a page of history has been destroyed by the selfish individuals.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ, ਮਜ਼ਗ, ਲਾਹੌਰ

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ੧੬੧੯ ਈ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਆਏ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੀਬੀ ਕੌਲਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸੁਆਰ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਮਜ਼ਗ ਵਿੱਚ ਟੈਪਲ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਮਾਰਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਣਵਾਈ। ੧੯੨੬ ਨੂੰ ਸਵਰਗੀ ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦਾ ਸੀ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ਼ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ੯ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਹਰ ਸਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਉੱਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬੂਹੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੁੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਚੌਥੀ ਮਜ਼ਗ ਲਾਹੌਰ

ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ 1619 ਈ ਨੂੰ ਦਿਵਾਨ ਚੰਦੂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਆਏ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੀਬੀ ਕੌਲਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸੁਆਰ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਮਜ਼ਗ ਵਿੱਚ ਟੈਪਲ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਸਥਿੱਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਮਾਰਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਣਵਾਈ। 1926 ਈ ਨੂੰ ਸਵਰਗੀ ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉੱਦਮ ਸਦਕਾ ਮੌਜੂਦਾ ਇਮਾਰਤ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦਾ ਸੀ। 1927 ਤੋਂ 1947 ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ਼ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ 9 ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਹਰ ਸਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਉੱਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬੂਹੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੁੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

GURDWARA SIXTH GURU AT MOZANG, LAHORE

Guru Hargobind Ji came to Lahore in 1619 AD with Diwan Chandu. It was from here that he asked Gur Premi (lover and devotee) Bibi Kaulan to ride his horse. The shrine is on Temple road in Mozang. The initial building of this sacred place was built by Maharaja Ranjit Singh. It was shifted to the present building in 1926 AD through the courtesy of late Sardar Mehar Singh. Congregation was held daily, Shiromni Gurdwara Parbandhak Committee remained in charge of its maintenance from 1927 to 1947 and at present it is in the custody of Waqf Board. Nine Shops inside the building of Gurdwara sahib are endowed to it. An Akhand Patth (complete recitation) is done on the birth anniversary of Gur Dev Ji. Its doors are ever open for the Sangat.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਿਕਾਰਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਛਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਫੋਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੫ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਕਾਹਨਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕਾਛਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟਿੱਬੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਿਵਾਸ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਭਾਰੀ ਜੰਗਲ ਸੀ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਲ ਦੀਵਾਨ ਲਖਪਤ ਦਾ ਬਣਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਮੱਛੀਪਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਆ ਗਿਆ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਏਥੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਇੱਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਡਿੱਗਾ ਹੋਇਆ ਢਾਂਚਾ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਮੋਢੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਵੇਲੀ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ, ਇੱਕ ਖੂਹ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗਰਦੁਆਰਾ 'ਸ਼ਕਾਰਗੜ੍ਹ' ਸਾਹਿਬ, ਕਾਛਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਸਤ ਗ੍ਰੰਥਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਪਿੱਛਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ 15 ਕੁ ਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਕਾਹਨਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕੁ ਮੀਟਰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕਾਛਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟਿੱਬੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਿਵਾਸ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਥੇ ਭਾਰੀ ਜੰਗਲ ਸੀ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਗਲੀ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਲ ਦੀਵਾਨ ਲਖਪਤ ਦਾ ਬਣਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਮੱਛੀਪਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਆ ਗਿਆ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਏਥੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਕਾਲਜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਗਿਆ।

GURDWARA SHIKARGARH SAHIB AT KAACHA, DISTRICT LAHORE

This sacred shrine connected with the Lahore visit of Sat Guru Hargobind, is located at a distance of 15 km from Lahore. It is about 4 kms west of Kahna bus stop on Ferozepur Road. Kaacha is the Railway station about 3 km from the village.

The Gurdwara which is known as Guru Arjun Nawas was built on a knoll in the village. Sixth Patshah went hunting there which was a thick forest then.

There is a big water reservoir outside the village in front of street of the Gurdwara sahib. It was built by Diwan Lakhpat Rai. Presently it is with Fisheries Department. Bhai Mal Ji started Prakash of Guru Granth Sahib during the English rule. Later the control of Gurdwara passed into the hands of Singh Sabha. Gurdwara Committee had finalised a plan to set up a College for the higher education of girls before 1947 but this plan remained incomplete.

The remains of collapsed shrine were standing a year ago but now the same have disappeared completely. A Mayo (a clan) raised a mansion over the site. The residential rooms of Gurdwara, the tank and the Langarhall are still standing but some people live in these buildings.

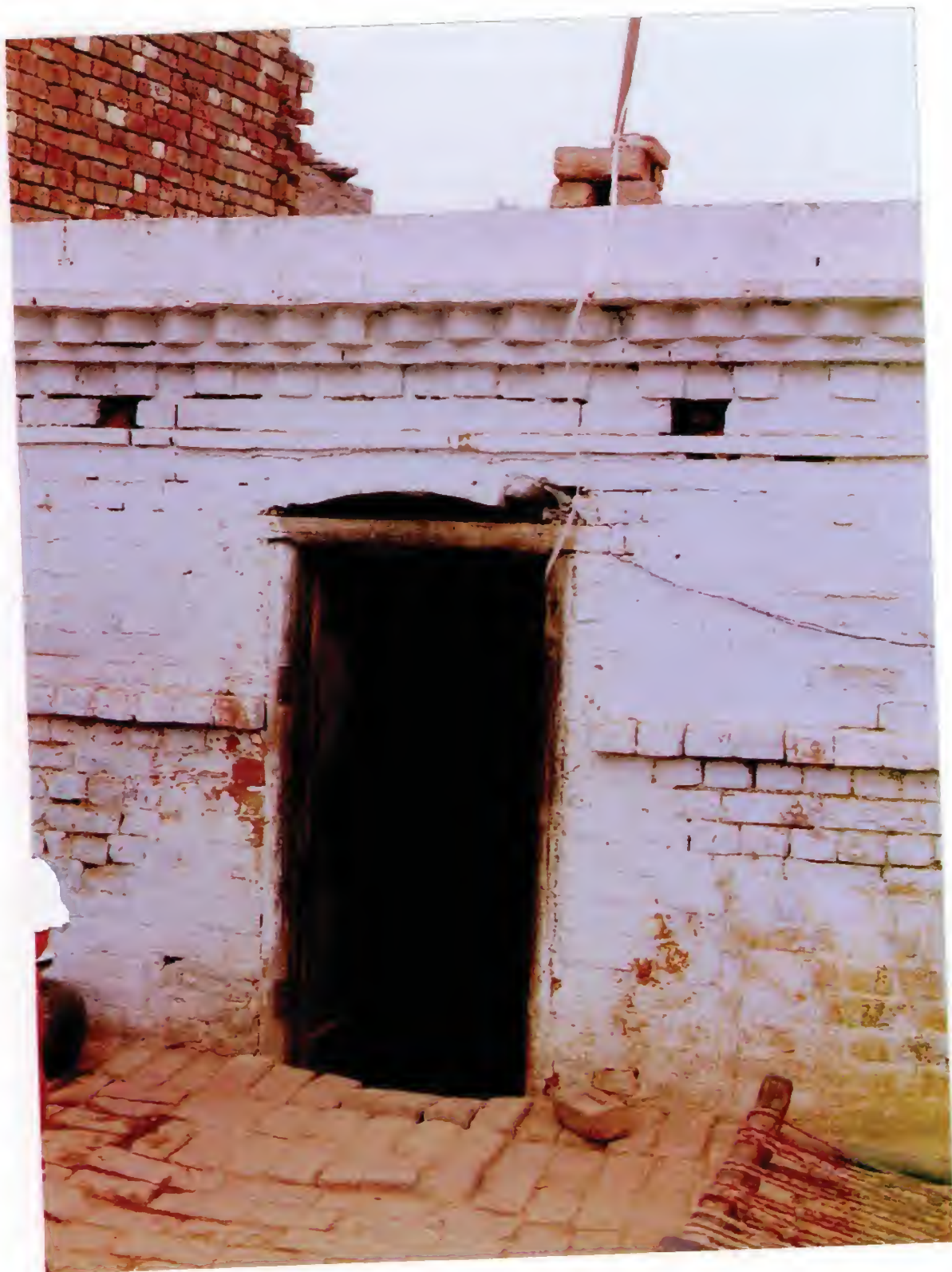
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਰਾਮਪੁਰ ਕਲਾਂ, ਲਾਹੌਰ
 ਰਾਮਪੁਰ ਕਲਾਂ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖਰਕ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜੇ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਅੰਦਰ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਰਾਮਪੁਰ ਕਲਾਂ, ਲਾਹੌਰ

ਰਾਮਪੁਰ ਕਲਾਂ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖਰਕ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜੇ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਅੰਦਰ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

GURDWARA SIXTH GURU RAMPUR KALAN, DISTRICT LAHORE

The village is located on Lahore-Amritsar road. Once there was a Gurdwara of Guru Hargobind Ji Guru Ji in this village. He had stayed here while on his way to Kharak. A small darbar had been built here but now the families of Gujjars are settled in it.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਮਿਨਹਾਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

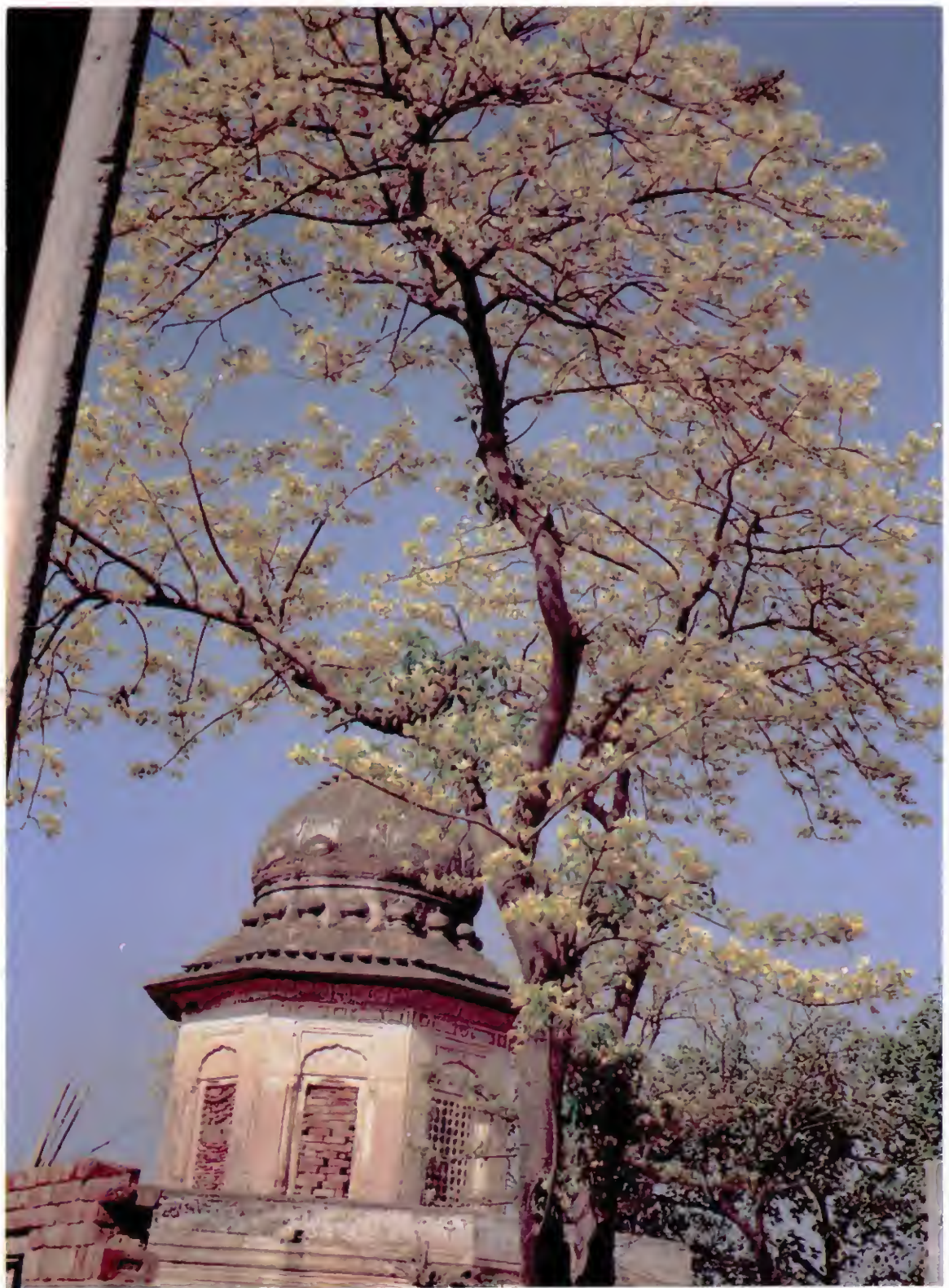
ਮਿਨਹਾਲਾ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਥਾਣਾ ਬੁਰਕੀ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਜੱਲੋ ਮੋੜ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੜਕ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਵੈਗਨਾਂ ਤੇ ਟਾਂਗੇ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਗਰ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਛੱਪੜ ਕਿਠਾਰੇ ਹੈ। ਇਹ ਛੱਪੜ ਕਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਸੀ। ਇਮਾਰਤ ਗਿਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਬੁਰਜ ਹੀ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

گردوارا چھویں پاتشاہی منہالا ضلع لاہور

منہالا نامی پنڈ تھاتا برکی ضلع لاہور وچ اے۔ ایس پنڈ نوں جاون واسطے جلو موڑ توں اک سڑک نکلدی ہے۔ ویگن اتے تاکے عام مل جاندے ہن۔ اس نگر اندر گرو ہرگوہند جی دا پاؤن استھان ہے۔ گردوارا صاحب پنڈ وچ وڑیاں ہی جے ہتھ اُتے اک وشال چھپر کنارے ہے۔ ایہ چھپر کدے گردوارا صاحب دا سرور سی۔ عمارت ڈگ چکی ہے۔ کیول اک بُرج ہی کھلتا ہے۔ ایہ کسے ویلے وی الوپ ہو سکدا اے۔

GURDWARA SIXTH GURU AT MINHALA, DISTRICT LAHORE

The village Minhala is located in P.S. Burki of Lahore district. A road starts from Jallo Mor and leads to the village. Wagons and Tongas are easily available. The sacred shrine of Guru Hargobind Ji is in this village. Gurdwara Sahib is located by a big pond of water on the right hand side of the entrance to the village. Once this pond used to be the sacred tank of the Gurdwara Sahib. The building has collapsed but only one tower is still standing. It too may collapse any moment.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰੀ ਸਾਹਿਬ, ਛੇਵੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਖਰਕ, ਲਾਹੌਰ

ਜ਼ਿਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ “ਖਰਕ” ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ “ਬੇਰੀ ਸਾਹਿਬ” ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੜਾਣੇ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਆਏ ਤੇ ਬੇਰੀ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਬੰਨਿਆ। ਇਸ ਬੇਰੀ ਤੋਂ ੨੦ ਕੁ ਕਦਮ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਥਾਂ ਕੱਚਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਖੂਹ ਵੀ ਪਾਸ ਹੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਛਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਕਦੇ ਨਿੱਤ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸੱਤ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਕੇਵਲ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਝੁੰਡ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕਰਕ, ਲਾਹੌਰ

ضلع تحصیل لاہور تھانہ برکی دا اک پنڈ جو “کھرک” کر کے پرسدھ ہے۔ ایس پنڈ توں پورب ول کوئی اوھا کلو میٹر دور گرد ہر گوبند جی صاحب دا گردوارا “بیری صاحب” ہے۔ ست گر جی پڑھائے توں ایہتے آئے۔ ار بیری نال گھوڑا بڈھا۔ ایس بیری توں 20 قدم پر گرد جی دے بیٹھن دے تھاں کچا دمدمہ صاحب سی۔ جو مگروں پکا کرو تا گیا اوہ کھوہ وی پاس ہی ہے جتھوں ست گراں جل چکیا۔ گرد گرنتھ صاحب جی دا کدے نت پرکاش ہوندا سی۔ پوہ سدی ست نوں میلا جڑوا سی ہن ایہ سبھ کچھ الوپ ہو چکیا ہے۔ کیول رکھاں دا اک جھنڈ ہے۔

GURDWARA BAIRI SAHIB 6TH GURU AT KHARAK DISTRICT LAHORE

A village in Burki Police station of tehsil & district Lahore is known as "Kharak". Gurdwara "Bair Sahib" of Guru Hargobind Ji is about half a kilometer east of the village. Sat Gur Hargobind Ji came here from Padhana and tied his horse to the Bair tree. There was a mud Damdama Sahib at the place where Guru Dev Ji sat. It is at a distance of about 20 steps from this bair tree. It was later built with bricks. The well used by Guru Ji to satiate his thirst is close by. Once the Prakash of Guru Granth Sahib used to take place and a fair used to be held on the 7th of Poh. All of these have now vanished but for a grove of trees.

ॐ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਝਲੀਆ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਝਲੀਆ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਤਾਂਗੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਟ ਕੋਈ ਪੰਜ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਹੈ। ਇਹ ਦੋ ਪਿੰਡ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਢਿਲਵਾਂ ਝਲੀਆ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਚਰਨ ਛੋਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁੰਦਰ, ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਗਲੇ ਵਾਂਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਬਰਾਮਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੋ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਅੱਠ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਅੰਬਾਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਹਾਜਿਰ ਘਰਾਣਾ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਚੌਥੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਝਲੀਆਂ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਝਲੀਆਂ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਤਾਂਗੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਟ ਕੋਈ ਪੰਜ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਤਾਂਗੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਢਿਲਵਾਂ ਝਲੀਆ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

GURDWARA SIXTH GURU AT JHALIAN DISTRICT. LAHORE.

The village Jhalian is in P.S. Burki of the Lahore district. It is five kilometers east of Burki and Tongas can be hired from Burki to go to the village.

These two villages of Jhalian and Dhilwan are linked with each other and that is why they are also called as Jhalian Dhilwan.

There is a sacred place in the village which was touched by the feet of Sat Gur Hargobind Ji. Gurdwara is beautiful and has been constructed like a govt bungalow with a verandah in front and with two rooms at the back.

8 ghumaon Land is endowed by the villagers to the shrine. A refugee family from Ambala is settled in it now.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਚਿਲਵਾਂ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਚਿਲਵਾਂ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਟਾਂਗੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਟ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਨੇਕਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਝਲੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਉੱਕਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਢਿਲਵਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਢਿਲਵਾਂ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਟਾਂਗੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਰਕੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਟ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਨੇਕਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਝਲੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਦੇ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਇਸ ਦੇ ਉੱਕਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ।

GURDWARA SIXTH GURU AT DHILWAN DISTRICT LAHORE

The village called Dhilwan is in the Barki P.S. of Lahore district. Tongas can be hired from Barki to go to this village. A metalled road leads into the village and it is a distance of four kilometer from Barki. Manji Sahib of Guru Hargobind Ji is located towards the east outside the village. Guru Ji reached this place from Jhalian after visiting many villages. The Manji Sahib was built as the place where he sat. Once Prakash used to be held but now a primary school has been built just adjacent to it. 8 ghumaon of land has been endowed by villagers to the Gurdwara.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਪਦਾਣਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡ ਪਦਾਣਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ, ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਪਿੰਡ ਦਿਲਵਾ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਜੱਲਣ ਜੱਟ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜ਼ਮੀਨਦਾਰ ਭਗਤ ਸੀ, ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਹੋਈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਧਾਰਨ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਪਦਾਣਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਰੰਭੀ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁਕਾਮੀ ਕਮੇਟੀ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਮੋਵਾਤ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਚੰਗੀ ਤਕੜੀ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਮਾੜੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਧਾਨਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੈ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਾ ਜੀ ਪਿੰਡ ਪਦਾਣਾ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਜੱਲਣ ਜੱਟ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜ਼ਮੀਨਦਾਰ ਭਗਤ ਸੀ, ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਹੋਈ।

GURDWARA SIXTH GURU, PADHANA, DISTRICT LAHORE

This Gurdwara is displaying its splendour in the village Padhana, Police Station Burki, district Lahore.

Sixth Guru Hargobind Ji arrived in this village from Dhilvan due to the love and affection of the villagers. During his stay, he talked about Sat Gur Ji with Jalhan Jat, a prominent land lord of the village.

Initially Gurdwara was built in a simple pattern. Sardar Attar Singh of Padhana, the cheif of this village, started the reconstruction of and with the efforts of villagers a beautiful building was erected. A local committee used to arrange for the Langar.

The premises of Gurdwara is now occupied by the refugees from Mewat, the building is in good condition but it can deteriorate if proper care is not taken.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ
ਜ਼ਿਲਾ ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ, ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਬਰਕੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਸੜਕ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ
ਅਬਾਦ ਹੈ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ
। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਦਾਣੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ੧੫ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ
ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਮੇਵਾਤ ਦੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਥੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਰਾਮਪੁਰਾ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਬਰਕੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਸੜਕ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪੂਰਬ ਵੱਲ
ਅਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ
। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਦਾਣੇ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ੧੫ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ
ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ।

GURDWARA SIXTH GURU AT RAMPUR KHURD, DISTRICT LAHORE

Rampur Khurd is a village of Police satation Burki of tehsil and district Lahore which is
located three kilometers east of Lahore-Burki road.

A Gurdwara of Guru Hargobind Ji is in this village. The building has a dome and it is built
beautifully. Guru Ji came here from Padhana and stayed here in recognition of the love and devotion
of the sangats living in the village. The priests used to Udasi Sadhus. 15 Bigha land is endowed in
the name of the village.

Presently refugees from Mewat are settled in the darbar which has collapsed.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਹਡਿਆਰਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਹਡਿਆਰਾ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਘਵਿੰਡੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਸੜਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਪੱਟੀ ਰੋਡ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਹਡਿਆਰਾ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖ ਕੇ ਤਸਰੀਫ ਲਿਆਏ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕਦੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਹਡਿਆਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ

ਹਡਿਆਰਾ ਨਾਮੀ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਗੁਹਿੰਡੀ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਸੜਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਪੱਟੀ ਰੋਡ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
 ਹਡਿਆਰਾ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਸੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖ ਕੇ ਤਸਰੀਫ ਲਿਆਏ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕਦੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਨ।

GURDWARA SIXTH GURU AT HADIARA DISTRICT. LAHORE

The village by the name of Hadiara is situated on Lahore-Ghawindi road. This road was previously known as Lahore-Patti road.

There is a sacred shrine of Sri Guru Hargobind Ji in the village Hadiara. He visited this place in recognition of the affection of the Sikh Sangat. The Gurdwara is the tallest building of the village and it is visible from a distance. At present refugees from Amritsar are settled in it. The building is beautiful and in good condition but there is no arrangement for its maintenance. Once Prakash used to perform daily and the priests were singhs.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ, ਗੁਰੂ ਮਾਂਗਟ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਛਾਉਣੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਮਾਡਰਨ ਬਸਤੀ ਗੁਲਬਰਗ ਉੱਸਰ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਾਹੌਰ ਛਾਉਣੀ ਤੋਂ ਵਾਲਟਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਮੁਜੰਗ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ੧੯੪੭ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਖੰਡਰ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇੱਥੇ “ਸ਼ਾਨੇ ਇਸਲਾਮ” ਨਾਂ ਦੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਸੀਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਸੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਲਾ “ਮਦਰਿਸਾ” ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਬਣਾ ਗੁਲਬਰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਥਣਾ ਮਜੰਗ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਗੁਰਮਾਨਗਟ ਲਾਹੌਰ

ਐ ਪਾਨ ਅਸ਼ਾਨ ਲਾਹੌਰ ਛਾਉਣੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਮਾਡਰਨ ਬਸਤੀ ਗੁਲਬਰਗ ਉੱਸਰ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਾਹੌਰ ਛਾਉਣੀ ਤੋਂ ਵਾਲਟਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਮੁਜੰਗ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਇੱਥੇ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ੧੯੪੭ ਵੇਲੇ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਖੰਡਰ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇੱਥੇ “ਸ਼ਾਨੇ ਇਸਲਾਮ” ਨਾਂ ਦੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਸੀਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਸੀਤ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਲਾ “ਮਦਰਿਸਾ” ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਬਣਾ ਗੁਲਬਰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਥਣਾ ਮਜੰਗ ਸੀ।

GURDWARA SIXTH GURU AT GURU MANGAT, LAHORE

Once this sacred shrine used to be very close to Lahore Cantonment railway station but now Gulberg, a modern locality of Lahore, has developed around it. Lahore Cantt and Walton railway station serve this place. Sat Gur Hargobind Ji came here after leaving Mozang. The Gurdwara was beautifully built but it had to suffer vast damage in 1947. It stood as a ruin for many years. In order to preserve the sanctity of this sacred place a splendid mosque, "Shan-e-Islam" (glory of Islam), has been built here. There is a school with the mosque where the Quran is taught. A dispensary is also working for the welfare of the people. This area is now under Gulberg, police station. Earlier Mozang was its police station.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਅਮਰਸਧੂ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਪਿੰਡ ਲਾਹੌਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੋਟ ਲੱਖਪਤ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਕੈਚੀ ਅਮਰਸਧੂ ਦੇ ਬਸ ਸਟਾਪ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਸੜਕ ਤੋਂ ਇੱਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਬੀ ਕੋਲਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਜ਼੍ਹਿਬ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ “ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੀਬੀ ਕੋਲਾ ” ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਸਰ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ੧੯੭੯ ਸੰਮਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਖੁਹ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ। ੧੭ ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਮ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਸਰੋਵਰ ਕਿਧਰੋਂ ਕਿਧਰੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਗ ਪਾਸੇ ਪੱਕੀ ਚਾਰਦਵਾਰੀ ਹੈ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਗੋਰਮਿੰਟ ਵੱਲੋਂ ਡਿਊਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਪਕਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

گردوارا چھویں یا تشاہی امر سدھولاہور

لاہور توں فیروز پور جاوَن والی سڑک اُتے امرسدھو اک بست ہی وڈا بس سٹاپ ہے۔ ریلوے سٹیشن کوٹ لکھپت ہے۔ پنڈ توں پورب دل گرد ہر گوبند جی دا پاون استھان ہے۔ اس نوں گردوارا بی بی کولال وی اکھیا جاند ا ہے۔ گردو صاحب گردو مانگت توں چل ایجئے آئے۔ بی بی کولال جی نوں ٹال لے کے گردو صاحب کچھ سا ایجئے ورا ہے۔

پہلوں ایچے سدھارن گردوارا سی۔ بھائی موہن سنگھ جی اکالی دے اوہم نال سرگزدارام جی نے سمت 1979 وچ کھوہ اتے گردوارے دی سیوا کروائی۔ 17 کنال زمین گردوارے دے نال ایس پنڈ وچ ہے۔ ہر سال ساون مینے وچ میلہ جڑوا اے۔ گردوارا صاحب دی حالت چنگی ہے۔ سرور تباہ ہوندا جارہیا اے۔ گردوارا صاحب دی وگن وچ پراں تے اوہناں دے گھوڑے دیاں قبریں بن چکیاں ہن۔

GURDWARA SIXTH GURU AT AMAR SADDHU DISTRICT LAHORE

Amar Saddhu is a very big bus stop on the Lahore-Ferozpur road. The railway station is Kot Lakhpat. The sacred shrine of Guru Hargobind is located in the eastern side of the village. It is also known as Gurdwara Bibi Kaulan. Guru Dev Ji had come here from Guru Mangat and stayed here for some time with Bibi Kaulan.

In the beginning it was a simple Gurdwara, then in Samvat 1779 Sir Ganga Ram, with the initiative of Bhai Mohan Singh Akali, got the Gurdwara and its well repaired. 17 kanals of land is endowed to Gurdwara Sahib in this village. Fair is held in the month of Saawan. The condition of Gurdwara is good but the tank is in the process of destruction. The graves of a pir and his horse have been constructed within the compound of Gurdwara.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਘੱਕਾ ਕੋਟਲੀ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ (ਜ਼ਿਲਾ ਨਾਰੋਵਾਲ)

ਘੱਕਾ ਅਤੇ ਕੋਟਲੀ ਦੋਵੇਂ ਜੁੜਵਾਂ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜੋ ਥਾਣਾ ਸ਼ਾਹ ਗਰੀਬ ਤਹਿਸੀਲ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਅਬਾਦ ਹਨ । ਪਿੰਡ " ਘੱਕਾ " ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ । ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਚੰਗੇ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਟਾਹਲੀ ਅਤੇ ਬੋਰੀ ਦੇ ਬਿਰਫ਼ ਥੱਲੇ ਵਿਰਾਜੇ । ਹੁਣ ਟਾਹਲੀ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਬੋਰੀ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੌਲੇ ਨਾਮਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਰਗੋਸ਼ ਦੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਧ ਪਿੰਡ ਬੋਆ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ । ਭਾਈ ਫਤਹਿ ਚੰਦ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਸ ਟਾਹਲੀ ਅਤੇ ਬੋਰੀ ਦੇ ਬਿਰਫ਼ ਹੇਠ ਠਹਿਰੇ । ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਇਸੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ । ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਪੰਜਾਹ ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਸੌ ਰੁਪਿਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਹੈ । ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾਰੋਵਾਲ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਰੋਡ ਦਾ " ਬਾਗ " ਸਟਾਪ ਜਾਂ ਬੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੜਕ ਉੱਪਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨਵਰ ਖਾਂ ਨਾਮੀ ਜਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਸਰਨਾਰਥੀ ਅਬਾਦ ਹੈ । ਇਮਾਰਤ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ (ਘੱਕਾ ਕੋਟਲੀ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ) ਝਲਿਕ ਨਾਰੋਵਾਲ

ਘੱਕਾ ਅਤੇ ਕੋਟਲੀ ਦੋ ਜੁੜੇ ਪਿੰਡ ਹਨ ਜੋ ਥਾਣਾ ਸ਼ਾਹ ਗਰੀਬ ਤਹਿਸੀਲ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਅਬਾਦ ਹਨ । ਪਿੰਡ " ਘੱਕਾ " ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ । ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਚੰਗੇ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਟਾਹਲੀ ਅਤੇ ਬੋਰੀ ਦੇ ਬਿਰਫ਼ ਥੱਲੇ ਵਿਰਾਜੇ । ਹੁਣ ਟਾਹਲੀ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਬੋਰੀ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੌਲੇ ਨਾਮਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖਰਗੋਸ਼ ਦੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਧ ਪਿੰਡ ਬੋਆ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ । ਭਾਈ ਫਤਹਿ ਚੰਦ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਸ ਟਾਹਲੀ ਅਤੇ ਬੋਰੀ ਦੇ ਬਿਰਫ਼ ਹੇਠ ਠਹਿਰੇ । ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਇਸੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ । ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਪੰਜਾਹ ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਸੌ ਰੁਪਿਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਹੈ । ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾਰੋਵਾਲ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਰੋਡ ਦਾ " ਬਾਗ " ਸਟਾਪ ਜਾਂ ਬੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੜਕ ਉੱਪਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨਵਰ ਖਾਂ ਨਾਮੀ ਜਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਸਰਨਾਰਥੀ ਅਬਾਦ ਹੈ । ਇਮਾਰਤ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ।

GURDWARA TAHLI SAHIB AT GHAKKA KOTLI TEHSIL SHAKKARGARH, DISTRICT NAROWAL

Ghakka and Kotli are twin villages situated in P.S. Shah Gharib of Tehsil Shakkargarh. Tahli Sahib, the shrine of Sat Guru Har Rai Ji, is in the village Ghakka. It is a beautiful and spacious Gurdwara which is now falling apart. Sat Guru Ji sat beside this Tahli (Shisham tree) under the shade of the bair tree. The shisham has withered away but the bair tree is still there. It was here that Guru Ji blessed a man and released (Mukti) him from rebirth as a rabbit. His samadh is the village "Boa". Guru Ji stayed for a few days by this shisham and under the shadow of the bair tree in recognition of the love expressed by Bhai Fateh Chand Premi. This holy shrine is a memorial of his love and affection. Land measuring 50 bighas and an estate worth rupees one hundred per annum is assigned to it. A fair used to be held on Visakhi. This Gurdwara can be reached by road after getting off at Bagh or Bostan bus stop on Narowal-Shakkargarh road. A metalled road leads to the village. The Gurdwara is on the road before the village. Anwar Khan a refugee from Gurdaspur has settled in Gurdwara. The building is in a very bad shape.

ਦਰਗਾਹ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ, ਗੰਜ ਸ਼ਕਰ ਪਾਕਪਤਨ

ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਗੰਜ ਸ਼ਕਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੫੮੪ ਹਿਜਰਤੀ ੧੧੮੮ ਈ: ਨੂੰ ਹਜ਼ਰਤ ਜਲਾਲੁਦੀਨ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਮਰੀਅਮ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕੋਠੇਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਖਵਾਜਾ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਬਖਤਿਆਰ ਕਾਕੀ (ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ) ਦੇ ਮੁਰੀਦ (ਚੇਲੇ) ਸਨ। ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਲੋਕ ਜੋ ਫਰੀਦ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੰਧ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਪਤਨ ਆਏ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਬਾ ਨਾਨਕਸਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ੫ ਮੁਹਰਰਮ ੬੭੯ ਹਿਜਰੀ, ੭ ਮਈ ੧੨੮੦ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਰ ਪਾਕਪਤਨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਝੁਮਰ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਰਤ ਖਾਜਾ ਨਿਜ਼ਾਮੁਦੀਨ ਔਲਿਆ ਹੋਰਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਸ ਮਿਜ਼ਾਰ ਦੇ ਦੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਨੂਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਬਹਿਸ਼ਤੀ (ਸਵਰਗੀ) ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਬਹਿਸ਼ਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲੇ ਉੱਤੇ ਲੱਖ ਲੋਕ ਲੰਘਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਖੁਲਦਾ ਹੈ। ਚਾਦੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਨਿਹਰੀ ਪੱਤਰੀ ਨਾਲ ਫੁਲਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੀਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਸਈਅਦ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਦਰਗਾਹ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਸ਼ੰਕ ਪਾਕਪਤਨ

ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਸ਼ੰਕ ਸ਼ਕਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 584 ھ (1188ء) ਨੂੰ ਹਜ਼ਰਤ ਜਲਾਲੁਦੀਨ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਮਰੀਅਮ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕੋਠੇਵਾਲ ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਖਵਾਜਾ ਕੁਤਬੁਦੀਨ ਬਖਤਿਆਰ ਕਾਕੀ (ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ) ਦੇ ਮੁਰੀਦ (ਚੇਲੇ) ਸਨ। ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਲੋਕ ਜੋ ਫਰੀਦ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਿੰਧ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਪਤਨ ਆਏ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਨੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਟਿੱਬਾ ਨਾਨਕਸਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ 5 ਮੁਹਰਰਮ 679 ھ (1280ء) ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਰ ਪਾਕਪਤਨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਝੁਮਰ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਰਤ ਖਾਜਾ ਨਿਜ਼ਾਮੁਦੀਨ ਔਲਿਆ ਹੋਰਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਸ ਮਿਜ਼ਾਰ ਦੇ ਦੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਨੂਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਬਹਿਸ਼ਤੀ (ਸਵਰਗੀ) ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ਬਹਿਸ਼ਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲੇ ਉੱਤੇ ਲੱਖ ਲੋਕ ਲੰਘਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਖੁਲਦਾ ਹੈ। ਚਾਦੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਨਿਹਰੀ ਪੱਤਰੀ ਨਾਲ ਫੁਲਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹੀਰ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਰਚਣਹਾਰ ਸਈਅਦ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

DARGAH HAZRAT BABA FARID GANJSHAKAR AT PAKPATTAN

Hazrat Baba Fariduddin Masood Ganjshakar was born in 1188 AD (584 Hijri) at Kothewal village of Multan district. Hazrat Jalaluddin Suleman was his father and Maryam Ji was his mother. He was a disciple of Khawja Qutbuddin Bakhtiar Kaki (Dehliwala). Baba Farid is recognised as the first acclaimed poet of Punjabi language. His verses have been collected in Guru Granth Sahib under the chapter Farid's Sayings by Guru Nanak Dev Ji. Jagat Gur Nanak Dev Ji, while on his way to Sindh, had made a brief stop at Pakpattan to visit the shrine of Baba Farid. The place where he had set his foot is called Tibba Nanak Sar.

Baba Farid departed from this world on Tuesday, 7th May 1280 AD (679 Hijri) and since then his mazar (tomb) is the pride of Pakpattan. Khwaja Nizamuddin Aulia constructed his tomb. Mazar has two doors, namely Noori darwaza and Bahishti darwaza. Bahishti darwaza opens once a year and during the fair thousands of people pass through it. It (door) is made of silver and floral designs are laid in gold sheet. Thousands of devotees come to visit the shrine daily from within the country and from abroad.

His death anniversary is celebrated every year on the 5th of Muharram.

ਖੂਹ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਚੱਕ EB - 317 ਬੁਰੇਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਵਿਹਾਰੀ

ਹਜ਼ਰਤ ਹਾਜੀਸ਼ੇਰ ਚਾਵਲੀ ਮਸਜਿਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਜੋ ਵਿਹਾਰੀ, ਤਹਿਸੀਲ ਬੁਰੇਵਾਲਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ 317 EB ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਜੋ ਮਜ਼ਾਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਹੈ।

ਇਸ ਖੂਹ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਖੂਹ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਕੱਚੇ ਤੰਦ ਨਾਲ ਲਮਕ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭਗਤੀ ਪਾਈ। ਇਹ ਖੂਹ ਅੱਜ ਵੀ ਚਲੂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਸੀਤਲ ਹੈ। ਲੋਕ ਅਨੇਕਾ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਖੂਹ ਦਾ ਜਲ ਛਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੂਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇੰਜ ਹੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਪਹਿਲਾ ਇਸ ਉੱਤੇ ਛੱਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। 1997 ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਕੱਚੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਖੂਹ ਉੱਤੇ ਗੋਲ ਛੱਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਬੱਲੇ ਗੋਲ ਬੰਮ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਬਰਾਮਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੁਹਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਚੱਕ E.B.317 ਬੁਰੇਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਵਿਹਾਰੀ

ਹਜ਼ਰਤ ਹਾਜੀ ਸ਼ੇਰ ਚਾਵਲੀ ਮਸਜਿਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਜੋ ਵਿਹਾਰੀ, ਤਹਿਸੀਲ ਬੁਰੇਵਾਲਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ 317/E.B ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਤੋਂ ਕੋਈ ਅੱਧਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਜੋ ਮਜ਼ਾਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਖੂਹ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਦਾ ਖੂਹ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਕੱਚੇ ਤੰਦ ਨਾਲ ਲਮਕ ਕੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਭਗਤੀ ਪਾਈ। ਇਹ ਖੂਹ ਅੱਜ ਵੀ ਚਲੂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਤੇ ਸੀਤਲ ਹੈ। ਲੋਕ ਅਨੇਕਾ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਖੂਹ ਦਾ ਜਲ ਛਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੂਹ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇੰਜ ਹੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਪਹਿਲਾ ਇਸ ਉੱਤੇ ਛੱਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। 1997 ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਕੱਚੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਖੂਹ ਉੱਤੇ ਗੋਲ ਛੱਤ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਬੱਲੇ ਗੋਲ ਬੰਮ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਬਰਾਮਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

KHU BABA FARID AT CHAK NO. 317 EB BUREWALA DISTRICT VEHARI

This well is in a locality half a kilometer from the shrine of Haji Sher Chawli Mashuckh which is situated in Chak No 317/EB of tehsil Burewala of District Vehari. There is a high boundary wall around the well and there is a beautiful darbar of Sat Gur Nanak Dev Ji in front of the gate in the boundary wall.

The well is called Khoi Baba Farid. It is said that Baba Farid meditated for twelve years hanging by a *Kacchi tand* (raw yarn) in this well and achieved Bhakti. The well is still in use and its water is cool and tasty.

People drink water from this well in order to get relief from various physical and spiritual diseases. This historical well has been running for centuries and will continue running eternally. Earlier there was no roof over it. In 1997 its mud-boundary wall was built in brick and a circular roof supported by round pillars was erected. A veranda has been constructed for the devotees.

ਟਿੱਬਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ, ਲਾਹੌਰ

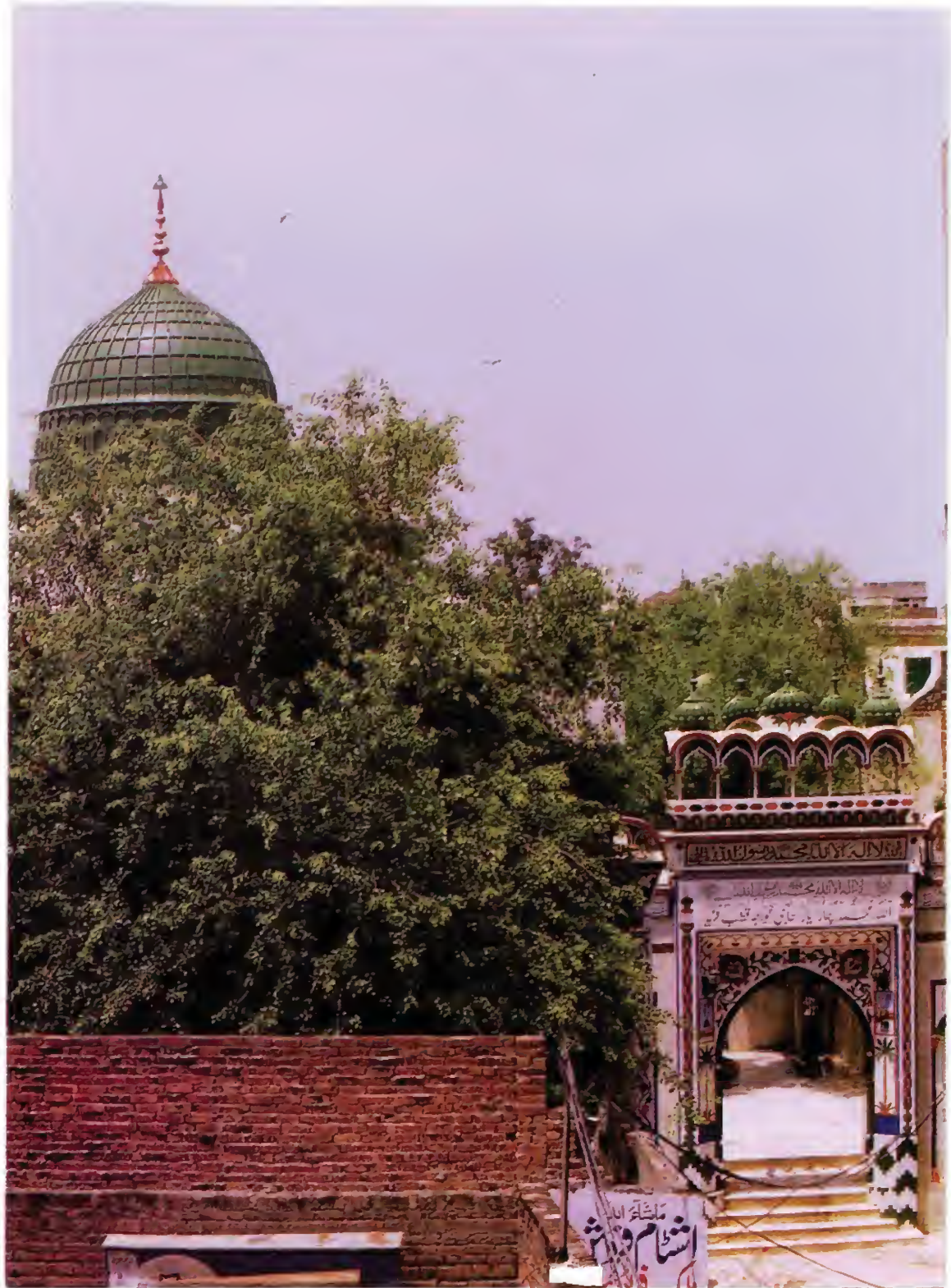
ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਜ਼ਿਲਾ ਕਚਿਹਰੀ ਤੇ ਐਸ ਐਸ ਪੀ ਦਫਤਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਟਿੱਬਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦੁਦੀਨ ਗੰਜ ਸ਼ਕਰ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਤਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਬਿਰਾਜੇ, ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਇੱਥੇ ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਉੱਤੇ ਚੌਖੰਡੀ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਜੋ ਦਸੰਬਰ ੧੯੯੬ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਸੀ, ਹੁਣ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁੰਬਦ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਦੂਰੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਅਤੇ ਵਣਾਂ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਝੰਗੀ ਹੈ।

ਭਾਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਲਾਹੌਰ

ایہ استھان لاہور ضلع کچری دے پچھواڑے ہے۔ بابا فرید الدین مسعود گنج شکر جہ لاہور تشریف لیاے تاں اوہناں اپنے رہن واسطے ایس استھان ٹوں چنیا۔ بعد وچ شردھالواں ایہتے اک تمڑا صاحب بنا لیا۔ مہاراجا رنجیت سنگھ سے ایس اُتے چوکھنڈی اُسار دتی گئی۔ انگریز سے جد ایس ایس پی آفس بنایا گیا تاں ایس بُے دا چوکھا حصا چکوا دتا گیا اوس اُتے بنیاں قبریں سن اوہ سبھ ختم ہو گئیاں ہن۔ کیول تمڑا صاحب والی تھاں ہُن باقی پئی ہے۔ ہُن ایس اُتے اک عالی شان گنبد اُساریا جا رہیا ہے۔ ہر سال 5 محرم نوں ایہتے میلہ جڑدا سی جس اندر ہندو مسلمان اتے سکھ سبھ اکٹھے ہوندے سن۔ ہُن دی میلہ ہوندا ہے۔ اوہ پہلوں والیاں رونقیاں نہیں ہن۔

TIBBA BABA FARID AT LAHORE

This shrine is behind Lahore District courts. When Baba Farid ud Din Masood Ganj Shakar came to Lahore, he chose this spot for his residence. Later the devotees built a raised platform. A chauhkhundi (room with four doors) was erected over it during the reign of Maharaja Ranjit Singh. Much of this structure was razed to ground during the British period when SSP office was established there. All the graves built on the platform were levelled. Only a small portion of the platform remained intact. Now an elegant dome is being built over it. A fair was organised annually on the 5th of Moharram which was attended by Muslims, Hindus and Sikhs. Even now the fair is organised but the fanfare of the past is gone.

ਕਬਰ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਥੋਹ ਹੈ। ਇਸ ਥੋਹ ਨੂੰ ਧੌਲਰ ਥੋਹ ਕਰ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਬਰ ਹੈ, ਜਿਹਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਲਾ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਬੰਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪਛਾਣਿਆ। ਉਹਨਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਧੀ ਜਾਗੀਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੈ।

ਇਹ ਕੱਚੀ ਕਬਰ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁ ਵੱਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਨਾਮਵਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਏ ਮਨਸਬ ਅਲੀ ਖਾ ਤਾ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰਾ ਰਾਏ ਮੁਹੰਮਦ ਬਸ਼ੀਰ ਭੱਟੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਸੰਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕਬਰ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਜੰਮ ਅਸਥਾਨ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿੱਛਵਾੜੇ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਥੋਹ ਹੈ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਉਸ ਪਹਿਲੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਬਰ ਹੈ, ਜਿਹਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਲਾ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਬੰਦਾ ਕਰ ਕੇ ਪਛਾਣਿਆ। ਉਹਨਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੱਧੀ ਜਾਗੀਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੈ।

ਇਹ ਕੱਚੀ ਕਬਰ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਇੱਕ ਬਹੁ ਵੱਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਨਾਮਵਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਹਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਰਾਏ ਮਨਸਬ ਅਲੀ ਖਾ ਤਾ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰਾ ਰਾਏ ਮੁਹੰਮਦ ਬਸ਼ੀਰ ਭੱਟੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਸੰਬਲੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ ਹਨ।

GRAVE OF RAI BULAR AT NANKANA SAHIB DISTRICT. SHEIKHUPURA

There is a ruin in the locality behind the Janamasthan of Jagat Guru at Nankana. This ruin is known as Dhaular Thia. On it is the grave of the person who was the first to recognize Sat Gur Nanak Dev Ji as the one chosen by God. He had bestowed half of his estate to Gurdwara which is still in the name of Gurdwara Sahib. This mud grave is a great milestone of history.

Many descendants of Rai Bular have been notable politicians. Rai Mansab Ali had been a minister. Similarly Rai Mohammad Bashir Bhatti has been a member of Pakistan National Assembly.

ਚਿਲਾਗਾਹ ਅਤੇ ਕਬਰ ਹਜ਼ਰਤ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਸ (ਸਿਆਲਕੋਟ)

ਮੁਹੱਲਾ ਬਾਬੇ ਬੇਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ੪੦੦ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਹੈ । ਇਸ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਥੜੇ ਤੇ ਦੋ ਕਬਰਾਂ ਹਨ । ਇੱਕ ਕਬਰ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਾਵਾਂ ਕੱਪੜਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੀਰ ਹਜ਼ਰਤ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਸ ਜੀ ਦੀ ਕਬਰ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਜੀ ਕਬਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਰੀਦ (ਚੇਲੇ) ਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਸਾਹਮਣੀ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ । ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਿਲਾਗਾਹ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਬੂਹੇ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਪੌੜੀਆਂ ਛੱਤ ਤੇ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਗੁੰਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਬੂਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪੌੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਛੱਤ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਬੂਹਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੋੜਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਗੁੰਬਦ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇੱਥੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ । ਇਹ ਹੀ ਚਿਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਹੈ । ਗੁੰਬਦ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਖੁਲਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਨਣ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਇੱਕ ਅਨਮੋਲ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ ਜੋ ਚੰਗੀਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਚਲਾਗਾਹ ਅਤੇ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਹਜ਼ਰਤ (ਸਿਆਲਕੋਟ)

ਮੁੱਲਾ ਬਾਬੇ ਬੇਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੋਈ ੪੦੦ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਹੈ । ਇਸ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚੇ ਥੜੇ ਤੇ ਦੋ ਕਬਰਾਂ ਹਨ । ਇੱਕ ਕਬਰ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਾਵਾਂ ਕੱਪੜਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੀਰ ਹਜ਼ਰਤ ਹਮਜ਼ਾ ਗੌਸ ਜੀ ਦੀ ਕਬਰ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੂਜੀ ਕਬਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਰੀਦ (ਚੇਲੇ) ਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਸਾਹਮਣੀ ਨੁੱਕਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ । ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਿਲਾਗਾਹ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਬੂਹੇ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਪੌੜੀਆਂ ਛੱਤ ਤੇ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਗੁੰਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਬੂਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪੌੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਛੱਤ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਬੂਹਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਾਰਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਰੋੜਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਗੁੰਬਦ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇੱਥੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ । ਇਹ ਹੀ ਚਿਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਹੈ । ਗੁੰਬਦ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਖੁਲਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਨਣ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਇੱਕ ਅਨਮੋਲ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ ਜੋ ਚੰਗੀਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ।

CHILLAHGAH AND GRAVE OF HAZRAT HAMZA GHAAUS AT SIALKOT CITY

A small graveyard is located at a distance of about 400 meters from Gurdwara Baba Bair Sahib inside Mohalla Baba Bair. There are two graves on a raised platform, one grave covered with a simple cloth is the grave of Hazrat Hamza Ghaus while the other belongs to his disciple. There is a high building with a dome in the right corner facing the entrance. This was his meditating place. Just beside the door are the stairs that lead to the roof. The dome on the roof has four doors but there are no steps to reach these doors. The doors are about four feet above the roof. Inside the door four sloped catwalks have been built which meet at the centre of the dome. Only one person can sit here. This is the place for meditation. The dome is open at the centre. The light can come in but not the rain. This is a priceless monument which is now in the process of decay.

ਮਿਜ਼ਾਰ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ

ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਸੀ, ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫੩੧ ਈ: ਨੂੰ ਸਿਉਸਤਾਨ ਸਿੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਉਮਰ ਦਾ ਚੌਖਾ ਹਿੱਸਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ। ਪਹਿਲੀ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੬੪੫, ੩ ਜਨਵਰੀ ੧੫੮੮ ਨੂੰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰਖਵਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ, ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਮੀਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੋਜੀ ਭੋਟਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੁਗਲ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਆਪ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਸੀ। ੧੭ ਰਬੀਅਉਲ ਅੱਵਲ ੧੦੪੫ ਹਿਜਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੀਆਂ ਨੱਥਾ ਜੀ ਪਾਸ ਦਫਨਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ।

ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਮਜ਼ਾਰ ਬਣਵਾਇਆ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਾਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਜਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਆਣ ਬੈਠਾ। ਉਹਨੇ ਮਜ਼ਾਰ ਤੇ ਲੱਗਨ ਵਾਲਾ ਲਾਲ ਪੱਥਰ ਜੋ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੇ ਮੰਗਵਾਇਆ ਸੀ, ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਸੀਤ ਉੱਤੇ ਲਵਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਆਪ ਦੇ ਮਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਈ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਿਆਂ ਇਸ ਦਾ ਤਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲੇ ਵੇਲੇ ਮਿਜ਼ਾਰ ਉੱਤੇ ਆਪ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਖੋਲ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਮਿਜ਼ਾਰ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਜ਼ਾਰ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ

ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਸੀ, ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ 1531 ਈ: ਨੂੰ ਸਿਉਸਤਾਨ ਸਿੰਧ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮੌਤ 1645 ਈ: 3 ਜਨਵਰੀ 1588 ਈ: ਨੂੰ ਪੰਜਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰਖਵਾਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ, ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਮੀਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੋਜੀ ਭੋਟਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮੁਗਲ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਆਪ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਸੀ। 17 ਰਬੀਅਉਲ ਅੱਵਲ 1045 ਹਿਜਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੀਆਂ ਨੱਥਾ ਜੀ ਪਾਸ ਦਫਨਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ।

17 ਰਬੀਅਉਲ 1045 ਹਿਜਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੀਆਂ ਨੱਥਾ ਜੀ ਪਾਸ ਦਫਨਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੇ ਆਪ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਬਣਵਾਇਆ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਾਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਜਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਆਣ ਬੈਠਾ। ਉਹਨੇ ਮਜ਼ਾਰ ਤੇ ਲੱਗਨ ਵਾਲਾ ਲਾਲ ਪੱਥਰ ਜੋ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੇ ਮੰਗਵਾਇਆ ਸੀ, ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਸੀਤ ਉੱਤੇ ਲਵਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਂ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਆਪ ਦੇ ਮਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਮੁਰੰਮਤ ਹੋਈ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਿਆਂ ਇਸ ਦਾ ਤਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲੇ ਵੇਲੇ ਮਿਜ਼ਾਰ ਉੱਤੇ ਆਪ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਖੋਲ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਮਿਜ਼ਾਰ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

MAZAR SAIN MIAN MIR JI AT LAHORE

Sain Mian Mir Ji, whose real name was Mir Mohammad, was popularly called Mian Mir. He was born at Sevastan (Sindh) in 1531 AD. He spent most of his life in Lahore. Fifth Patshah Sat Gur Arjun Dev Ji got the foundation stone of Harmandir Sahib laid by Mian Mir on 1st Magh, Samvat 1647 (3rd January 1588 AD). Mian Mir raised slogans to mourn the martyrdom of Guru Arjun Dev. He never accepted any gift sent by Emperor Jehangir, Emperor Shah Jehan, their Ministers and nobles. Moghal Prince Dara Shikoh was his disciple.

He died on 17th Rabiulawwal 1045 Hijri and according to his will was buried beside Mian Natha Ji who was one of his bosom friends.

Prince Dara Shikoh built a grand tomb over the grave which is gracefully standing to date. The construction of the tomb was in progress when Aurangzeb occupied the throne. He removed the red stone brought by Dara Shikoh for the construction of the tomb and used them in building Badshahi Mosque of Lahore (It faces the Lahore fort). Thus Mian Mir's tomb could not be built according to the wishes of Dara Shikoh. At the command of Maharaja Ranjit Singh the tomb was repaired, renovated and Rs. 500 were granted from the royal exchequer. Maharaja used to come to the fair every year and made large contributions. A fair is held every year and it is now with Auqaf Department.

ਮਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਰਤ ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ, ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ

ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹਜ਼ਰਤ ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਜੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿਆਰਤਗਾਹ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਗਾਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ੯੫੯ ਹਿਜਰੀ/੧੫੫੪ ਈ ਨੂੰ ਅਬਦੁਲ ਰਹੀਮ ਲੋਧੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨਿਆਮਤ ਬੀਬੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਧੀ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਇੱਥੇ ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ੧੦੦ ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਭੇਟ ਭੇਜਿਆ।

ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਜੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਤੋਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਕੀ ਗੁਜਰਾਤ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ੧੦੮੫ ਹਿਜਰੀ/੧੬੭੪ ਈ ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਆਪਦੇ ਮਜ਼ਾਰ ਉੱਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅਕੀਦਤਮੰਦ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਜ਼ਾਰ حضرت شاه دولا گجرات شهر

گجرات شہر اندر حضرت شاہ دولا جی دا مزار مسلمانوں دی اک وڈی زیارت گاہ ہے۔ ایہ درگاہ پرانے شہرتوں باہر ہے۔ آپ دا جنم 959ھ 1554ء نوں عبدالرحیم لودھی تے ماتا نعت بی بی دے گھر ہویا۔ آپ ابراہیم لودھی دی اولاد وچوں سن۔ آپ نے ایہجے گجرات شہر اندر ہی ست گر ہر گوبندہ جی دے درشن کیتے۔ ایہناں دیمیش پتاجی نوں 100 تولے سونا بھیجنا بھیجا۔ شاہ دولا جی دی وجہاتوں ہی گجرات داناں شاہ دولا کی گجرات ہویا آپ دا وسمات 1905ھ / 1674ء نوں گجرات شہر اندر ہی ہویا۔ آپ دے مزار اتے ہر روز ہزاراں عقیدت مند حاضری بھرن دیس دیس توں آوندے ہن۔

MAZAR HAZRAT SHAH DAULA AT GUJRAT CITY

The mazar of Hazrat Shah Daula in Gujrat city is a very big shrine of Muslims. It is located outside the old town. He was a descendent of Ibrahim Lodhi and was born of the family of Abdur Rahim and Niamat Bibi in 959 Hijri (1554 AD).

Shah Daula met Sat Guru Gobind Singh Ji in Gujrat and offered him 100 tolas of gold as ablution. Gujrat came to be called Shah Daula ki Gujrat because of him. He died in Gujrat in 1085 Hijri (1674 AD). Thousands of devotees from here and abroad come to visit this mazar daily.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ, ਲਾਹੌਰ

ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੯ ਸੰਮਤ ੧੫੫੧ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਉਦਾਸੀ ਮੱਤ ਚਲਾਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਾਇਆ।

ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ੧੫ ਅਸੋਜ ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦਾ ਡੇਰਾ ਲਾਹੌਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੋਲ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ, ਲਾਹੌਰ

ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦਿਓਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ। ਇਸਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਬਫ਼ਾਦੂਨ ਸੁਦੀ 9 ਸੰਮਤ 1551 ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਹੋਇਆ। ਇਸਨਾਂ ਅਸੀਂ ਮਤ ਚਲਾਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਵਾਇਆ।
ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ 15 ਅਸੋਜ ਸੰਮਤ 1669 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦਾ ਡੇਰਾ ਲਾਹੌਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

GURDWARA TAHLI SAHIB BABA SRI CHAND JI, LAHORE

Baba Sri Chand Ji was the eldest son of Jagat Guru Baba Nanak Dev Ji. Mata Ji Sulakhne gave him birth at Sultanpur Lodhi on Bhadun Suddi 9, Samvat 1951.

He founded the "Udasi mat" (a sect) and did not marry. He made Baba Gurditta his closest disciple and entrusted him with the task of preaching Udasi panth.

He died in Lahore on 15th Assu Samvat 1669. His residence near Lahore Railway Station was known as Tahli Sahib which has vanished now.

ਦਰਬਾਰ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ, ਭੁਮਣ ਸ਼ਾਹ (ਜ਼ਿਲਾ ਓਕਾੜਾ)

ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਭੁਮਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਹੈ । ਇਸ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਹੈ । ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਮਨਮੋਹਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਹਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛੱਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ, ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਮੋਰ, ਚਿੜੀਆਂ, ਸ਼ੇਰ, ਹਾਥੀ, ਸਾਰੰਗੀਆ, ਤਬਲੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਮਹੰਤ ਹਰਭਜਨ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ੧੯੧੦ ਈ: ਸੰਮਤ ੧੯੬੭ ਵਿੱਚ ਬਣਵਾਇਆ, ਇਸ ਦੀ ਸਿੱਲ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ੴ ਦਰਬਾਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਜੀ

ਆਲੀਕਦਰ ਜਨਾਬ ਮਹੰਤ ਹਰਭਜਨ ਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੇ ਬਨਾ । ਸੰ: ੧੯੬੭)

ਦਰਬਾਰ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਨੀ ਫਿਰਕਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਅਜ਼ ਤਜਵੀਜ਼ ਆਲੀ ਕਾਦਰ ਜਨਾਬ ਮਹੰਤ ਹਰਭਜਨ ਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੇਬ ਇਖਤਤਾਮ ਯਾਫਤ ੧੯੧੦ ਈ: ।

ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਭੁਮਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਸਮਾਧਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ ਸਮਾਧਾਂ ਵਲ ਹੈ ਜਦਕਿ ਇੱਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸਰਾ ਵੱਲ ਖੁਲਦਾ ਹੈ । ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਚੇਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਹ ਸਮਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੇਵਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਦਰਬਾਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਭੁਮਣ ਸ਼ਾਹ ਓਕਾੜਾ

ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਭੁਮਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਹੈ । ਇਸ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਹੈ । ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਮਨਮੋਹਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਹਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛੱਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ, ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਮੋਰ, ਚਿੜੀਆਂ, ਸ਼ੇਰ, ਹਾਥੀ, ਸਾਰੰਗੀਆ, ਤਬਲੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਮਹੰਤ ਹਰਭਜਨ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ੧੯੧੦ ਈ: ਸੰਮਤ ੧੯੬੭ ਵਿੱਚ ਬਣਵਾਇਆ, ਇਸ ਦੀ ਸਿੱਲ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

“ਦਰਬਾਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਨੀ ਫਰਕੇ ਅਦਾਸੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਆਲੀ ਕਾਦਰ ਜਨਾਬ ਮਹੰਤ ਹਰਭਜਨ ਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੇਬ ਇਖਤਤਾਮ ਯਾਫਤ ੧੯੧੦ ਈ:”

ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਭੁਮਣ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਹੈ । ਇਸ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਹੈ । ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਮਨਮੋਹਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਹਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛੱਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰ, ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਮੋਰ, ਚਿੜੀਆਂ, ਸ਼ੇਰ, ਹਾਥੀ, ਸਾਰੰਗੀਆ, ਤਬਲੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਾਕ ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਮਹੰਤ ਹਰਭਜਨ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ੧੯੧੦ ਈ: ਸੰਮਤ ੧੯੬੭ ਵਿੱਚ ਬਣਵਾਇਆ, ਇਸ ਦੀ ਸਿੱਲ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

DARBAR BABA SRI CHAND AT BHUMAN SHAH DISTRICT OKARA

The Darbar of Baba Shri Chand Ji is displaying its splendour within the complex of Dera Baba Bhuman Shah. It is a double storey building with a Beautiful Diwan hall. Inside the hall the domed Prakashasthan is captivating. The walls are decorated with beautiful frescoes depicting peacocks, birds, tigers, elephants, sarangis and tablas. Rhymes from Guru Granth Sahib are also inscribed at different places.

This darbar was built by Mahant Harbhajan Das in Samvat 1967 (1910 AD). The inscriptions on the plaque reads;

“Darbar Baba Sri Chand Ji Aali Qadar Janab Mahant Harbhajan Sahib ki tajviz say bana.”

(Darbar Baba Sri Chand was built at the proposal of Honourable Mahant Harbhajan Singh)

There are a number of samadhs of many Udasi Sadhus around Dera Baba Bhuman Shah. The darbar of Guru Gobind Singh Ji is in front of these Samadhs where “Dassam Granth Ji” used to be recited. The main gate here is towards the Samadh, a door from the other side leads towards the inn. With the passage of time everything is becoming a heap of dust. The time is not far off when the whole complex will only be found on the pages of history books.

ਭੁੰਮਣ ਸਾਹ

ਭੁੰਮਣਸਾਹ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ ਦੀਪਾਲਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਔਕਾੜਾ ਵਿੱਚ ਦੀਪਾਲਪੁਰ - ਹਵੇਲੀ ਲੱਖਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ੨੪ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਭੁੰਮਣ ਸਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਵਰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰਾ ਲੰਗਰ ਚੱਲੇਗਾ।

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੇ ਕਿਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਰਗੀ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਬਾਬਾ ਭੁੰਮਣ ਸਾਹ ਦਾ ਡੇਰਾ, ਅਨੇਕਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ, ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਸੈਕੜੇ ਕਮਰੇ, ਲੰਗਰਖਾਨਾ, ਸਰੋਵਰ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੁਫਾਵਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਚਾਰ ਵੱਡੇ ਗੇਟ ਹਨ, ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਰੰਗਲੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਤੇ ਵੱਕ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਘੁਮਾਉ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰਈ ਜਮੀਨ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਮਹਿਕਮਾ ਮਤਰੋਕਾ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੰਦੀ ਹੈ। ਛੱਤਾਂ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਕੋਰਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਦਹਿ ਗਈ ਤਾਂ ਕਲਾ ਦੀ ਇੱਕ ਅਣਮੁੱਲੀ ਵੰਨਗੀ ਮੁੱਕ ਜਾਵੇਗੀ।

ਭੁੰਮਣ ਸ਼ਾਹ

ਭੁੰਮਣ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ ਦੀਪਾਲਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਔਕਾੜਾ ਵਿੱਚ ਦੀਪਾਲਪੁਰ - ਹਵੇਲੀ ਲੱਖਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ੨੪ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਭੁੰਮਣ ਸਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਵਰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰਾ ਲੰਗਰ ਚੱਲੇਗਾ।

ਭੁੰਮਣ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਤਹਿਸੀਲ ਥਾਣਾ ਦੀਪਾਲਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਔਕਾੜਾ ਵਿੱਚ ਦੀਪਾਲਪੁਰ - ਹਵੇਲੀ ਲੱਖਾ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ੨੪ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਭੁੰਮਣ ਸਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਵਰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰਾ ਲੰਗਰ ਚੱਲੇਗਾ।

GURDWARA BHUMAN SHAH DIPALPUR DISTRICT OKARA

This village called Bhuman Shah is in the Jurisdiction of P.S. and Tehsil Dipalpur of district Okara. It is located at a distance of 24 kilometers from Dipalpur on Dipalpur-Haveli Lakha road. According to Bhai Kahan Singh Ji, Dashmesh Ji had given blessing to Bhai Bhuman Shah that his langar would continue serving.

The shrine is built in the style of a big fort and inside this fort-like structure the Gurdwara of Baba Sri Chand, residence of Baba Bhuman Shah, the Samadh of various Mahants are located alongwith hundreds of rooms for visitors, langarkhana and the tank.

There are four big gates to enter this shrine and the walls are decorated with colourful pictures the sayings of Gurus. More than 1000 Ghumaon of agricultural land is endowed to shrine. This building is now in charge of the Evacuee Waqf Board. The present condition of the building is miserable, the walls have developed cracks and the roofs have collapsed. In case this building collapses in the time to come an invaluable treasure of art will also be destroyed with it.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ, ਪੇਸ਼ਾਵਰ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਮਕ ਮੰਡੀ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇੱਕ ਮੁਹੱਲੇ ਜੋਗਣ ਸ਼ਾਹ ਵਿੱਚ ਸਥਿੱਤ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿੱਤ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋਗਾ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਜੋ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਪੁੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਹਜੂਰੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦੇ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਘੱਲ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਦ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਤਿੰਨ ਲਾਵਾਂ ਲੈ ਚੁੱਕੇ ਤਦ ਇਹ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਉਸਨੇ ਇੰਝ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ "ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਵੇ"। ਸੋ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਚੌਥੀ ਲਾਵ ਵਿੱਚੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰ ਬੰਦ ਨਾਲ ਦੇ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਾਮ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਕੋਠੇ ਜਾ ਪੁੱਜਿਆ। ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਚੋਬਦਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਰਾਤ ਵੇਸਵਾ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਤ ਚਾਰ ਵਾਰ ਉਸ ਮਕਾਨ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਚਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਚੋਬਦਾਰ ਨੂੰ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ, ਪੇਸ਼ਾਵਰ

ایہ گردوارا نمک منڈی پشاور شہر دے اک محلے جوگن شاہ وچ سہت ہے، جتھے پشاور دی سنگت صبح شام اکثر ہوندی ہے، نیت گروگرنٹھ جی صاحب دا پرکاش ہوندا ہے۔ جوگا پشاور نواسی بھائی گرگھ دا پتر سی جو کلنی دھریاتشاہ توں امرت چھک کے سنگھ بچیا۔ ست گر بھائی جوگا توں سپاڑ جان کے ہر ویلے اپنی حضوری وچ رکھدے۔ بھائی گرگھ دی بیٹی اُتے ست گراں اونوں پشاور جا کے ویاہ کراون دی آگیا دتی، اوس دی پرکھیا لئی ست گراں اک ہور سنگھ توں حکم ناما دے کے کچھ کھل دتا کہ جد جوگا سنگھ لاواں لے چکے تدا یہ حکم ناما اوس نوں دینا۔ اوس انج ہی کیتا، حکم سی کہ "ایس توں دیکھدیاں ہی آنند پور ول تڑ پو۔ سو جوگا سنگھ تن لاواں وچے چھڑ کے گھروں تڑ پیا، باقی دیاں لاواں اوس دے کمر بند نال دے کے ویاہ دی رسم پوری کیتی گئی۔

رستے وچ بھائی جوگا سنگھ دے من وچ آیا کہ ست گر دی آگیا من والا میرے جیسا کوئی درلا ہی ہووے گا۔ جد ہشیار پور پچیا تاں اک ویٹوا دے سندر روپ توں دیکھ کے کام نال ویاکل ہو گیا۔ آتے ویٹوا دے کوٹھے اُتے جا پچیا۔ کلنی دھریاتشاہ نے اپنے ان سنگھ توں نرک گُنڈ توں بچاؤن لئی چوب دار دا روپ دھار کے رات ویٹوا دے مکان اُتے پہرا دتا۔ جوگا سنگھ نے رات چار وار اُس مکان تے جان دا چار اکتا تے ہر وار چوب دار توں کھڑوتیاں دیکھ پچھانہ مڑ آیا۔ سویرے آنند پور دی راہ پیا۔ ست گر دے دربار وچ پہنچ لہئی بھل بخشوائی۔

GURDWARA BHAI JOGA SINGH AT PESHAWAR

This Gurdwara is situated in Jogan Shah locality of Namakmandi of Peshawar City where Sangat of Peshawar is held in the morning and evening and Parakash of Granth Sahib takes place.

Joga was the son of Bhai Gurmukh Singh of Peshawar who was converted to Sikhism by tasting Amrit from Kalghidhar Patshah. Sat Gur took Bhai Joga as his godson and always kept him in his presence. At the request of Bhai Gurmukh Sat Gur allowed him to go to Peshawar for his marriage but to test his devotion, Sat Guru ordered another disciple to follow him. Guru Dev Ji gave him a proclamation which was to be delivered to Joga after "lawan" (Sikh rite of marriage). The note said: "Once you see this note, proceed to Anand Pur at once." The currier did accordingly and delivered the note while he was performing Lawan. Joga Singh abruptly left without even completing his Lawan. The marriage rite were completed by giving the remaining Lawan to his belt.

On the way this thought entered his mind that there could hardly be any other being who would submit before the will of Sat Gur like him. When he reached Hoshiarpur he was overwhelmed with lust when he saw the beauty of a prostitute and reached her pleasure hall. Kalghidhar disguised himself as a mace-bearer and started guarding the house of the prostitute to save his devotee from hell. Joga Singh tried to enter the house four times during the night but had to turn back as he ran into the mace-bearer every time. He set out for Anandpur. He sought forgiveness

ਖੜੋਤਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਆਇਆ । ਸਵੇਰੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਰਾਹ ਪਿਆ । ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਈ ।

ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਲਖੀ ਸਤਿ ਸੋਇ ॥

ਮਮਹਿਤ ਚੋਬਦਾਰ ਗੁਰ ਹੋਏ । (ਗੁ ਪ੍ਰ ਸੂ)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਨਿੱਤ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਕੂਲ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਦਾਰੀ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

جوگا سنگھ لکھی ست سويے
 ممت چوبدار گر ہوئے (گر. پ. س.)
 گردوارا صاحب دی عمارت بہت ہی سندرین منزلہ بنی ہوئی ہے۔ زت گرو گرنتھ صاحب جی دا پرکاش ہوندا ہے۔ دیس و دیس دی سنگت ہر روز اکثر
 ہوندی ہے۔ گردوارا صاحب دے نال سکھ بچیاں واسطے پنجابی سکول ہے جو دھارمک و دی دے نال نال بالکل نوس دُنیا داری دی و دی وای دان کردا ہے۔

for his folly when reached the court of the Guru.

The Gurdwara is constructed as a beautiful 3- storeyed building. Prakash of Guru Granth Sahib takes place and local and foreign sangats meet daily. There is a Punjabi school for Sikh children which imparts secular education alongwith the religious education.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੋਟ ਭਾਈ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਅਟਕ

ਬਾਬਾ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਤ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਪਿੰਡ ਫਤਿਹ ਖਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅਟਕ ਵਿੱਚ ਆਣ ਵਸੇ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਮਲਿਕ ਫਤਿਹ ਖਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਥਾ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕੋਟ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੋਟ ਭਾਈ ਥਾਨ ਸਿੰਘ, ਅਟਕ

ਬਾਬਾ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੱਕ ਸੰਤ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਪਿੰਡ ਫਤਿਹ ਖਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅਟਕ ਵਿੱਚ ਆਣ ਵਸੇ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਮਲਿਕ ਫਤਿਹ ਖਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਥਾ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ, ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕੋਟ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ।

GURDWARA KOT BHAI THAN SINGH, DISTRICT ATTOCK

Baba Than Singh was a famous saint and had settled in the village Fateh Khan of Attock district. Malik Fateh Khan, the feudal lord of the village, having seen Bhakti became his devotee, arranged a place for his residence and donated towards langar. Thus the place where he stayed was named after him as Kot Than Singh. His samadh and Gurdwara were built during the reign of Maharaja Ranjit Singh, which is very beautiful.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਬਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਮੋਢੀ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫ ਵਿਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੮੪੦, ੧੭੮੩ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਭਾਈ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬੀਬੀ ਲਾਡਕੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮ ਸਿਹਾਏ ਸੀ, ਜੋ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ।

ਤੀਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰੇ ਬੀਬੀ ਲਾਡਕੀ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਈ ਤੇ ਦਿਆਲ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਦਿਆਲ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਮੂਲਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰੱਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੰਮੇ। ਦਿਆਲ ਜੀ ਹਰ ਵੇਲੇ “ਨਿਰੰਕਾਰ” ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ “ਨਿਰੰਕਾਰੀ” ਸੰਗਿਆ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਏ ਦੀ “ਨਿਰੰਕਾਰੀ” ਔਲ ਪਈ।

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ। ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਜੀ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ੧੮ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੮੧੧ ਨੂੰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਸਮਾਧ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬ੍ਰਾਮਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਡਾ ਹਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਇਮਾਰਤ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਹੈ। ਵਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਸੰਮਤ ੧੮੪੨ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਬੀੜ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਛੇ ਨੰਬਰ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਇਹ ਅਸਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਬਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਮੋਢੀ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫ ਵਿਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੮੪੦, ੧੭੮੩ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਭਾਈ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬੀਬੀ ਲਾਡਕੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮ ਸਿਹਾਏ ਸੀ, ਜੋ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ।

ਤੀਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰੇ ਬੀਬੀ ਲਾਡਕੀ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਈ ਤੇ ਦਿਆਲ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਮਿਲਖਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਦਿਆਲ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਮੂਲਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰੱਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੰਮੇ। ਦਿਆਲ ਜੀ ਹਰ ਵੇਲੇ “ਨਿਰੰਕਾਰ” ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ “ਨਿਰੰਕਾਰੀ” ਸੰਗਿਆ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਏ ਦੀ “ਨਿਰੰਕਾਰੀ” ਔਲ ਪਈ।

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ। ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਜੀ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ੧੮ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੮੧੧ ਨੂੰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਸਮਾਧ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬ੍ਰਾਮਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਕੀ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੱਡਾ ਹਾਲ ਹੈ, ਇਸ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਇਮਾਰਤ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਹੈ। ਵਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਸੰਮਤ ੧੮੪੨ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਬੀੜ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਛੇ ਨੰਬਰ

GURDWARA NARANKARI AT RAWALPINDI

This historical Gurdwara is in Narankari Bazaar of Rawalpindi. In fact the Narankari sect was born in this very place. Bhai Dayal Singh was the founder of this sect. Bibi Ladki, daughter of the treasurer of Deshmesh (Tenth Guru), gave him birth on 15th Visakh Samvat 1840 (1783 AD). His father was Ram Sihai who was a resident of Peshawar.

Bhai Dayal Singh went to live with his maternal uncle Mulakkha Singh in Peshawar after his mother Bibi Ladki had died at the age of thirty. He was married again to Mula Devi of Bhera, and had 3 sons from her namely Darbara Singh, Bhara Singh and Ratta Singh. Dayal Singh used to recite the word "Narankar" and opposed idol worship. His companions too were Narankari as such his followers came to be called Narankari.

This Gurdwara became the centre of Narankaris. Bhai Dayal Singh died on 18th Magh, Samvat 1911. The samadh of Baba Ji is on the left side of the darbar. There is a small foyer in front of the Samadh and room adjacent to it is Manji Sahib, built in marble, where Palki (carriage) of Guru Granth Ji was kept. The Kesari (saffron) Nishan Sahib (flag) used to be hanging beside it. Prakashasthan is in a spacious hall facing Manji Sahib. Langar is close to it. There are many rooms for the residence of Sangats. It is a 3-storeyed building with a big courtyard. There used to be a volume of Granth Sahib in this Gurdwara written in Samvat 1842. This volume had one extra verse (Shabd) of Namdev Ji whose first line read:

ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ । ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਹੈ :

ਸਤ ਸਮੁੰਦ ਜਾਦੀ ਹੈ ਕਿਰਣੀ ਧਰਤੀ ਜਾਕਾ ਬੋਧੋ

ਇਸ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਭਾਈ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸਿੱਖੀ ਮਾਨ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ੧੮੫੫ ਨੂੰ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਅੰਦਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਹਨੂੰ ਬਾਬਾ ਦਿਆਲ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਧੱਕੇ ਮਾਰਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਨੇ ਮਰੀ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਦਰਬਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ । ਇਥੋਂ ਹੀ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚੱਲੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਅਟਕ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ । ਉਹ ਮਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਹੜ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਰਿਆ । ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਵਾਲਾ ਉਹਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਅੰਦਰ ਡਬਲ ਰੋਟੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ।

੧੩ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੭੮ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਉੱਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਨਕਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਭਾਰੀ ਯੁਧ ਹੋਇਆ, ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ੧੩ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ । ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਹਿਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ, ਜਿਹਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆ ਨੇ ਕੀਤੀ ਇਹ ਯੁੱਧ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਹੈ । ਇਸ ਯੁੱਧ ਅੰਦਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ੧ ਲੱਖ ੬੦ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਇਸੇ ਹੀ ਲੜਾਈ ਅੰਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਟੋਕਾ, ਤੋਪਾਂ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ । ਇਸੇ ਹੀ ਹੱਲੇ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਤਲ ਹੋਈ ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਮੁੰਡਿਆ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ । ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੰਦੀ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

اس دے سائے وڈا بال ہے۔ اس اندر پرکاش استھان ہے۔ اس دے ٹال ہی لنگر بال ہے، سنگتوں دے نھمن واسطے اینکھ کمرے ہن، پوری عمارت تین منزلا ہے۔ ویرھا بہت ہی نکا ہے۔ ایسے گردوارے وچ سمت 1842 دی لکھی ہوئی اک بیڑی اس وچ نند یوجی دا چھ نمبر دا اک وادھو شہد ہے۔ جس دی پہلی ٹمک ہے۔

”سات سمندر جاندی ہے، کرنی دھرت جاکائیو۔“

ایسے ہی گردوارے اندر بھائی بھولا سنگھ جی تے بی بی نہال کور جی دا آئند کارج سکھی مان مرادا انوسار 1855ء نوں ہویا، اس دربار اندر بوٹا سنگھ نامی اک سکھ کیرتن کردا ہوندا سی۔ اک دن اوہ شراب پی کے کیرتن کرن لگ پیا۔ جنوں بابا دیال سنگھ جی نرکاری ہوراں دھکے مار کے دربار وچوں کڈھ دتا اس نے مری جا کے اک نواں دربار بنا لیا۔ ایتھوں ہی نقلی نرکاریاں دی لہر چلی۔ بوٹا سنگھ انک دا رہن والا سی۔ اوہ مری وچ کوڑھ دی بیماری نال مریا۔ اوتار سنگھ پشاور والا اوہدا چیلہ ہویا ایہ پشاور اندر ڈبل روٹیاں دا کاروبار کردا سی۔ 13 اپریل 1978ء دی دساکھی اتے امرتسر کے نقلی نرکاریاں اتے گر سکھاں وچالے بھارا یدھ ہویا، جدے اندر 13 سنگھ شہید ہوئے۔ ایسناں شہیداں دے لٹو وچوں ہی خالصتیاں لہرنے جنم لیا جدی اگوائی سنت جرنیل سنگھ جی بھنڈراں والیاں نے کیتی۔ ایہ یدھ ہن تیکر جاری ہے۔ اس اندر ہن تیکر اک لکھ سٹھ ہزار سنگھ مارے جا چکے ہن۔ ایسے ہی لڑائی اندر ہر مندر صاحب اتے بھارتی فوج نے نینکھاں، توپاں اتے جہازاں نال حملہ کیتا۔ ایسے ہی ہلے دے جواب وچ بھارتی پردھان منتری شری متی اندرا گاندھی قتل ہوئی۔ ایس ویلے ایس گردوارا صاحب اندر مٹنڈیاں دا سکول ہے۔ عمارت دی حالت بہت ہی مندی ہے کسے ویلے وی مٹی دا ڈھیر ہو سکدی ہے۔

”Sat Samandar Jandi hey Karni dhrt Jaka baito”

The marriage ceremony of Bhai Bhola Singh and Bibi Nihal Kaur was solemnised in 1855 in this Gurdwara with great pomp and show.

A Sikh by the name of Boota Singh used to perform Kirtan here. Once he started Kirtan after drinking wine and he was physically pushed out of the darbar. He went to Murree and established a new darbar. Boota Singh belonged to Attock. He died in Murree due to leprosy. Autar Singh of Peshawar, a baker by profession was his follower. The wave of fake Narankaris initiated from him. A battle between Fake Narankaris and Guru's Sikh took place at Amritsar in Visakhi on 13th April 1978. 13 Sikhs died in it. Khalistan movement led by Sant Jarnayl Singh Bhindranwala emerged from the waves of this blood. This war is still going on and it is estimated that 160,000 have already laid down their lives for this movement. The Indian army attacked Harmandar Sahib with tanks, guns and air force. As a result of this Prime Minister Mrs. Indira Gandhi was killed as a consequence of the attack.

At present a boy's school is functioning in this Gurdwara. The building is in a dilapidated condition and can become a heap of dust any moment.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਰਾਜਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰੇ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਜ਼ਰੱਈ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਗੋਰਮਿੰਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਭਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਾਜ਼ਾਰ 'ਰਾਜਾ ਬਾਜ਼ਾਰ' ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰੇ, ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਜ਼ਰੱਈ ਜਮੀਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਗੋਰਮਿੰਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

GURDWARA SINGH SABHA AT RAWALPINDI

This Gurdwara is located in the famous Raja Bazaar of Rawalpindi. It was the center of Akali Sikhs. The double storeyed building of Gurdwara Sahib is very big and beautiful. The rooms for pilgrims, Langarhall and prakashasthan are very elegant. Besides agricultural land, shops inside the city are endowed to this place. Presently a Govt High School is functioning in this place.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਸਰਾਫਾ ਬਜ਼ਾਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰਿਆ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ
ਚੋਂ ਮੰਜ਼ਲਾ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ
ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਕੂਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ

ਐ ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਸਰਾਫਾ ਬਜ਼ਾਰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰਿਆ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ
ਚੋਂ ਮੰਜ਼ਲਾ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ
ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਸਕੂਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

GURDWARA BHAI MANI SINGH AT RAWALPINDI

This sacred darbar is located in the Sarrafa Bazaar of Rawalpindi. This sacred shrine, constructed in memory of Bhai Mani Singh, is a double storey building. The building is beautiful and strong. Langarkhana and residential rooms are beside the Prakashasthan. A Govt School is functioning in this building these days.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿਰੀ ਦਿਆਲ ਸਰ, ਟੋਪੀ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸੂਬਾ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਰੱਖ ਟੋਪੀ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸਥਿੱਤ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਮਨਖਿੱਚਵੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੋਰਾਂ ਅਰੰਭੀ। ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ।

گردوارا سری دیال سر ٹوپی

ایہ پاون استھان صوبا سرحد دے علاقے رکھ ٹوپی اندر ہے۔ جس تھاں اُتے ایہ پاون استھان سقّت ہے ایہ اک بہت ہی سُنَد راتے من کھویں تھاں ہے۔ اس استھان دی کار سیوا بھائی گر بخش سنگھ جی نرنکاری ہو را ار بھی۔ ایہ استھان اس علاقے دے نرنکاریاں دا وڈا کیندر سی۔

GURDWARA SIRI DAYAL SAR AT TOPI

This sacred shrine is located at Rakh Topi in the N.W.F.P. The place where this holy shrine has been built is a beautiful and fascinating place. The construction of Gurdwara was started by Bhai Gur Bukhsh Singh ji Narankari. This Gurdwara was a big center of the Narankaris of this area.

ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਧਰਮਾਂ ਖੇਲ, ਬੰਨੂ

ਧਰਮਾਂ ਖੇਲ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਬੰਨੂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਉੱਕਾ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਬੰਨੂ ਦੇ ਲਾਰੀ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਾਟ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੁਹਾਟ ਰੋਡ ਤੋਂ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਗਲੀ ਅੰਦਰ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਕਦੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਬੰਨੂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਅੱਜ ਕੱਲ ਇਸ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਆਮ ਸਕੂਲ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਕਾਮੀ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਾਲਾ ਸਕੂਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਗੋਰਮਿੰਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਨੰਬਰ ੧ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਪਰ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ।

دھرم سالہ اُتم سنگھ جی، دھرماخلیل بنوں

دھرماخلیل نامی پنڈ بنوں شہر دے اکا کول ہے۔ بنوں دے لاری اڈے توں اس دی واٹ کوئی تین کلومیٹر ہووے گی۔ کوہاٹ روڈ توں دریا پار کردیاں نال ہی ایہ قسبا ہے۔ اس دی آبادی اندر وڑیاں ہی سچے تھ اُتے اک نکی جی گلی اندر ایہ سٹھان ہے۔ کدے ایہ سٹھان بنوں شہر دی سکھ سنگت داکیندر سی۔ اج کل اس اندر پرایمری سکول ہے۔ پرانی عمارت ڈھا کے نویں اُسار دتی ہے۔ مَن دیکھن نوں دھرم سالہ نہیں سگوں اک عام سکول ہی نظر آوند ا ہے۔ مقامی لوک اس نوں دھرم سالہ والا سکول کھندے ہن۔

DHARAMSALA UTTAM SINGH JI AT DHARMAKHEL, BANNU

The village called Dharmakhel is very close to Bannu City. It is three kilometers from the bus stand of Bannu city. The village is located on Kohat road just across the river. This shrine is situated in a narrow street on the right hand just after the entrance to the village. Once it used to be the centre of Sikh Sangat of Bannu city. A new building has been erected after demolishing the old one. It is at present being used as a Primary school. It does not appear as a Dharamsala but wears the look of an ordinary school. The local people call it Dharamsala wala school.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਗੀ ਵਾੜਾ ਸ਼ੇਰਨਾਥ, ਪਿੰਡ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ ਬੰਨੂ
ਬੰਨੂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ " ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ " ਨਾਂ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ । ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਲੀਆਂ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਖੰਡਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਗੀ ਵਾੜਾ ਸ਼ੇਰਨਾਥ ਹੈ ।

ਸ਼ੇਰ ਨਾਥ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਸੀ, ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋ ਨਿੱਬੜਿਆ । ਇਹ ਜੋਗੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜੋਗੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ (ਕੌਤਕ) ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ ।

ਕਦੇ ਇਹ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਖੰਡਰ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਨੀਚਾਂ ਹੀ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਜੋਗੀ ਵਾੜਾ ਸ਼ੇਰਨਾਥ, ਪਿੰਡ ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ, ਬੰਨੂ

ਬੰਨੂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ " ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਹਿਮਦ ਖਾਨ " ਨਾਂ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ । ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੈਲੀਆਂ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਖੰਡਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੁਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੋਗੀ ਵਾੜਾ ਸ਼ੇਰਨਾਥ ਹੈ ।

ਸ਼ੇਰ ਨਾਥ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਜੋਗੀ ਸੀ, ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋ ਨਿੱਬੜਿਆ । ਇਹ ਜੋਗੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜੋਗੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ (ਕੌਤਕ) ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ ।

ਕਦੇ ਇਹ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਖੰਡਰ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਨੀਚਾਂ ਹੀ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

GURDWARA JOGIWARA SHERNATH AT VILLAGE BAZAAR AHMED KHAN, BANNU

A village by the name of "Bazaar Ahmed Khan" is located at a distance of about three kilometers from Bannu city. Ruins of an old building are visible in the fields just before the entrance to the village. These ruins have been surrounded by trees. This is Jogiwar Sher Nath. Sher Nath was a Jogi who later became a Sikh. He was known to be a Jogi with great powers. Many miracles, attributed to this Jogi, are popular in the area.

Once it used to be a place of worship but now it is a ruin. It can be termed as a monument. Only its foundations have survived.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਬੰਨੂ ਮਾਗਟ, ਜ਼ਿਲਾ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ

ਜ਼ਿਲਾ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ, ਤਹਿਸੀਲ ਫਾਲੀਆ ਦਾ ਇੱਕ ਕਸਬਾ ਜੋ ਮਾਗਟ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ - ਗੁਜਰਾਤ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਬੰਨੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ।

ਭਾਈ ਬੰਨੂ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਇੱਥੇ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਖੁਬਸੂਰਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਲਾਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਚੋਖੀ ਜਾਗੀਰ ਲਗਵਾਈ ਗਈ ਜੋ ਪੁਜਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਕਰ ਲਈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਲਾ ਤਲਾਬ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸੁੰਦਰ ਫੁਲਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਇੱਕ ਦਿੱਖ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਬੰਨੂ ਮਾਗਟ, ਜ਼ਿਲਾ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ

ਭਾਈ ਬੰਨੂ ਮਾਗਟ ਦਾ ਇੱਕ ਕਸਬਾ ਜੋ ਮਾਗਟ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ੧੨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਮੰਡੀ ਬਹਾਉਦੀਨ - ਗੁਜਰਾਤ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਬੰਨੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸੀ।

ਭਾਈ ਬੰਨੂ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ ਇੱਥੇ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਖੁਬਸੂਰਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਲਾਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਚੋਖੀ ਜਾਗੀਰ ਲਗਵਾਈ ਗਈ ਜੋ ਪੁਜਾਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਕਰ ਲਈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਾਲਾ ਤਲਾਬ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸੁੰਦਰ ਫੁਲਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਇੱਕ ਦਿੱਖ ਹੈ।

GURDWARA BHAI BANNU AT MANGAT, DISTRICT MANDI BHAHAUDDIN

Mangat is a town of Tehsil Phalia (district Mandi Bahauddin). This shrine is located on the Mandi Bahauddin-Gujrat road at a distance of 12 kilometers from Mandi Bahauddin railway station. The residence of Bhai Bannu Ji, a devotee of Sat Gur Arjun Dev Ji, was at this place. "Bhai Bannu wali beerr (volume) of Granth Sahib" was kept here in the book form. (see Guru Granth Sahib).

At the side of the tank, a beautiful Gurdwara was built during Sikh rule by the royal command of Maharaja Ranjit Singh. A large endowment of land was made but the priests got it transferred in their names. This is a splendid darbar. The tank is getting filled with dust. There is now a vegetable market outside the Gurdwara. The floral frescoes have been painted on the walls which have a unique style.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਸਿੱਟੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਉੱਕਾ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਦੂਰੀ ਕੋਈ ਚਾਰ ਫੁੱਟ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਦੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਦੀ ਬਾਬਾ ਕਲਾਧਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਸਰੂਪ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁਖ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੮੧੩ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਆਪ ਵੱਡੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਭ ਲਈ ਵਰਤਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਕਬਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਹਾੜ ਸੁਦੀ ੧੩ ਸੰਮਤ ੧੮੯੧ ਨੂੰ ਉਨਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ।

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸ੍ਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਿਹਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੯ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੨੮ ਨੂੰ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਹਾਜਿਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਬਜ਼ਾ ਮਤਰੋਕਾ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਐ ਪਾਨੁ ਅਸਥਾਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸਿੱਟੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਉੱਕਾ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਦੂਰੀ ਕੋਈ ਚਾਰ ਫੁੱਟ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਦੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਦੀ ਬਾਬਾ ਕਲਾਧਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਸਰੂਪ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁਖ ਤੋਂ ਸੰਮਤ 1813 ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਆਪ ਵੱਡੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਭ ਲਈ ਵਰਤਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਕਬਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਖੰਡ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਹਾੜ ਸੁਦੀ 13 ਸੰਮਤ 1891 ਨੂੰ ਉਨਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ।

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਸ੍ਰਦਾਰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 9 ਅਕਤੂਬਰ 1928 ਨੂੰ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਹਾਜਿਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਬਜ਼ਾ ਮਤਰੋਕਾ ਵਕਫ਼ ਬੋਰਡ ਦਾ ਹੈ।

GURDWARA DAMDAMA SAHIB AT GUJRANWALA

This holy shrine is right on the railway line near Gujranwala City railway station and at a distance of just four feet from the railway lines. This shrine is called Damdama Sahib Baba Sahib Sing Ji Bedi.

Baba Sahib Sing Ji Bedi was born in the family of Ajit Singh Ji son of Baba Kladhari. Mata Saroop Devi Ji gave birth to him in Samvat 1813. He was a selfless and dedicated preacher of the teachings of Guru. His langar remained running round the clock and "Katha Kirtan" went on continuously. Baba Ji died at Ouna on 13th Har Suddi, Samvat 1891.

The construction of this shrine was started and completed by Sardar Bahadur Sukha Singh, President Damdama Sahib Committee, and later his sons Sardar Mangal Singh and Mahan Singh on 9th October 1928 AD.

It is a very large building with innumerable rooms. Prakashasthan is between Langarhall and many other buildings. Presently many refugee families are settled in it. Although the Evacuee Trust Board has the legal title.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਜਨੀਆ ਵਾਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਅਜਨੀਆ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸੁਰਜਨ ਦਾਸ ਖੱਤਰੀ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾ ਤੋਂ "ਸੁਰਜਨਦਾਸੀਏ" ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁਰਜਨ ਦਾਸ, ਅਠਲ ਦਾਸ ਤੇ ਦੋ ਸਮਾਧ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਰਜਨ ਦਾਸ ਦੇ ਰਚੇ ਗਰੰਥ ਨੂੰ "ਆਜਾਤ ਗਰੰਥ" ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਲਾ ਤਿੰਨ ਚੇਤਰ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਜਨੀਆ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ

ਅਜਨੀਆ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਆਜੇ ਪਾਠ ਅਸਥਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸੁਰਜਨ ਦਾਸ ਖੱਤਰੀ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾ ਤੋਂ "ਸੁਰਜਨਦਾਸੀਏ" ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁਰਜਨ ਦਾਸ, ਅਠਲ ਦਾਸ ਤੇ ਦੋ ਸਮਾਧ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਰਜਨ ਦਾਸ ਦੇ ਰਚੇ ਗਰੰਥ ਨੂੰ "ਆਜਾਤ ਗਰੰਥ" ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਲਾ ਤਿੰਨ ਚੇਤਰ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

GURDWARA AJNIANWALA DISTRICT SHEIKHUPURA

This sacred shrine is present even today in the settlement of Ajnianwala. Many families are settled in it now. This place was built by Surjan Das Khatri and "Surjan Dasia" sect draws its name from him. Samadhs outside the Gurdwara belong to Surjan Das, Athal Das and two of their disciples. The Granth compiled by Surjan Das is known as "Ajat Granth". Fair used to be held in Chaiter.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਜੀ, ਤਤਲਿਆਣੀ, ਗੁਜਰਾਵਾਲਾ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਜੀ ਤਤਲਿਆਣੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਕਾਮੋਕੀ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਾਮੀਰ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ੧੯੩੯ ਨੂੰ ਅਫਰੀਕਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇਮਾਰਤ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਗੋਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਤਕੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਢਹਿਦੀ ਕਲਾ ਵੱਲ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਜੀ, ਤਤਲਿਆਣੀ, ਗੁਜਰਾਵਾਲਾ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਜੀ ਪਿੰਡ ਤਤਲਿਆਣੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਜਰਾਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਕਾਮੋਕੀ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤਾਮੀਰ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ੧੯੩੯ ਨੂੰ ਅਫਰੀਕਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਇਮਾਰਤ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਗੋਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਤਕੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਢਹਿਦੀ ਕਲਾ ਵੱਲ ਹੈ।

GURDWARA BHAI LALU JI, TATLIALI

Gurdwara Bhai Lal Ji is in village Tatliali of district Gujranwala. This village is situated on the road going westward from Kamoke and the Gurdwara of Bhai Lal Ji is in the center of the village. It was built in 1939 AD through the effort of Bhai Lal Singh Ji and the funds of Sikh Sangats settled in Africa. The building is 3 storeyed and has domes. At present Government Primary School is housed in it. The building is strong but in the absence of maintenance its condition is deteriorating.

ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਮਸਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਮਿਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ੧੭੨੧ ਈ : ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗਰੰਥੀ ਥਾਪਿਆ। ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾਇਆ। ਜਦ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੌਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਾਜ਼, ਡਰਾਵੇ ਅਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਨਾਂ ਹਟਾ ਸਕੀਆਂ। ਆਖਰਕਾਰ ੧੭੨੪ ਈ: ਨੂੰ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੱਟ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾ ਪਾਸ ਸੀ। ੧੯੨੩ ਈ: ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ ਤੇ ਹੁਣ ਮਤਰੋਕਾ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਸਮਾਧ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਖਰਾਦੀਏ ਨੇ ਖਰਾਦ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਮਸਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਬਾਲ ਸਖਾਈ ਮਿਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ੧੭੨੧ ਈ : ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗਰੰਥੀ ਥਾਪਿਆ। ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾਇਆ। ਜਦ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਕੂਮਤ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੌਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲਾਜ਼, ਡਰਾਵੇ ਅਤੇ ਧਮਕੀਆਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਨਾਂ ਹਟਾ ਸਕੀਆਂ। ਆਖਰਕਾਰ ੧੭੨੪ ਈ: ਨੂੰ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੱਟ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੰਤਾ ਪਾਸ ਸੀ। ੧੯੨੩ ਈ: ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੪੭ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ ਤੇ ਹੁਣ ਮਤਰੋਕਾ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਸਮਾਧ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਖਰਾਦੀਏ ਨੇ ਖਰਾਦ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

SHAHEED GANJ BHAI MANI SINGH, LAHORE

The site of martyrdom of Bhai Mani Singh is located inside Masti Gate of Lahore. He was born of a family which strictly followed the life style set by the Guru. He has the honour of being a childhood friend of Dashmesh Pita (10th Guru). He had compiled the Guru Granth Sahib under the divine guidance of Dashmesh Ji. In 1721 AD Mata Sundri Ji appointed him as the Granthi of Harmandar Sahib. It is said that once he called a gathering of the Sikhs inside Harmandir Sahib on the occasion of Diwali with the permission of the then government. But he cancelled the sangats when he learnt that the government would massacre the Sikhs gathered there. Bhai Ji was arrested on this account. All kinds of cajoles, threats and tortures could not shake him from his belief in Sikh faith. At last in 1724 AD he was hacked to pieces and martyred at this spot. Initially the control of this Shaheed Ganj was with Mahants but in 1923 AD, it passed on to the local committee. The control remained with SGPC from 1927 upto 1947. Now it is in the charge of Waqf Board. Presently a turner has installed his lathe machines inside it

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨੌਲੱਖਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰ

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਨੌਲੱਖਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਲੰਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੱਕ ਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਲੰਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨੌਲੱਖਾ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਜੀ ”

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੂਹਲਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦਸਾਂ ਨੌਂਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਨਿਰੰਜਣੀ ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਆਖਰ ਆਪ ਦੀ ਖੋਪੜੀ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਾਤ ਚਿੱਤ ਰਹੇ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ੨੩ ਅੱਸੂ ਸਮੰਤ ੧੮੦੨ (੧੭੮੪ ਈ) ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਛੇ ਕਨਾਲ ਜਮੀਨ ਸਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਬੋਲਾ ਬਸਤੀ ਰਾਮ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ੧੦੦ ਰੁਪਈਆ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੮੭ ਤੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਐਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਭਾਈ ਇੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ, ਨੌਲੱਖਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰ

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਨੌਲੱਖਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਲੰਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੱਕ ਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਲੰਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨੌਲੱਖਾ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਜੀ ”

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੂਹਲਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦਸਾਂ ਨੌਂਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਨਿਰੰਜਣੀ ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਆਖਰ ਆਪ ਦੀ ਖੋਪੜੀ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਾਤ ਚਿੱਤ ਰਹੇ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ੨੩ ਅੱਸੂ ਸਮੰਤ ੧੮੦੨ (੧੭੮੪ ਈ) ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਛੇ ਕਨਾਲ ਜਮੀਨ ਸਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਬੋਲਾ ਬਸਤੀ ਰਾਮ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ੧੦੦ ਰੁਪਈਆ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੮੭ ਤੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਐਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਭਾਈ ਇੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ, ਨੌਲੱਖਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰ

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਨੌਲੱਖਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਲੰਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੱਕ ਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਲੰਡਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨੌਲੱਖਾ ਵਿੱਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਜੀ ”

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪੂਹਲਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਦਸਾਂ ਨੌਂਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਨਿਰੰਜਣੀ ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪ ਡਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਉੱਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਆਖਰ ਆਪ ਦੀ ਖੋਪੜੀ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਾਤ ਚਿੱਤ ਰਹੇ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ੨੩ ਅੱਸੂ ਸਮੰਤ ੧੮੦੨ (੧੭੮੪ ਈ) ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ਕੋਈ ਛੇ ਕਨਾਲ ਜਮੀਨ ਸਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਬੋਲਾ ਬਸਤੀ ਰਾਮ ਤਹਿਸੀਲ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ੧੦੦ ਰੁਪਈਆ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ। ੧੯੨੭ ਤੋਂ ੧੯੮੭ ਤੱਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਮਹਿਕਮਾ ਐਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਭਾਈ ਇੱਛਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣੇ।

GURDWARA SHAHEED GANJ BHAI TARU SINGH AT NAULAKHA BAZAAR LAHORE

The site of martyrdom of Bhai Taro Singh Ji is located in the Naulakha Bazaar. This Bazaar starts from the end of Landa Bazaar and runs upto Lahore Railway Station. Once you enter Naulakha Bazaar from Landa Bazaar there is a small door on the left hand side in between shops. The door carries this inscription: "Gurdwara Shaheed Ganj Bhai Taro Ji."

Bhai Taro Ji belonged to Polah, a village of District Kasur, he worked with his own hand to bring up his family and to serve the Singhs of the Guru and looked after the Sikhs. Mahant Narayan lodged a complaint against him that he was harbouring dacoits. He was arrested and put to torture in thousands of ways. At last orders were issued to behead him. Bhai Sahib faced the death heroically and kept reciting the Japji Sahib. He was beheaded on 23rd Assu, Samvat 1802 (1745 AD).

The devotees built his Shaheed Ganj at this site (place of martyrdom). There are many shops in the name of Gurdwara and an estate worth Rs 100 per annum is granted to it since the Sikh period.

It was maintained by the Gurdwara Parbandhak Committee from 1927 to 1947. Its maintenance was entrusted to Bhai Achchar Singh who later became Jathedar of Akal Takht Sahib. Evacuee Trust Board has taken over the charge now.

ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ, ਨੌਲੱਖਾ ਬਜ਼ਾਰ

ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਨੌਲੱਖਾ ਬਜ਼ਾਰ ਅੰਦਰ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਚੱਥੇ ਏਥੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਚਾਈ ਲੱਖ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ੧੭੬੪ ਵਿੱਚ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਸਮ ਖਾਧੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗਾ। ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਇੱਥੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਇੱਥੇ ਪਹਿਲਾ ਮਸੀਤ ਸੀ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਮਸੀਤ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਜਦ ਦੀਵਾਨ ਕੌੜਾ ਮੱਲ ਦੇ ਕਹਿਣ ਉੱਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਦੀ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਇੱਥੇ ਪੂਜਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਖਾਣ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ ਕਿ

ਮੰਨੂ ਸਾਡੀ ਦਾਤਰੀ, ਅਸੀਂ ਮੰਨੂ ਦੇ ਸੋਏ।

ਜਿਉ ਜਿਉ ਸਾਨੂੰ ਵੱਢਦਾ, ਅਸੀਂ ਦੂਣ ਸਵਾਏ ਹੋਏ।

ਇਸ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਦਾ ਝਗੜਾ ਸੰਨ ੧੯੧੦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਜਦੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਇਸਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ੧੯੩੬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਝਗੜਾ ਐਨਾ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣੀ ਪਈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੌਲਕਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰ

ایہ اتہاسک استھان نولکھا بازار اندر بھائی تارو سنگھ جی دے شہید گنج دے سامنے ہے۔
سنگھ اتہاس کاراں اٹو سار لاہور دے صوبے میر منو بھٹوں ایچھے گھٹو گھٹ ڈھائی لکھ سنگھیاں سنگھیاں نے شہیدی پراپت کیتی۔ 1764 وچ میر منو پنجاب دا صوبے دار بنیا تاں اس نے قسم کھادی سی کہ میں کوئی سکھ زندا نہیں چھڑاں گا۔ اوہدے حکم اُتے سنگھیاں سنگھیاں نوں گرفتار کر کے لیاندا جاندا تے ایچھے لیا کے قتل کردتا جاندا۔ ایچھے پہلوں میت سی۔ مسلمان ایس نوں میت شہید گنج کمنڈے سن۔
جد دیوان کوڑا مل دے کمن اُتے سنگھیاں امیر منو دی ملتان دی لڑائی ویلے مدد کیتی تاں اوس نے ایہ استھان سنگھیاں نوں دے دتا۔ اوہناں ایچھے پوجا استھان بنا لیا۔ میر منو دے اس ظلم بارے سنگھیاں وچ اک اکھان مشہور سی کہ۔

منو ساڈی دا تری، اسیں منو دے سوئے

جیوں جیوں ساٹوں کپدا، اسیں دون سوئے ہوئے

GURDWARA SHAHEED GANJ SINGH - SINGHNIAN AT NAULAKHA BAZAAR - LAHORE

This historical site is located opposite Shaheed Ganj of Gurdwara Bhai Taru Singh Shaheed Ganj in Naulakha Bazaar.

According to Sikh historians at least 250,000 Sikh men and women were martyred at the behest of Mir Mannu, the Governor of Lahore. When Mir Mannu was made the Subedar of Punjab in 1764 he made a vow not to leave a single Sikh alive. At his orders Sikhs' men and women, were arrested, brought here and then they were murdered. Once there used to be a mosque here and the Muslims used to call it Shaheed Ganj mosque.

When Divan Kaura Mal persuaded the Sikhs to help Mir Mannu at the time of the battle of Multan, he handed over this place to the Sikhs who made it a place of worship. An adage was popular amongst the Sikhs about the oppression of Mir Mannu.

"Mir Mannu saadi datri, asin mannu dey soye

Jyon jyon sano kap da, asin dunay teenay hoye."

(Mir Mannu is our sickle and we are Mannu's anseed The more he clips us the more we increase in number)

A dispute around this Shaheed Ganj erupted in 1910 AD when Muslims tried to take over

ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਲਾਇਰ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗਵਰਨਰ ਏਮਰਸਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਅਖੀਰੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ੬ ਮਈ ੧੯੯੬ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਨਾਂ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਖਾਰਜ ਹੋਇਆ। ਇੰਜ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੈ।

ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਦਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ੧੯੧੦ء ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ੧੯੩੬ء ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਖ਼ਮ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਚਲਾਨੀ ਪਈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗਵਰਨਰ ਏਮਰਸਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੀ ਰੱਖਿਆ। ਅਖੀਰੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ੬ ਮਈ ੧੯੯੬ء ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੈ।

the possession of Shaheed Ganj. In 1936 AD the dispute became so grave that the police had to open fire. The Muslims filed a suit and the lower court decided the case in their favour. Later the Higher Court dismissed this case. Governor Emerson maintained its status as a Gurdwara. The last case was dismissed by the court on 6th may 1996 due to the non appearance of the witnesses and thus it continues to be a Gurdwara even today.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਫੇਰੂ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਨਾਮੀ ਇਹ ਕਸਬਾ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ੬੦ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਦੇ ਅਨਾਰਕਲੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਅਖੀਰੀ ਨੁੱਕਰ ਉੱਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ਸੰਗਤਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਘਿਉ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਮਸ਼ਕਾਂ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਉਹ ਘਿਉ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਆਖਿਆ। ਸੰਗਤਿਆ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਮਸ਼ਕਾਂ ਵਿਹਲੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਸ਼ਕਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਚਮਤਕਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤਿਆ ਤੋਂ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਨੱਕਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮਸੰਦ ਥਾਪਿਆ। ਮਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਫੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਜਦ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੀ ਠੀਕ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਦਾ ਲੰਗਰ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਦੁਆ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨੱਕੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸ ਗਿਆ, ਜਿਹਦਾ ਨਾਂ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ੧੯੧੦ ਵਿੱਚ ਬਣਵਾਈ। ੨੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਗਤ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ੨੮ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਰੂ, ਝਲ੍ਹੇ ਕਸੂਰ

ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਰੂ ਨਾਮੀ ਇਹ ਕਸਬਾ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ੬੦ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਦੇ ਅਨਾਰਕਲੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਅਖੀਰੀ ਨੁੱਕਰ ਉੱਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਰੂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ਸੰਗਤਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਘਿਉ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਮਸ਼ਕਾਂ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਉਹ ਘਿਉ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਆਖਿਆ। ਸੰਗਤਿਆ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਮਸ਼ਕਾਂ ਵਿਹਲੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਸ਼ਕਾਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਚਮਤਕਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਏ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤਿਆ ਤੋਂ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਨੱਕਾ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮਸੰਦ ਥਾਪਿਆ। ਮਸੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਫੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਜਦ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਹੀ ਠੀਕ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਦਾ ਲੰਗਰ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਦੁਆ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨੱਕੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸ ਗਿਆ, ਜਿਹਦਾ ਨਾਂ ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਰੂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ੧੯੧੦ ਵਿੱਚ ਬਣਵਾਈ। ੨੧ ਦਸੰਬਰ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਗਤ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ੨੮ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

GURDWARA BHAI PHERO, DISTRICT KASUR

The town with the name of Bhai Phero is situated at a distance of Sixty Kilometers from Lahore on Lahore-Multan road. Gurdwara Bhai Phero stands majestically at the end of Local Anarkali Market. The real name of Bhai Phero was Sangtia. Once Sangtia was carrying his oil skins full of ghee to Kartarpur. One of the followers of Guru Har Rai Ji purchased the ghee from him and asked him to collect the money on the following day. Sangtia Ji emptied these oil skins. Next day he found his water-skins still full of ghee like before. Witnessing this miracle he came to Gur Dev Ji and became a follower of Guru Har Rai Ji. Guru Dev Ji converted him and changed his name to "Bhai Phero" which became popular. Guru Dev Ji appointed him as the collector of Nakka area. When misappropriation of funds by the Collectors came to limelight, a thorough check was ordered. It was found that only Bhai Phero had maintained the account honestly and scrupulously. Guru Ji prayed for the continuation of his langar. Bhai Phero died in this area of Nakka and later a samadh was built there. A town was built around it which became known as Bhai Phero.

The present building of Gurdwara was built by Mahant in collaboration with the local Sangat in 1910 AD. According to the agreement reached on 21st Dec 1922 AD, the responsibility of maintenance of Gurdwara was handed over to Gurdwara Parbandhak Committee by Mahant on 28th December 1922 AD.

ਕਮੇਟੀ ਨੇ 800 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਮਹੰਤ ਦਾ ਵਜ਼ੀਫਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ । 7 ਦਸੰਬਰ 1923 ਨੂੰ ਜਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਉੱਤੇ ਮੈਨੇਜਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 10 ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ।

2 ਜਨਵਰੀ 1928 ਨੂੰ 38 ਅਕਾਲੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋਏ । 4 ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ । 20 ਦਸੰਬਰ 1924 ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੋਰਚਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ 2200 ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ । ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 1914 ਵਿੱਚ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਈਆ ਲਾ ਕੇ ਡਿੱਗੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਪੁਆਈਆਂ ਹਨ । ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ 10 ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਬੱਲੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਦਾ ਹੈ ।

ਦਸੰਬਰ 1923 ਈ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਅਤੇ ਮੰਜਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ 10 ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ।
2 ਜਨਵਰੀ 1924 ਈ ਨੂੰ 34 ਅਕਾਲੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋਏ। 5 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। 20 ਦਸੰਬਰ 1925 ਈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੋਰਚਾ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ 10 ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਬੱਲੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਦਾ ਹੈ।

The Committee sanctioned a monthly allowance of Rs.400 for the Mahant. On 7 December 1923 AD, manager Jagat Singh and 10 other Sikhs were arrested due to the dispute over the occupation of land, 34 Akalis were arrested on the 2nd of January. Regular arrests were offered from 5th January onwards. The agitation was called off due to a murder which took place on 20th December 1925 AD.

2200 acres of land is attached to the Gurdwara. The building is in good condition because the Evacuee Trust Board got it repaired and rebuilt the collapsed roof in 1995 AD. Ten shops adjacent to the Gurdwara have been rented out.

The Samadh of Bhai Phero is located just beside the entrance of the Gurdwara and you have to get down 5 steps to get inside it. Diwan (assembly) Hall is in front of Samadh, where Nishan Sahib remains hoisted.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਚੱਕ ਝੁਮਰਾ, ਫੈਸਲਾਬਾਦ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਚੱਕ ਨੰਬਰ ੧੩੨/RB ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੈਸਲਾਬਾਦ (ਲਾਇਲਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣਾ ਚੱਕ ਝੁਮਰਾ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਫਾਟਕ ਤੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਇੱਕ ਸੋਲਿੰਗ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜਾਮੇ ਮਸੀਤ ਇਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਬੂਹਾ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਲੀ ਮਸੀਤ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਦੋ ਹਾਲ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਵਰਾਂਡਾ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਨ ਪਰ ਛੱਤਾਂ ਡਿੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਸਖਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਗ਼ਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੱਕ ਝੁਮਰਾ, ਫੈਸਲਾਬਾਦ

ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 132/RB ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫੈਸਲਾਬਾਦ (ਲਾਇਲਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣਾ ਚੱਕ ਝੁਮਰਾ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫੈਸਲਾਬਾਦ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਫਾਟਕ ਤੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਇੱਕ ਸੋਲਿੰਗ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜਾਮੇ ਮਸੀਤ ਇਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਬੂਹਾ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਲੀ ਮਸੀਤ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਦੋ ਹਾਲ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਵਰਾਂਡਾ ਹੈ। ਇਮਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਨ ਪਰ ਛੱਤਾਂ ਡਿੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਸਖਤ ਲੋੜ ਹੈ।

GURDWARA SHAHEED BHAI DILIP SINGH AT CHAK JHUMRA DISTRICT FAISALABAD

This sacred shrine built in memory of Shaheed Bhai Dilip Singh is in Chak No 132 RB of district Faisalabad (Layyapur). Chak Jhumra is its railway as well as Police Station. A paved path leads towards the village about 2km from road passing through the first railway crossing while going from railway station to Faisalabad. The Jamia Mosque of the village is built within the courtyard of this Gurdwara and entrance for both the religious places is common. The mosque is also called *gurdwara wali maseet*. The building has two halls with a verandah in front. The walls of Gurdwara are strong but the roof is collapsing and needs immediate repair.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਖਾਨ ਚੰਦ, ਮਘਿਆਣਾ, ਝੰਗ

ਝੰਗ ਮਘਿਆਣਾ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਜ਼ਾਰ ਚੰਬੇਲੀ ਮਾਰਕੀਟ ਅੰਦਰ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਇਹ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। ੧੯੫੩ - ੫੪ ਵਿੱਚ ਗੌਰਮਿੰਟ ਆਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ। ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸੇ ਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਖਲੋਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੀ।

ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਘਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ਾ ਵਕਫ ਬੋਰਡ ਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਖਾਨ ਚੰਦ, ਮਘਿਆਣਾ, ਝੰਗ

ਝੰਗ ਮਘਿਆਣੇ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਜ਼ਾਰ ਚੰਬੇਲੀ ਮਾਰਕੀਟ ਅੰਦਰ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀ। 1953-54 ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ। ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸੇ ਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਖਲੋਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੀ।

GURDWARA BHAI KHAN CHAND AT MAGGHIANA, JHANG

This sacred shrine is located in the famous Chambeli Bazaar of Jhang-Magghiana and is a very well known Gurdwara of the area. Initially it was a small Gurdwara but in 1953-54 the Govt of Pakistan built its new building. This building stands in the same condition today as it was before. It is a very big building. Legal possession vests in Evacuee Trust Board although some refugees are settled in it present'y.

ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ, ਮਘਿਆਣਾ, ਝੰਗ

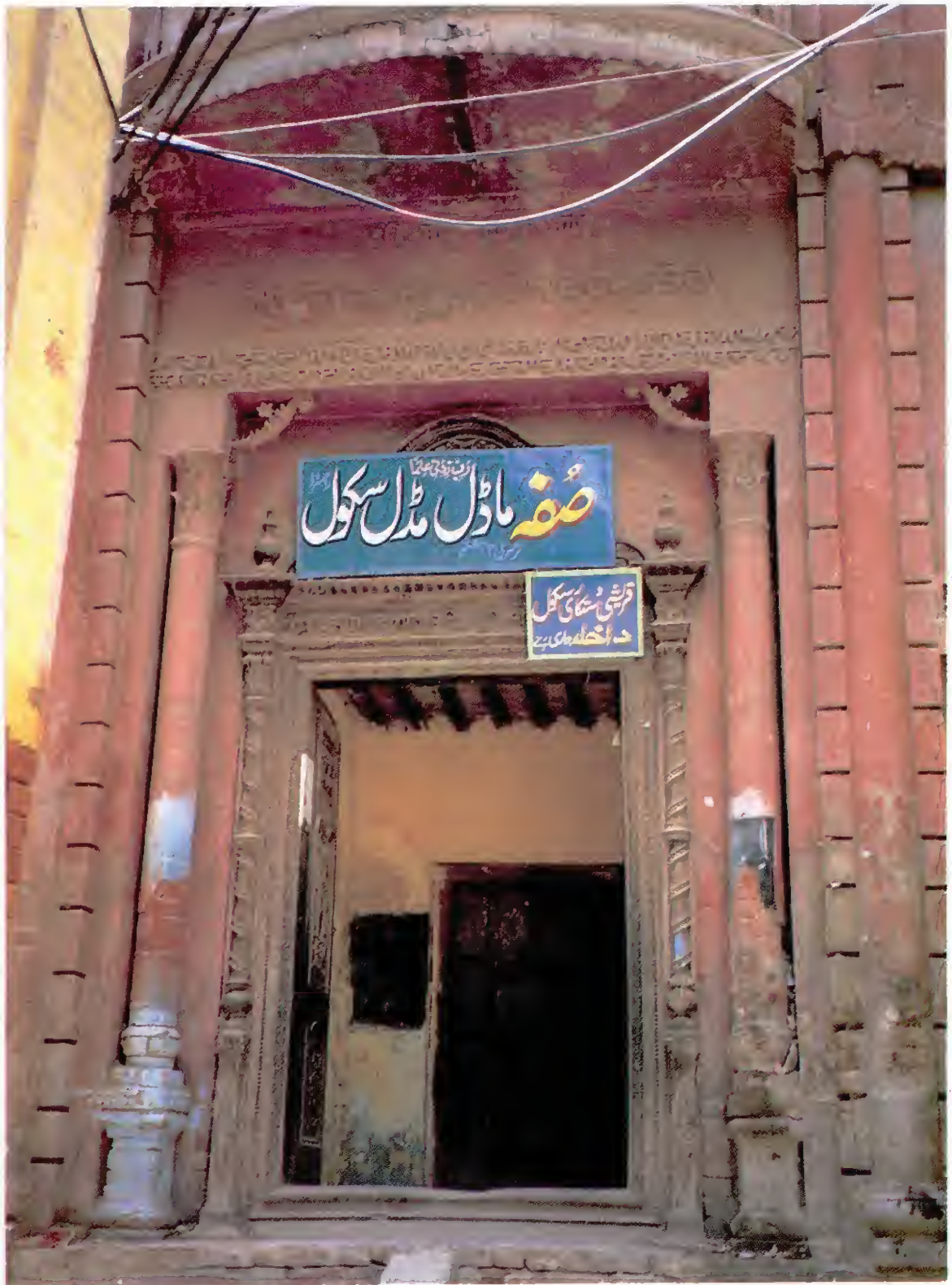
ਝੰਗ ਮਘਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਭਬਰਾਣਾ ਅੰਦਰ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਇਹ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਉਹਨਾਂ ਯਾਤਰੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੇ ਮੇਲੇ ਉੱਤੇ ਇਸ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ੧੯੫੩ - ੫੪ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਵਾਈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰਨਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸੰਪੂਰਨ ਮੁਰੰਮਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

دھرم سالاهائی ہیماجی، مگھیانا جھنگ

جھنگ مگھیانا دے محلے بھبرانا اندر ایہ اک بھت ہی سندر اتے وشال استھان ہے، تین منزلا ایہ اک عالی شان عمارت ہے اصل وچ بھائی ہیماجی نے ایہ استھان اوہناں یاترواں واسطے بنوایا سی۔ جو ست گرناک دیوجی دے جنم دن دے میلے اُتے اس تھاں اکٹھے ہوندے سن۔ اس عمارت اندر یاترواں لئی ہر پرکار دیاں لوڑاں دا دھیان رکھیا گیا ہے۔ اس عمارت دی مرمت 1953-54 وچ گورنمنٹ آف پاکستان نے کروائی۔ اس ویلے اس اندر بھت سارے شرنا تھیاں دے گھروے ہوئے ہن۔ عمارت اک وار مڑ سنپورن مرمت دی منگ کر رہی ہے۔

DHARAMSALA BHAI HEMA JI, AT MAGGHIANA, JHANG

This is a large and beautiful place in the Bhabrana Mohalla of Jhang Magghiana. It has a splendid 3-storeyed building. The building was actually built by Bhai Hema Ji for the pilgrims who used to assemble in the fair organised on the birthday of the Sat Gur Nanak Dev Ji. All the needs of the pilgrims have been taken care of within the building. The Government of Pakistan arranged for its repair in 1953-54. Presently many refugees are settled in it. The building is again in need of extensive repairs.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ, ਮਘਿਆਣਾ, ਝੰਗ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਭਬਰਾਣਾ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੇਮਾ ਜੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮੁਹੱਲਾ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲਾ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਅਸਥਾਨ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਵਰਗਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨ ਖਿੱਚਦੇ ਫੁੱਲ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਨੇਤਰਹੀਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਗੁੰਬਦਾਰ ਸੰਗੇਮਰਮਰ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, " ਭਜਨ ਅਸਥਾਨ ਭਾਈ ਮਾਇਆ ਰਾਮ ਸਾਹਿਬ ਜੀ "

ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਹੇਮਾ ਜੀ, ਮਘਿਆਣਾ, ਝੰਗ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਭਬਰਾਣਾ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੇਮਾ ਜੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮੁਹੱਲਾ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲਾ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਅਸਥਾਨ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਵਰਗਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨ ਖਿੱਚਦੇ ਫੁੱਲ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਨੇਤਰਹੀਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਅੰਦਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਹੈ। ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਗੁੰਬਦਾਰ ਸੰਗੇਮਰਮਰ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, " ਭਜਨ ਅਸਥਾਨ ਭਾਈ ਮਾਇਆ ਰਾਮ ਸਾਹਿਬ ਜੀ "

ਮਾਰਤ, ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ।

GURDWARA BHAI HIMA JI, MAGHYANA, JHANG.

This shrine is situated in Bhabrana locality of the old city. Nearby lies Dharamsala Hema Ji Maharaj. That is why it is also known as Dharamsala locality. It is a three storeyed building. In the middle of it prakashasthan lies. Manji Sahib is made of wood like Baradari on which heart arresting flowers are engraved. Near by the Manji Sahib lies a library. IN the beginning, this was religious library but now it is for blind people. At the present, in this building, these lies a school for blinds. Nearby the stairs lies a dome shaped small sacred place that is made of marble on which it is written:-

"Bhajan Asthan Bhai Maya Rama Sahib Ji"

This building is very beautiful but it needs more case to exist

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਸਿੰਘ, ਝੰਡਾ ਰਾਮ ਸਟਰੀਟ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਨ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਛੋਟਾ ਬਜ਼ਾਰ ਨੇੜੇ ਝੰਡਾ ਰਾਮ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਏ ਡੀ ੧੮੯੫ ਵਿੱਚ ਉੱਸਰੀ। ਇਮਾਰਤ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲਾ ਹੈ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਚਾ ਮੁੱਖ ਦਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਦੋ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਕੇ ਇੱਕ ਖੁੱਲਾ ਵਿਹੜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਪੋੜੀਆਂ ਪਾਸ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਰਾਜ ਇੰਦਰ ਸ਼ਾਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੪ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੯੯੦ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਸਿੰਘ, ਝੰਡਾ ਰਾਮ ਸਟਰੀਟ, ਡੀ ਆਈ ਖਾਨ

ਐ ਪਾਨ ਅਸਥਾਨ ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਛੋਟਾ ਬਜ਼ਾਰ ਨੇੜੇ ਝੰਡਾ ਰਾਮ ਗਲੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਇਮਾਰਤ ਏ ਡੀ ੧੮੯੫ ਵਿੱਚ ਉੱਸਰੀ। ਇਮਾਰਤ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਲਾ ਹੈ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਚਾ ਮੁੱਖ ਦਵਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਦੋ ਕਮਰੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਕੇ ਇੱਕ ਖੁੱਲਾ ਵਿਹੜਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਪੋੜੀਆਂ ਪਾਸ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਰਾਜ ਇੰਦਰ ਸ਼ਾਹ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੪ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੯੯੦ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।

GURDWARA AMIR SHAH SING AT JHANDA RAM STREET, D.I.KHAN.

This sacred shrine is situated in Jhanda Ram Street near Chota Bazaar of Dera Ismail Khan. It was considered as the second biggest centre of Sangat in this town. The three storeyed building of this sacred place was built in 1895 AD. There is a high main gate in the front. There are two rooms inside and beyond these rooms is a courtyard with rooms for yatree around it. The Prakashasthan is in these rooms and saffron Nishan Sahib (flag) is flying near the stairs with splendour. This Nishan Sahib was placed in memory of Raj Indar Shah Singh who died on 14th Magh Samvat 1990.

Presently it is housing the Govt Higher Secondary school No.1. The building is very strong but requires proper care and maintenance.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹਸ਼ਾਹ, ਜ਼ਿਲਾ ਝੰਗ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਚਨੀਓਟ ਤੋਂ ਝੰਗ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅੱਪੜਨ ਵਾਸਤੇ ਟਾਂਗੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਏਥੋਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫੀ ਹਜ਼ਰਤ ਫਤਿਹ ਅਲੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਤੋਂ ੧੯੯੦ ਤੱਕ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਖਾਲੀ ਪਈ ਰਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸੇ ਇਮਾਰਤ ਉੱਤੇ ਮੀਨਾਰ ਲਾ ਕੇ ਮਸੀਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਸੀਤ ਦਾ ਨਾਂ “ਜਾਮਿਹਾ ਚਿਸ਼ਤੀਆ ਨਿਜ਼ਾਮੀਆ” ਹੈ। ਲੋਕ ਇਹਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਲੀ ਮਸੀਤ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸ਼ਾਹ, ਜ਼ਿਲਾ ਝੰਗ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਚਨੀਓਟ ਤੋਂ ਝੰਗ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਮੇਨ ਰੋਡ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅੱਪੜਨ ਵਾਸਤੇ ਟਾਂਗੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੜ੍ਹ ਫਤਿਹ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਇਹ ਪਿੰਡ ਏਥੋਂ ਦੇ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੂਫੀ ਹਜ਼ਰਤ ਫਤਿਹ ਅਲੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ੧੯੪੭ ਤੋਂ ੧੯੯੦ ਤੱਕ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਖਾਲੀ ਪਈ ਰਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸੇ ਇਮਾਰਤ ਉੱਤੇ ਮੀਨਾਰ ਲਾ ਕੇ ਮਸੀਤ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਸੀਤ ਦਾ ਨਾਂ “ਜਾਮਿਹਾ ਚਿਸ਼ਤੀਆ ਨਿਜ਼ਾਮੀਆ” ਹੈ। ਲੋਕ ਇਹਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਲੀ ਮਸੀਤ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

GURDWARA GARH FATEH SHAH DISTRICT JHANG

Gurdwara Garh Fateh Shah is located on Chiniot-Jhang road. Village Garh Fateh Shah is three km northeast of the main road. Tongas (horse driven cart) are available to reach this place. The village came to be called Garh Fateh Shah after the name of Sufi saint Hazrat Fateh Ali Shah. His tomb is outside the village towards south. There is a Gurdwara inside the village. The building remained abandoned from 1947 to 1990. Afterwards it was turned into a mosque by building minarets on it. It is called as "Jamia Chishtia Nizamia" but the people call it as *gurdwara wali masect*.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੰਗਣਪੁਰ ਜਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੰਗਣਪੁਰ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਮੋਤੀ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸ੍ਰ ਬੜਾ ਸਿੰਘ ਵਧਾਵਾ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਸਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੰਗਣਪੁਰ, ਝਲੇ ਵਸਤੂ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੰਗਣਪੁਰ ਪੁਰ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਮੋਤੀ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸ੍ਰ ਬੜਾ ਸਿੰਘ ਵਧਾਵਾ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅੰਦਰ ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਸਰਨਾਰਥੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ।

GURDWARA SAHIB AT KANGANPUR DISTRICT KASUR

This Gurdwara is situated in the Moti Masjid Mohalla (locality) of the new Kangan Pur City. The domed building of Gurdwara is very beautiful and strong. This Gurdwara is also known as Gurdwara Principal Sardar Bara Singh Wadhawa. There are rooms for priests in front of the sacred darbar. Refugees from District Ferozepur are settled in these rooms and the Gurdwara Sahib.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰਦੇ ਸਿਹਾਰੀ (ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ)

ਜ਼ਿਲਾ ਤਹਿਸੀਲ ਕਸੂਰ ਦੇ ਇਹ ਇੱਕੋ ਨਾ ਦੇ ਦੋ ਪਿੰਡ ਸਿਹਾਰੀ ਹਨ , ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਦੇ ਭਾਵ ਦੋਵੇ ਸਿਹਾਰੀ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ । ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਕੋਟ ਮੁਰਾਦ ਖਾ ਤੋਂ ਟਾਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਭੀਲਾ ਹਿਥਾੜ ਜਾ ਕੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿਹਾਰੀ ਪੀਰ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ । ਉਹਦੀ ਸਮਾਧ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ । ਸਰੋਵਰ ਛੱਪੜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨਵੀਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਕੜੀ ਹੈ । ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ੮੫ ਘੁਮਾ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ ।

ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਪੀਰ ਸਿਹਾਰੀ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਸੀਅਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਧਾ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਚਿੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾੜਨ ਅਤੇ ਦੱਬਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖੇ ।

ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧ ਉੱਤੇ ਕੁਰਾਨੀ ਆਇਤ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਪਾਕ ਦੀ ਤਿਲਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ । ਸੇਵਾਦਾਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਹੈ । ਪੀਰ ਸਿਹਾਰੀ ਛੈਨਾ ਜੱਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਨ ਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ।

“ਗੰਗੂ ਅਪਰ ਸਹਾਰ ਭਾਰੂ”

ਗਰਦੁਆਰਾ ਹਰਦੁਸਹਾਰੀ, ਝਲ੍ਹੇਵਾਲ

ਝਲ੍ਹੇਵਾਲ ਵਿਖੇ ਹਰਦੁਸਹਾਰੀ ਦੋ ਪਿੰਡ “ਸਹਾਰੀ” ਨੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਦੁਸਹਾਰੀ ਦੋਵੀਂ ਸਹਾਰੀ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨੇ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਕੋਟ ਮੁਰਾਦ ਖਾ ਤੋਂ ਟਾਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਭੀਲਾ ਹਿਥਾੜ ਜਾ ਕੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਕੋਟ ਮੁਰਾਦ ਖਾ ਤੋਂ ਟਾਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਭੀਲਾ ਹਿਥਾੜ ਜਾ ਕੇ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਪੀਰ ਸਿਹਾਰੀ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਸੀਅਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਧਾ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਚਿੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾੜਨ ਅਤੇ ਦੱਬਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਦੁਖੇ ।

ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧ ਉੱਤੇ ਕੁਰਾਨੀ ਆਇਤ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਪਾਕ ਦੀ ਤਿਲਾਵਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਸਾਲ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ । ਸੇਵਾਦਾਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਹੈ । ਪੀਰ ਸਿਹਾਰੀ ਛੈਨਾ ਜੱਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਨ ਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ।

“ਗੰਗੂ ਅਪਰ ਸਹਾਰ ਭਾਰੂ”

GURDWARA HARDUSAHARI AT SAHARI DISTRICT KASUR

There are two villages by the same name i.e., Sahari in tehsil and district Kasur and have earned the name Hardusahari (hardu in 'Persian' means both). The village can be reached by Tonga from Kot Murad Khan of Kasur otherwise you have to get down at Bhilla Hatthar railway station.

The Gurdwara Sahari Pir is located in the outskirts of the village and his samadh too is built adjacent to it. The tank has changed into a pool of stagnated water. The building is strong being new. 85 ghumaon of land granted to the Gurdwara is located in this village.

The Muslims of the village call this place Sahari Pir. He left a will saying that after his death his body should be built within walls in an upright position at the cremation grounds so that none is hurt whether they bury or cremate their dead.

A sheet of cloth with Quranic verses covers his Samadh now and Muslim villagers recite Quran. A fair is held annually. Muslim fakir looks after the shrine.

Pir Sahari Chhina Jat became a great saint after becoming a Sikh of Guru Amar Das Ji.

"Gangu uper sahar bharu" (Gur parsad)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਜਮੀਅਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਾਹਨਾ ਨੌ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਕਾਹਨਾ ਨੌ ਨਾਮੀ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਹੈ। ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਇੱਕ ਉੱਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਪੀਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾ ੫੦੦ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ੧੦ ਹੱਟੀਆਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਜਮੀਅਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੰਨੇ ਪਰਮੰਨੇ ਚੋਰ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੱਝਾ ਚੁਰਾ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਵਾਹਰ ਚੜ੍ਹ ਪਈ। ਉਹਨਾਂ ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ। ਵਾਹਰ ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਨਾ ਸਿਆਣ ਸਕੇ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗ ਗਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਉਮਰ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸੰਮਤ ੧੯੪੨ ਵਿੱਚ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਮੇਲਾ ਹੁਣ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਜਮੀਅਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਹਨਾ ਨੌ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਲਾਹੌਰ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੋਡ ਉੱਤੇ ਕਾਹਨਾ ਨੌ ਨਾਮੀ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤਿੰਨ ਮੰਜਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਹੈ। ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਮਰੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਇੱਕ ਉੱਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਪੀਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਹੈ ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾ ੫੦੦ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ੧੦ ਹੱਟੀਆਂ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਜਮੀਅਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੰਨੇ ਪਰਮੰਨੇ ਚੋਰ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੱਝਾ ਚੁਰਾ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਵਾਹਰ ਚੜ੍ਹ ਪਈ। ਉਹਨਾਂ ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਿਆਇਆ ਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ। ਵਾਹਰ ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਨਾ ਸਿਆਣ ਸਕੇ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗ ਗਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਉਮਰ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਸੰਮਤ 1942 ਵਿੱਚ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਮੇਲਾ ਹੁਣ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਾਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ।

GURDWARA BABA JAMIAT SINGH JI AT KAHNA NAU DISTRICT, LAHORE

This holy shrine is in the town of Kahna Nau located on the Lahore-Ferozpur road. Gurdwara complex is a beautifully built three storeyed building. There is a two storey Langar hall and residential rooms for Sikh pilgrims in front of it. This is now a deserted place. This shrine is looked after by Karyalewalé Pir but the facts speak for themselves. People have started encroaching upon it. A Jagir of 500 ghumaon of land and ten shops are endowed to the shrine are in this village.

Baba Jamiat Singh was a notorious thief of his area. Once, while he was getting away after stealing some buffaloes, a pursuit was started. He was likely to be caught red handed. Under the fear of apprehension he in this mind recited the name of Sat Guru and resolved not to steal again. The owner of the buffaloes came close to his cattle but could not identify them. After this incident Jamiat Singh became a devotee of Guru and passed his whole life reciting the name of Sat Guru.

The construction work of the shrine was completed in Samvat 1942. A fair is a organised every year but lacks luster of the past.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਨੈਨਾਕੋਟ

ਤਹਿਸੀਲ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਤੋਂ 28 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਅੱਗੇ ਨੈਨਾਕੋਟ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨੈਨਾਕੋਟ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਰਤਨ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਰਾਮ ਕੰਵਰ) ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆ ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਵੇਲੀ ਜਿਹਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਚੰਗੇ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਇੰਨਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਤਿੰਨ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਲ ਇਮਾਰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਥੜੇ ਉੱਤੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖ਼ ਸਿੰਘ ਨਿਨਾਕੋਟ ਤਹਿਲਕ ਸ਼ਾਕਰਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਾਰੋਵਾਲ

ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਤਹਿਲਕ ਤੋਂ 24 ਕੁਮੀਟਰ ਦੇ ਨਿਨਾਕੋਟ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਨਿਨਾਕੋਟ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੂਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਰਤਨ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖ਼ ਸਿੰਘ (ਰਾਮ ਕੰਵਰ) ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖ਼ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਆ ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਵੇਲੀ ਜਿਹਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਚੰਗੇ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਇੰਨਾ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਬਣੇ ਤਿੰਨ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਲ ਇਮਾਰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਖ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਥੜੇ ਉੱਤੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

GURDWARA BABA GURBAKHSI SINGH NAINANKOT TEHSIL SHAKKARGARH, DISTRICT NAROWAL

There is a big town called Nainankot about 24 kms from Tehsil Shakar Garh. Government Primary School Nainankot is on the eastern side of the village. This school is imparting education in the sacred place of Baba Gurbakhsh Singh (Ram Kanwar) Ji the pride of Baba Budha Ji's descendants. The walls of the mansion-like Gurdwara have collapsed, but the beauty of the Prakashasthan is spell binding even today. The shrine is located in 3 rooms built in a row. The circular building facing it is the samadh of Baba Gurbakhsh Singh which is built on a platform one foot above the ground level. beautifully built to commemorate this incident. In 1935 AD a water tank was constructed by Gurdwara Parbandhak Committee under the leadership of Sardar Bahadur Mahtab Ji. This water tank is 5 feet above the ground level.

There is endowment of 3000 acres of land in the name of this sacred Gurdwara.

Prakash does not take place now. Yatrees visit this place and get spiritual satisfaction.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਫਤੂਹ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਸਬਾ ਲਲਿਆਣੀ ਕਰ ਕੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਦਫਤੂਹ ਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਪਾਂਡੋਕੀ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਿੰਡੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਨ ਲਈ।

ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡਾ ਕਿਲੇ ਵਰਗਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ ੮੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਰਦਾਰਾਨੀ ਬੀਬੀ ਈਸ਼ਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਬੀਬੀ ਈਸ਼ਰ ਕੌਰ ਦਾ ਮਕਾਨ “ ਇਸਰੋ ਦੇ ਮਹਿਲ ” ਕਰ ਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਜੋ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

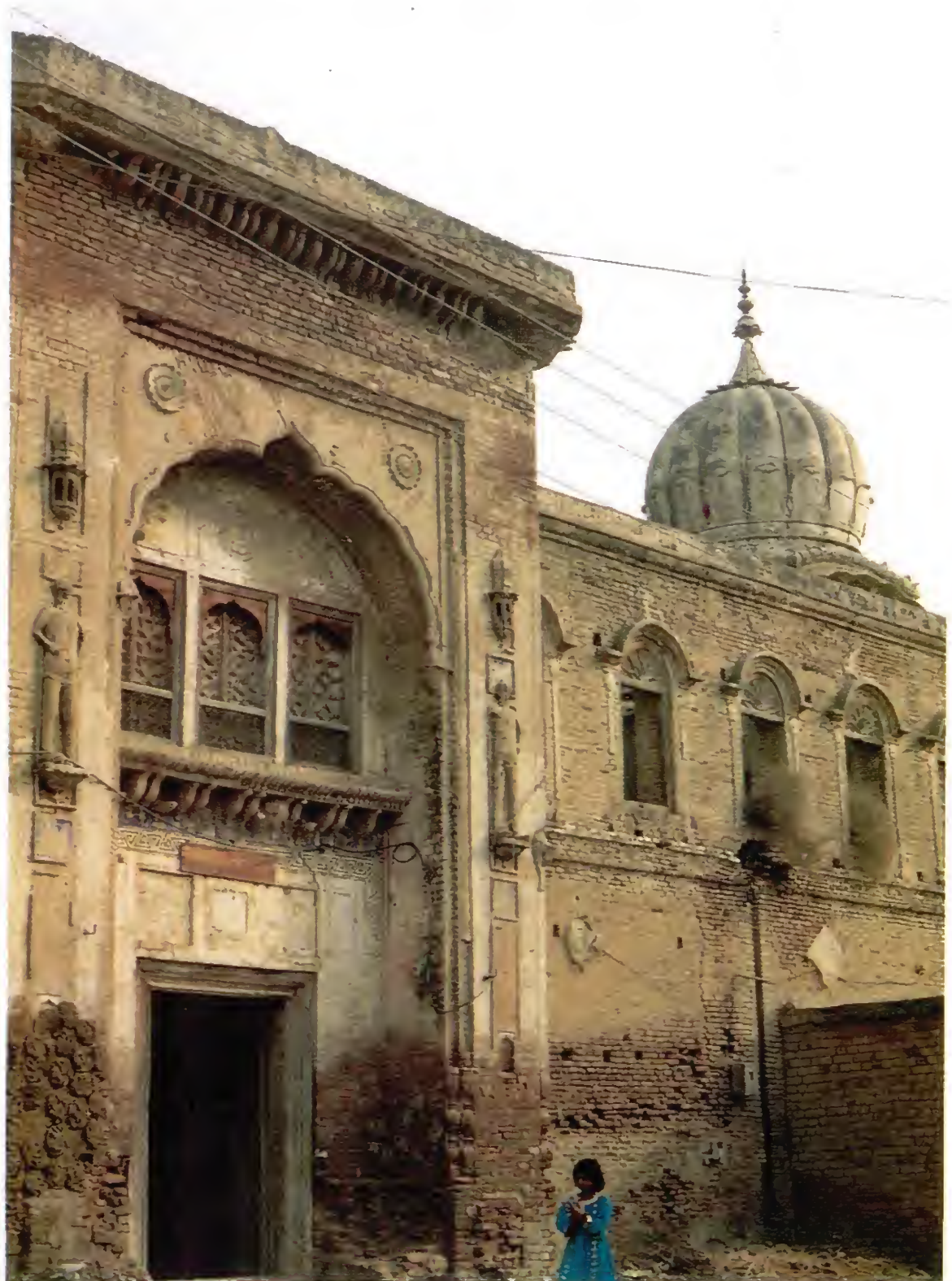
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਫਤੂਹ, ضلع قصور

ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਸਬਾ ਲਲਿਆਣੀ ਕਰ ਕੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਦਫਤੂਹ ਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਿੰਡ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਪਾਂਡੋਕੀ ਦੇ ਚੌਧਰੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਿੰਡੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਨ ਲਈ।

GURDWARA SAHIB AT DAFTU DISTRICT KASUR

The historic town of Lalyani is situated on the Lahore-Ferozpur road. A very famous village by the name of Daftu is located at a distance of four Kilometer from Lalyani. The beautiful building of the Gurdwara inside the village is visible from a distance. It is said that this was the Gurdwara where Baba Bullhe Shah took refuge when he was banished from the village by the Chaudhris (Leaders) of Pandoki.

It is a very big fort-like Gurdwara. 80 Squares of lands is said to be endowed to this gurdwara by Bibi Isher Kaur the famous sardarni (chieftain). The house of Bibi Isher Kaur is in the village popularly known as Ishero-de-Mehel (the palace of Ishero) which is gradually becoming a heap of dust.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਵਾੜਾ, ਨਿਰੰਕਾਰੀਆ,

ਕੰਧਕੋਟ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰਨ ਦੀ ਪਾਵਨ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਵਾੜਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਗਲੀਆਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂ ਹਨ। ਦਰਬਾਰ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਘਰ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਵਾੜਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆ, ਕੰਧਕੋਟ

ਕੰਧਕੋਟ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰਨ ਦੀ ਪਾਵਨ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਵਾੜਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਗਲੀਆਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਿੰਦੂ ਹਨ। ਦਰਬਾਰ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਘਰ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਵੇਲੇ ਸੰਗਤ ਜੁੜਦੀ ਹੈ।

GURDWARA NANAKWARA, NARANKARIAN AT KANDHKOT DISTRICT JACOBABAD

There is another sacred shrine in Kandhkot which was built to commemorate the arrival of Jagat Guru Nanak Dev Ji to this place. The shrine is called "Gurdwara Nanakwara Narankarian". It is also known as Chota Darbar. It is at a distance of two lanes from Vadda (Bigger) Darbar. The priests are Nanakpanthi Hindus, the shrine is built as a double storey house. Parakash of Guru Granth Sahib takes place and Sangat assembles twice daily.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਸੱਖਰ
 ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ਨਾਮੀ ਇਹ ਕਸਬਾ ਸੱਖਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਕੋਈ 25 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਭਾਈ
 ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਇੱਥੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ
 ਇੱਥੋਂ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁੰਨੀ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ।
 ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲਾ ਸੁਕਰ

ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ਨਾਮੀ ਇਹ ਕਸਬਾ ਸੁਕਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ 25 ਕੀਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਹੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਇੱਥੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਇੱਥੋਂ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁੰਨੀ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਚਲਦਾ ਹੈ।

GURDWARA BHAI GURDAS JI AT SHIKARPUR DISTRICT SUKKUR

Shikarpur is at a distance of 25 kilometer from Sukkur and the Dharamsala of Bhai Gurdas Ji is inside town, Bhai Sahib was an Udasi Sadhu and he preached the religion of Sikhs. Even today the tunes of the verses of Gurus are sung twice a day Dev Bhai Sahib had also written explanatory notes on the margins of Guru Granth Sahib.

Dharamsala is beautifully built. The sangat assembles daily and the langarkhana remains open.

ਸਮਾਧ ਅਲਪਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

“ਅਲਪਾ” ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜੋ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਟਿੱਬੀ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਕੱਚੇ ਘਰ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਣਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਕੱਚੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਮਾਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਮੂਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਬੂਟੇ ਵੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਉੱਥੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਧ ਅਲਪਾ ਸਿਧਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਸਮਾਧ ਅਲਪਾ, ਝਲ੍ਹੇ ਤਸਵੀਰ

“ਅਲਪਾ” ਝਲ੍ਹੇ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ ਜੋ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਣਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਵੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਟਿੱਬੀ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਕੱਚੇ ਘਰ ਨਜ਼ਰੀ ਆਉਣਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਕੱਚੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਮਾਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਮੂਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਬੂਟੇ ਵੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਉੱਥੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਧ ਅਲਪਾ ਸਿਧਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

SAMADH ALPA AT ALPA DISTRICT KASUR

Alpa is a village of district Kasur and it is situated on the bank of the River Ravi. The holy shrine of Sat Guru Nanak Dev Ji, located in this village, is popularly known as "Dharamsala Chota Nanakiana". Before entering the village you will see some mud houses on a small mound. There is a beautiful Samadh placed between these mud houses. It is decorated with portraits of Gurus over which floral patterns have been painted in enchanting colours. It is a beautiful specimen of art. Despite my best efforts I could not get any information about it. The local inhabitants know it as "Alpa Sadhari".

ਸਮਾਧ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਹੈ। ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਇਹ ਇੱਕ ਹਵੇਲੀ ਦਾ ਬੂਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗੇਟ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਗ ਅੰਦਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਬਣਵਾਈ ਹੋਈ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੁਕਰਚੱਕੀਆ ਮਿਸਲ ਦਾ ਮੋਢੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੭੯ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਵਾਸਤੇ ਜੂਝਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹਨੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਪਾਟ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੰਮਤ ੧੮੩੨ (੧੭੭੨ ਈ:) ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਮਾਰਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਘਰ ਆਬਾਦ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗੇਟ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਗ ਅੰਦਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਬਣਵਾਈ ਹੋਈ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੁਕਰਚੱਕੀਆ ਮਿਸਲ ਦਾ ਮੋਢੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਾਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੭੯ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਵਾਸਤੇ ਜੂਝਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹਨੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬੰਦੂਕ ਪਾਟ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੰਮਤ ੧੮੩੨ (੧੭੭੨ ਈ:) ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਮਾਰਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

SAMADH SARDAR CHARRAT SINGH AT GUJRANWALA

The samadh of Sardar Charrat Singh is behind Sheranwala Bagh on G.T. road inside Gujranwala city. It appears to be the gate of a mansion. Presently there are few houses inside it. There used to be a Baradari (Summer house with 12 entrances) built by Maharaja Ranjit Singh which has vanished now.

Sardar Charrat Singh was the founder of Succur Chakian Misl and grandfather of Maharaja Ranjit Singh. He was born in Samvat 1779 and fought a life long battle for the establishment of Khalsa Raj. He captured Gujranwala and succeeded in establishing a Sikh principality over a large area. He died in Samvat 1832 (1722 AD) when his matchlock accidentally exploded.

The building of Samadh is strong and beautifully built.

ਸਮਾਧ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ੧੭੬੦ ਈ: ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ । ੧੭੭੨ ਈ: ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਿਸਲ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ । ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਰਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਤੇ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਹੋਇਆ ।

ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ੧੭੯੨ ਨੂੰ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਾਧ ਦੀ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਜੋ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਹੈ । ਇਹ ਸਮਾਧ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ੇਰਾਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੀ ਨੁੱਕਰ ਉੱਤੇ ਹੈ । ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਪੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਸਾਫ਼ ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ 1760 ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। 1772 ਈ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਿਸਲ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਰਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਪੰਜਾਬ ਹੋਇਆ।

ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਸੰਨ 1792 ਈ ਨੂੰ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਾਧ ਦੀ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਜੋ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਧ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ੇਰਾਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੀ ਨੁੱਕਰ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਪੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

SAMADH SARDAR MAHAN SINGH AT GUJRANWALA

Sardar Mahan Singh was born in the house of Charrat Singh in Samvat 1760. In 1722 AD. He took the reins of his Misl, forged an alliance with many Sikh Sardars of Punjab and laid the foundation of a big Sikh State. His son Sardar Ranjit Singh expanded this state and became the ruler of Punjab and Sher-e-Punjab (Lion of Punjab).

Sardar Mahan Singh died in 1792 AD at Gujranwala. The present building was built by Maharaja Ranjit Singh in the memory of his father. It is located in one corner of famous Sheranwala Bagh of Gujranwala.

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਬਜ਼ ਮੰਡੀ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਕੇ ਫਿਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵਿਹੜਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉਹ ਕਮਰਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੮੩੭ (੨ ਨਵੰਬਰ ੧੭੮੦) ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਬੀ ਰਾਜ ਕੌਰ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਬਾਲ ਉਮਰ ਇਸੇ ਘਰ ਗੁਜ਼ਰੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਉੱਤੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਹੱਲਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਅੱਖ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਹੁਣ ਮਕਾਨ ਦੀ ਡਿਉੜੀ ਵਿੱਚ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਹੱਟੀ ਹੈ। ਮਹਿਕਮਾ ਅਸਾਰੇ ਕਦੀਮਾਂ (ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਭਾਲੂ ਮਹਿਕਮਾ) ਇਸ ਮਕਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਦੇਖ ਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਛੱਤਾਂ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਰਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਹੱਟੀ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਡ ਹੈ। ਜੇ ਇਹੀ ਹਾਲਾਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਹ ਪੰਨਾ ਵੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਬਜ਼ ਮੰਡੀ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਕੇ ਫਿਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵਿਹੜਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਉਹ ਕਮਰਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੮੩੭ (੨ ਨਵੰਬਰ ੧੭੮੦) ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਬੀਬੀ ਰਾਜ ਕੌਰ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਬਾਲ ਉਮਰ ਇਸੇ ਘਰ ਗੁਜ਼ਰੀ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਉੱਤੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਹੱਲਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਅੱਖ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਹੁਣ ਮਕਾਨ ਦੀ ਡਿਉੜੀ ਵਿੱਚ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਹੱਟੀ ਹੈ। ਮਹਿਕਮਾ ਅਸਾਰੇ ਕਦੀਮਾਂ (ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਭਾਲੂ ਮਹਿਕਮਾ) ਇਸ ਮਕਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਦੇਖ ਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਛੱਤਾਂ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਰਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੀ ਹੱਟੀ ਏਅਰ ਕੰਡੀਸ਼ਨਡ ਹੈ। ਜੇ ਇਹੀ ਹਾਲਾਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਹ ਪੰਨਾ ਵੀ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ।

JANAMASTHAN, MAHARAJA RANJIT SINGH AT SABZI MANDI, GUJRANWALA CITY

The birth place of Maharaja Ranjit Singh Ji is in the Sabzi Mandi (Vegetable Market) of Gujranwala. It is a very beautiful house. There is an open courtyard inside the main door. It is divided in two parts. In the hind portion the room on your right is the room which was the birth place of Maharaja Ranjit Singh. He was born in Samvat 1837 (2nd Nov 1780 AD). His father's name was Sardar Mahan Singh and Bibi Raj Kaur was his mother. It is the house where he had spent his early childhood. It is here that he had smallpox due to which he lost one eye.

There is a goldsmith's shop in the foyer of the house. Archeology Department (the department responsible for maintaining old sites) is not looking after the house at all. The roofs have collapsed and the walls have developed cracks. The shop of the goldsmith is air-conditioned. This page of history will definitely be wiped out some day if the present state of affairs is allowed to continue.

ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ

ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰੋਸ਼ਨਾਈ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਸੀਤ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਕੰਧ ਦੀ ਦੱਖਣੀ ਨੁੱਕਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗੁੰਬਦ ਵਾਲੀ ਇਮਾਰਤ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਈ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਉੱਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕੀਤੀ।

ਆਖਰਕਾਰ ੧੫ ਹਾੜ ੧੮੬੬ (੨੭ ਜੂਨ ੧੮੩੯) ਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਦੇ ਰੋਗ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ੧੬ ਹਾੜ ਨੂੰ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਮਾਧ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਤੇ ਦੋ ਮੰਜਲਾ ਇਮਾਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਗਿਆਰਾਂ ਮਹਾਰਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਸੜੀ ਹੋਈਆਂ। ਦੋ ਸਮਾਧਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਡਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਚਿਤਾ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਕੇ ਸੜ ਮਰੇ।

ਇਸ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਅੱਠ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਖਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹਨਾ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੇੜਾ ਪੈ ਗਈਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਕਨੱਈਆ ਲਾਲ ਹਿੰਦੀ ਹੋਰਾਂ (ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਇੰਨਜੀਨੀਅਰ ਇਮਾਰਤ ਲਾਹੌਰ ਸਨ) ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਮੋਟੇ ਕੜੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਠ ਥੰਮ੍ਹ ਹੋਰ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਉਹਨਾਂ ੧੬ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਖੜੋਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ

ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰੋਸ਼ਨਾਈ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਮਸੀਤ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਕੰਧ ਦੀ ਦੱਖਣੀ ਨੁੱਕਰ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗੁੰਬਦ ਵਾਲੀ ਇਮਾਰਤ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੋਈ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਉੱਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕੀਤੀ।

ਆਖਰਕਾਰ ੧੫ ਹਾੜ ੧੮੬੬ (੨੭ ਜੂਨ ੧੮੩੯) ਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਦੇ ਰੋਗ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ੧੬ ਹਾੜ ਨੂੰ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਮਾਧ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਗਿਆਰਾਂ ਮਹਾਰਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਨਾਲ ਸੜੀ ਹੋਈਆਂ। ਦੋ ਸਮਾਧਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਡਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਚਿਤਾ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਕੇ ਸੜ ਮਰੇ।

ਇਸ ਗੁੰਬਦਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਅੱਠ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਖਲਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹਨਾ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਰੇੜਾ ਪੈ ਗਈਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉੱਤੇ ਕਨੱਈਆ ਲਾਲ ਹਿੰਦੀ ਹੋਰਾਂ (ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਇੰਨਜੀਨੀਅਰ ਇਮਾਰਤ ਲਾਹੌਰ ਸਨ) ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਮੋਟੇ ਕੜੇ ਪਵਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅੱਠ ਥੰਮ੍ਹ ਹੋਰ ਉਸਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਉਹਨਾਂ ੧੬ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਖੜੋਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

SAMADH MAHARAJA RANJIT SINGH AT LAHORE

A domed building is adjacent to the southern corner of eastern wall of Badshahi Mosque outside Roshanai Gate. This building is the Samadh of Sher-e-Punjab Maharaja Ranjit Singh, who ruled over Punjab and Kashmir for forty years. He died of paralysis on 15th Har Samvat 1896 (27th June 1839) and was cremated at this spot on the next day i.e., on 16th Har Samvat 1896 where a beautiful samadh has been built. It is a very big double storey building. The samadh of Maharaja Ranjit Singh at its centre is surrounded by the samadhs of his eleven queens who were burnt alive (sati) with the dead body of their husband. The Samadhs of two pigeons burnt while flying over the flames of cremation fire are also there.

This domed building was built on eight pillars, but after a few years these pillars cracked and the building was about to collapse. Then at the orders of the British Government, Kanhaya Lal Hindi (Executive Engineer, Buildings Lahore Division) put thick iron rings around the old pillars, eight additional pillars were also erected and now the whole building is standing on 16 pillars.

The building is very beautiful. The wood panels of the ceiling are decorated with tainted glass work and walls have floral design done skilfully in extreme beauty.

ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਬਸੂਰਤ ਹੈ । ਛੱਤ ਉੱਤੇ ਲੱਕੜ ਉੱਤੇ ਰੰਗਲੇ ਕੱਚ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਫੁਲਕਾਰੀ ਬੜੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਸਮਾਧ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬੂਹਾ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ । ਪੱਥਰ ਵਿੱਚ ਸੋਹਣੇ ਫੁੱਲ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ ।

ਘਰਤ ਬੰਤ ਹੀ ਖੁਬਸੂਰਤ ਹੈ. ਚਮਤ ਅਤੇ ਲੜਾਏ ਰੰਗੇ ਕੱਚ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕੰਧਾਂ ਉੱਤੇ ਫੁਲਕਾਰੀ ਬੜੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ. ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਸੰਗਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਸਮਾਧ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬੂਹਾ ਪੂਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ. ਪੱਥਰ ਵਿੱਚ ਸੋਹਣੇ ਫੁੱਲ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹਿਕਮਾ ਔਕਾਫ ਕੋਲ ਹੈ.

A fair is organised in the month of June and a large number of local and foreign sangats assemble. The main gate done in red stone has floral patterns engraved in them. Its control is in the hands of Evacuee Trust Board these days.

ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ, ਕਸੋਰਾ ਬਜ਼ਾਰ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਕਸੋਰਾ ਬਜ਼ਾਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਹ ਹਵੇਲੀ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਵੇਲੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਜੀ ਨੇ ੧੭੯੧ ਈ ਨੂੰ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰਮ ਕੌਰ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੋਤ ਉੱਪਲ ਖੱਤਰੀ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਫੌਜ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਰਨੈਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ੧੮੩੭ ਨੂੰ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ ਲੜਾਈਆਂ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ।

ਕਸੋਰਾ ਬਜ਼ਾਰ ਵਾਲੀ ਇਹ ਹਵੇਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੱਦੀ ਹਵੇਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਹਵੇਲੀ ਦੀਆਂ ਮਨਮੋਹਣੀਆਂ ਬਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੂਹੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

੧੯੪੭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਹਵੇਲੀ ਅੰਦਰ ਹਾਫਿਜ਼ ਗੁਲਾਮ ਰਸੂਲ ਸਾਹਿਬ ਆਣ ਵੱਸੇ ਜੋ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਉੱਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਕੀਮ ਤੇ ਅਲਾਹ ਲੋਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਹੈ।

ਜੰਮ ਅਸਥਾਨ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ, ਕਸੀਰਾ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਗੁਜਰਾਨਵਾਲਾ

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਦਾ ਜੰਮ ਅਸਥਾਨ ਕਸੀਰਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਗੁਜਰਾਨਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਹ ਹਵੇਲੀ ਗੁਜਰਾਨਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਇਹ ਹਵੇਲੀ ਗੁਜਰਾਨਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਵੇਲੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਜੀ ਨੇ ੧੭੯੧ ਈ ਨੂੰ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਧਰਮ ਕੌਰ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੋਤ ਉੱਪਲ ਖੱਤਰੀ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਫੌਜ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਜਰਨੈਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ੧੮੩੭ ਨੂੰ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ ਲੜਾਈਆਂ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੇ।

ਕਸੋਰਾ ਬਜ਼ਾਰ ਵਾਲੀ ਇਹ ਹਵੇਲੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੱਦੀ ਹਵੇਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਹਵੇਲੀ ਦੀਆਂ ਮਨਮੋਹਣੀਆਂ ਬਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੂਹੇ ਉਤਾਰ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

੧੯੪੭ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਹਵੇਲੀ ਅੰਦਰ ਹਾਫਿਜ਼ ਗੁਲਾਮ ਰਸੂਲ ਸਾਹਿਬ ਆਣ ਵੱਸੇ ਜੋ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਉੱਜੜ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਕੀਮ ਤੇ ਅਲਾਹ ਲੋਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਹੈ।

BIRTH PLACE, SARDAR HARI SINGH NALWA, AT KASAYRA BAZAAR, GUJRANWALA

The Janamasthan of Sardar Hari Singh Nalwa is in Kasayra Bazar of Gujranwala City. This is a renowned mansion of Gujranwala city. It was here that the famous Sikh general Sardar Hari Singh Nalwa was born in 1797 AD. His father was Sardar Gurdial Singh and his mother was Dharam Kaur. His family belonged to the "Upal" Khatri tribe. He was one of the outstanding generals in the service of Ranjit Singh's army who fought and won many battles for Maharaja Ranjit Singh. He laid down his life fighting inside Jamrud fort in 1837 AD.

The mansion in Kasayra Bazaar was his ancestral home. Fascinating doors and windows of this mansion have been placed in Lahore Museum as exhibits.

After 1947, Hafiz Ghulam Rasool, who had been uprooted from Ludhiana, settled in this mansion. He was a renowned Hakeem (medicine man) and God-loving person of the area. His descendants live here now and his dargah is also within its premises.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਮਰੌਦ

ਜਮਰੌਦ ਨਾਮੀ ਇੱਕ ਕਿਲਾ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਅਫਗਾਨ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ ੧੯ ਵਿਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੮੯੪ (੧੮੩੭ ਈ:) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਾ ਹੋਇਆ। ਜਮਰੌਦ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਬਹਾਦਰ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਸਮਾਧ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ।

ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੮੪੮ (੧੭੯੧) ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਧਰਮ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੜਾਈਆਂ ਕਸੂਰ, ਮੁਲਤਾਨ, ਅਟਕ, ਹਜ਼ਾਰਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੇ ਜਮਰੌਦ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹਨ। ਐਲਫ ਕੈਰੋ ਅਨੁਸਾਰ ਪਠਾਣ ਔਰਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ “ ਹਰੀਆ ਰਾਗਲੇ ” (ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਆ ਗਿਆ) ਕਹਿ ਕੇ ਡਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਮਰੌਦ

ਜਮਰੌਦ ਨਾਮੀ ਇਹ ਫਲਾ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਅਫਗਾਨ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹੋਇਆ 19ਵੀਂ ਵਿਸਾਖੀ ਸੰਮਤ 1894 (1837 ਈ:) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਾ ਹੋਇਆ। ਜਮਰੌਦ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਸ ਬਹਾਦਰ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਸਮਾਧ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ।

ਸਰੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਜੀ ਸੰਮਤ 1848 (1791 ਈ:) ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਧਰਮ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੜਾਈਆਂ ਕਸੂਰ, ਮੁਲਤਾਨ, ਅਟਕ, ਹਜ਼ਾਰਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ, ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੇ ਜਮਰੌਦ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹਨ। ਐਲਫ ਕੈਰੋ ਅਨੁਸਾਰ ਪਠਾਣ ਔਰਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ “ ਹਰੀਆ ਰਾਗਲੇ ” (ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਆ ਗਿਆ) ਕਹਿ ਕੇ ਡਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

GURDWARA AND SAMADH; SARDAR HARI SINGH NALWA, JAMRUD

This fort called Jamrud is located in the north of Peshawar. It is the place where famous Sardar Hari Singh Nalwa fought valiantly against Afghan army and laid down his life on 19th Visakh, Samvat 1894 (1837 AD). The gurdwara and the samadh of this valiant general is inside Jamrud fort. Sardar Hari Singh Nalwa was born in Samvat 1848 (1791 AD) at Gujranwala to Mata (Mother) Dharam Kaur and Sardar Gurdiyal Singh. He fought his famous battles at Kasur, Multan, Attock, Hazara, Kashmir, Nowshehra, Peshawar and Jamrud. According to Olaf Caroe the Pathan women used to scare their babies by saying "Hariya Raghle" (Hari Singh has come.)

ਸਮਾਧ ਭਾਈ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਨੌਸ਼ਹਰਾ

ਭਾਈ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮਵਰ ਜਰਨੈਲ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅੰਦਰ ਆਪ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬੁਰਜ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਜੱਥੇ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਜਰਨੈਲ ਵਜੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਤਿਹ ਪਾਈ।

੧੪ ਮਾਰਚ ੧੮੨੩ (ਪਹਿਲੀ ਚੇਤ ਸੰਮਤ ੧੮੭੯) ਨੂੰ ਸਰਹੱਦੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਮਗਰੋਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੌਸ਼ਹਰਾ ਤੋਂ ਅਟਕ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕੋਈ ੮ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ੪ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਿੱਛੇ ਦਰਿਆ ਲੁੰਡੀ ਦੇ ਪਰਲੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਪਿੰਡ ਪੀਰ ਸਬਾਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿਵਾਏ ਬੋਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਥਾਨ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸਮਾਧ ਦੇ ਨਾਂ ਭਾਰੀ ਜਗੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਨੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ੧੯੧੬ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਹਦਾ ਫੈਸਲਾ ੧੯੧੮ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਮੇਟੀ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਦਸਿਹਰੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਇੱਕ ਸੁਪਨਾ ਹੈ।

ਸਾਧ ਬھਾਈ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਨੌਸ਼ਹਰਾ, ਪੇਸ਼ਾਵਰ

ਬਹਾਈ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮਵਰ ਜਰਨੈਲ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ 1818 ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਲਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅੰਦਰ ਆਪ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬੁਰਜ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਜੱਥੇ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਜਰਨੈਲ ਵਜੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਜੰਗਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਤਿਹ ਪਾਈ।

੧੪ ਮਾਰਚ 1823 (ਪਹਿਲੀ ਚੇਤ ਸੰਮਤ 1879) ਨੂੰ ਸਰਹੱਦੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਮਗਰੋਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਜ਼ਿਲਾ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੌਸ਼ਹਰਾ ਤੋਂ ਅਟਕ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਕੋਈ ੮ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ੪ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪਿੱਛੇ ਦਰਿਆ ਲੁੰਡੀ ਦੇ ਪਰਲੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਪਿੰਡ ਪੀਰ ਸਬਾਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿਵਾਏ ਬੋਤੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਥਾਨ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸਮਾਧ ਦੇ ਨਾਂ ਭਾਰੀ ਜਗੀਰ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਨੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ੧੯੧੬ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਹਦਾ ਫੈਸਲਾ ੧੯੧੮ ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਮੇਟੀ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਦਸਿਹਰੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਇੱਕ ਸੁਪਨਾ ਹੈ।

SAMADH BHAI PHOOLA SINGH AKALI AT NAUSHEHRA

Phoola Singh Ji was a renowned general of Maharaja Ranjit Singh. He was born in the family of Sardar Ishar Singh in Samvat 1818. He performed great services for the Sikh nation and gurdwaras by activating the Akali Dal. A tower built in his memory is in Amritsar and there are special quarters for his contingent.

Akali Ji led the army of Ranjit Singh in many battles and emerged victorious. He martyred while fighting Frontier Pathans on 14th March 1823 AD (1st Chaiter Samvat 1879). Later his samadh was erected here.

This place is at a distance of 8 kilometer while traveling towards Attock from Noshehra (a town of Peshawar District). It is in village Pir Sabaq on the other bank of the River Lundi about 4 kilometer from GT road. It is not accessible without a boat. Its construction is beautiful but no maintenance is being carried out these days. There is large endowment of land which Mahant tried to sell. A suit was filed against him in 1916 which was decided in 1918. He was dismissed and the control of the same was handed over to Gurdwara Parbandhak Committee in 1918.

In the past fairs used to be organised on Visakhi and Dasehra but that's history now.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਛਾਉਣੀ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਕਾਲੀ ਛੂਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪਿੰਡ ਪੀਰ ਸਬਾਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਸਮਾਧ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਚੌਖੰਡੀ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਇੱਕ ਕਿਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਾਲੀ ਜਮੀਨ ਵੀ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਸ਼ਸਤਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਖਾਲੀ ਜਮੀਨ ਕੋਈ ਡੇਢ ਮੁਰੱਬੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਦਰਿਆ ਕੰਢੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਹੰਗ ਸਿੰਘ ਛਾਉਣੀ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ

ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੂਲਾ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਪੀਰ ਸਬਾਕ ਹੈ। ਸਮਾਧ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਇੱਕ ਕਿਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਸਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਖਾਲੀ ਜਮੀਨ ਵੀ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਸ਼ਸਤਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਖਾਲੀ ਜਮੀਨ ਕੋਈ ਡੇਢ ਮੁਰੱਬੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਦਰਿਆ ਕੰਢੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

GURDWARA NAHING SINGH CHAWNI AT NAUSHEHRA

The Gurdwara is attached with the Samadh of Sardar Phoola Singh Akali. The Samadh is a small Chaukhandi (room with door in each of the 4 walls) whereas the Gurdwara is built in the form of a fort. The vacant land beside it is a part of the Gurdwara. Nahing Singh used to practice war skills here. This vacant land measures about 1.5 squares. The building is elegant and strong. Its location by the river has added much to its grace.

ਸਮਾਧ ਜਮਾਦਾਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਲਾਹੌਰ

ਪਿੰਡ ਇੱਕਰੀ ਪਰਗਨਾ ਮੇਰਠ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਗੋਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਪ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸੀ, ਸੰਮਤ ੧੮੬੪ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਪਲਟਨ ਧੌਕਲ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਡੀਲ ਡੋਲ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਾਸ਼ ਇਹ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕੇਸ ਰੱਖ ਲਏ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਾਮ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੌਲੀ ਚੌਲੀ ਇਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਡਿਊਤੀ ਦਾ ਜਮਾਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਸੰਨ ੧੮੮੪ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਮਸਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਸਦੇ ਹੀ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਇਸਦੇ ਭਰਾ ਤੇਜਾ ਰਾਮ ਉਰਫ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਮਲਾਲ ਉਰਫ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਵੀ ਸਮਾਧਾਂ ਹਨ।

ਸਾਧ ਜਮਦਾਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ 'ਲਾਹੌਰ

ਪਿੰਡ ਆਕਰੀ ਪਰਗਨਾ ਮੇਰਠ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਗੋਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਪ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸੀ, ਸੰਮਤ 1864 ਨੂੰ ਉਸ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਪਲਟਨ ਧੌਕਲ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਡੀਲ ਡੋਲ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਾਸ਼ ਇਹ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕੇਸ ਰੱਖ ਲਏ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਾਮ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ। ਚੌਲੀ ਚੌਲੀ ਇਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਡਿਊਤੀ ਦਾ ਜਮਾਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਸੰਨ 1884 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਮਸਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਉਸਦੇ ਹੀ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਸਮਾਧ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਇਸਦੇ ਭਰਾ ਤੇਜਾ ਰਾਮ ਉਰਫ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਮਲਾਲ ਉਰਫ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਵੀ ਸਮਾਧਾਂ ਹਨ।

SAMADH JAMADAR KHUSHAL SINGH AT LAHORE

Jamadar Khushal Singh was a Gaur Brahmin of village Akari Pargana of Meerath. The name of his father was Hargobind. He joined the army of Maharaja Ranjit Singh as an ordinary sepoy in Samvat 1864 and was placed in Dhaunkal Singh battalion. Seeing his sturdy physique Maharaja Ranjit Singh said (to his courtiers), "Had he been a Sikh!". Learning about Maharaja's wish, he grew his hair long and became a Sikh, thus he became Khushal Singh from Khushal Ram. Gradually he rose to the rank of Jamadar of the foyer of Maharaja and later got the title of Raja. He died in 1844 AD in Lahore. His Samadh was built in his own garden, outside Masti gate. This is also the eternal abode of his brothers Teja Ram alias Teja Singh, his sons Ram Lal alias Ram Singh.

ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ, ਲਾਹੌਰ

ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਾਮਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨੂੰ ੨੧ ਸਤੰਬਰ ੧੮੪੫ ਨੂੰ ਫੌਜ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਸਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਧ ਮਸਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਦਾਮੀ ਬਾਗ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ।

ਸਮਾਧ ਸਰਦਾਰ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ, ਲਾਹੌਰ

ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਾਮਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਜਿੰਦਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਵੀ ਰਹਿ ਆਏ। ਉਸਨੂੰ ੨੧ ਸਤੰਬਰ ੧੮੪੫ ਈ ਨੂੰ ਫੌਜ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਸਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਧ ਮਸਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਦਾਮੀ ਬਾਗ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ।

SAMADH SARDAR JAWAHAR SINGH, LAHORE

Jawahar Singh was the maternal uncle of Maharaja Dilip Singh and the elder brother of Maharani Jindan. He also served as a minister of Dilip Singh. He was killed by the army on 21st Sept 1845 AD. Maisar Lal Singh Dogra was appointed as minster in his place. His Samadh is located outside Masti Gate towards Badami Bagh side.

ਇਹ ਦੋ ਸਮਾਧਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਪਾਸੇ ਇਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਭਾਗ ਹਨ। ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜੋ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦਾਤਾਰ ਕੌਰ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ੧੮੬੦ ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬੈਠਾ। ਇੱਕ ਸਾਲ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿ ਕੇ ੨੧ ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੮੬੭ ਨੂੰ ੩੮ ਵਰਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਸਮਾਧ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

سادہ مہاراجا کھڑک سنگھ تے کنور نونمال سنگھ لاہور

ایہ دو سادھاں مہاراجا رنجیت سنگھ دی سادھ دے پچھمی پاسے ایسے عمارت دا بھاگ ہن۔
 کھڑک سنگھ مہاراجا رنجیت سنگھ دا پتر سی جو مہارانی داتا کور دے اُور توں 1860 ست نوں پیدا ہویا تے مہاراجا دے مرن گروں لاہور دے تخت اُتے بیٹھا۔ اک سال بیمار رہ کہ 21 کتک ست 1897 نوں 38 ورہیاں دی عمر وچ چلا نا کر گیا۔ جس تھاں اس دا سنگار کیتا گیا اوتھے ایہ سادھ بنی ہوئی اے۔
 کنور نونمال سنگھ، کھڑک سنگھ دا پتر سی۔ اوس دی ماں داناں چند کوری۔ اس دا جنم پکتن سمت 1877 (11 فروری سن 1820) نوں لاہور وچ ہویا۔ اوہ ڈوگریاں دیاں سازشاں دا پہلا شکار سی۔ اوہنے بیو نوں قید وچ رکھیا اتے آپ راج کردا رہیا۔ 5 نومبر 1840ء نوں جد اوہ اپنے ہٹا کھڑک سنگھ دا انتہ سکار کر کے قلعے ول ٹوٹ آ رہیا سی تاں اوس اتے سادھاں تے قلعے دے وچالے والا دروازہ ڈمک کے قتل کروتا گیا۔ اس دے نال راجا گلاب سنگھ دا پتر اوہم سنگھ وی سی۔ ایوں کھڑک سنگھ توں اگلے دن اوہدے پتر دی لوتھ دا وی اوسے تھاں ہی سکار کیتا گیا۔ بعد وچ ایسے ہی سادھاں بنا دتیاں گئیاں۔ جو آج وی موجود ہن۔

Both of these Samadhs are located at the western side of the Samadh of Maharaja Ranjit Singh and are a part of this complex.

Kharrak Singh was the son of Maharaja Ranjit Singh who was born to Maharani Datar Kaur in Samvat 1860. He succeeded to the throne of Lahore after the death of Maharaja Ranjit Singh. He had died young at the age of thirty eight after remaining ill for a year on 21st Kattak, Samvat 1897. He was cremated at the site of his Samadh.

Kunwar Naunehal Singh was the son of Kharrak Singh. His mother's name was Chand Kaur. He was born in Lahore on Phaggaon Samvat 1877 (11th Feb; 1820 AD). He was the first victim of Dogra intrigues. He imprisoned his father and himself became ruler.

He was killed by dropping the door between the samadh and the fort on 5th November 1840 AD. Udham Singh, the son of Raja Gulab Singh, was also with him and thus just one day after the cremation of Kharrak Singh his son's body too was cremated at the same spot.

ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨਕਾਇਨ, ਚੰਦ ਕੌਰ ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ, ਲਾਹੌਰ

ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾਹੌਰ ਜ਼ਿਲਾ ਕਚਿਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਐਸ ਐਸ ਪੀ ਦੇ ਆਫਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਇਸਲਾਮੀਆ ਕਾਲਜ, ਸਿਵਲ ਲਾਈਨ ਦੇ ਲਾਨ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਵਿਚਲੇ ਵੱਡੀ ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦਾਤਾਰ ਕੌਰ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨਕਾਇਨ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਣੀ ਚੰਦ ਕੌਰ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਵਰ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵਾਲੀ ਸਮਾਧ ਕੰਵਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ ਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਧਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਅਖੀਰੀ ਵੇਲੇ ਉਸਰੀਆਂ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਦਫਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਮਾਰਤਾਂ ਤਗੜੀਆਂ ਤੇ ਪੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਕਾਲਜ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਸਾਹਵਾਲ, ਮਹਾਰਾਣੀ ਨਕਾਇਨ, ਚੰਦ ਕੌਰ ਤੇ ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ, ਲਾਹੌਰ

ਐ ਤਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਵਾਲ, ਲਾਹੌਰ ਝਲ੍ਹੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਥਾਲ ਐਸ ਐਸ ਪੀ ਆਫਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੋਰਮਿੰਟ ਇਸਲਾਮੀਆ ਕਾਲਜ ਲਾਨ ਦੇ ਚੌੜੇ ਪਾਸੇ। ਐ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨਕਾਇਨ ਦੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਐ ਮਹਾਰਾਜਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਐ ਮਹਾਰਾਣੀ ਚੰਦ ਕੌਰ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਵਰ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਐ ਮਹਾਰਾਣੀ ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਵਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ।

ਐ ਸਾਹਵਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਐ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨਕਾਇਨ ਦੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਐ ਮਹਾਰਾਜਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਐ ਮਹਾਰਾਣੀ ਚੰਦ ਕੌਰ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਵਰ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਐ ਮਹਾਰਾਣੀ ਗੁਲਾਬ ਕੌਰ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੰਵਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਸੀ।

SAMADHS MAHARANI NAKAIN CHAND KAUR AND GULAB KAUR AT LAHORE

These samadhs are located in the lawns of Govt Islamia College Civil Lines. The college is in front of the office of SSP adjacent to the Lahore District Court. The bigger samadh, at the centre, is that of Maharani Datar Kaur who was also known as Maharani Nakain. She was the wife of Maharaja Ranjit Singh and the mother of Kharrak Singh. On its right is the samadh of Maharani Chand Kaur who was the wife of Kharrak Singh and the mother of Naunehal Singh. The samadh on the left belongs to Ghulab Kaur, the wife of Kunwar Naunehal Singh.

All these Samadhs were built during the last days of Sikh rule. At present the office of the college functions in these samadhs. The buildings are strong and have remained safe so far due to its location within the college compound.

ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਚਾਹ ਮੀਰਾ, ਲਾਹੌਰ

ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਉਹਦੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਰਾਣੀ ਰੰਧਾਵੀ ਧਰਮ ਕੌਰ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਇਸੇ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਦੱਖਣੀ ਲਾਹੌਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਕਦੇ ਇਸ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਰਾਣੀ ਦਰਿਆ ਵਗਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੀ ਬਾਰਾਦਰੀ ਸਾਹ ਬਿਲਾਵਲ ਸੀ । ੧੫ ਸਤੰਬਰ ੧੮੪੩ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਇਸ ਥਾਂ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਸਰਦਾਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਵਲੀਆ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ । ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਉਹ ਬੰਦੂਕ ਫੜਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਘੋੜਾ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਫੱਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਸੇ ਹੀ ਵੇਲੇ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਵਲੀਆ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕੰਵਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਇਥੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਪਾਸੇ ਰਾਣੀ ਰੰਧਾਵੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀ । ਰਾਣੀ ਰੰਧਾਵੀ ੧੪ ਸੰਮਤ ੧੯੨੭ ਨੂੰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦਾ ਦਿਹਾੜ ਸੰਮਤ ੧੯੧੨ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਾਰਾਂ ਦਰੀ ਸਾਹ ਬਿਲਾਵਲ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾਧੀਆਂ ਖੰਡਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਸਮਾਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਚਾਹ ਮੀਰਾ ਲਾਹੌਰ

ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਧਰਮ ਕੌਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਰੰਧਾਵੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀ ਸਮਾਧੀਆਂ ਇਸੇ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਹਨ । ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਦੱਖਣੀ ਲਾਹੌਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਕਦੀ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਰਾਣੀ ਰੰਧਾਵੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀ ਸਮਾਧੀਆਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਪਾਸੇ ਰਾਣੀ ਰੰਧਾਵੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਰਾਣੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦੀ । ਰਾਣੀ ਰੰਧਾਵੀ ੧੪ ਸੰਮਤ ੧੯੨੭ ਨੂੰ ਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰ ਦਾ ਦਿਹਾੜ ਸੰਮਤ ੧੯੧੨ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਾਰਾਂ ਦਰੀ ਸਾਹ ਬਿਲਾਵਲ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾਧੀਆਂ ਖੰਡਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ।

SAMADH MAHARAJA SHER SINGH CHAH MIRAN LAHORE

The samadhs of Maharaja Sher Singh, his wife queen Randhawi, Dharam Kaur and Rani Partab Kaur are located in this place. This area is known as Southern Lahore. Once River Ravi flowed here and the Baradari of Shah Bilawal was on this river. Sher Singh came here to inspect the troops on 15th September 1843. His General Sardar Ajit Singh Sindhan Walia presented him a gun and pulled the trigger when Maharaja was about to hold the gun. He died at the spot. Lehna Singh Sindhan Walia killed his seven year old son, Kunwar Partab Singh, simultaneously.

They were cremated at this place, later their Samadhs were built here. The samadh of Maharani is on the eastern side of Maharaja Sher Singh's samadh whereas the one on the western side is the samadh of Rani Partab Kaur. Rani Randhawi died in Samvat 1927 while Partab Kaur met her lord in Samvat 1912.

The baradari of Shah Balawal and the samadhs are still present but may be completely vanish any moment.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਮੇਸਰ, ਲਲਿਆਣੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਮਾਮੇਸਰ ਨਾਮੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਸਬੇ ਲਲਿਆਣੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਕਸਬਾ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਡੇਢ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।

ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਅੰਦਰ ਬਾਬਾ ਮਾਮੇ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੂਫੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਜਿਹਦਾ ਨਾਂ ਮਾਮੇਸਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ੮੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜਰੱਦੀ ਜਮੀਨ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਇਸ ਵੇਲੇ ਖੰਡਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਖੂਹ ਅੱਜ ਵੀ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅਖੀਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੁਣ ਹਨ।

ਗਰਦੁਆਰਾ ਮਾਮੇ ਸਰ, ਲਲਿਆਣੀ, ਜ਼ਿਲਾ ਕਸੂਰ

ਮਾਮੇ ਸਰ ਨਾਮੀ ਗਰਦੁਆਰਾ ਮਾਮੇ ਸਰ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਸਬੇ ਲਲਿਆਣੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਕਸਬਾ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਕਸਬੇ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵਲੋਂ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਡੇਢ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇੱਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਜਿਹਦਾ ਨਾਂ ਮਾਮੇਸਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ੮੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜਰੱਦੀ ਜਮੀਨ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਇਸ ਵੇਲੇ ਖੰਡਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਖੂਹ ਅੱਜ ਵੀ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰੁੱਖ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅਖੀਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੁਣ ਹਨ।

GURDWARA MAHME SAR AT LALYANI DISTRICT KASUR

The Gurdwara Mahme Sar is located in the vicinity of Lalyani town of Kasur district. It is on the Lahore-Ferozpur road. This holy shrine is one and a half km north-west of the town.

Baba Mahme Singh was a well known sufi (mystic) of this area. It was his residence. He built a Gurdwara here which came to be known as Mahme Sar Gurdwara.

85 ghumaon of agricultural land is attached to this holy shrine. The building of Gurdwara is in ruins but the well attached to it is still running and provides water. Its tall trees present a beautiful scene. The remnants of the building may survive a few years more.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਜੀਤਸਰ, ਓਕਾਤਾ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਰਿਨਾਲਾ ਖੁਰਦ ਤੋਂ ਦੀਪਾਲਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ 11/1-L ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਚੱਕ ਨੰ: 10/1-L ਦਾ ਰਜਵਾਏ ਵਾਲੀ ਪੁਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਜਵਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਟੁਰਦਿਆਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਤਿਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਉਕਾ ਰਜਵਾਏ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅੰਦਰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੁਹਾਜਿਰ ਵੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸਕੂਲ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚੱਕ ਨੰ: 11/1-L ਅਜੀਤ ਸਰ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਜੀਤ ਸਰ, ਓਕਾਤਾ

ਇਹ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਰਿਨਾਲਾ ਖੁਰਦ ਤੋਂ ਦੀਪਾਲਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਪਿੰਡ 11/1-L ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਬੱਸ ਸਟਾਪ ਚੱਕ ਨੰ: 10/1-L ਦਾ ਰਜਵਾਏ ਵਾਲੀ ਪੁਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਜਵਾਏ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਟੁਰਦਿਆਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਤਿਨ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਵਿੱਥ ਉੱਤੇ ਉਕਾ ਰਜਵਾਏ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅੰਦਰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੁਹਾਜਿਰ ਵੱਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਸਕੂਲ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਗੌਰਮਿੰਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚੱਕ ਨੰ: 11/1-L ਅਜੀਤ ਸਰ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

GURDWARA AJEET SAR OKARA

This sacred shrine is in village 11/1-L situated on Renala Khurd-Dipalpur Road. Its bus stop is the bridge for chak No: 10/1-L on the canal. The shrine can be reached by walking 3 km along the canal towards west of the bridge. Refugees from Amritsar are settled in the buildings of the Gurdwara. The school now going by the name of Government High School Chak No 11/1-L was once a part of this Gurdwara.

BIBLIOGRAPHY

1. *Aad Sikh te aad Sakhian* by Satbir Singh, 1987, Jullandhar.
2. *Khalse Di Vaasi*, by Satbir Singh, 1966, Jullandhar.
3. *Sada Itihas Vol 1*, by Satbir Singh, 1957, Jullandhar.
4. *Ashtam Balbira*, by Satbir Singh, 1980, Jullandhar.
5. *Nirbhao Nirvair*, by Satbir Singh, 1981, Jullandhar.
6. *Gur Bhari*, by Satbir Singh, 1968, Jullandhar.
7. *Bhai Vir Singh Rachnauvli*, Vol 5, 1973, Patiala.
8. *Siri Guru Nanak Chamatkar*, Vol 1, by Bhai Veer Singh Ji, 1971, Amritsar.
9. *Raaj Khalsa*, by Bhai Kartar Singh Giani, Classvalia, 1934, Lahore.
10. *Tawareekh Guru Khalsa*, by Bhai Gian Singh Giani, 1897, Lahore.
11. *Gurnat Darshan*, by Prof. Sher Singh Giani, 1992, Amritsar.
12. *Naqoosh*, Lahore Number, 1962, Lahore.
13. *Tehqiqat-e-Chishti*, by Molvi Noor Ahmad Chishti, 1964, Lahore.
14. *Mahan Kosh*, by Bhai Kahn Singh Nabha, 1990, Patiala.
15. *Tareekh Makhzan-e-Punjab*, by Mufti Ghulam Sarver Lahori, 1997, Lahore.
16. *Dekh lia Multan*, by Dr. Zahid Ali Wasti, 1992, Multan.
17. *Tareekh-e-Punjab*, by Kin haya Lal Hindi, 1981, Lahore.
18. *Tareekh-e-Lahore*, by Kin haya Lal Hindi, 1981, Lahore.
19. *Tareekh-e-Lahore*, by Syed Muhammad Latif, 1992, Lahore.
20. *Tareekh-e-Punjab*, by Syed Muhammad Latif, 1992, Lahore.
21. *Tareekh-e-Vihari*, by Kaleem Shehzad, 1994, Lahore.
22. *Tareekh-e-Muzaffargarh*, by Sajjad Haidar Pervaiz, 1989, Lahore.
23. *Tareekh Depalpur*, by Mian Allah Ditta Naseem Saleemi, 1993, Lahore.
24. *Tareekh Gujrat*, by Dr. Ahmad Hassan Qureshi Qiladari, Lahore.
25. *Tareekh Hafizabad*, by Aziz Ali Sheikh, 1997, Lahore.
26. *Tuzk-e-Jehangiri*, translated by Molvi Ahmad Ali Rampuri, 1997, Lahore.
27. *Tareekh Pakpattan*, by Mian Allah Bakhsh Tariq, 1987, Lahore.
28. *Gurnat Prakash*, May 1992, Amritsar.
29. *Dharmshala te Gurdware*, by Shamsher Singh Ashok, 1970, Amritsar.
30. *Karachi Tareekh ke Aaine men*, by Muhammad Usman Dmohi, Karachi.
31. *Tawareekh Zila Dera Ghazi Khan*, by Munshi Hukm Chand, Karachi.
32. *Aakhia Baba Farid ne*, compiled by Muhammad Asif Khan, Lahore.
33. *Jang Hind Punjab*, edited by Muhammad Asif Khan, Lahore.
34. *Gurdware Gurdham*, published by Shiromni Committee, Amritsar.
35. *Sikh Shrines in West Pakistan*, by Khan Muhammad Waliullah Khan, 1962, Lahore.
36. *Sikh pilgrims to Pakistan*, by Hardeep Singh Choudhary, London.
37. *Travels of Guru Nanak*, by Dr. Prof. Surindar Singh Kohli, 1978, Chandigarh.
38. *Sikh Shrines in Jammu & Kashmir*, by Jasbir Singh Sarna, 1994, Canada.

ACKNOWLEDGMENTS

Although the author's name appears on the cover, this type of books are team sports. The talent of many others contribute to a book's success. In this case I would like to acknowledge the contribution of Hafeez Ahmad, Tanveer Ahmad (Ravel) Aashaq Ali Faisal, Noorulain Saadia, Syed Rizwan Ali Shah (Syed Photo Studio, Nisbat Road), Shehzad Bhatti, Aamer Habib, Majesty Photographers, Sajjad Bokhari, Raja Hammadullah, Zuhoor Ahmad Khan, Yousaf Punjabi, Mohammad Shafique Tabassum, Mohammad Anwar (Lahore), Khalid Arman, Alim Shakeel (Kasur), Prof. Abad Nabeel Shad (Kangan pur) Tajammal Kaleem, Raza Hasan, Ali Shakar, Mohammad Mustafa (Chunian) Tasaddaq Bhatti (Renala Khurd), Shafqat Hussain Qazi (Hujra Shah Muqeem) Waseem Gardezi (Naroval) Aziz Ali Sheikh, Habibullah Shaheen (Hafizabad), Mamtaz Baloch, Tahir Shirazi (Jhang), Tariq Gujjar, Latif Fatehpuri, Imtiaz Latif, Munir Chughtai, Saleem Gurmani (Layya), Abdul Ghafoor Qureshi (Bhakkar), Touqir Chughtai, Rawal Rath, Nisar Hussain (Karachi), Khalil Ahmad Faridi (Muzaffargarh).

Iqbal Qaisar

